

Školy a školská zařízení 2021/22

Analytická část

Obsah:

1. Předškolní vzdělávání.....	2
1.1 Mateřské školy - školy, třídy, učitelé a děti	2
1.2 Věkové složení dětí v mateřských školách	10
1.3 Děti s cizím státním občanstvím v mateřských školách.....	14
1.4 Děti se zdravotním postižením v mateřských školách	17
1.5 Předškolní vzdělávání na základních školách	20
2. Základní vzdělávání.....	24
2.1 Základní školy – základní údaje za školní rok 2021/2022	26
2.2 Základní školy podle typu a zřizovatele – školy a třídy.....	27
2.3 Učitelé a asistenti pedagogů na základních školách	30
2.4 Žáci v základních školách – základní ukazatele	35
2.5 Základní školy v regionálním srovnání – základní ukazatele.....	40
2.6 Žáci nově přijatí do 1. ročníků základních škol	41
2.7 Žáci s individuálním vzděláváním a vzdělávající se v zahraničí	43
2.8 Žáci opakující ročník	46
2.9 Přestupy na víceletá gymnázia nebo osmileté konzervatoře	48
2.10 Žáci, kteří ukončili povinnou školní docházku.....	50
2.11 Žáci s cizím státním občanstvím na základních školách	52
2.12 Žáci na základních školách se zdravotním postižením.....	56
3. Střední školy	59
3.1 Školy, žáci a učitelé celkem	60
3.2 Žáci středních škol dle druhů a oborů vzdělávání	63
3.3 Žáci středních škol dle zdravotního postižení a integrace	72
3.4 Žáci středních škol dle státní příslušnosti	75
4. Konzervatoře	78
5. Vyšší odborné školy.....	82

1. Předškolní vzdělávání

Úlohou předškolního vzdělávání je doplňovat a podporovat rodinnou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení. Spolu s rodinou má klíčový vliv na další začlenění dítěte do společnosti a budoucí školní úspěch. Velice důležitý je tento stupeň vzdělávání v práci s rodinami ze sociálně znevýhodněného prostředí, neboť zásadním způsobem napomáhá v socializaci dětí z těchto rodin.

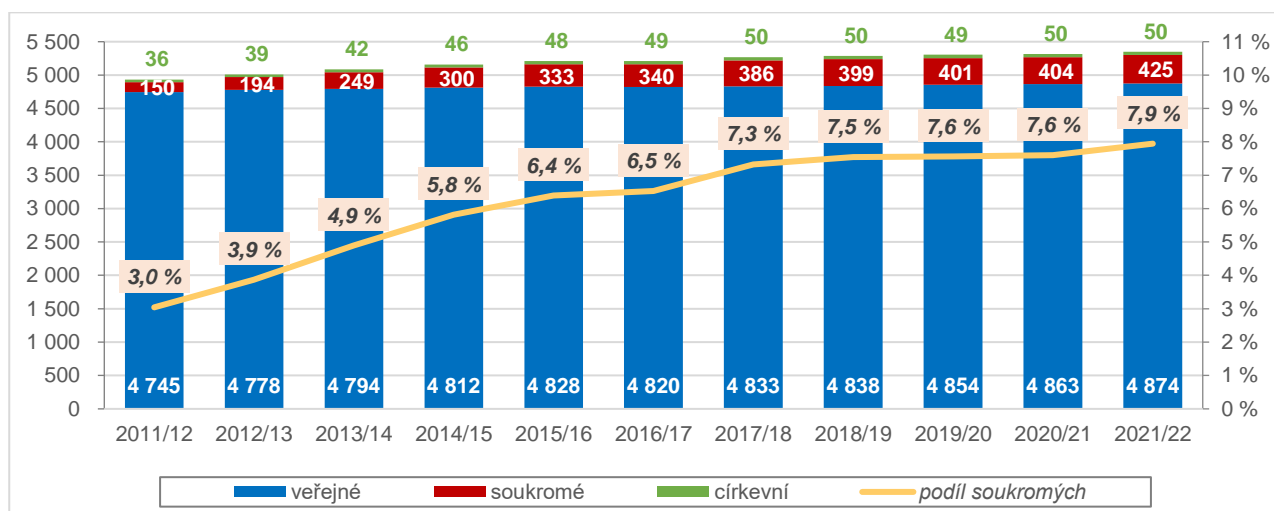
Dále v analýze se budeme zabývat pouze takovými institucemi předškolního vzdělávání, kterým byl udělen tzv. resortní identifikátor právnické osoby (RED_IZO) a které jsou tudíž vedené v rejstříku škol a školských zařízení podle § 144/1a školského zákona¹. Nespádají sem např. dětské skupiny či kluby, popř. i mateřské školy, které se nezaregistrovaly do rejstříku škol a školských zařízení a nemají tudíž oprávnění poskytovat vzdělávání v rámci povinné předškolní přípravy². Školy s právem poskytování povinné předškolní přípravy pak je možné dělit na mateřské školy, dále pak přípravné třídy základních škol a přípravný stupeň základních škol speciálních. Celkově takové instituce navštěvovalo ve školním roce 2021/22 celkem 365 982 dětí, z toho byla většina zapsána v mateřských školách (98,5 %, 360 490 dětí), zbytek docházel do přípravných tříd základních škol (5 282 dětí) nebo do přípravného stupně základních škol speciálních (210 dětí).

1.1 Mateřské školy - školy, třídy, učitelé a děti

Ve školním roce 2021/22 zajišťovalo předškolní vzdělávání v České republice celkem **5 349 mateřských škol** (pro vymezení viz úvod). Většina z nich byla **veřejného zřizovatele** (4 874, tj. 91,1 %). Jedná se téměř výhradně o školy, jejichž zřizovatelem je obec či její místní část (např. Praha 10), celkem 4 782. V Česku existuje také 84 mateřských škol, kde jsou zřizovatelem jednotlivé kraje, sedm spadajících přímo pod MŠMT a jedna mateřská škola byla zřízená Ministerstvem zemědělství.

Kromě veřejných mateřských škol se mohou děti vzdělávat i v **soukromých a církevních** mateřských školách. Tyto alternativy však tvoří stále poměrně malý podíl z celkového počtu mateřských škol, i když jich v posledních letech výrazně přibývá – především těch soukromých. Ve školním roce 2021/22 se soukromé mateřské školy podílely 7,9 % na celkovém počtu mateřských škol v porovnání s 3 % před deseti lety. Jejich podíl mezi všemi mateřskými školami rostl zejména do roku 2017/18 (z 3 % na 7,3 %), poté se růst zpomalil - viz graf 1.1.

Graf 1.1 Mateřské školy podle zřizovatele - počet škol

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

¹ Školou je myšlen právní subjekt s jedním ředitelstvím, které může zahrnovat více odloučených pracovišť, jakož i více úrovní a druhů vzdělávání.

² Zajímavým fenoménem poslední doby je vznik dětských skupin při podnicích a veřejných institucích, které se tím hlásí k podpoře rodiny i k důležitosti předškolní výchovy a vzdělávání.

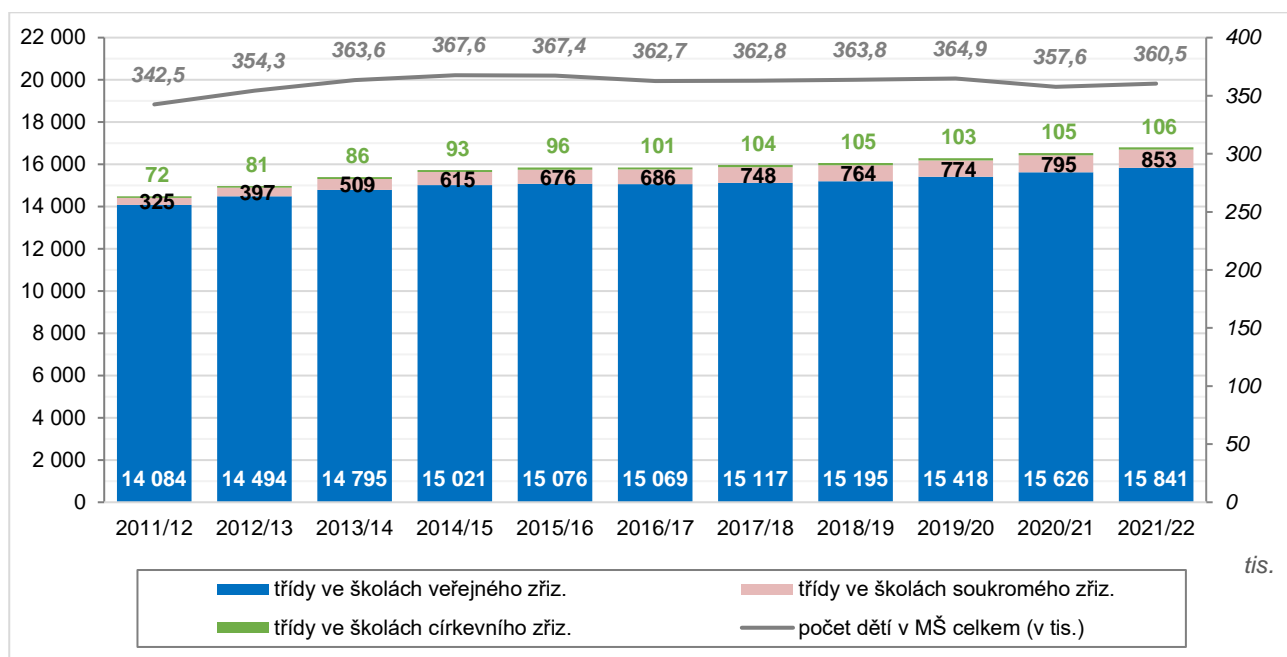

Nejvíce soukromých mateřských škol se dlouhodobě nachází v Praze. Ve školním roce 2021/22 jich zde bylo 109, což představovalo cca čtvrtinu všech soukromých mateřských škol v Česku. Druhým krajem s nejvyšším podílem soukromých mateřských škol je Středočeský kraj, ve kterém se k 30. 9. 2021 nacházela pětina všech soukromých školek (tj. 84). Naopak, nejméně soukromých školek bychom našli v Karlovarském kraji (8), v kraji Pardubickém (10) a na Vysočině (10). Z těchto tří krajů navštěvoval soukromé školky nejmenší podíl dětí v kraji Pardubickém (1,1 %), méně než 2 % bylo takových dětí i na Vysočině (1,7%). V Praze to pak byla téměř desetina (9,1 %).

Kromě „klasických“ mateřských škol existují i školy pro děti, které jsou dlouhodobě hospitalizované v nemocnici či psychiatrické nemocnici, v dětské léčebně či ozdravovně. Jedná se o mateřské školy při zdravotnických zařízeních, které zřizuje obec či kraj. K 30. 9. 2021 existovalo 52 těchto škol, které navštěvovalo celkem 924 dětí, z toho 446 dívek.

V minulém školním roce bylo v České republice v provozu celkem **16 800 tříd**, z toho 853 tříd bylo zřízených v soukromých mateřských školách a 106 v církevních. Počet tříd, podobně jako počet mateřských škol, každým rokem narůstá. Nejrychleji rostl mezi školními roky 2011/12 a 2014/15, kdy se celkově zvýšil o 8,6 %. Poté se růst zpomalil, a zrychlil se významněji opět v posledních třech školních rocích, kdy přibýval cca o 1,5 % za rok. To odpovídá vývoji počtu dětí s tím rozdílem, že mezi školními roky 2019/20 a 2020/21 počet tříd stoupal, přestože počet dětí se naopak snížil³ a ani ve školním roce 2021/22 nedosáhl hodnoty z roku 2019/20. Celkově za posledních 10 let vzrostl počet tříd o 16 %. Přitom tříd soukromého zřizovatele přibýlo výrazně více (vzrostl o 162,5 % na 853) než tříd zřizovatele církevního (zvýšil se o 47,2 % na 106) a veřejného (o 12,5 % na 15 841).

Graf 1.2 Mateřské školy podle zřizovatele - počet tříd

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

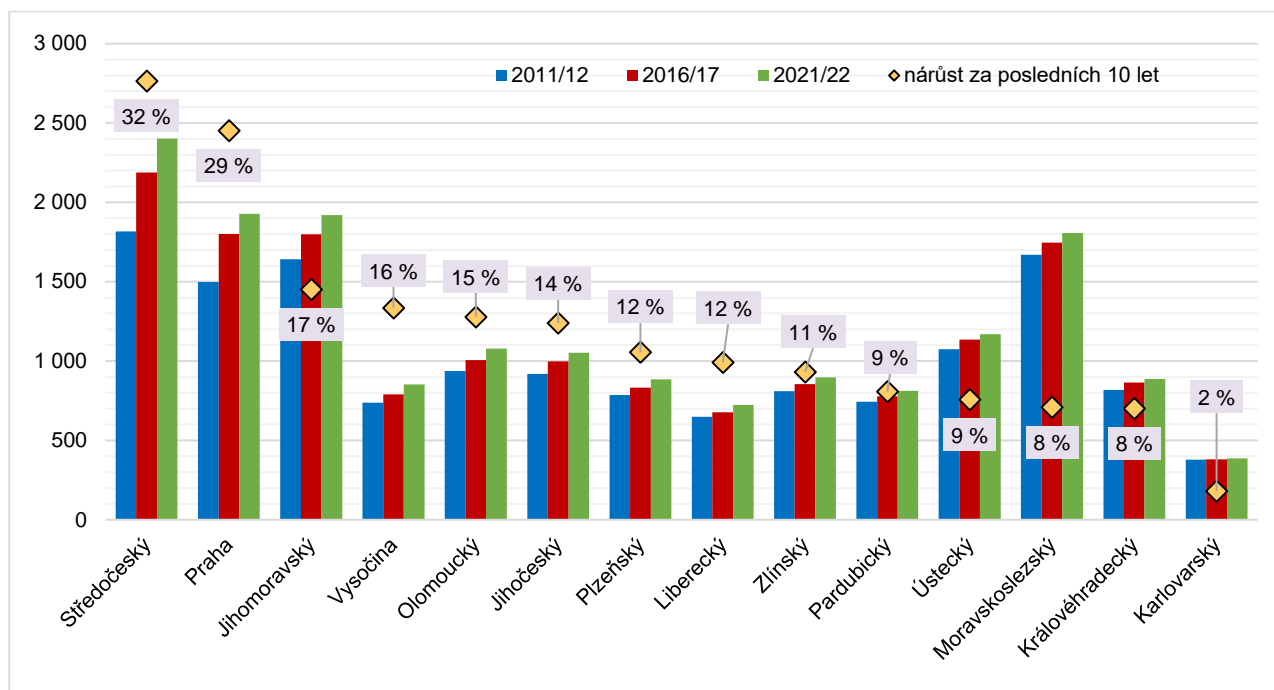
Podívejme se, jak se změnil **počet tříd** za posledních deset let **v jednotlivých krajích**. Absolutně i procentuálně byl tento nárůst nejvyšší ve Středočeském kraji. V porovnání se školním rokem 2011/12 se v tomto kraji v minulém školním roce nacházelo téměř o třetinu více tříd v mateřských školách (tj. o 586), viz graf 1.7. Následuje Praha, ve které vzrostl za posledních deset let počet tříd o 29 % (tj. o 429 tříd). V Jihomoravském kraji se počet tříd za deset let zvýšil o 17 % (tj. o 278 tříd). Nejnižší byl tento nárůst v kraji

³ Může to být dáno obavami rodičů z onemocnění covid-19, ale také předem avizovaným navýšením rodičovského příspěvku od ledna 2020, kdy ubylo dětí mladších tří let a mírně i dětí tříletých v mateřských školách (viz dále v analýze).

Karlovarském, kde za 10 let přibýlo jen osm tříd. V celé České republice se za deset let zvýšil počet tříd v mateřských školách o 2 319, což je o 16 %. Výraznější byl přitom nárůst mezi školními roky 2011/12 a 2016/17, tj. o 9,5 %, než mezi školními roky 2016/17 a 2021/22, tj. o 6 %.

Graf 1.3 Počet tříd v mateřských školách v jednotlivých krajích

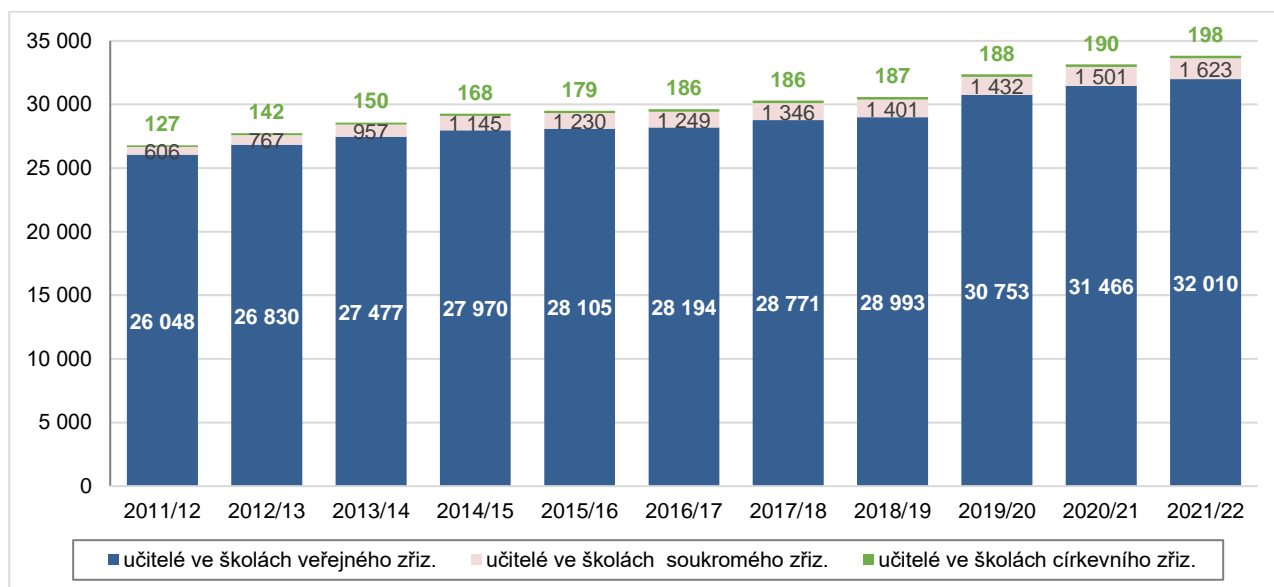
(kraje jsou seřazeny dle procentuálního nárůstu za posledních 10 let)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

S nárůstem počtu mateřských škol a především jejich tříd, se tvoří i nová pracovní místa. To znamená, že každoročně narůstá i **počet učitelů** v mateřských školách. Za posledních 10 let vzrostl přepočtený počet učitelů v mateřských školách o 26,3 %, za posledních pět let pak o 14,2 %. Jde o výrazně vyšší nárůsty, než jaké byly zaznamenány v případě počtu škol a jejich tříd, ale i dětí, které je navštěvují. K 30. 9. 2021 pracovalo na pozici učitele v mateřských školách celkem 33 831 osob přepočtených na plné úvazky v porovnání s 26 781 v roce 2011.

Graf 1.4 Mateřské školy podle zřizovatele - počet plných úvazků učitelů

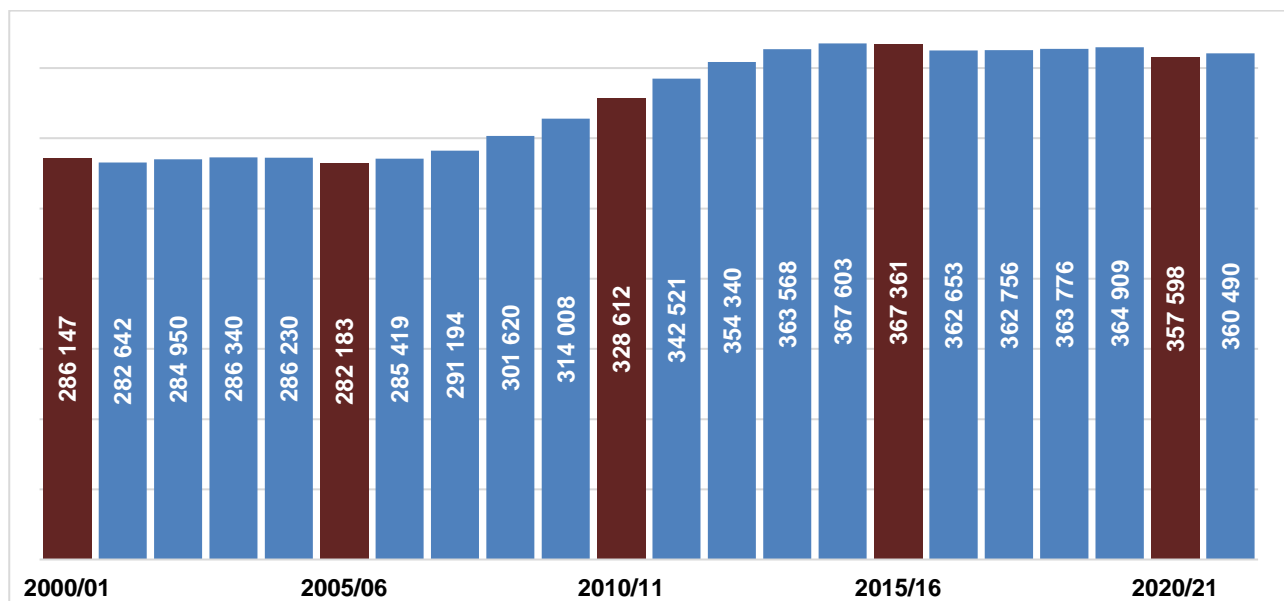
Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Vzdělávání v mateřských školách je u nás téměř výhradní doménou žen. Muži tvořili ve školním roce 2021/22 jen 0,69 % pedagogických pracovníků mateřských škol. Jejich podíl se však v čase soustavně mírně zvyšuje. Ve školním roce 2011/12 zaujímali 0,35 % všech učitelů a ve školním roce 2016/17 to bylo 0,56 %.

V krajském srovnání byl tento podíl nejvyšší v Praze, a sice 1,38 % (55 úvazků učitelů - mužů). Naopak nejnižší zastoupení mužů bylo zaznamenáno v kraji Vysočina (0,38 %, neboli sedm plných úvazků učitelů - mužů).

Ve školním roce 2021/22 navštěvovalo mateřské školy celkem **360 490 dětí**. Oproti předchozímu školnímu roku je to o 2 892 dětí více. Přitom mezi školními roky 2019/20 a 2020/21 došlo naopak k jejich poklesu, a sice o 7 311 dětí.

Graf 1.5 Mateřské školy - počty dětí v mateřských školách (2000/01 až 2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

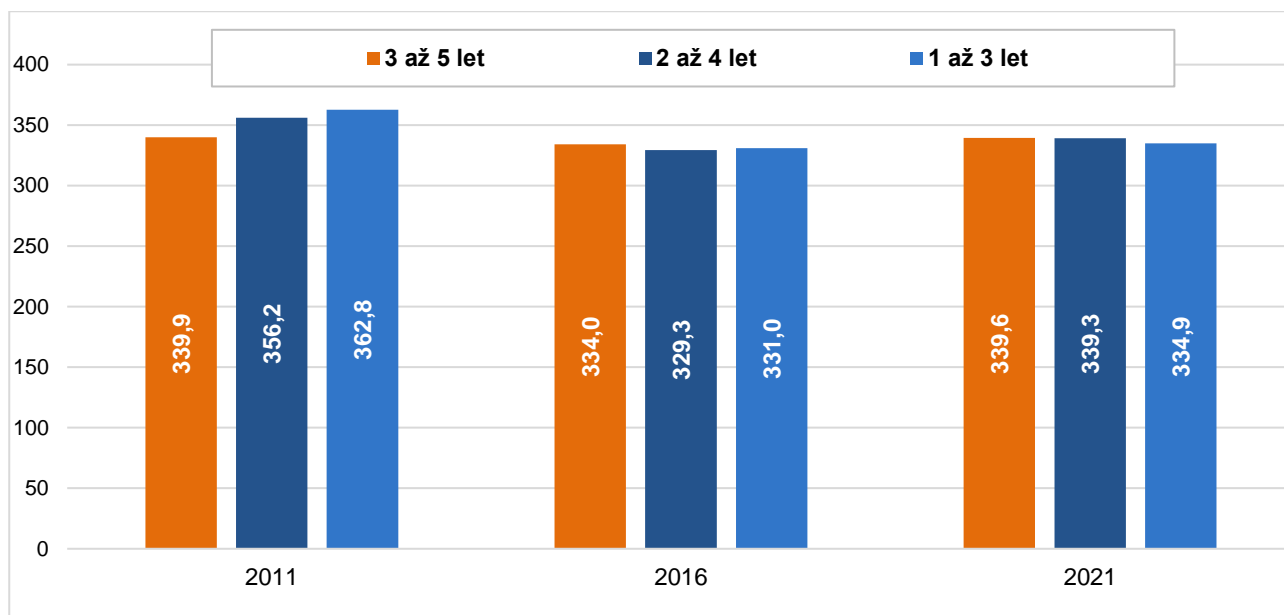
Jak bylo uvedeno v analýze této publikace v předchozím roce, úbytek počtu dětí mezi školními roky 2019/20 a 2020/21 byl daný poklesem počtu dětí mladších než 3 roky a mírně i tříletých v mateřských školách. A to přesto, že jejich počet v populaci České republiky, tj. včetně těch, co nedocházejí do mateřských škol s právem poskytování předškolní přípravy, se naopak zvýšil. Jako možné vysvětlení byly čtenářům nabídnuty obavy rodičů z onemocnění covid-19, ale také navýšení rodičovského příspěvku od ledna 2020, kdy v důsledku prodloužení mateřské dovolené⁴ ubylo dětí mladších tří let (o 19,6 % oproti předchozímu roku) a mírně i dětí tříletých (o 1,6 %) v mateřských školách. Zde lze uvést, že též mezi školními roky 2020/21 a 2021/22 (dle stavu k 30.9.) ubylo dětí mladších tří let v mateřských školách (o 5,4 %), počet dětí tříletých se však o 1,4 % navýšil. V populaci se přitom počet dětí dvouletých i tříletých mezi 1. červencem 2020 a 1. červencem 2021 mírně snížil; počet dvouletých dětí dokonce výrazněji (o 2,7 %) než tříletých (o 1,1 %). Nabízí se vysvětlení, že vzhledem k již probíhajícímu očkování proti onemocnění covid-19 a vyšší promořenosti obyvatel se obavy rodičů z tohoto onemocnění ve školním roce 2021/22 oproti školnímu roku 2020/21 zmírnily. Je však také možné, že se tyto děti do školek z kapacitních důvodů pro svůj věk nedostaly (přednost je dáována starším dětem, včetně dětí s odkladem - viz dále v publikaci). Více o věkovém složení dětí v mateřských školách lze nalézt v části 1.2 této zprávy.

Srovnáme vývoj celkového počtu dětí v mateřských školách s vývojem populace ČR příslušného věku. Graf 1.6 podává přehled o počtu obyvatel tří věkových kohort v České republice k 1. červenci 2011, 2016 a 2021.

⁴ Navýšení rodičovského příspěvku se týkalo jen rodičů, kteří příspěvek stále čerpají. Rodiče si tak prodloužovali čerpání příspěvku, aby na navýšení dosáhli, a mnozí si spolu s prodloužením čerpání příspěvku prodloužili i rodičovskou dovolenou u svého zaměstnavatele, resp. začali pracovat později a mohli být s dítětem doma.

Skupina dětí, které k 1. červenci (tedy krátce před začátkem školního roku) dosáhly 3-5 let, představuje počet dětí ve věku, kdy obvykle chodí do školky (viz oranžový sloupec). Mladší dvě věkové skupiny (viz dva modré sloupce) představují děti, které pravděpodobně budou chodit do školky za rok, resp. za dva. Jak je patrné, v roce 2011 bylo dětí ve věku 3-5 let méně než těch ve věku 2-4 roky a 1-3 roky. V následujících letech proto docházelo k růstu počtu dětí v mateřských školách. V roce 2016 vidíme, že počet dětí ve věku 3-5 let byl srovnatelný s počtem dětí v mladších věkových skupinách. V následujících letech se proto počet dětí příliš neměnil. V roce 2021 pak bylo jen nepatrně méně dětí ve věku 1-3 roky než těch ve dvou starších věkových skupinách. V příštích dvou školních rocích by proto dle vývoje populace v počtu dětí v mateřských školách neměly být velké změny. Nutno však říci, že na počet dětí v mateřských školách má vliv i podíl rodičů, kteří se rozhodnou své dítě do mateřské školy přihlásit. Přestože se v poslední době zdůrazňuje pozitivní vliv docházky dětí ve věku 3 a více let do školky⁵, povinný je jen poslední ročník této úrovně vzdělávání, tj. těsně před nástupem do základní školy. Navíc je počet dětí v mateřských školách ovlivněn i podílem udělených odkladů a mírou migrace (do školek docházejí též děti cizí státní příslušnosti bez trvalého pobytu v ČR). Ve statistikách uvádějících počet dětí v mateřských školách ve školním roce 2021/22 především nejsou zahrnuty děti ukrajinských uprchlíků, stav je k 30. 9. 2021. Ty přitom mohou počet dětí ve školkách značně navýšit.

Graf 1.6 Populační vývoj - počet obyvatel ČR uvedeného věku k 1. červenci vybraných roků (v tis.)

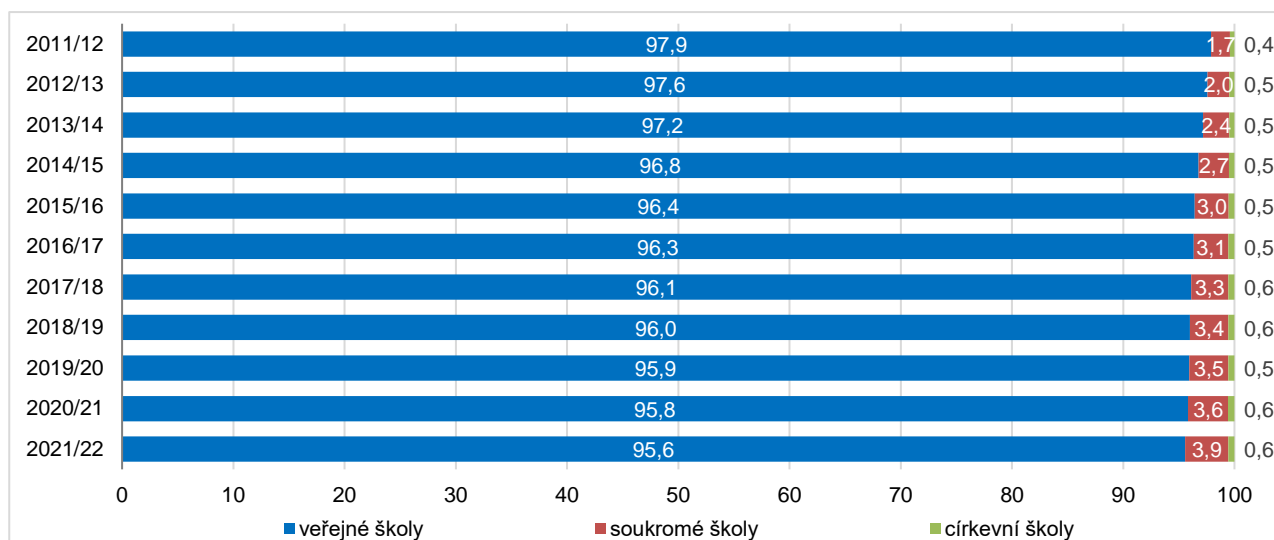
Zdroj: ČSÚ

Graf 1.7 dále znázorňuje vývoj podílu dětí ve školách jednotlivých **zřizovatelů** z celku. Lze konstatovat, že spolu s růstem podílu soukromých škol (viz graf 1.1 výše) rostl v posledních deseti letech též podíl dětí navštěvujících soukromé školky ze všech dětí v mateřských školách. Oproti školnímu roku 2011/12 byl tento podíl ve školním roce 2016/17 téměř dvojnásobný, a sice 3,1 %. Do školního roku 2021/22 se pak zvýšil o dalších 0,8 procentního bodu. Za posledních deset let se také o třetinu zvýšil podíl žáků v církevních mateřských školách, a sice z 0,4 % ve školním roce 2011/12 na 0,6 % ve školním roce 2021/22. Vzdělávání v církevních mateřských školách je však stále v předškolním vzdělávání okrajovou záležitostí.⁶

⁵ viz např. zde: <https://idea.cerge-ei.cz/zpravy/maminka-nebo-skolka>

⁶ Připomeňme, že ve statistikách uváděných v této publikaci nejsou zahrnuty děti navštěvující zařízení nevidovaná v Rejstříku škol, jako jsou například dětské skupiny, lesní kluby a Montessori domy, jejichž zřizovatelem jsou převážně neveřejné subjekty.

Graf 1.7 Mateřské školy – podíl dětí dle druhu zřizovatele školy (v %)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

K výše uvedeným poznatkům o počtu škol, tříd a žáků v dělení dle zřizovatele doplňme, že za uplynulých 10 let se zvýšil počet dětí **v mateřských školách veřejného zřizovatele** o 2,8 %, počet takových škol o 2,7 % a počet tříd o 12,5 %. Tomu odpovídá i snižující se počet dětí na 1 třídu a 1 učitele. Ve školním roce 2013/14 bylo v jedné třídě v průměru 23,9 dítěte a na jednoho učitele připadalo v průměru 12,9 dítěte. Poté se hodnoty obou těchto ukazatelů snižovaly až na 21,7 dítěte na 1 třídu a 10,8 dítěte na 1 učitele ve školním roce 2021/22. Počet **soukromých mateřských škol** se oproti tomu za uplynulých 10 let téměř ztrojnásobil (zvýšil se o 183,3 %). O něco menší, přesto velmi významný, nárůst zaznamenal počet tříd v soukromých mateřských školách (o 162,5 %) a dětí navštěvujících soukromé školy (o 140,9 %).

Za celou Českou republiku pak na jednu třídu v mateřských školách připadalo ve školním roce 2021/22 celkem 21,5 dítěte a na 1 učitelství 10,7 dítěte – viz tabulku 1.1.

Tab. 1.1 Mateřské školy - počet dětí na jednu třídu a na jednoho učitele podle zřizovatele školy

školský rok	celkový počet dětí		počet dětí dle druhu zřizovatele					
			veřejný		soukromý		církevní	
	na 1 třídu	na 1 učitele	na 1 třídu	na 1 učitele	na 1 třídu	na 1 učitele	na 1 třídu	na 1 učitele
2011/12	23,7	12,8	23,8	12,9	17,8	9,5	19,9	11,3
2012/13	23,7	12,8	23,9	12,9	17,5	9,1	20,1	11,5
2013/14	23,6	12,7	23,9	12,9	16,9	9,0	20,2	11,6
2014/15	23,4	12,6	23,7	12,7	16,3	8,7	19,8	11
2015/16	23,2	12,4	23,5	12,6	16,6	9,1	19,8	10,6
2016/17	22,9	12,2	23,2	12,4	16,4	9,0	19,7	10,7
2017/18	22,7	12	23,1	12,1	16,2	9,0	19,5	10,9
2018/19	22,6	11,9	23	12	16,4	8,9	19,5	10,9
2019/20	22,4	11,3	22,7	11,4	16,6	9	19,3	10,6
2020/21	21,6	10,8	21,9	10,9	16,2	8,6	19,5	10,8
2021/22	21,5	10,7	21,7	10,8	16,3	8,6	19,3	10,3

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Stejně jako ve zprávě z minulého roku, i letos lze konstatovat, že od školního roku 2012/13 průměrný počet žáků na jednu třídu i na jednoho učitele rok od roku klesá. V případě počtu dětí na jednoho učitele došlo přitom ve školních rocích 2019/20 a 2020/21, které nejvíce poznamenala pandemie, k výraznějšímu poklesu než v předchozích. Jak je patrné, v posledním školním roce již průměrný počet dětí na jednoho učitele klesl jen o jednu desetinu dítěte. Stejně tak pokles průměrného počtu dětí na jednu třídu byl zřetelně výraznější mezi

školními roky 2019/20 a 2020/21 než mezi školními roky 2020/21 a 2021/22. Z tabulky 1.1 je zároveň zřejmé, že úbytek dětí na jednu třídu lze pozorovat zejména u škol veřejného zřizovatele.

Z **regionálního pohledu** je logicky nejvíce mateřských škol a tříd zřízených v kraji největším, tj. ve Středočeském kraji. Ve školním roce 2021/22 se zde nacházelo 15,1 % ze všech mateřských škol v České republice. V absolutním vyjádření šlo o 808 mateřských škol s 2 402 třídami, které navštěvovalo 51 834 dětí. Naopak jen 125 mateřských škol najdeme v Karlovarském kraji s 386 třídami, kde se vzdělávalo 8 354 dětí.

Tab. 1.2 Mateřské školy - počet škol, tříd, dětí a učitelů v jednotlivých krajích (2021/22)

Území	Školy		Třídy		Děti		Učitelé ¹⁾		Počet dětí na 1:	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	třídu	učitele
Česká republika	5 349	100	16 800	100	360 490	100	33 831	100	21,5	10,7
Hlavní město Praha	435	8,1	1 928	11,5	42 580	11,8	3 941	11,6	22,1	10,8
Středočeský kraj	808	15,1	2 402	14,3	51 834	14,4	4 852	14,3	21,6	10,7
Jihočeský kraj	328	6,1	1 053	6,3	22 743	6,3	2 103	6,2	21,6	10,8
Plzeňský kraj	281	5,3	884	5,3	19 023	5,3	1 773	5,2	21,5	10,7
Karlovarský kraj	125	2,3	386	2,3	8 354	2,3	786	2,3	21,6	10,6
Ústecký kraj	360	6,7	1 170	7,0	24 264	6,7	2 382	7,0	20,7	10,2
Liberecký kraj	235	4,4	723	4,3	15 195	4,2	1 457	4,3	21,0	10,4
Královéhradecký kraj	315	5,9	886	5,3	18 482	5,1	1 781	5,3	20,9	10,4
Pardubický kraj	320	6,0	813	4,8	17 975	5,0	1 685	5,0	22,1	10,7
Kraj Vysočina	291	5,4	853	5,1	17 693	4,9	1 688	5,0	20,7	10,5
Jihomoravský kraj	679	12,7	1 919	11,4	41 612	11,5	3 843	11,4	21,7	10,8
Olomoucký kraj	388	7,3	1 078	6,4	22 407	6,2	2 134	6,3	20,8	10,5
Zlínský kraj	318	5,9	898	5,3	19 860	5,5	1 786	5,3	22,1	11,1
Moravskoslezský kraj	466	8,7	1 807	10,8	38 468	10,7	3 620	10,7	21,3	10,6

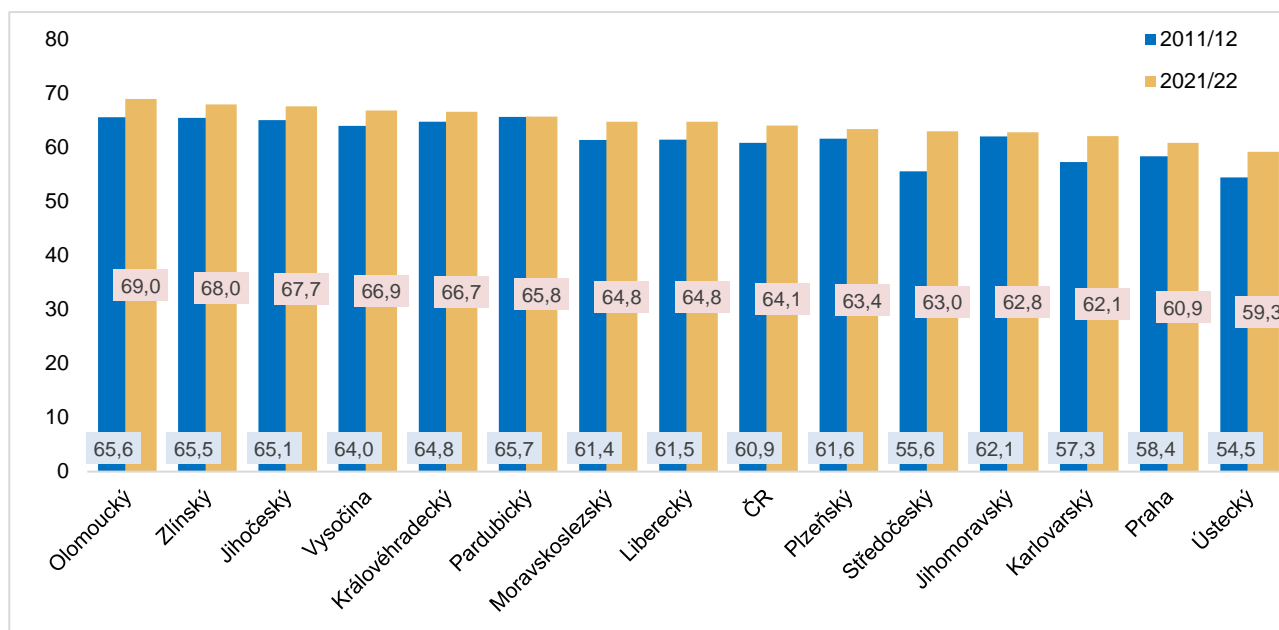
¹⁾ přepočtení na plně zaměstnané

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Nejvyšší průměrný **počet dětí na školu** byl ve školním roce 2021/22 v Praze, tj. 97,9, a v kraji Moravskoslezském, tj. 82,5. V ostatních krajích se tyto průměrné hodnoty pohybovaly od 56,2 dítěte na školu (v kraji Pardubickém) po 69,3 dítěte na školu (v kraji Jihočeském). Pokud jde o průměrný počet dětí ve třídě, tak těch bylo nejvíce v kraji Pardubickém, Zlínském a v Praze, a sice 22,1. V tomto ukazateli však rozdíly mezi jednotlivými kraji nebyly nijak výrazné. Nejnižší průměrná hodnota byla 20,7 žáků na jednu třídu a té bylo dosaženo v kraji Ústeckém a na Vysočině. Na jednoho učitele připadalo v průměru 10,7 dítěte. Nejvyšší byl tento poměr v kraji Zlínském (11,1) a nejnižší v kraji Ústeckém (10,2).

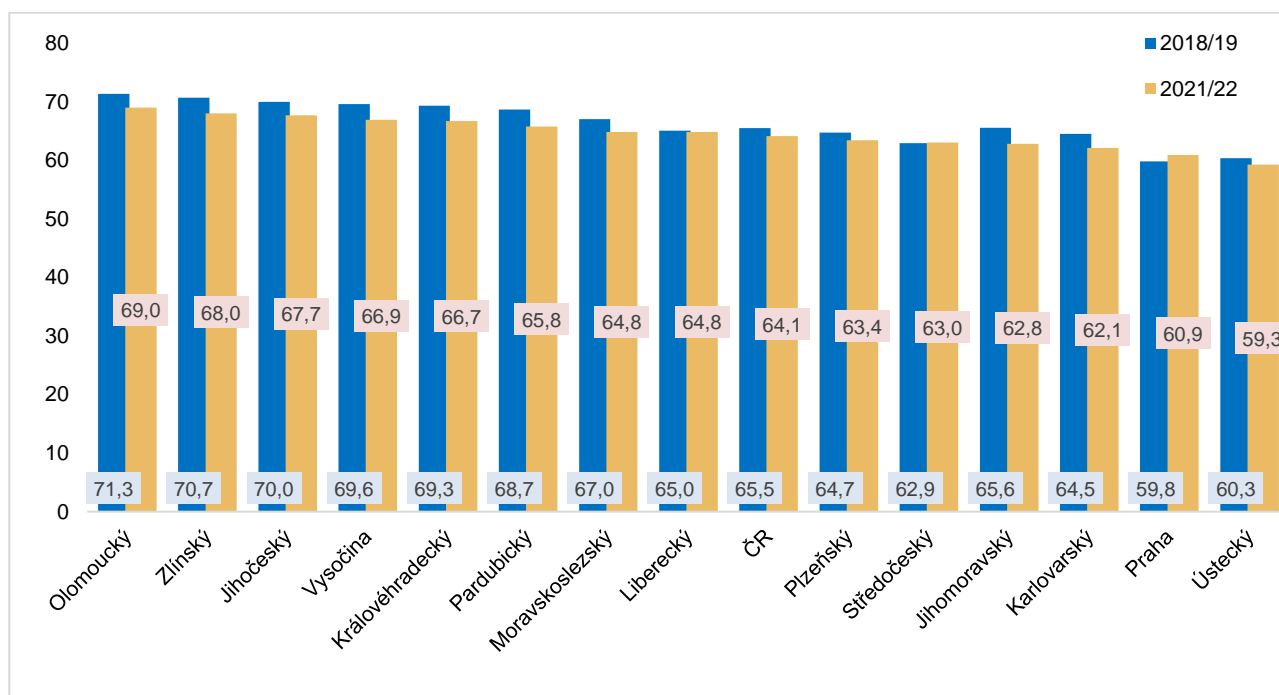
Počet tříd i žáků mateřských škol v jednotlivých krajích a jejich vývoj v čase může souviset mj. s **demografickým vývojem počtu dětí ve věku 2 až 6 let, tedy věku, kdy děti mohou docházet do školky**. Vztáhneme-li celkový počet dětí v mateřských školách k počtu dětí ve věku 2-6 let, pak ve všech krajích došlo mezi školními roky 2011/12 a 2021/22 k nárůstu tohoto podílu, nejvíce v kraji Středočeském (o 7,4 procentního bodu). V porovnání s tím za celou Českou republiku došlo k nárůstu o 3,2 procentního bodu a v kraji Pardubickém jen o 0,1 procentního bodu. Pokud srovnáme jednotlivé kraje, pak nejvyšší podíl dětí ve věku 2-6 let chodí do školky v kraji Olomouckém (69 %) a nejnižší naopak v kraji Ústeckém (59,3 %) a v Praze (60,9 %). Zde je však dobré připomenout, že řada dětí zejména v Praze navštěvuje soukromé školky a dětské skupiny bez práva poskytování předškolní přípravy, které nejsou evidovány v rejstříku škol a nepodléhají statistickému zpracování. Školám v kraji Ústeckém, v Praze a kraji Karlovarském navíc kapacitně „ulehčují“ přípravné třídy zřízené při základních školách, které navštěvují děti s odkladem. Jak bude dále uvedeno, v těchto třech krajích pojmu třetinu dětí s odkladem, v jiných krajích tento podíl činí 1,8 % až 17 % (viz graf 1.26).

Graf 1.8 Mateřské školy - poměr celkového počtu dětí v MŠ k populaci 2-6 let (v % dle kraje)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Jak již bylo zmíněno výše, na vývoj podílu dětí v mateřských školách mohla mít vliv mj. pandemie onemocnění covid-19, kdy mnozí rodiče dětí pracovali z domova a v obavách z šíření nemoci se mohli rozhodnout své dítě do školky nepřihlásit a nechat si jej ještě po dobu pandemie v domácí péči. Zejména je-li jeden z rodičů na rodičovské dovolené s mladším sourozencem. Vliv na rozhodování rodičů dětí může mít i míra nezaměstnanosti v jednotlivých krajích v době pandemie. Pro nezaměstnané může být snazší dítě do školky nepřihlásit a poskytovat mu celodenní péči, zejména vezmeme-li v potaz navýšení rodičovského příspěvku od ledna 2020. Graf 1.9 proto dále ukazuje poměr počtu dětí v mateřských školách k počtu obyvatel ve věku 2-6 let v jednotlivých krajích ve školním roce 2018/19, tedy v roce ještě nepoznamenaném pandemií a výše uvedenými politickými patřeními, a ve školním roce 2021/22.

Graf 1.9 Mateřské školy - poměr celkového počtu dětí v MŠ k populaci 2-6 let (v % dle kraje)

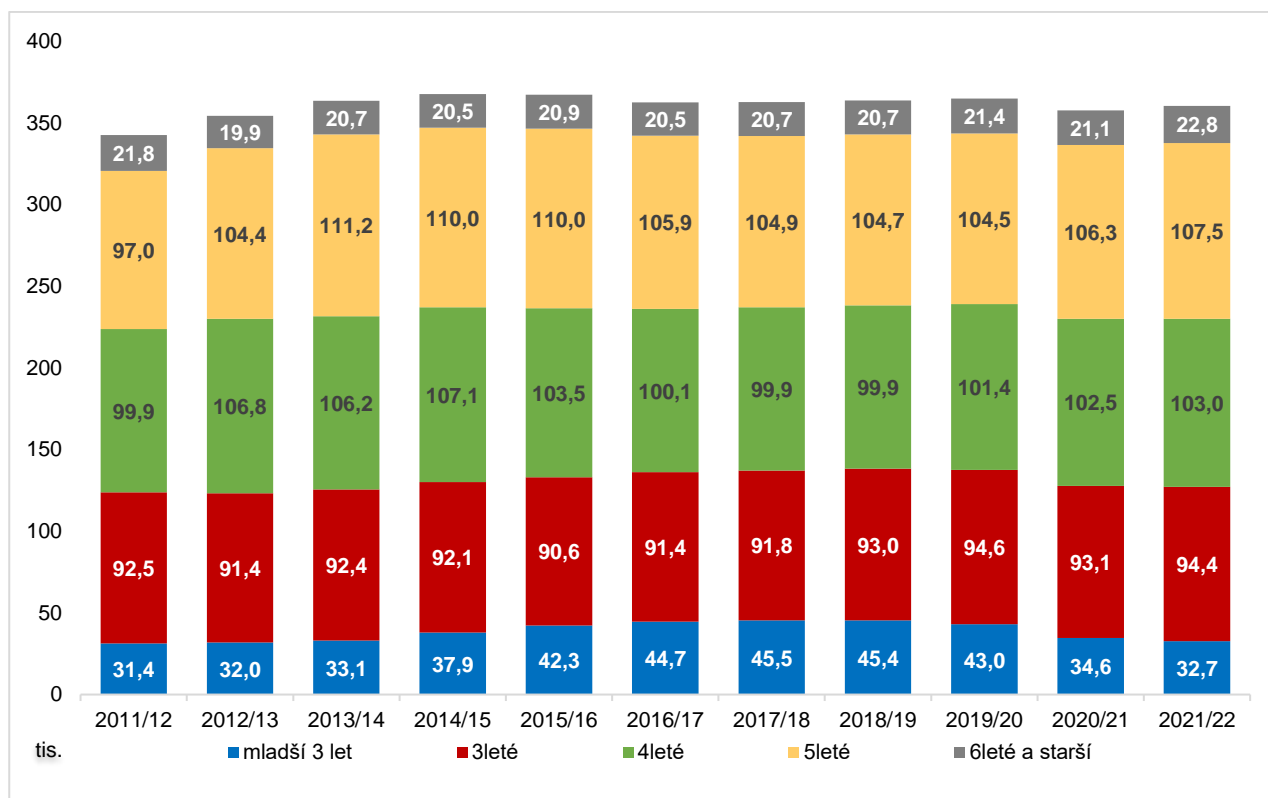
Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Jak je patrné, téměř ve všech krajích došlo v uplynulých třech školních rocích k poklesu podílu dětí ve věku 2-6 let v mateřských školách, ovšem s výjimkou Prahy, kde došlo k nárůstu o 1,1 procentního bodu, a Středočeského kraje, kde byl zaznamenán jen nepatrný nárůst (o 0,1 procentního bodu). Zde lze poznamenat, že za uplynulé tři školní roky došlo v Praze k nejvýraznějšímu poklesu dětí ve věku 2-6 let (o 3,4 %), následuje kraj Karlovarský (pokles o 3,1 %) a Ústecký (pokles o 1,7 %).⁷ Ostatní kraje zaznamenaly nárůst obyvatel tohoto školkového věku, v nejvyšší míře kraj Jihomoravský (o 4,3 %). Zdá se tedy, že v Praze, kde je kapacita školek značně vytížena, mohlo být díky populačnímu poklesu přijat vyšší podíl dětí do školek s právem poskytování předškolní přípravy.

1.2 Věkové složení dětí v mateřských školách

Ve školách mají od školního roku 2013/14 největší zastoupení 5leté děti s 29,8% podílem ve školním roce 2021/22. Mezi školními roky 2012/13 až 2017/18 rostl podíl **dětí v mateřských školách mladších tří let**. Jejich absolutní počet se v tomto období zvýšil o 42,3 %. V posledních třech školních letech však jejich počet klesal a celkem se snížil o 27,9 % - viz grafy 1.10 a 1.11.

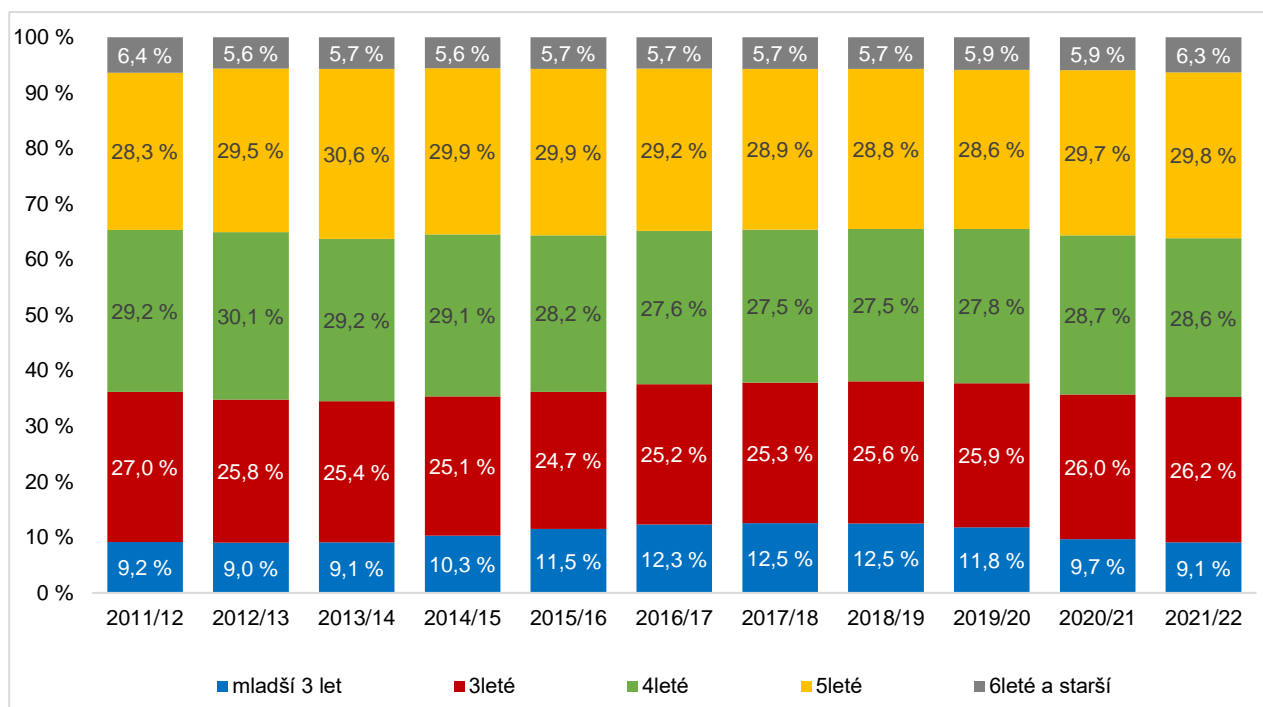
Graf 1.10 Děti v mateřských školách podle věku (v tis.)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

⁷ Zde je možné poznamenat, že Karlovarský a Ústecký kraj vykazují dostatečné kapacity, přesto je však dětí v mateřských školách stále málo. V těchto krajích se nedaří překonat horší socioekonomické poměry a odlišné priority obyvatelstva z nižších sociálních vrstev (viz. aktivity MŠMT www.edu.cz/strategie-msmt/strategie-vzdelavaci-politiky-cr-do-roku-2030/implementacni-karta-disparity/#disparity-3)

Graf 1.11 Děti v mateřských školách podle věku (v %)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

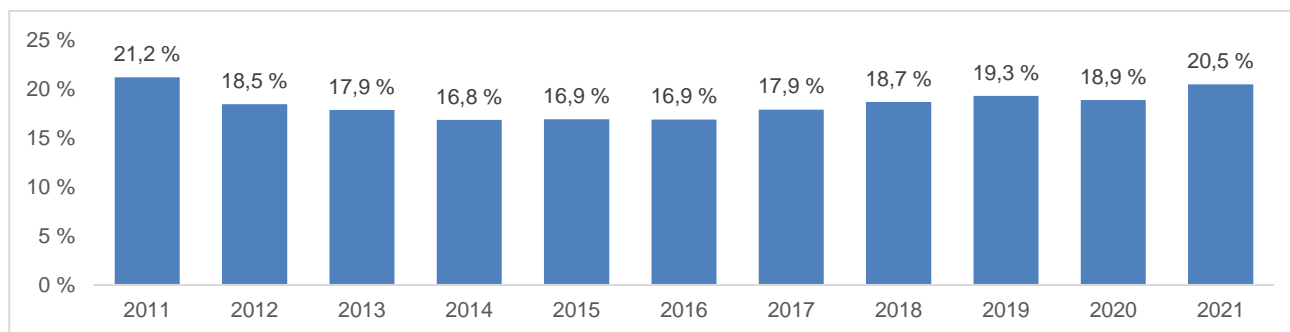
Jak již bylo výše nastíněno, na pokles počtu dětí mladších tří let ve školkách v posledních dvou školních rocích mohla mít vliv pandemie onemocnění covid-19, navýšení rodičovského příspěvku od ledna 2020, příp. též zrušení superhrubé mzdy a s tím spojené zvýšení čistých mezd. Mohly zde však sehrát úlohu též jiné faktory, např. převažující názor rodičů na prospěšnost umístění dítěte mladšího tří let do školky. Kromě setrvávání na rodičovské dovolené přitom mohli volit též jesle či alternativní zařízení, které není vedeno v rejstříku škol.

Grafy 1.10 a 1.11 znázorňují též počet, resp. podíl žáků, kterým na počátku školního roku bylo **šest let a více**. V roce 2021/22 bylo v mateřských školách šestiletých či starších dětí 22 847, z toho dětí ve věku 7 let a více bylo pouze 123. Děti ve věku 6 let a více k 31. 8. by již dle zákona mohly navštěvovat základní školy a jedná se tedy o děti s odloženou povinnou školní docházkou⁸. Procentuální zastoupení těchto dětí se od školního roku 2012/13 do školního roku 2020/21 pohybovalo těsně pod hranicí 6 %, v posledním školním roce však stoupl na 6,3 %. Jak jsme zmínili v publikaci v předchozím roce, odborníci se shodují, že se odklady nadužívají a snaží se je snížit na přijatelnou úroveň. V období propuknutí pandemie covid-19 jim však jejich snahy mařila obava rodičů z uzavírání škol. Namísto přestupu do 1. třídy základní školy tak častěji pro dítě žádali o odklad. Je také možné, že vyšší nemocnost a uzavírání školek v době pandemie mohly být důvodem, že se nepodařilo některé děti včas na školu připravit.

Graf 1.12 uvádí podíl dětí v mateřských školách (včetně cizinců⁹) ve věku 6 let k 31. srpnu daného roku z celkové populace obyvatel ČR ve věku 6 let k 1. 7. daného roku. Jak je patrné, od roku 2011 do roku 2014 tento podíl klesal, a sice z 21,2 % až na 16,8 %. Pak se do roku 2019 postupně zvýšil na 19,3 %, v roce 2020 poklesl na 18,9 % a v roce 2021 naopak zvýšil na 20,5 %.

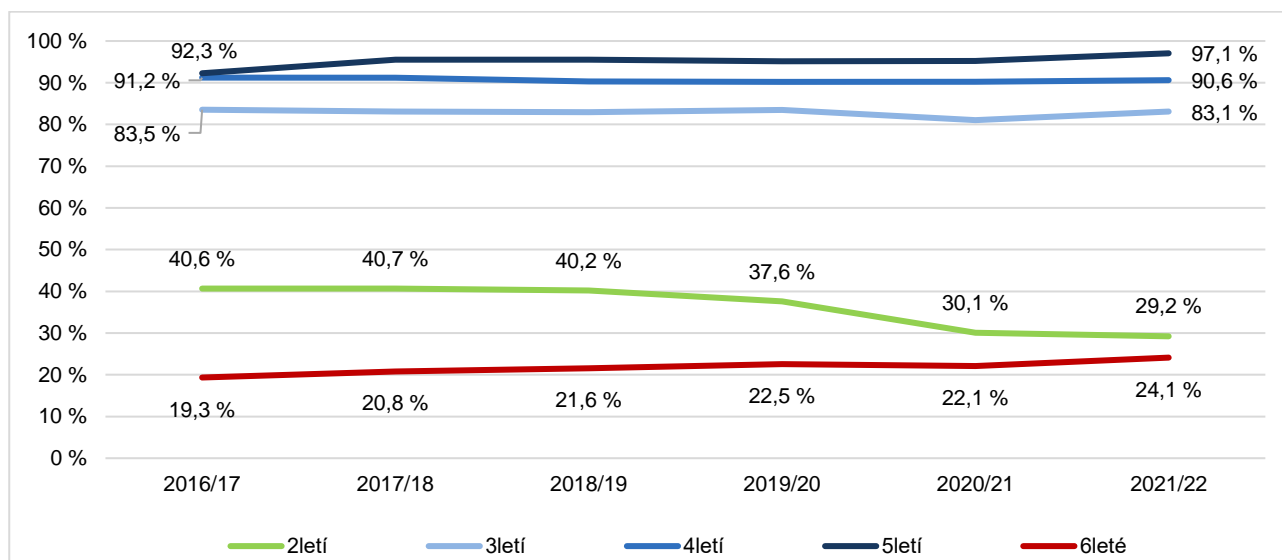
⁸ Pro zajímavost, podle výroční zprávy České školní inspekce za rok 2020/2021 jsou nejčastějšími příčinami odkladu celková nezralost (40,7 %), logopedické vady a poruchy řeči (21,4 %), sociální nezralost (9,3 %) a celkový opožděný vývoj řeči (5,7 %).

⁹ Někteří cizinci nemusejí mít trvalý pobyt v ČR, avšak jejich přijetí do školky veřejného zřizovatele je málo pravděpodobné (jedním z důležitých kritérií přijetí je trvalý pobyt ve spádovém obvodu mateřské školy).

Graf 1.12 Podíl dětí v mateřských školách ve věku 6 let k 31. srpnu z celkové populace obyvatel ČR ve věku 6 let k 1. červenci

Zdroj: MŠMT a ČSÚ

Od roku 2018 do roku 2021 se přitom zvyšoval i počet žáků přípravných tříd, tedy žáků s odkladem, kteří si přípravnou třídu zvolili jako alternativu setrvání v mateřských školách. Graf 1.13 proto pro doplnění uvádí, jaký podíl dětí dvouletých, tříletých, čtyřletých a pětiletých docházel v uplynulých šesti školních rocích do předškolního vzdělávání (ať již do mateřské školy, přípravné třídy základní školy či přípravného stupně základní školy speciální¹⁰). Jedná se o věk platný před zahájením uvedeného školního roku, u dětí ve školkách či školách k 31.8, u populace k 1. červenci. Podíly jsou tedy orientační, neboť část populace dětí uvedeného věku oslaví během letních prázdnin další narozeniny a přehoupnou se do starší věkové skupiny. Navíc je třeba vzít v úvahu, že do populace ČR nejsou zahrnuti cizinci bez trvalého pobytu v ČR, kteří také mohou navštěvovat mateřské školy. Přesto je možné konstatovat, že do předškolního vzdělávání na začátku školního roku nastupuje naprostá většina dětí ve věku 4-5 let a více než čtyři pětiny z dětí tříletých¹¹. Je také patrné, že zatímco podíl dvouletých dětí ve školkách s právem poskytování předškolní přípravy má od roku 2018 tendenci se snižovat, podíl šestiletých dětí v předškolním vzdělávání se během posledních pěti let zvýšil z necelé pětiny na necelou čtvrtinu.

Graf 1.13 Podíl populace uvedených věkových skupin navštěvující předškolní vzdělávání

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

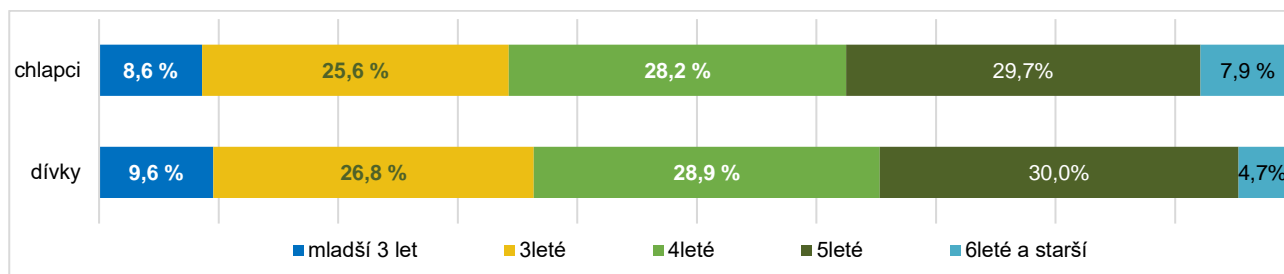
¹⁰ Pro více informací o přípravných třídách ZŠ a přípravném stupni ZŠ speciální odkazujeme na kapitolu 1.5.

¹¹ Zdá se, že podíl pětiletých dětí v populaci, které navštěvují předškolní vzdělávání, má tendenci v čase stoupat, přestože, jak bylo výše řečeno, tyto statistiky jsou orientační. Nutno také poznamenat, že do základní školy nastupují výjimečně i žáci, kteří ještě nedovršili 6 let. Ve školním roce 2021/22 jich bylo 563, což je 0,5 % ze žáků 1. ročníku základních škol, ve školním roce 2016/17 pak 719, tedy 0,6 % ze žáků 1. ročníku.

Graf 1.14 znázorňuje **věkové složení chlapců a dívek** navštěvujících mateřské školy. Zde je zřejmé, že podíl dívek mladších tří let ze všech dívek navštěvujících mateřské školy byl o jeden procentní bod vyšší (9,6 %), než jak tomu bylo u chlapců této věkové skupiny (8,6 %). Šestiletých a starších dívek bylo v mateřských školách 4,7 %, což je o tři procentní body méně než v případě chlapců (7,9 %). Častěji tak zůstávají ve školkách i po dosažení 6 let chlapci než dívky. Svůj vliv přitom sehrávají též diagnostické metody či nastavené hranice, které se zdají být vhodnější pro dívky, které v předškolním věku dospívají rychleji než chlapci.¹²

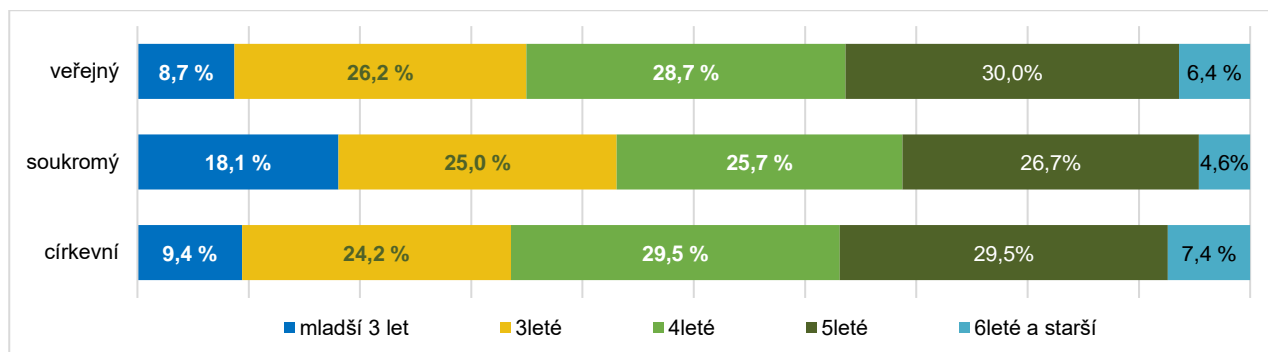
Graf 1.14 Věkové složení dětí v mateřských školách v dělení na dívky a chlapce (2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Podíváme-li se na školy v dělení **dle zřizovatele**, můžeme konstatovat, že ve školách soukromého zřizovatele tvořily ve školním roce 2021/22 ze všech dětí téměř pětinu dětí mladší tří let (18,1 %). Oproti tomu ve veřejných a církevních školách byl tento podíl zhruba desetinový. Mezi dětmi docházejícími do církevních škol byl pak o něco vyšší podíl šestiletých a starších (7,4 %) než ve školách soukromých (4,6 %) a veřejných (6,4 %) – viz graf 1.15. Dodejme, že rozdíl mezi zřizovateli najdeme i v případě, že sledujeme podíl šestiletých a starších dětí z dětí ve věku tři a více let navštěvujících mateřskou školu. U veřejných škol činí 7,5 %, u soukromých 6,0 % a u církevních 8,9 %. Není tak daný pouze rozdílným zastoupením dětí mladších tří let ve školkách těchto tří druhů zřizovatelů.

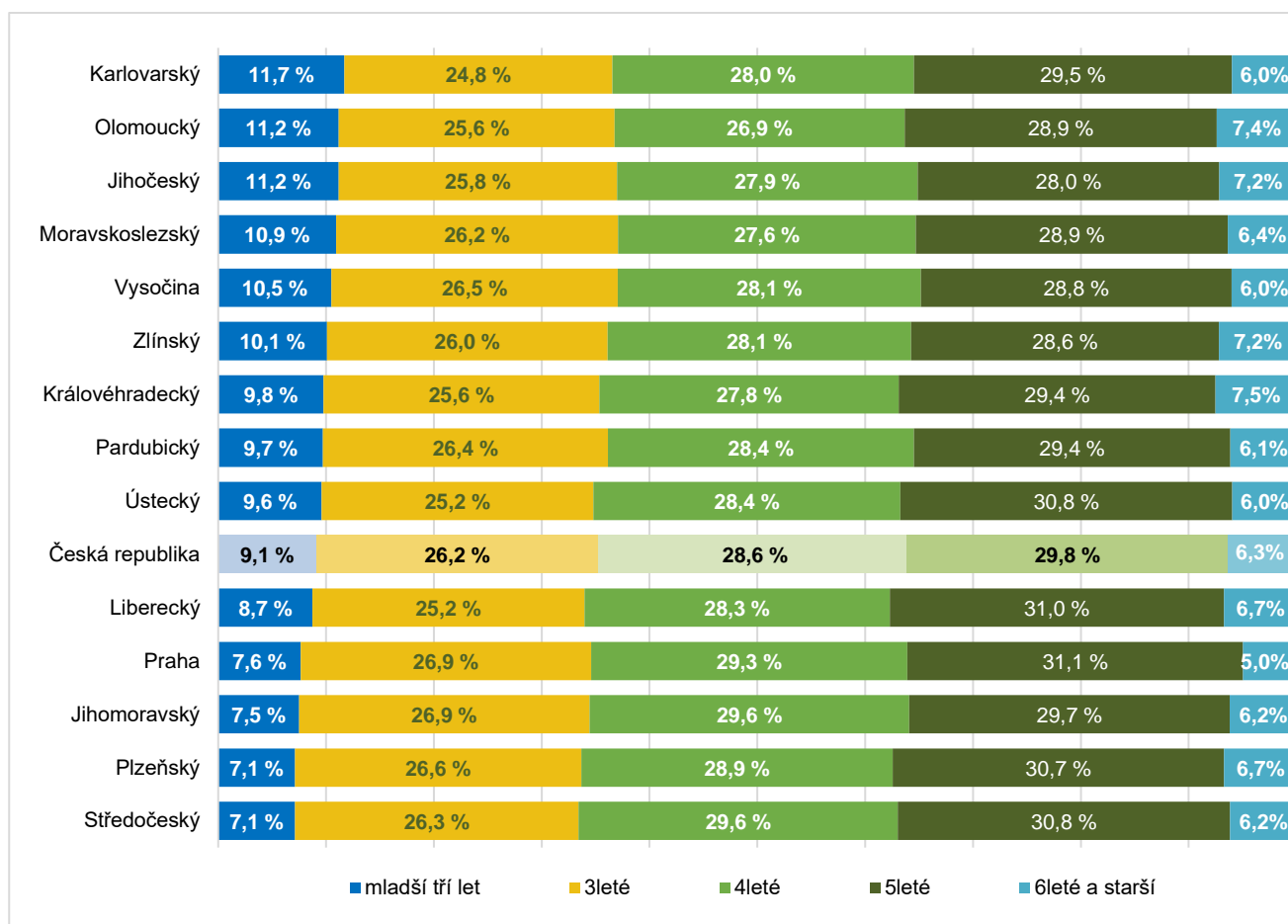
Graf 1.15 Věkové složení dětí v mateřských školách podle jejich zřizovatele (2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Poměrně značné rozdíly ve věkovém složení dětí mateřských škol najdeme též v dělení dle **krajů**. Nejvyšší podíl dětí mladších 3 let (více než 11 %) byl mezi dětmi v mateřských školách v kraji Karlovarském, Olomouckém a Jihočeském. Nejmenší byl naopak v kraji Středočeském a Plzeňském (shodně 7,1 %). Nejvyššího podílu šestiletých a starších dětí v mateřských školách (více než 7 %) dosáhl kraj Královéhradecký, Olomoucký, Zlínský a Jihočeský. Naopak v Praze byl mezi dětmi v mateřských školách ze všech krajů nejmenší podíl dětí 6letých a starších (5 %) - viz graf 1.16.

¹² Viz zde: https://pages.pedf.cuni.cz/uvrv/files/2016/04/Spravedlivy_start.pdf

Graf 1.16 Věkové složení dětí v mateřských školách dle sídla školy (2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

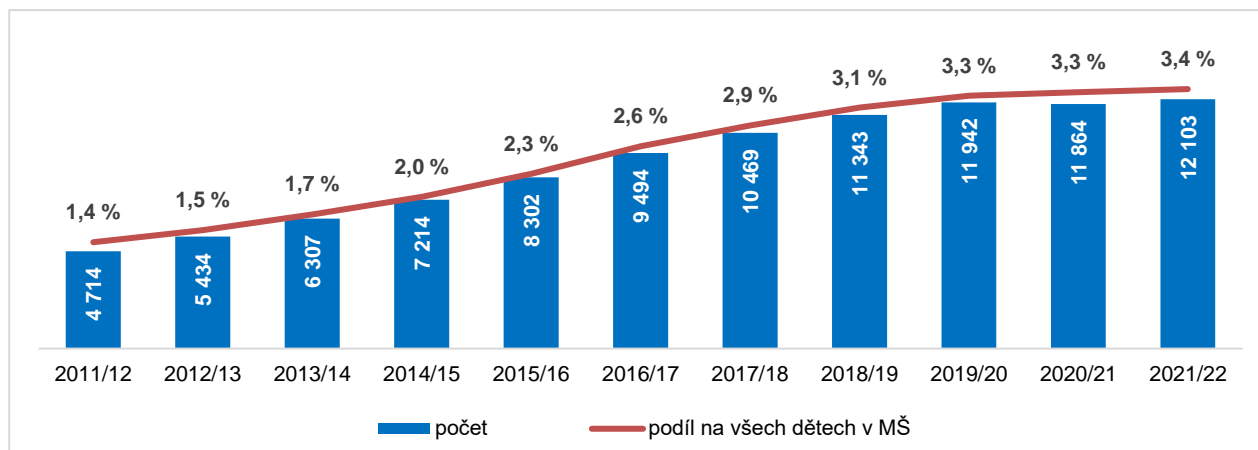
1.3 Děti s cizím státním občanstvím v mateřských školách

Vzhledem k tomu, že i na děti cizinců, kteří pobývají na území České republiky, se vztahuje povinná školní docházka, je důležitá také jejich předškolní příprava. U dětí s odlišným mateřským jazykem může být navíc pobyt v mateřské škole prvním setkáním s českým jazykovým prostředím. U těchto dětí se tedy jedná o velmi žádoucí formu přípravy na povinnou školní docházku, neboť snižuje jazykovou a kulturní bariéru.

Počet cizinců, stejně jako další data o žácích mateřských škol, jsou vykazována k 30. září daného školního roku. Zde je třeba upozornit, že v průběhu školního roku 2021/22 Česká republika přijala do škol děti ukrajinských uprchlíků, které ve statistikách za daný školní rok zahrnuté nejsou.

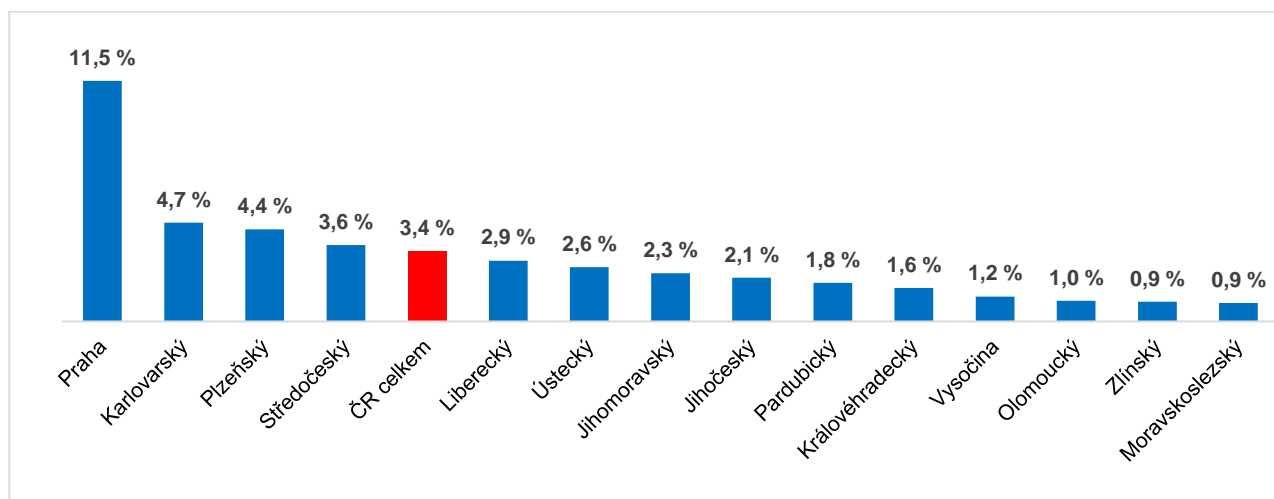
Počet dětí s **cizím státním občanstvím** byl k 30. 9. 2021 v mateřských školách 2,6krát vyšší než před deseti lety – ze 4 714 ve školním roce 20011/12 se zvýšil na 12 103 ve školním roce 2021/22. Až do školního roku 2019/20 trvale stoupal, poté mírně poklesl (možná vlivem pandemie covid-19 a opatření s ní spojených). Ve školním roce 2021/22 se již počet cizinců znovu zvýšil, a sice o 2 %. Podíl dětí cizího státního občanství ze všech dětí v mateřských školách činil ve školním roce 2021/22 celkem 3,4 %. Před deseti lety přitom tvořily děti cizího státního občanství jen 1,4% podíl.

Graf 1.17 Děti s cizím státním občanstvím v mateřských školách

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Dlouhodobě je nejvyšší podíl cizinců v mateřských školách **v Praze**. K 30. 9. 2021 jich bylo 11,5 %, což je téměř třikrát vyšší podíl, než je průměr za celou Českou republiku (3,4 %). S velkým odstupem pak následoval kraj Karlovarský (4,7 %) a Plzeňský (4,4 %). Naopak nejmenší podíl dětí cizí státní příslušnosti v mateřských školách zaznamenal kraj Zlínský (0,9 %) a Moravskoslezský (0,9 %). V ostatních krajích se podíl takových dětí pohyboval mezi 1 % a 4 % - viz graf 1.18.

Graf 1.18 Podíl dětí s cizím státním občanstvím v mateřských školách v jednotlivých krajích ČR (2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

V členění podle **zřizovatele** dosáhl ve školním roce 2021/22 k 30. září podíl dětí s cizím státním občanstvím nejvyšší hodnoty v soukromých mateřských školách (7,2 %). V církevních školách to bylo 6,1 % a nejméně (3,2 %) v mateřských školách, jejichž zřizovatelem je obec, kraj nebo MŠMT.

Tab. 1.3 Cizinci v mateřských školách podle zřizovatele (2021/22)

zřizovatel	děti v MŠ celkem	v tom dle státního občanství		podíl cizinců
		Česká republika	jiné	
veřejný	344 529	333 555	10 974	3,2 %
soukromý	13 917	12 912	1 005	7,2 %
církevní	2 044	1 920	124	6,1 %

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Mezi dětmi v mateřských školách s jiným než českým státním občanstvím dlouhodobě převažují na prvních třech místech **Ukrajinci, Vietnamci a Slováci** (dohromady tvořili v uplynulém školním roce téměř dvě třetiny všech cizinců). K 30. září 2021 bylo mezi dětmi s cizí státní příslušností v mateřských školách v ČR nejvíce dětí ukrajinského občanství (25,2 %; 3 053 dětí). Vzhledem k politické situaci lze navíc předpokládat, že se jejich počet (a tudíž i podíl) v průběhu roku zvýšil. Ještě do školního roku 2018/19 však mezi cizinci převažovaly děti s vietnamským občanstvím. Absolutní počty dětí s nejčastěji se vyskytujícím státním občanstvím, tj. s více než 100 příslušníky na našich mateřských školách, uvádí tabulka 1.4. Kromě údajů za školní rok 2021/22 jsou zde uvedeny informace i za vybrané předchozí školní roky (tj. před pěti a deseti lety).

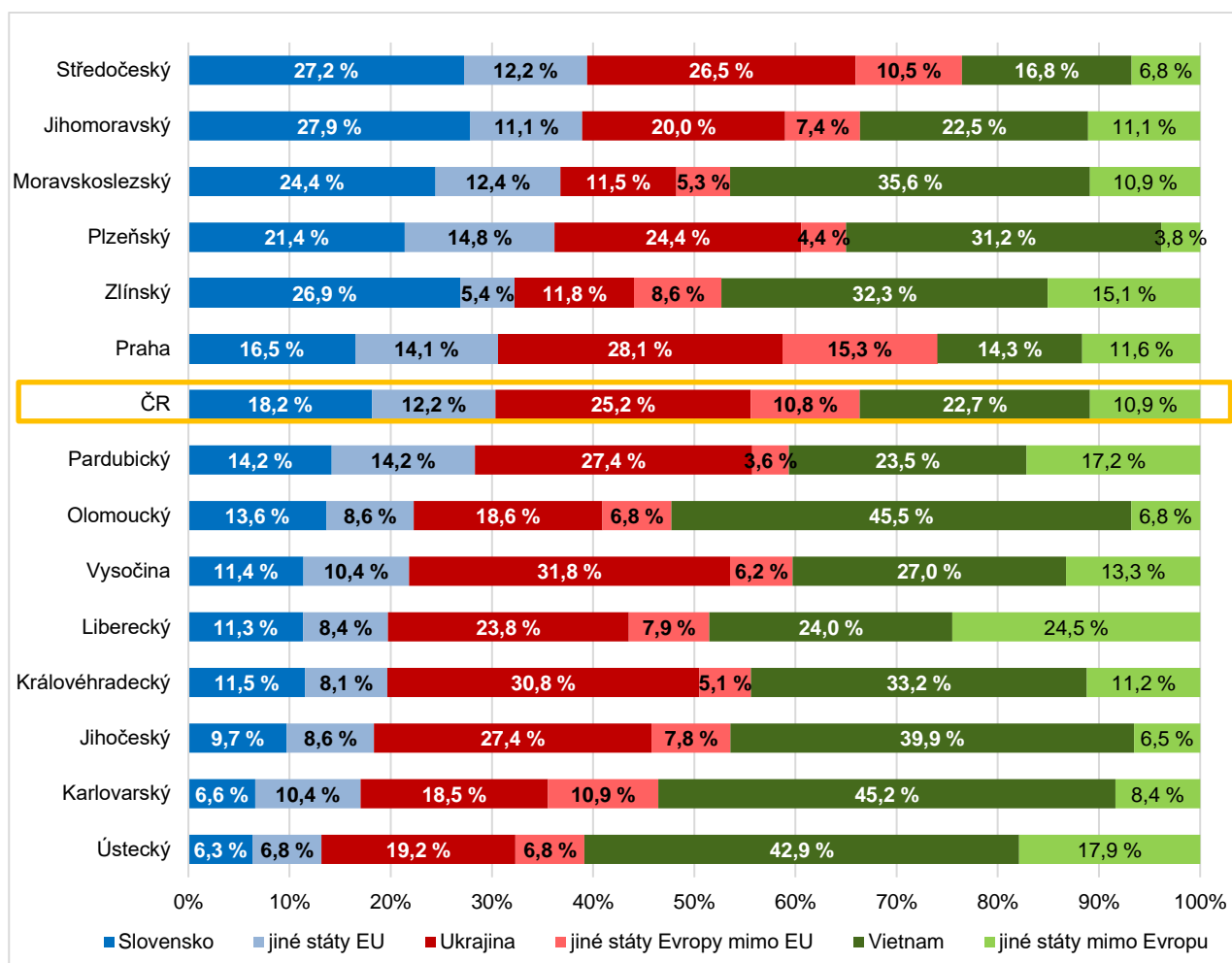
Tab. 1.4 Cizinci v mateřských školách podle státního občanství

	2011/12		2016/17		2021/22	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Celkem	4 714	100 %	9 494	100 %	12 103	100 %
občané EU (mimo ČR)	1 189	25,2 %	2 712	28,6 %	3 673	30,4 %
občané ostatních států	3 525	74,8 %	6 782	71,4 %	8 430	69,7 %
Občané zemí:						
Ukrajina	1089	23,1 %	2 254	23,7 %	3 053	25,2 %
Vietnam	1 298	27,5 %	2 552	26,9 %	2 753	22,8 %
Slovensko	786	16,7 %	1 722	18,1 %	2 197	18,2 %
Rusko	353	7,5 %	587	6,2 %	777	6,4 %
Mongolsko	122	2,6 %	273	2,9 %	417	3,5 %
Rumunsko	64	1,4 %	194	2,0 %	376	3,1 %
Bulharsko	79	1,7 %	201	2,1 %	275	2,3 %
Polsko	91	1,9 %	144	1,5 %	204	1,7 %
Moldavsko	92	2,0 %	157	1,7 %	187	1,6 %
Maďarsko	11	0,2 %	75	0,8 %	166	1,4 %
Čína	76	1,6 %	149	1,6 %	110	0,9 %
Bělorusko	61	1,3 %	82	0,9 %	108	0,9 %
ostatní země	592	12,6 %	1 104	11,6 %	1 480	12,2 %

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Graf 1.19 se blíže zabývá původem dětí cizí státní příslušnosti v mateřských školách **v jednotlivých krajích**. Kraje přitom řadí dle podílu dětí původem z Evropské Unie. Jak je patrné, podíl dětí původem z Evropské unie (zejména Slováků) byl mezi dětmi cizí státní příslušnosti docházejících do mateřských škol nejvyšší v kraji Moravskoslezském (42 %) a Středočeském (40,2 %) a nejnižší v kraji Ústeckém (14,6 %). Podíl dětí z jiných evropských států než EU (zejména Ukrajiny) ze všech cizinců v mateřských školách byl nejvyšší v Praze (43,3 %) a nejnižší v kraji Moravskoslezském (16,8 %). Nakonec, pokud se jedná o děti původem z jiných kontinentů (zejména Vietnamce) je nápadné, že zatímco v Praze a ve Středočeském kraji tvořily mezi dětmi cizí státní příslušnosti cca čtvrtinu (26,1 %, resp. 23,9 %), v kraji Ústeckém, Karlovarském a Olomouckém zaujímaly tyto děti více než polovinu (64,3 %, resp. 54 %, resp. 52,4 %).

Graf 1.19 Děti s cizím státním občanstvím v mateřských školách v krajích podle občanství (2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

1.4 Děti se zdravotním postižením v mateřských školách

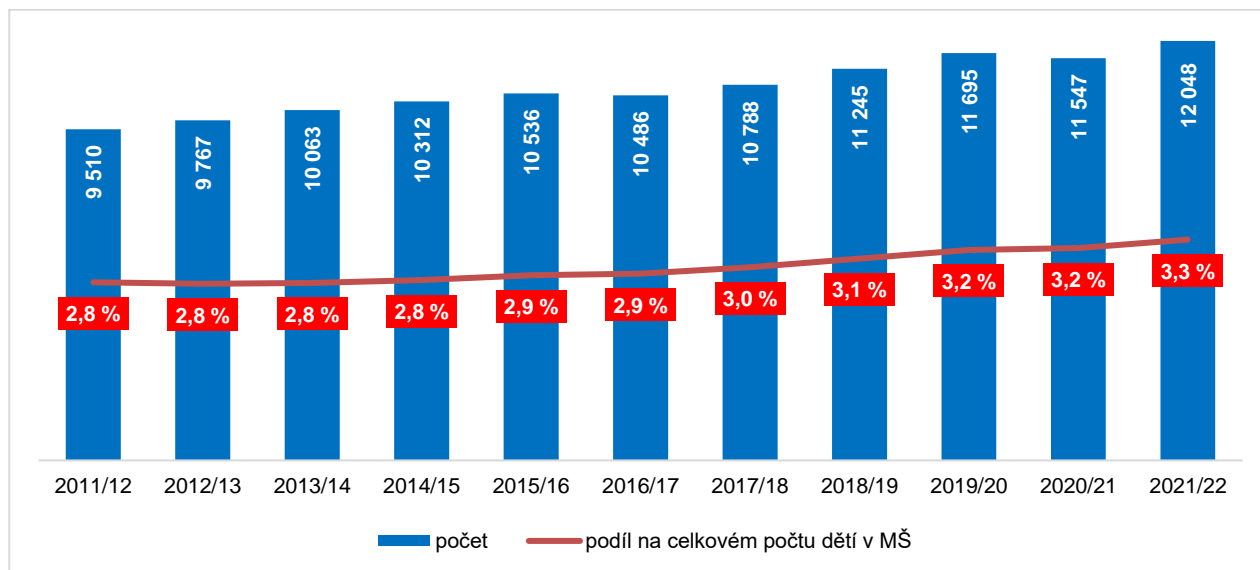
V oblasti vzdělávání se používá pojem „žáci se speciálními vzdělávacími potřebami“. Tam se vedle žáků se zdravotním postižením řadí též žáci se zdravotním znevýhodněním (tj. zdravotním oslabením, dlouhodobým onemocněním a lehčími zdravotními poruchami vedoucími k poruchám učení a chování) a se sociálním znevýhodněním (z rodinného prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy, s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou a žáci v postavení azylantů a účastníků řízení o udělení azylu) - viz § 16 školského zákona (zákon č. 561/2004 Sb.). Vzhledem k dostupnosti dat v časové řadě se však v této analýze omezíme na kategorii žáků se zdravotním postižením.

Od školního roku 2016/17, kdy byla započata realizace zákonem ukotvené inkluze dětí/žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol/tříd, do školního roku 2021/22 se soustavně mírně zvyšoval podíl dětí s diagnostikovaným zdravotním postižením ze všech dětí v mateřských školách (celkově z 2,9 % na 3,2 %).¹³ V období posledních pěti školních let stoupal též absolutní počet žáků s diagnostikovaným postižením, ovšem s výjimkou období mezi školními roky 2019/20 a 2020/21. Spolu s úbytkem celkového počtu dětí v mateřských školách v této době nejvíce poznamenané pandemií covid-19 se též počet dětí se zdravotním postižením v mateřských školách snížil. Ve školním roce 2021/22 pak došlo oproti předchozímu

¹³ Inkluze do běžných tříd často vyžaduje zapojení asistenta pedagoga, a proto mohl být kladen větší důraz na diagnostiku potíží a potvrzení statusu žáka se zdravotním postižením.

školnímu roku k nárůstu počtu dětí s postižením o 501 dětí (tj. o 4,3 %) a jejich počet byl tak za posledních 10 let znázorněných v grafu 1.20 nejvyšší.

Graf 1.20 Děti se zdravotním postižením v mateřských školách

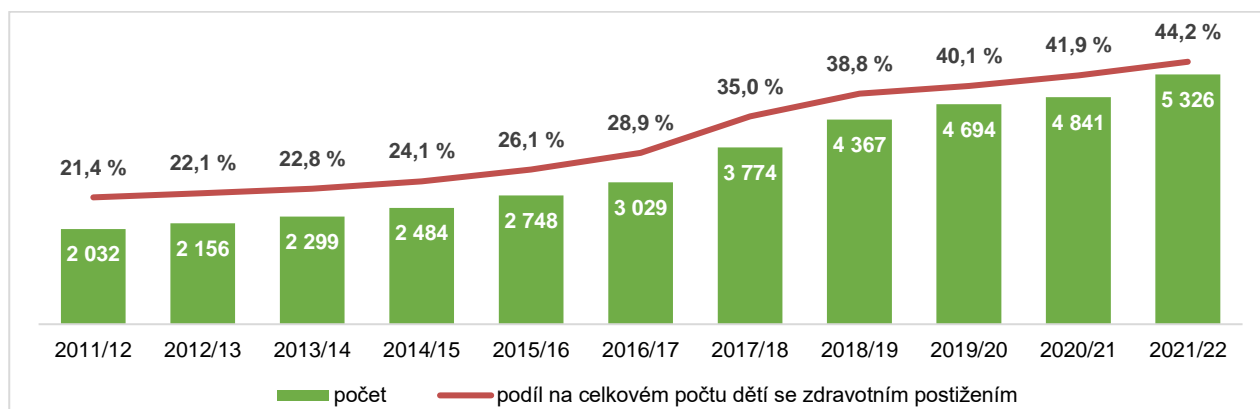

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Podíl dětí **se zdravotním postižením** v mateřských školách **veřejného zřizovatele** byl přítom ve školním roce 2021/22 nižší (3,3 %) než ve školách zřizovatele **soukromého** (3,9 %) a především **církevního** (7,5 %).

Ve školním roce 2021/22 navštěvovalo 44,2 % zdravotně postižených dětí v mateřských školách běžné třídy. Jde o dvojnásobný podíl oproti situaci před deseti lety, kdy bylo do **běžných tříd mateřských škol integrováno** „pouze“ 21,4 % dětí se zdravotním postižením. Běžné třídy mateřských škol navštěvovalo ve školním roce 2021/22 celkem 5 326 dětí se zdravotním postižením v porovnání s 2 032 dětmi ve školním roce 2011/12 – viz graf 1.21.

Graf 1.21 Děti se zdravotním postižením integrované v běžných třídách mateřských škol

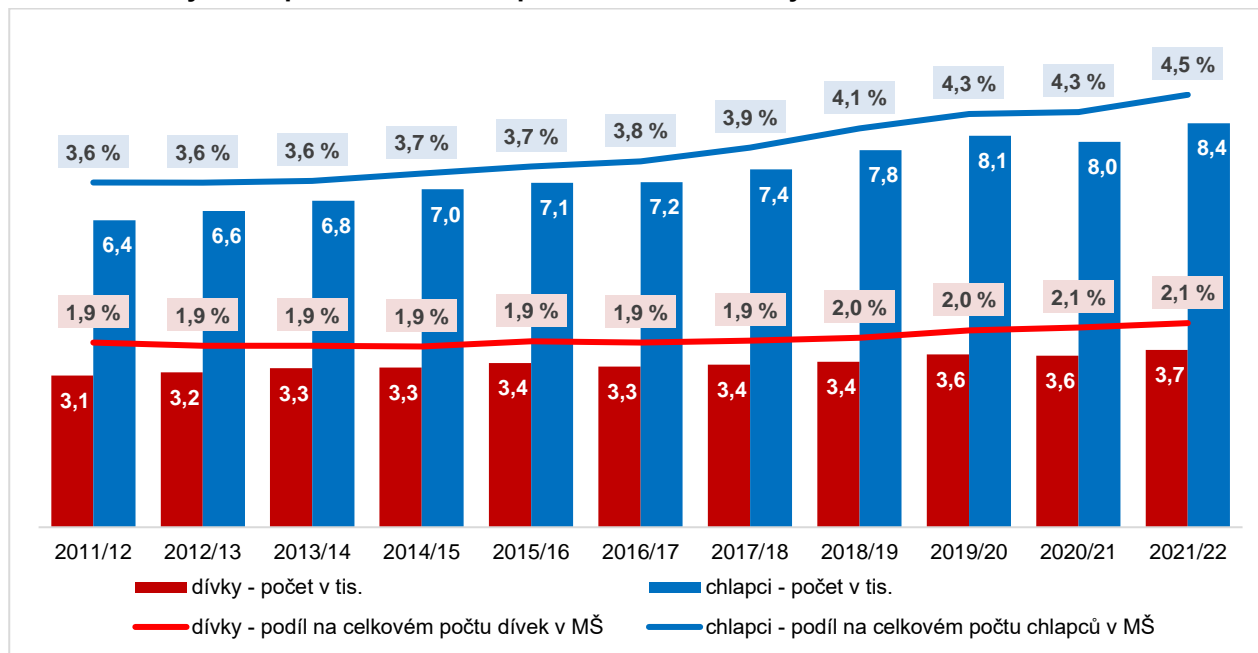
Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Lze konstatovat, že podíl dětí s postižením integrovaných do běžných tříd v posledních 10 letech trvale rostl, a sice z 21,4 % na 44,2 %. Absolutní počet dětí se zdravotním postižením v běžných třídách se v posledních deseti letech soustavně zvyšoval a celkem vzrostl o 162 %, což je podstatně větší nárůst, než jaký byl zaznamenán v počtu všech dětí se zdravotním postižením bez ohledu na integraci (tj. nárůst o 26,7 %).

Mezi dětmi s diagnostikovaným zdravotním postižením je dlouhodobě cca dvakrát **více chlapců než dívek**. Ve školním roce 2021/22 to bylo 8 375 chlapců oproti 3 673 dívkám. Je však také možné, že se chlapcům ve větší míře než dívkám v případě postižení doporučuje návštěva odborníka, který by dané postižení potvrdil a

uznal tím nárok škoie na podporu. Ať tak či onak, dle vykazovaných statistik chlapci tvořili 69,5 % dětí se zdravotním postižením navštěvujících mateřské školy. Na tisíc chlapců v mateřských školách připadlo v minulém školním roce 45 chlapců se zdravotním postižením, v případě dívek to bylo 21. Více viz graf 1.22.

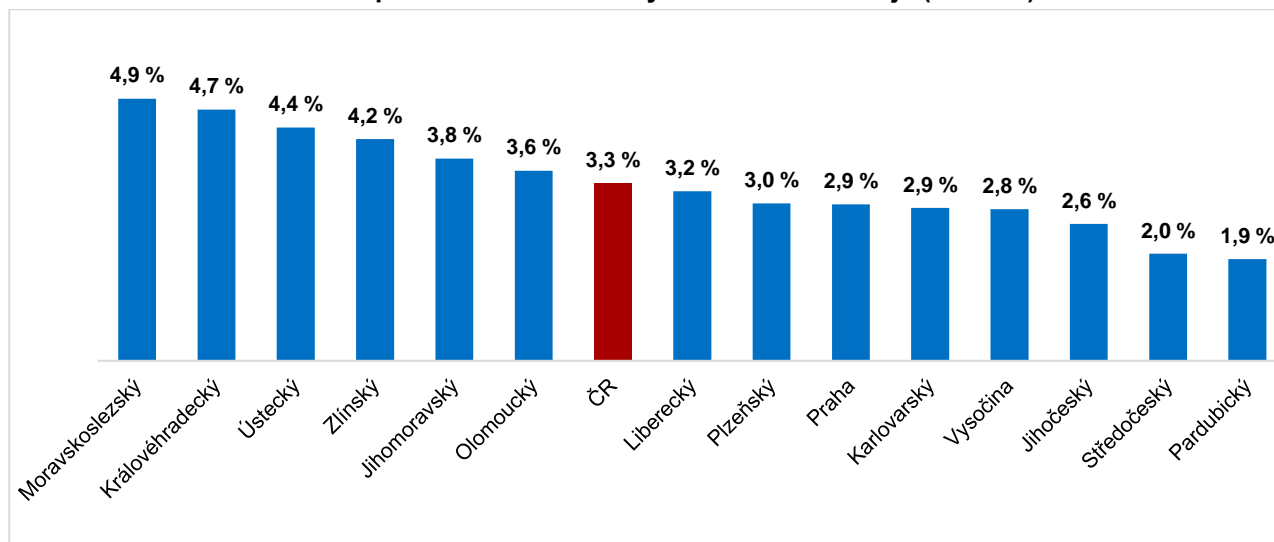
Graf 1.22 Dívky a chlapci se zdravotním postižením v mateřských školách

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Podíl dětí se zdravotním postižením ve školách byl ve školním roce 2021/22 napříč **kraji ČR** různý. Nejmenší byl v Pardubickém a Středočeském kraji (1,9 %, resp. 2 %) a největší naopak v kraji Moravskoslezském a Královéhradeckém (4,9 %, resp. 4,7 %). V ostatních krajích se pohyboval mezi 2,6 % a 4,4 % - viz graf 1.23.

Graf 1.23 Děti se zdravotním postižením v mateřských školách dle kraje (2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Z tabulky 1.5 je patrné, že ve sledovaných školních rocích byly u poloviny dětí se zdravotním postižením zjištěny závažné vady řeči (50,4 %). Za deset let však podíl dětí s vadou řeči ze všech dětí se zdravotním postižením klesl. Snížil se i podíl dětí se zrakovými a sluchovými vadami a dětí postižených více vadami. Naopak největší nárůst zaznamenal podíl dětí s poruchami autistického spektra (z 6,8 % na 11,4 %) a se závažnými vývojovými poruchami učení či chování (ze 5,5 % na 9,2 %). To souvisí s nástupem nového systému diagnostiky speciálních vzdělávacích potřeb a nároku na podpůrná opatření pro děti s těmito potřebami.

Tab. 1.5 Děti se zdravotním postižením v mateřských školách podle druhu postižení

	2011/12		2016/17		2021/22	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Celkem	9 510	100	10 486	100	12 048	100
se závažnými vadami řeči	5 287	55,6%	5 402	51,5%	6 075	50,4%
s poruchami autistického spektra	647	6,8%	1 231	11,7%	1 378	11,4%
se závažnými vývojovými poruchami učení či chování	524	5,5%	751	7,2%	1 108	9,2%
mentálně postižené	509	5,4%	574	5,5%	831	6,9%
tělesně postižené	352	3,7%	367	3,5%	537	4,5%
zrakově postižené	526	5,5%	472	4,5%	435	3,6%
sluchově postižené	266	2,8%	263	2,5%	291	2,4%
postižené více vadami ¹⁾	1 399	14,7%	1 426	13,6%	1 393	11,6%

¹⁾ za postižené více vadami se považuje dítě se dvěma nebo více druhy postižení, ze kterých by každé opravňovalo k poskytování podpůrných opatření ve vyšších stupních podpory

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

V porovnání s dívkami u chlapců ve školním roce 2021/22 výrazněji převažovaly závažné vývojové poruchy učení či chování (10,4 % u chlapců a 6,4 % u dívek) a poruchy autistického spektra (13,4 % u chlapců a 7 % u dívek) nad ostatními druhy postižení. Celkově však lze říci, že ve všech sledovaných druzích zdravotního postižení vykázali větší četnost chlapci než dívky.

Tab. 1.6 Mateřské školy - počet a podíl chlapců a dívek s uvedeným druhem postižení (2021/22)

druh postižení	dívky - počet	chlapci - počet	dívky - podíl na celkovém počtu dívek se zdravotním postižením	chlapci - podíl na celkovém počtu chlapců se zdravotním postižením
závažné vady řeči	1878	4197	51,1 %	50,1 %
více vad	434	959	11,8 %	11,5 %
poruchy autistického spektra	258	1120	7,0 %	13,4 %
vývojové poruchy	234	874	6,4 %	10,4 %
mentální	289	542	7,9 %	6,5 %
tělesné	241	296	6,6 %	3,5 %
zrakové	203	232	5,5 %	2,8 %
sluchové	136	155	3,7 %	1,9 %

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

1.5 Předškolní vzdělávání na základních školách

Po dosažení šesti let většina dětí přechází v září z mateřské školy do 1. třídy základní školy. Některým dětem je však doporučen odklad nástupu o rok, během kterého se má vyrovnat jejich vývoj. Takové děti mohou zůstat ještě rok v mateřské škole, nebo začít chodit do **přípravné třídy běžné základní školy**, příp. navštěvovat **přípravný stupeň základní školy speciální**. V přípravných třídách a na přípravném stupni přitom probíhá výuka, která se již více podobá výuce na základní škole, a děti mají možnost zapojit se do života školy včetně navštěvování zájmových kroužků. Maximální počet dětí ve třídě je navíc v přípravné třídě 15 dětí, v mateřské škole 28 dětí.

Ve školním roce 2021/22 bylo u nás **362 základních škol běžných se zřízenými přípravnými třídami**, což je o pětinu více než v předchozím školním roce. Přípravných tříd bylo 417 a chodilo do nich **5 282 dětí**. Více než tři pětiny z nich byli chlapci (62,4 %). V přípravných třídách vyučovali učitelé na 417 plných úvazků. **Na**

jednoho učitele působícího v přípravných třídách i **na jednu přípravnou třídu** tak připadlo v průměru shodně 12,7 dítěte. Tyto poznatky lze srovnat se situací v mateřských školách. Počet dětí na učitele byl ve školním roce 2021/22 v mateřských školách o něco nižší, a sice 10,7, naopak počet dětí ve třídě byl podstatně vyšší, tj. 21,5.

Jak ukazuje tabulka 1.7, v Praze disponovala ve školním roce 2021/22 přípravnou třídou třetina základních škol běžných (33,7 %), v Ústeckém kraji čtvrtina a v Karlovarském kraji 24,2 %. V ostatních krajích byl podíl takových škol v rozmezí 1,2 % a 10 %. Zde je dobré připomenout zjištění uvedená v grafu 1.16 výše v této analýze. Ten uvádí, že v Praze, Ústeckém a Karlovarském kraji a na Vysočině byl v mateřských školách ze všech krajů nejnižší podíl dětí ve věku šest let a více (5 % v případě Prahy, resp. 6 % v ostatních krajích). Rodiče těchto dětí tak častěji volí místo opakování posledního ročníku mateřské školy přechod do přípravné třídy základní školy.

Oproti tomu v kraji Královéhradeckém a Jihočeském byly ve školním roce 2021/22 přípravné třídy jen na 1,2 % procenta základních škol běžných a v kraji Olomouckém jen na 2,5 %. V kraji Královéhradeckém a Olomouckém zaujímaly přitom v mateřských školách ze všech krajů nejvyšší podíl dětí ve věku 6 let a více (7,5, resp. 7,4 %).

Tab. 1.7 Základní školy s přípravnými třídami v jednotlivých krajích (2021/22)

Území	Školy			Třídy			Děti v těchto třídách			
	Abs.	%	% ¹⁾	Abs.	%	% ²⁾	celkem		dívky	chlapci
							Abs.	%	Abs.	Abs.
Česká republika	362	100	9,2	417	100	0,9	5 282	100	1 986	3 296
Hlavní město Praha	85	23,5	33,7	96	23	1,9	1 212	22,9	428	784
Středočeský kraj	46	12,7	8,6	55	13,2	0,8	692	13,1	259	433
Jihočeský kraj	3	0,8	1,2	3	0,7	0,1	34	0,6	14	20
Plzeňský kraj	12	3,3	5,8	14	3,4	0,6	180	3,4	74	106
Karlovarský kraj	24	6,6	24,2	27	6,5	2,1	358	6,8	133	225
Ústecký kraj	65	18	25,0	79	18,9	2,2	1026	19,4	409	617
Liberecký kraj	10	2,8	5,5	12	2,9	0,6	148	2,8	68	80
Královéhradecký kraj	3	0,8	1,2	3	0,7	0,1	38	0,7	17	21
Pardubický kraj	13	3,6	5,5	16	3,8	0,7	199	3,8	78	121
Kraj Vysočina	9	2,5	3,5	9	2,2	0,4	138	2,6	48	90
Jihomoravský kraj	46	12,7	10,0	55	13,2	1,0	673	12,7	246	427
Olomoucký kraj	7	1,9	2,5	8	1,9	0,3	98	1,9	35	63
Zlínský kraj	11	3	4,5	11	2,6	0,4	120	2,3	38	82
Moravskoslezský kraj	28	7,7	6,8	29	7	0,6	366	6,9	139	227

¹⁾ Podíl na celkovém počtu základních škol běžných v daném kraji

²⁾ Podíl na celkovém počtu tříd v základních školách běžných v daném kraji

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

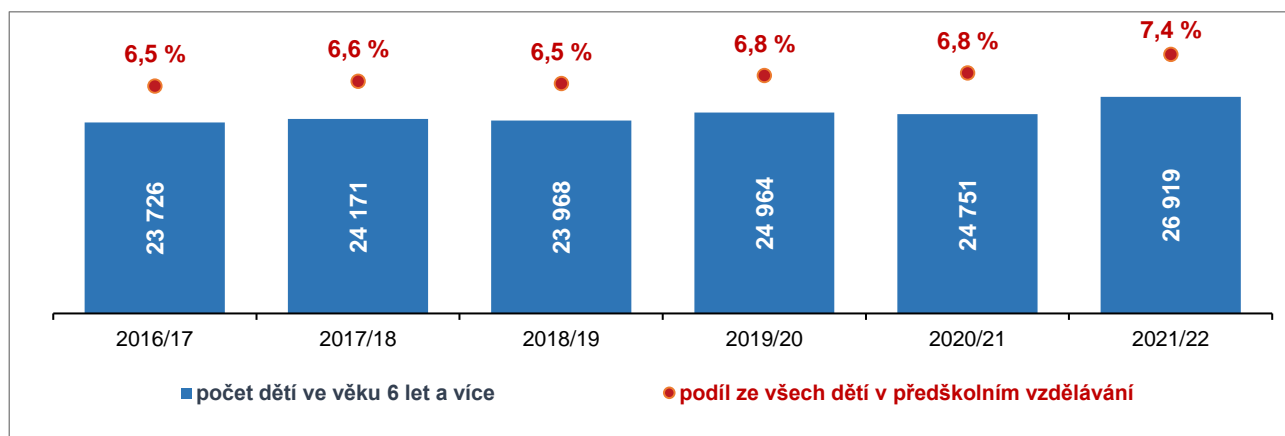
Přípravné třídy byly ve školním roce 2021/22 častěji zřízeny v základních školách veřejného zřizovatele (disponovalo jimi 9,6 % běžných škol) než ve školách s církevním zřizovatelem (na 7,7 % běžných škol) a zejména zřizovatelem soukromým (na 3,6 % běžných škol).

Jak bylo již zmíněno, v **základních školách speciálních** je žákům k dispozici tzv. **přípravný stupeň**. Ten připravuje na povinnou školní docházku děti se středně těžkým a těžkým mentálním postižením, se souběžným postižením více vadami nebo s poruchami autistického spektra. Dítě může být přijato nejdříve ve věku pěti let, a to i v průběhu školního roku. Na přípravném stupni setrvává až do zahájení povinné školní docházky, přičemž jeho docházka do přípravného stupně nesmí přesáhnout tři školní roky. Vzdělávání v přípravném stupni základních škol speciálních se ve školním roce 2021/22 účastnilo celkem **210 dětí** a z toho 70 % chlapců. Na jednoho učitele zde v průměru připadalo 5,3 dítěte. Přípravným stupněm disponovalo 9,2 %

veřejných škol určených výhradně pro žáky se SVP (tj. se speciálními vzdělávacími potřebami), neboli 26 z 283. Ze škol pro žáky se SVP se soukromým zřizovatelem přípravné třídy zahrnovaly dvě školy z 29, tj. 6,9 % a ze škol pro žáky se SVP s církevním zřizovatelem pak 6 škol z 9, tj. dvě třetiny.

Graf 1.24 představuje vývoj počtu a podílu šestiletých a starších dětí z celkového počtu dětí v předškolním vzdělávání, a to ať už jsou zapsáni v mateřské škole, v přípravné třídě na běžné základní škole, nebo v přípravném stupni základní školy speciální. Jak je patrné, tento podíl má v posledních třech letech tendenci mírně narůstat, přičemž nejvýraznější nárůst zaznamenal v uplynulém školním roce (2021/22). Je možné, že během pandemie byla u žáků mateřských škol větší absence a i díky uzavírkám škol se nestihli dobře připravit na nástup do základní školy. Řada rodičů se navíc mohla obávat dalšího uzavírání škol a úskalí distanční výuky v prvním ročníku. Jak uvidíme u základních škol, v uplynulém školním roce se také výrazně zvýšil počet žáků základních škol opakujících ročník.

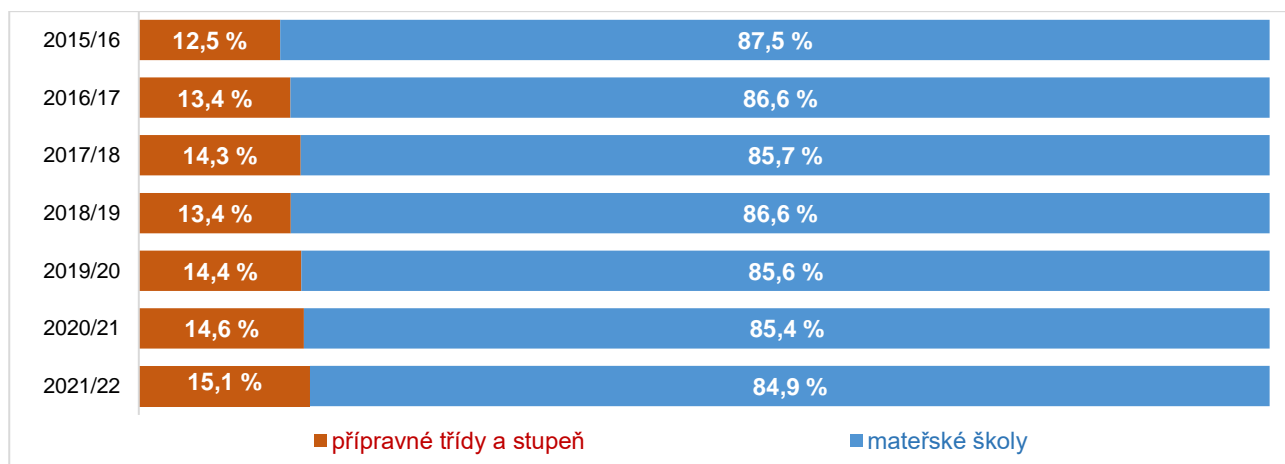
Graf 1.24 Počet a podíl šestiletých a starších dětí v předškolním vzdělávání (tj. v mateřských školách, na přípravném stupni či v přípravných třídách)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Další graf (1.25) ukazuje, jaký podíl dětí ve věku 6 a více let, které nenastoupily do první třídy základní školy, docházel v uvedených letech do mateřských škol a jaký do přípravných tříd běžné základní školy či do přípravného stupně základní školy speciální. Jak je patrné, podíl dětí v přípravných třídách či v přípravném stupni se za pět let zvýšil z 12,5 % na 15,1 %.

Graf 1.25 Podíl dětí předškolního vzdělávání ve věku 6 let a více navštěvujících přípravné třídy ZŠ běžné či přípravný stupeň ZŠ speciální a docházejících do mateřských škol (2015/16-2021/22)

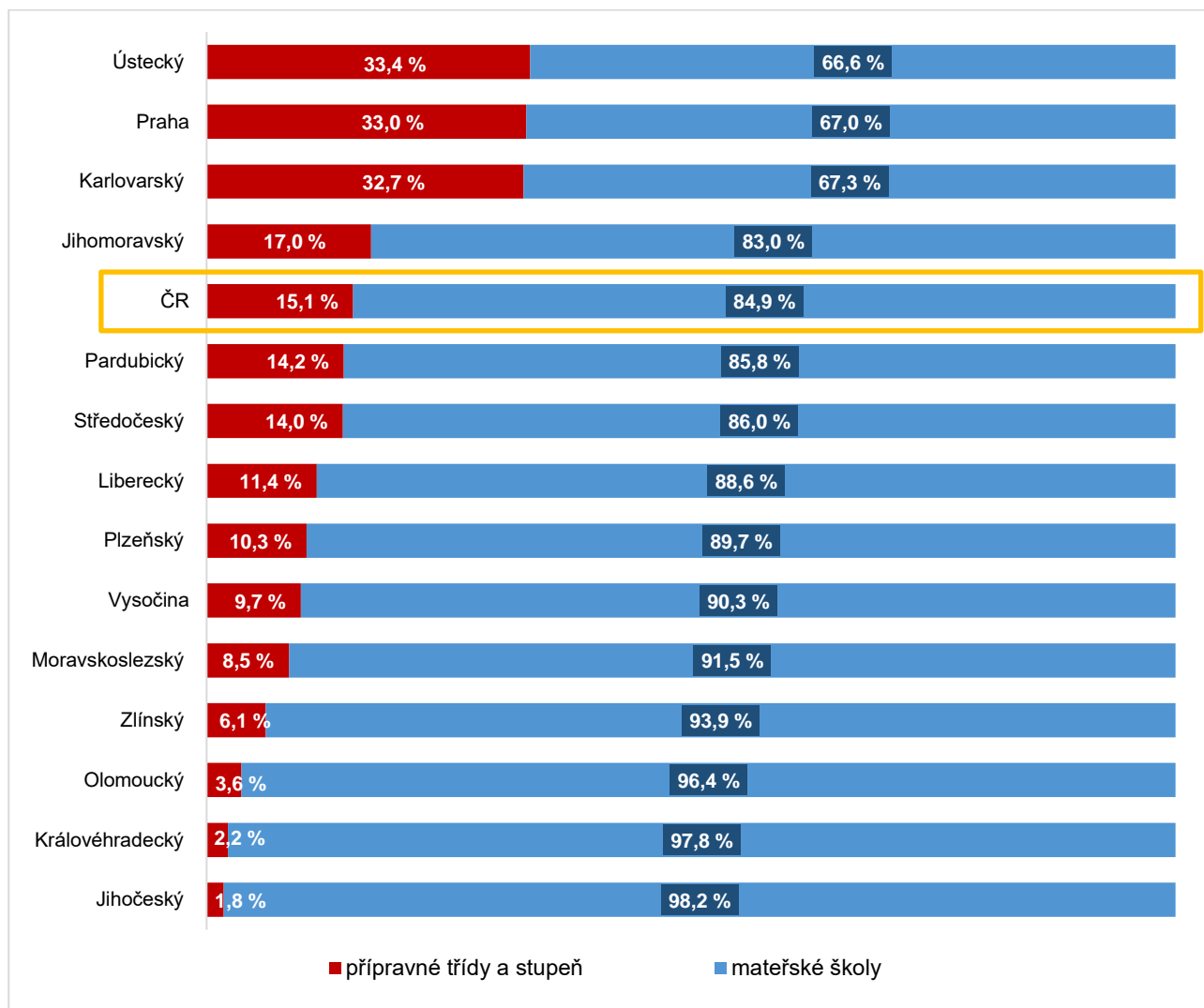

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

V dělení dle sídla školy je patrné, že v kraji Ústeckém, v Praze a v kraji Karlovarském dochází cca třetina dětí s odkladem školní docházky do přípravné třídy či přípravného stupně. Oproti tomu v kraji Jihočeském je podíl

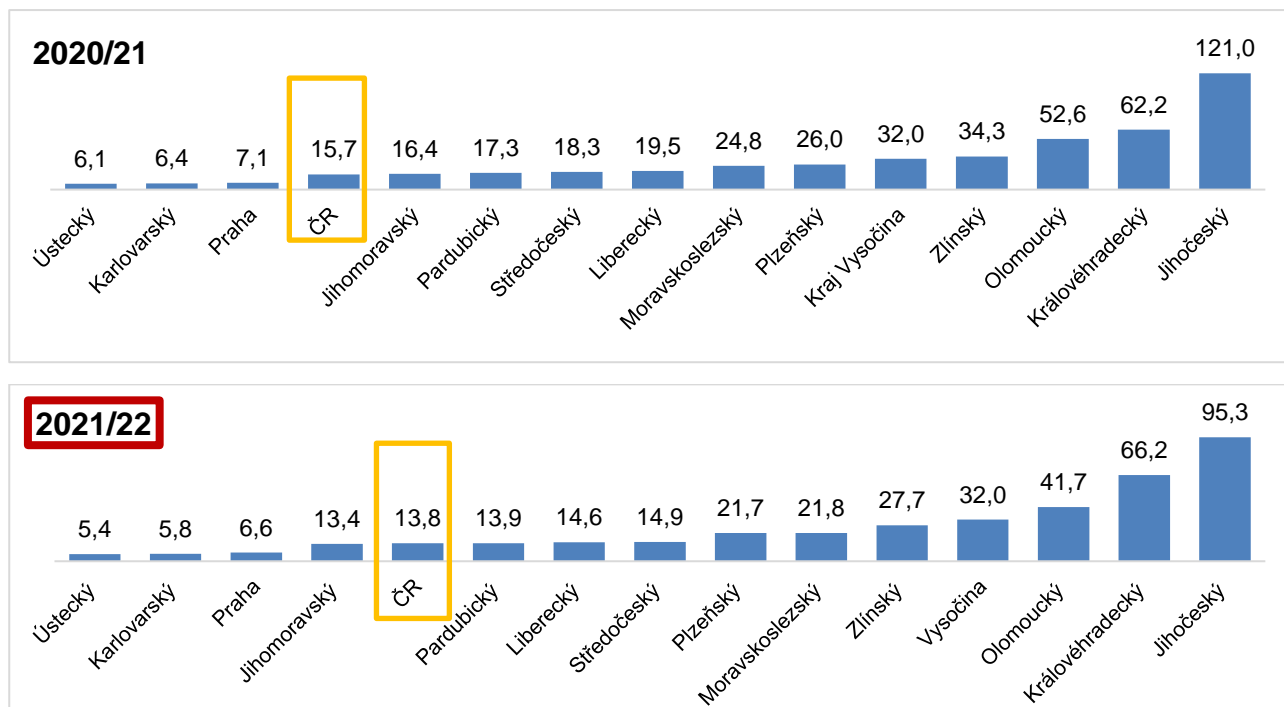
žáků s odkladem v přípravných třídách či v přípravném stupni zanedbatelný a tvoří jen 1,8 %. Méně než 5 % takových žáků zaznamenal též kraj Královéhradecký a Olomoucký – viz graf 1.26.

Graf 1.26 Podíl dětí předškolního vzdělávání ve věku 6 let a více navštěvujících přípravné třídy či přípravný stupeň a docházejících do mateřských škol – dle kraje (2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Z výše uvedeného je patrné, že kraje se mezi sebou liší v míře, do jaké dávají rodičům možnost vybrat si mezi mateřskou školou a přípravnou třídou či stupněm. Zde doplňme, že na jednu přípravnou třídu na základní škole či třídu přípravného stupně základní školy speciální připadal ve školním roce 2021/22 nejnížší počet prvních tříd základních škol v kraji Ústeckém, Karlovarském a v Praze (6,1, 6,4, resp. 7,1). V těchto třech krajích si tedy rodiče častěji mohli zvolit, zda dítě s odkladem nechají v mateřské škole, nebo jej zapíší do přípravné třídy. Naopak v Jihočeském kraji dosáhl počet 1. tříd na jednu přípravnou třídu hodnoty 95,3, v Královéhradeckém kraji 66,2 a v Olomouckém 41,7. Oproti předchozímu školnímu roku se přitom ve všech krajích i celkově tento poměr snížil, pouze s výjimkou kraje Královéhradeckého – viz graf 1.27.

Graf 1.27 Počet 1. tříd základních škol na jednu třídu přípravnou či třídu přípravného stupně

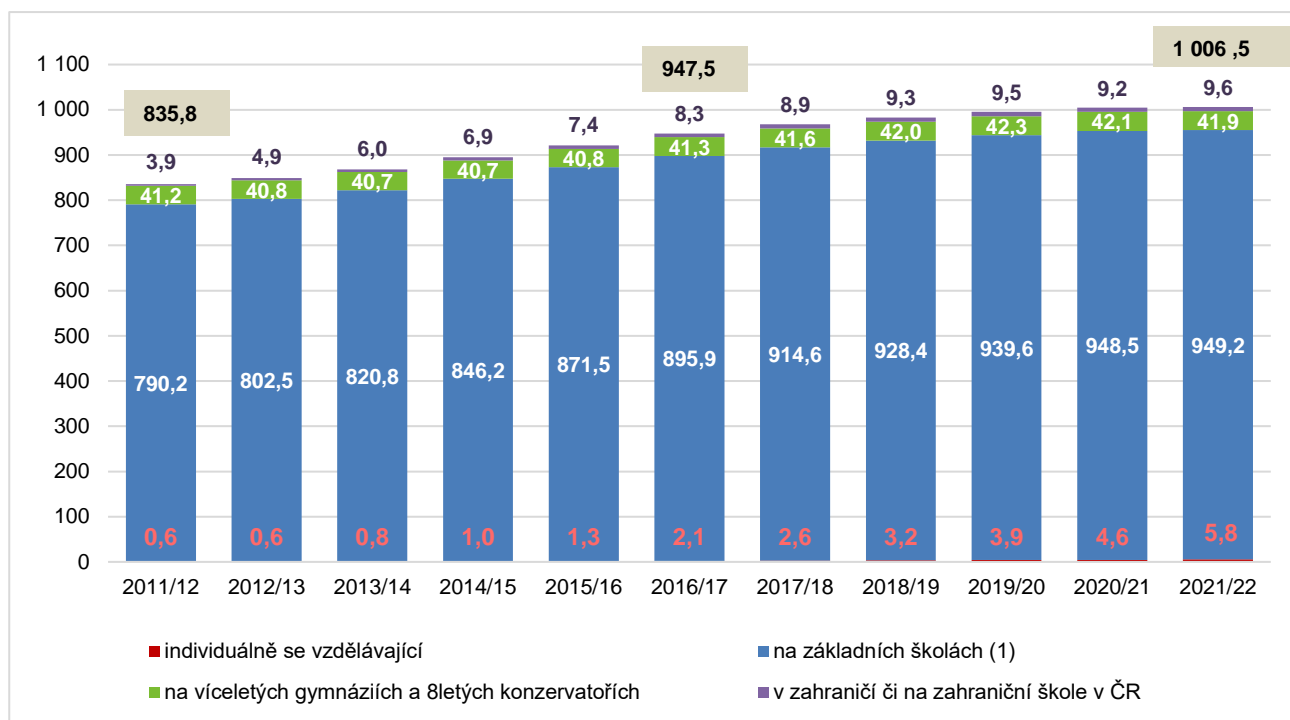
Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

2. Základní vzdělávání

Základní vzdělávání vede dle par. 44 školského zákona k tomu, aby si žáci osvojili potřebné strategie učení a na jejich základě byli motivováni k celoživotnímu učení, aby se učili tvořivě myslet a řešit přiměřené problémy, účinně komunikovat a spolupracovat, chránit své fyzické i duševní zdraví, vytvořené hodnoty a životní prostředí, být ohleduplní a tolerantní k jiným lidem, k odlišným kulturním a duchovním hodnotám, poznávat své schopnosti a reálné možnosti a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o své další životní dráze a svém profesním uplatnění. Základní vzdělávání je povinné pro všechny děti v České republice. Uskutečňuje se na **základní škole, na nižším stupni víceletých gymnázií a konzervatořích v osmiletém oboru vzdělání tanec**. Základní vzdělávání lze na prvním i na druhém stupni uskutečňovat také formou **individuálního vzdělávání**.

Základní vzdělávání **má devět ročníků** a člení se na první a druhý stupeň. **První stupeň** je tvořen prvním až pátým ročníkem a **druhý stupeň** šestým až devátým ročníkem základní školy (příp. odpovídajícími ročníky víceletých gymnázií či osmiletých konzervatořích). Výjimku tvoří vzdělávání v základní škole speciální, kde první stupeň je tvořen 1. až 6. ročníkem a druhý stupeň 7. až 10. ročníkem. Jinou možností plnění povinné školní docházky je přestup na víceleté gymnázium, které poskytuje osmileté studium po ukončení 5. třídy, resp. šestileté studium po ukončení 7. třídy základní školy. Přestup na gymnázium je podmíněn přijímacími zkouškami. Přechod na osmiletou konzervatoř taneční je podmíněn talentovými zkouškami.

Graf 2.1 Počet žáků v základním vzdělávání (v tis.)

1) bez žáků plnících povinnou školní docházku v zahraničí nebo na zahraniční škole v ČR či formou individuálního vzdělávání podle § 38 a § 41 Školského zákona, kteří jsou také zapsáni do kmenové základní školy

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Základního vzdělávání se ve školním roce 2021/22 účastnilo celkem **1 006 455 žáků**, tj. nejvíce za posledních deset let. Za deset let se zvýšil počet žáků v základním vzdělávání o pětinu (20,4 %), z toho v posledních pěti letech o 6,2 %. Výraznější byl růst v období mezi školními roky 2012/12 až 2017/18. Mezi jednotlivými školními roky v tomto období přibýlo žáků základního vzdělávání vždy o více než 2 % (v rozmezí od 2,1% nárůstu do 3,1% nárůstu). Od školního roku 2017/18 tento růst neustále zpomaluje a mezi školními roky 2020/21 a 2021/22 se počet žáků základního vzdělávání zvýšil již jen o 0,2 %. Jak dále uvidíme, populační vlna se nyní přelévá ze základních škol na střední školy, které v posledních třech letech již zaznamenávají růst počtu žáků.

Kromě základních škol, do kterých bylo celkově zapsáno celkem 964 571 žáků, si 41 566 žáků povinnou školní docházku plnilo v nižších ročnících **víceletých gymnáziích** a 318 na **osmiletých konzervatořích**. Oproti předchozímu školnímu roku přibýlo o 0,2 % žáků v základních školách a naopak ubylo o 0,6 % žáků v nižších ročnících víceletých gymnáziích a snížil se též počet žáků v nižších ročnících osmileté konzervatoře (o 1,5 %). Je patrné, že nárůst počtu dětí se nepromítl do počtu míst v nižších ročnících víceletých gymnáziích a víceletých konzervatořích. Zatímco počet žáků na druhém stupni základních škol od školního roku 2012/13 trvale stoupá, počet žáků v nižších ročnících víceletých gymnáziích v posledních dvou školních rocích o 1 % poklesl a počet žáků v nižších ročnících osmiletých konzervatořích se za posledních pět let snížil o 3,3 %.

Žáků, kteří si ve školním roce 2021/22 plnili povinnou školní docházku v **zahraničí či na zahraniční škole**, bylo 9 550 (započtení jsou pouze ti, kteří byli zapsáni do kmenové školy v ČR) a **formu individuálního vzdělávání** využilo 5 815 dětí. Zde lze poznamenat, že zájem o individuální vzdělávání trvale roste. Oproti školnímu roku 2016/17 (tj. před pěti lety) byl ve školním roce 2021/22 téměř trojnásobný a oproti školnímu roku 2011/12 více než desetinásobný. Za poslední školní rok se přitom zvýšil o 27,6 %.

Žáků vzdělávajících se v zahraničí či na zahraniční škole také v posledních deseti letech přibývalo. Mezi školními roky 2016/17 a 2021/22 se více než zdvojnásobil (stoupl o 111,6 %), za posledních 5 školních roků pak stoupl již jen o 15,6 %. Za posledních 10 let se přitom pouze v jednom roce počet těchto žáků snížil (tj. mezi školními roky 2019/20 a 2020/21), zřejmě kvůli opatřením spojeným s pandemií onemocnění covid-19.

Podrobnější informace k těmto dvěma způsobům vzdělávání jsou uvedeny v kapitole 2.7.

2.1 Základní školy – základní údaje za školní rok 2021/2022

K 30. září 2021 bylo v České republice **4 238 základních škol**¹⁴ s **50 050 třídami** a na nich působilo celkem 88 759 učitelů na plný či částečný pracovní úvazek. Při jejich přepočtení na plné pracovní úvazky (plně zaměstnané) to představovalo **71 325 učitelů**. *Dále v této publikaci budeme pracovat, pokud není uvedeno jinak, pouze s počtem učitelů přepočteným na plné pracovní úvazky.* Tito učitelé na základních školách vzdělávali celkem **964 571 žáků**.

Výuka na **1. stupni** byla zajišťována na 4 220 školách. V nich se nacházelo 29 304 tříd, do kterých chodilo 545 711 žáků a vzdělávalo je 34 422 učitelů přepočtených na plné úvazky. Na **2. stupni** byli učitelé zaměstnaní na 36 904 plných úvazků a vzdělávali 418 860 žáků ve 20 746 třídách na 2 830 školách.

Tab. 2.1 Základní školy - počet škol, tříd, dětí a učitelů na 1. a 2. stupni (2021/22)

	Školy		Třídy		Žáci		Učitelé ¹⁾		Žáci na 1:	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	třídou	učitele
1. stupeň	4 220	99,6	29 304	58,5	545 711	56,6	34 421,8	48,3	18,6	15,9
2. stupeň	2 830	66,8	20 746	41,5	418 860	43,4	36 903,5	51,7	20,2	11,4
Celkem	4 238	100	50 050	100	964 571	100,0	71 325,3	100	19,3	13,5

¹⁾ přepočtení na plně zaměstnané

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Na jednu třídu na základních školách připadalo v minulém školním roce v průměru 19,3 žáka a na jednoho přepočteného učitele 13,5 žáka.

Pokud se jedná o průměrný počet žáků **na jeden plný úvazek učitele**, od školního roku 2011/12 do školního roku 2016/17 postupně rostl a celkově se zvýšil z 13,7 žáka na 14,7 žáka na jeden plný úvazek učitele. Poté naopak postupně klesal až na 13,5 žáka na jeden plný úvazek učitele. Průměrný počet žáků **na jednu třídu** v prvních pěti letech poslední dekády stoupal (z 18,9 žáka na třídu ve školním roce 2011/12 na 20,1 žáka na třídu ve školním roce 2016/17), poté se růst zastavil a v posledních třech školních rocích začal klesat (poklesl z 20,1 žáků na třídu ve školním roce 2018/19 na 19,3 žáka na třídu ve školním roce 2021/22).

Srovnajme nyní počet žáků na 1 třídu a na 1 učitele na prvním a druhém stupni základních škol. Počet žáků na jednu třídu byl ve školním roce 2021/22 na 2. stupni o 1,6 žáka vyšší než v případě 1. stupně. Zde je třeba vzít v úvahu, že poté, co nezanedbatelná část žáků odejde z 5. ročníku na víceletá gymnázia, přistupují některé školy ke slučování tříd toho samého ročníku. Navíc je řada škol v méně zalidněných oblastech, které mají jen první stupeň (viz rozdíl škol s 1. a 2. stupněm v tabulce 2.1 výše), zatímco velké školy s 1. i 2. stupněm bývají v místech hustěji zalidněných a i díky dojíždějícím žákům s větší pravděpodobností naplní svoji kapacitu. Naopak, na 2. stupni připadá na jeden plný úvazek učitele výrazně méně žáků než je tomu v případě 1. stupně. Zde může sehrát roli využívání dělení žáků do skupin, např. dle pokročilosti v cizím jazyce či v případě volitelných předmětů a mění se počet žáků 2. stupně dle odchodů do víceletých gymnázií, čemuž se nemusí vždy počty úvazků učitelů přizpůsobit. Učební plán pro žáky na 2. stupni navíc zahrnuje v porovnání s učebním plánem pro žáky na 1. stupni více hodin výuky.

Poměrně velké rozdíly v počtu žáků na jednu třídu a na jednoho učitele najdeme i v závislosti na **typu zřizovatele** základních škol. Ve školním roce 2021/22 byl např. nejvyšší počet žáků v jedné třídě v průměru na veřejných základních školách, a to 19,6 žáka. Pro porovnání, ve stejném roce v církevních základních školách připadlo v průměru na jednu třídu 15,9 žáka a v případě soukromých škol do třídy v průměru chodilo

¹⁴ Školou je myšlen právní subjekt s jedním ředitelstvím, které může zahrnovat více odloučených pracovišť, jakož i více úrovní a druhů vzdělávání.

dokonce o osm žáků méně než do základních škol s veřejným zřizovatelem.¹⁵ Obdobně na veřejných základních školách byl poměr žáků na jednoho učitele vyšší než v církevních či v soukromých školách. Ve školním roce 2021/22 připadalo na jednoho učitele v soukromých školách o 4,2 žáka méně než ve školách veřejných. Více viz tabulku 2.2.

Tab. 2.2 Základní školy - počet škol, tříd, dětí a učitelů podle zřizovatele školy (2021/22)

Zřizovatel	Školy		Třídy		Žáci		Učitelé ¹⁾		Žáci na 1:	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	třída	učitele
veřejný	3 911	92,3	47 690	95,3	934 852	96,9	68 352	95,8	19,6	13,7
soukromý	279	6,6	1 891	3,8	22 268	2,3	2 346	3,3	11,8	9,5
církevní	48	1,1	469	0,9	7 451	0,8	627	0,9	15,9	11,9
celkem	4 238	100,0	50 050	100,0	964 571	100,0	71 325	100,0	19,3	13,5

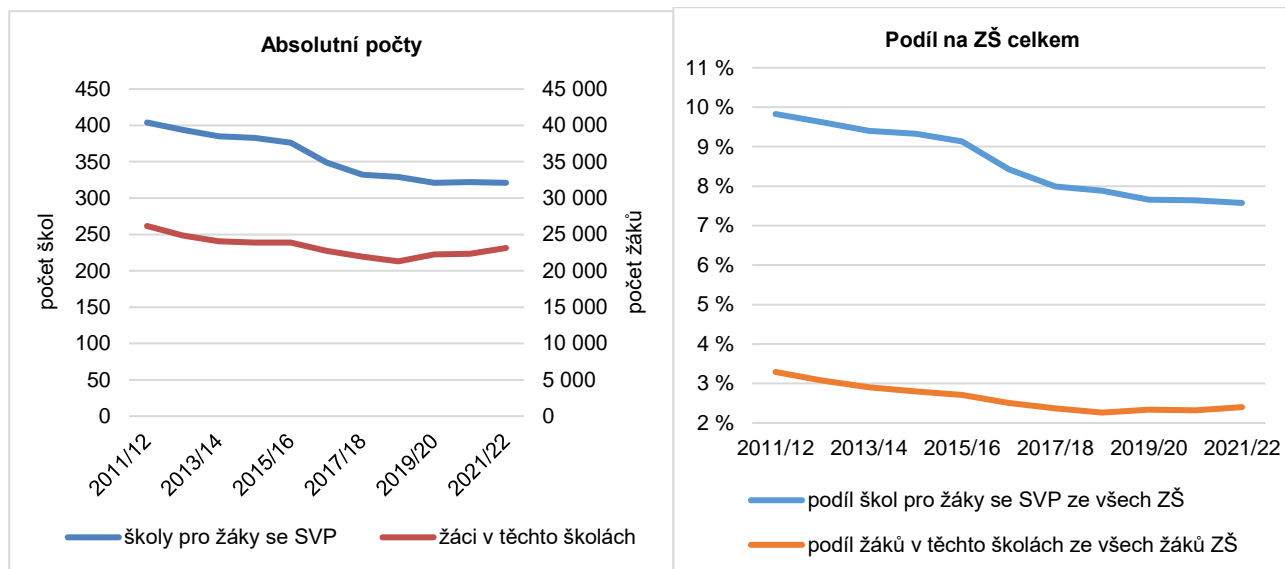
¹⁾ přepočtení na plně zaměstnané

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

2.2 Základní školy podle typu a zřizovatele – školy a třídy

Z výše uvedených 4 238 škol bylo 92,4 % (3 917) běžných škol a zbylých 321 škol tvořily **školy pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP)**. Počet těchto škol v posledních deseti letech postupně klesal, pouze ve školním roce 2020/21 bylo o jednu takovou školu více (322) než v předchozím školním roce (321). Před deseti lety, tj. ve školním roce 2011/12, však bylo o pětinu takových škol více (404) než ve školním roce 2021/22. Podíl žáků ve školách určených výhradně pro žáky se SVP ze všech žáků základních škol mezi školními roky 2011/12 a 2018/19 postupně klesal, a sice z 3,3 % na 2,4 %, na kterých se udržel do školního roku 2019/20. V následujícím školním roce o desetinu procentního bodu poklesl, k 30. 9. 2021 však již činil opět 2,4 %. Podrobněji se žákům se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich integraci do běžných škol zabýváme v kapitole 2.12.

Graf 2.2 Základní školy určené výhradně pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami

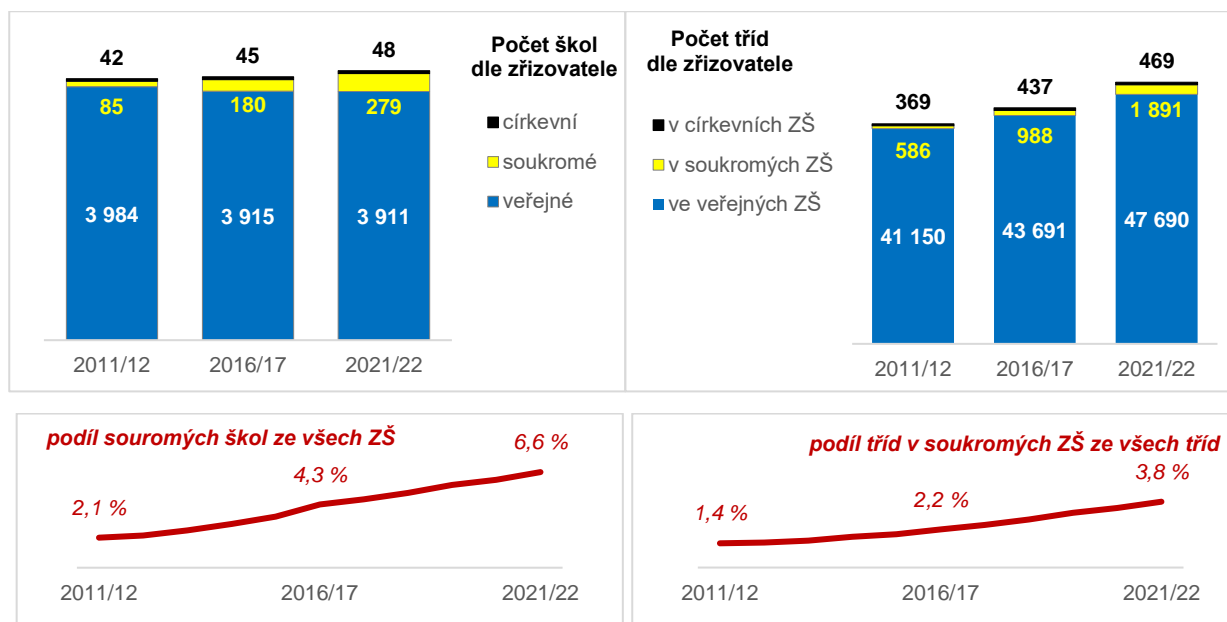
Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

¹⁵ Menší počet dětí ve třídě je veřejností brán jako jeden ze základních nadstandardů, proto si jsou ochotni na něj v soukromém školství připlatit. Některé pedagogické výzkumy však vysledovaly, že tento faktor nemá rozhodující vliv na kvalitu učení dítěte, zásadním je především kvalita učitele a podoba jím vedené výuky.

Většina základních škol v České republice má **veřejného zřizovatele**. Ve školním roce 2021/22 bylo těchto škol 3 911, tj. 92,3 % všech základních škol. Jedná se převážně o školy, kde je jejich zřizovatelem **obec či její místní část** (např. Praha 10). Takových škol je 3 623. V Česku existuje i 244 základních škol, kde jsou zřizovatelem jednotlivé **kraje** a 44 škol spadajících přímo pod **MŠMT** (většinou se jedná o základní školy speciální). Počet veřejných základních škol se mezi školními roky 2011/12 a 2019/20 každoročně nepatrně snižoval, přestože počet žáků v nich rostl. Mohlo to být dáno též slučováním více škol pod jedno ředitelství s více odloučenými pracovišti. V posledních dvou letech však začal počet veřejných škol nepatrně růst, a to přesto, že počet žáků ve veřejných základních školách byl ve školním roce 2021/22 o 202 nižší než ve školním roce 2020/21. Oproti tomu lze konstatovat, že počet tříd ve veřejných školách se v posledních devíti letech neustále zvyšoval.

Kromě veřejných škol se mohou děti vzdělávat i v **soukromých a církevních** základních školách. Ty již tvoří poměrně malý podíl z celkového počtu základních škol, nicméně zejména počet soukromých se v posledních deseti letech neustále zvyšoval a celkem vzrostl z 85 škol na 279 škol. Jinými slovy, ve školním roce 2021/22 se soukromé základní školy podílely z 6,6 % na celkovém počtu základních škol v České republice a jejich počet dosáhl více než trojnásobku počtu ve školním roce 2011/12 – viz graf 2.3.

Graf 2.3 Počet základních škol a tříd v nich podle zřizovatele

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Nejvíce soukromých základních škol se nachází v **Praze a ve Středočeském kraji**. Ve školním roce 2021/22 se v hlavním městě nacházelo 51 těchto škol a v kraji Středočeském 50, tj. v každém z těchto krajů téměř pětina ze všech soukromých základních škol v České republice. V Praze se tyto soukromé školy podílely 17,8 % na celkovém počtu pražských základních škol a chodilo do nich 4,8 % ze všech žáků základních škol. Naopak v Libereckém kraji tvořily soukromé školy jen 2,5 % všech základních škol a chodily do nich 1,4 % žáků a na Vysočině tvořily tyto školy 4,4 % všech základních škol a žáků, kteří je navštěvují, bylo 1 %.¹⁶

Vyšší vypovídající hodnotu než vývoj počtu základních škol v čase mají údaje o tom, jak se mění počet tříd a především do nich docházejících žáků. V minulém školním roce bylo v Česku na základních školách v provozu celkem **50 050 tříd**, z toho 1 891 tříd bylo v soukromých školách a 469 v církevních školách. Od školního roku 2012/13 každoročně přibývalo tříd na základních školách a celkově jich ve školním roce 2021/22

¹⁶ Krajské dlouhodobé záměry obvykle předpokládají vznik nových škol pouze z kapacitních důvodů. Je-li stávajících škol dostatek, nové (soukromé) školy zpravidla nejsou zapisovány do rejstříku škol. Viz strategie rozvoje vzdělávací soustavy (<https://www.msmt.cz/file/51673/>) a nález Ústavního soudu (https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2019/Pl._US_34_17_vc._disentu.pdf).

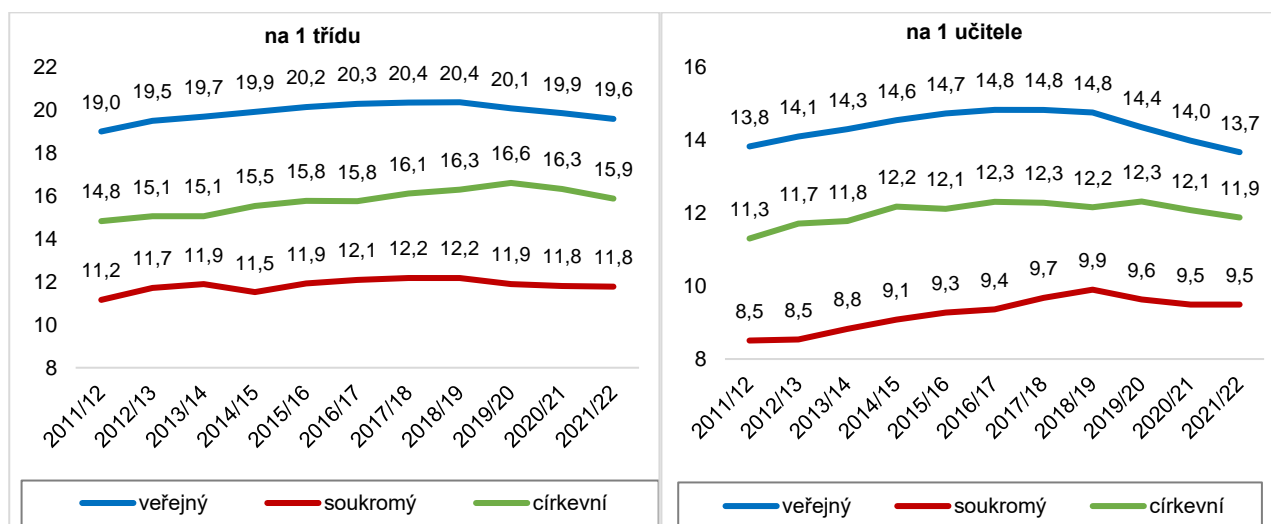
bylo o pětinu více než před devíti lety. Mezi školními roky 2012/13 a 2016/17 vznikaly nové třídy zejména na prvním stupni (jejich počet se zvýšil o 12 % oproti 2,1% navýšení počtu tříd na druhém stupni). V dalších pěti letech tomu bylo naopak (počet tříd prvního stupně vzrostl jen o 3,8 % oproti 22,8% nárůstu počtu tříd druhého stupně).

Růst počtu tříd není nijak překvapivý, neboť počet žáků na základních školách v posledních deseti letech rok od roku stoupá. Celkový počet tříd i počet žáků základních škol se za deset let zvýšil cca o pětinu (tj. o 18,9 %, resp. 21,4 %). Oproti tomu počet základních škol celkově vzrostl jen o 3,1 %, přičemž v případě veřejných základních škol dokonce o 1,8 % poklesl. Lze tedy konstatovat, že v případě **veřejných škol** se zvyšující kapacitní nároky řešily zejména zřizováním nových tříd na stávajících školách. Počet tříd ve veřejných školách se za deset let zvýšil o 15,9 % a žáků v těchto školách přibýlo o 19,5 %. Pokud se jedná o **soukromé školy**, pak se jejich počet i počet tříd, kterými disponují, za posledních deset let více než ztrojnásobil (3,3 násobek, resp. 3,2 násobek). To zhruba odpovídá růstu počtu žáků (zvýšil se na 3,4 násobek). Počet žáků **církevních škol** se za posledních deset let zvýšil o 36,1 %, počet tříd o 27,1 % a škol o 14,3 %. Z hlediska **regionálního** má v Praze v průměru jedna základní škola 18,8 tříd, naopak v kraji Vysočina je to 8,9 tříd, což je nejméně ze všech krajů.

Počet žáků na jednu třídu se v posledních pěti letech výrazně neměnil a v průměru připadalo na jednu třídu cca 20 žáků. Na prvním stupni se v posledních šesti školních rocích průměrný počet žáků na jednu třídu postupně mírně snižoval, a sice z 20,2 žáka na 18,6 žáka. Na druhém stupni průměrný počet žáků na jednu třídu od školního roku 2011/12 postupně narůstal z 19 žáků na třídu až na 20,4 žáka na třídu ve školním roce 2019/20, poté se mírně snížil na 20,2 žáka ve školním roce 2021/22.

Graf 2.4 uvádí, jak se počet žáků na jednu třídu a na jednoho učitele vyvíjel v posledních deseti letech ve školách, jejichž zřizovatel je **veřejný, soukromý a církevní**. Jak je patrné, počet žáků na jednu třídu i na jednoho učitele se v posledních pěti letech snižoval nejvýrazněji ve školách veřejných. Ve všech školních rocích však připadalo na jednu třídu i na jednoho učitele ve školách veřejných zřetelně více žáků než ve školách ostatních zřizovatelů, zejména pak ve školách zřizovatele soukromého.

Graf 2.4 Průměrný počet žáků na 1 třídu a na 1 učitele v základních školách dle zřizovatele

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

V **krajském srovnání** připadalo ve školním roce 2021/22 nejvíce žáků na jednu třídu v hlavním městě Praze, a sice 20,8 žáka, následuje kraj Středočeský s 20,3 žáka připadajícími na jednu třídu. Naopak téměř o tři žáky méně než v Praze připadalo na jednu třídu v kraji Zlínském (18,1).

2.3 Učitelé a asistenti pedagogů na základních školách

Počet učitelů podle stupně a zřizovatele škol

Pokud jde o počet učitelů ve **fyzických osobách**, tj. nikoliv přepočtené na plně zaměstnané, k 30. 9. 2021 jich na základních školách na plný či částečný pracovní úvazek pracovalo celkem 88 759. Mezi nimi bylo 3 814 nově začínajících – 2 955 žen a 859 mužů.

S nárůstem počtu žáků i tříd na základních školách (viz graf 2.1, resp. 2.3) zde vznikají i nová pracovní místa. Lepším měřítkem než počet učitelů ve fyzických osobách je zde počet plných úvazků učitelů. Zde lze poznamenat, že k 30. 9. 2021 byli souhrnně všichni učitelé v základních školách zaměstnaní na 71 325 plných úvazků. Za posledních pět let přitom počet plných úvazků učitelů vzrostl o 15,7 % (tj. 9 690 úvazků), zatímco počet žáků jen o 6,4 %¹⁷. V prvních pěti letech posledního desetiletí tomu bylo naopak – počet plných úvazků učitelů vzrostl o 6,6 % a počet žáků o 14 %. Počet žáků na jeden plný úvazek učitele tak byl ve školním roce 2011/12 srovnatelný s počtem zaznamenaným ve školním roce 2021/22 (tj. 13,7, resp. 13,5 žáka). Ve školních rocích 2016/17 a 2017/18 však připadalo na jeden učitelský úvazek 14,7 dítěte. Obdobně počet žáků na jednu třídu v prvních pěti letech poslední dekády vzrostl z 18,8 na 20,1 a do školního roku 2021/22 klesl na 19,3.

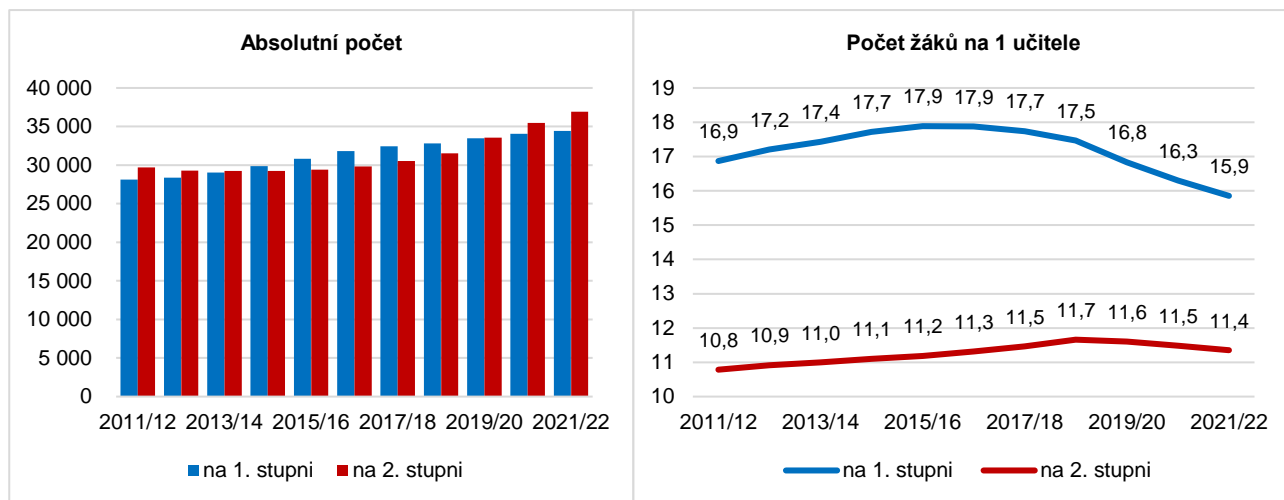
Pokud se jedná o **začínající učitele**, na začátku školního roku 2021/22 nově nastoupili na základní školy učitelé na 2 634,7 plných úvazků. Celkem 29,3 % z těchto úvazků začínajících učitelů připadlo na Prahu a Středočeský kraj. V Praze a Středočeském kraji spolu s krajem Karlovarským zároveň tvořily úvazky začínajících učitelů nejvyšší podíl ze všech úvazků učitelů (4,8 %, resp. 4,1 %, resp. 4,9 %). Naopak nejmenší podíl zaznamenala Vysočina (2,8 %).

Zajímavé je též srovnat počet žáků na jednoho učitele na 1. a 2. stupni. Ve školním roce 2021/22 bylo na druhém stupni o 2,5 tisíce více učitelů přepočtených na plně zaměstnané než na prvním stupni. Zde je třeba přihlídnout ke skutečnosti, že první stupeň čítá o jeden ročník více. Nicméně též počet žáků na jeden plný úvazek učitele byl na 1. stupni vyšší (15,9) než na 2. stupni (11,4). Jak již bylo řečeno výše, na druhém stupni je méně žáků též z důvodu přechodů na víceletá gymnázia po pátém a sedmém ročníku, čemuž se úvazky učitelů nemusí vždy přizpůsobit. Na daný poměr může mít také vliv dělení žáků do skupin, např. dle pokročilosti v cizím jazyce či v případě volitelných předmětů. Podíváme-li se na vývoj v čase, pak se počet žáků na jeden úvazek učitele na 1. stupni mezi školními roky 2011/12 a 2015/16 zvýšil z 16,9 na 17,9 a během posledních pěti let pak poklesl na 15,9. Počet žáků na 2. stupni na učitele měl pozvolnější průběh. Mezi školními roky 2011/12 a 2018/19 se postupně zvyšoval z 10,8 žáků až na 11,7 žáků a poté každý rok o desetinu poklesl. Ve školním roce 2021/22 tak bylo na jeden učitelský úvazek v průměru 11,4 žáků. Více viz graf 2.5.

¹⁷ Dne 1. 1. 2020 byla spuštěna reforma financování regionálního školství. Od zjišťování normativu/počtu žáků se přešlo ke sledování stanoveného maximálního rozsahu vzdělávání (PHmaxu). Ministerstvo posuzuje, zda definovaný nárok školy nepřekračuje nárok vyplývající z PHmaxu. Není-li PHmax překročen, je škole/školskému zařízení přiznán objem tarifních platů (včetně příslušenství) ve výši definovaného nároku. Pokud definovaný nárok překračuje nárok vyplývající pro školu/školské zařízení ze stanoveného PHmax, je škole/školskému zařízení přiznán objem tarifních platů (včetně příslušenství) ve výši odpovídající PHmax. Tato změna umožnila ředitelům nabírat nové učitele, a to zpravidla od září 2020 pro další školní rok.

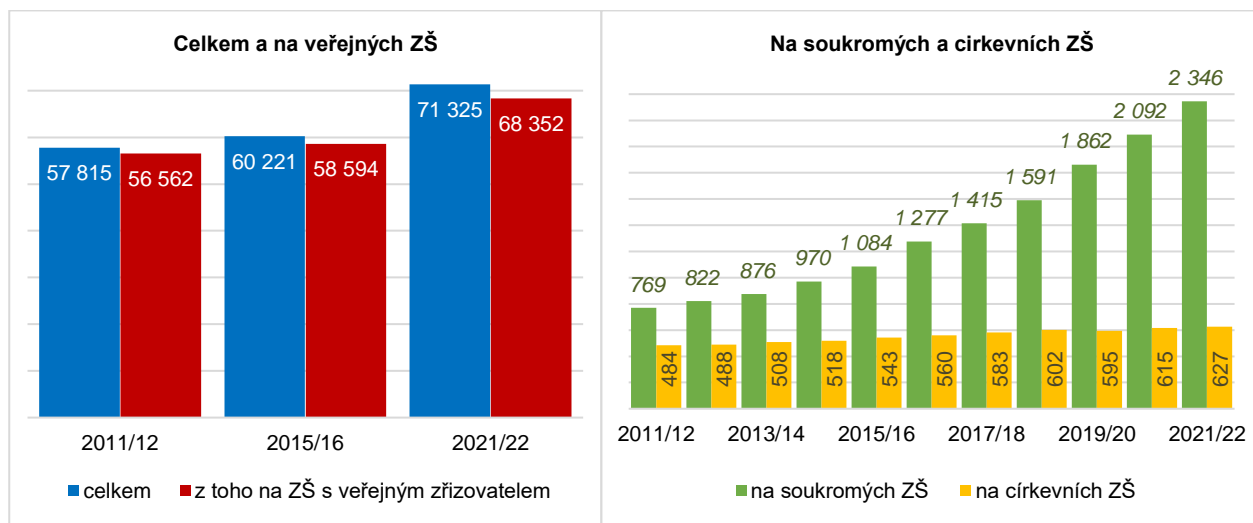
Více o reformě viz www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/ekonomika-skolstvi/reforma-financovani-regionalniho-skolstvi

Graf 2.5 Počet učitelů na 1. a 2. stupni základních škol (přečtené počty)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Učitelé v **soukromých školách** se ve školním roce 2021/22 podíleli třemi procenty na všech učitelích v základních školách. Přitom za posledních deset let se zvýšil počet žáků v soukromých základních školách o 240 % a počet učitelů o 205 %. Počet učitelů se tak zvyšoval o něco pomaleji.¹⁸ Rostl též podíl učitelů i žáků v soukromých školách ze všech učitelů/žáků, a sice z 0,8 % na 2,3 % u žáků a z 1,3 % na 3,3 % u učitelů. K úvazkům učitelů více viz graf 2.6.

Graf 2.6 Počet učitelů na základních školách podle zřizovatele školy (přečtené počty)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Počet žáků na jeden plný úvazek učitele byl ve školním roce 2021/22 vyšší v případě škol veřejného **zřizovatele** (13,7 žáků) než zejména na soukromých základních školách (9,5), ale též školách církevního zřizovatele (11,9). Lze však poznamenat, že v případě veřejného zřizovatele se počet žáků na jednoho učitele v průběhu posledních pěti let postupně snižoval, a sice ze 14,8 na 13,7 žáka. V případě soukromého

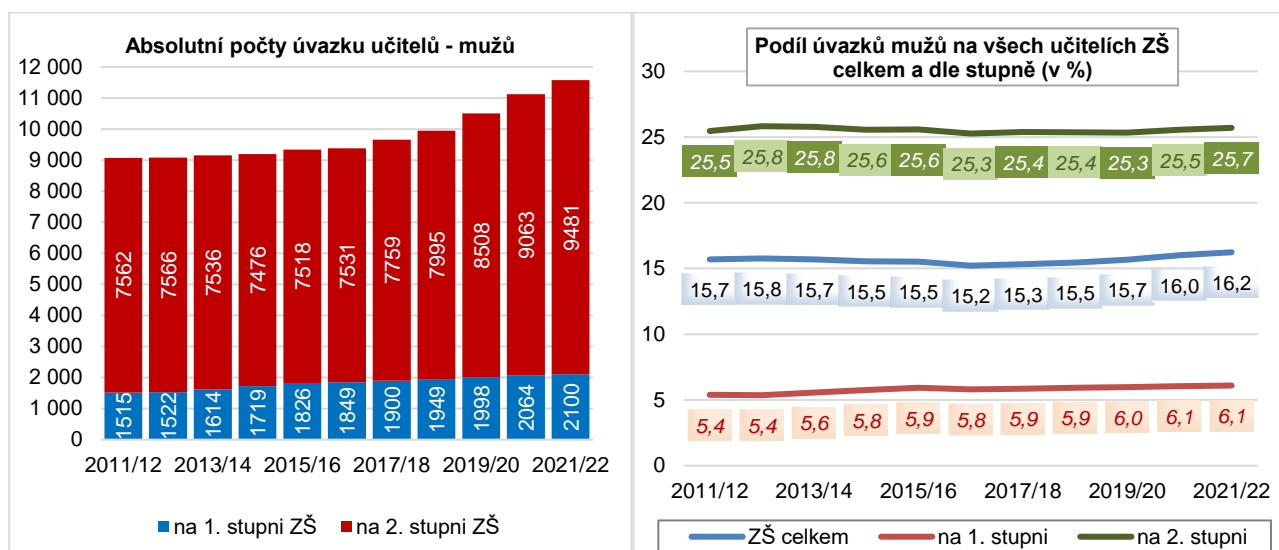
¹⁸ Zde je dobré poznamenat, že v posledních letech docházelo k masivnímu zvyšování platů ve veřejném školství, které se promítá do normativů soukromých škol až s ročním zpožděním. Aby soukromé školy mohly učitelům nabídnout odpovídající plat a udržet si je, musely být při přijímání nových pedagogů opatrnější. Ve veřejných školách došlo za posledních deset let ke zvýšení počtu učitelů i žáků shodně o cca pětinu (20,9 %, resp. 19,5 %).

řizovatele byl před pěti lety naopak o desetinu nižší (9,4 žáka), do školního roku 2018/19 se zvýšil na 9,9 a během dalších tří let poklesl na 9,5.

Učitelé na základních školách dle genderu

Regionální školství je u nás spíše **doménou žen**. Toto konstatování platí i pro základní školy, a to především pro jejich první stupeň. Ve školním roce 2021/22 tvořily ženy 83,8 % všech plných pracovních úvazků učitelů. Na prvním stupni dokonce 93,9 %, na druhém stupni téměř tři čtvrtiny (74,3 %). Jinak řečeno, zatímco na prvním stupni činil **podíl mužů** mezi učiteli přepočtenými na plné úvazky pouhých 6,1 %, na druhém stupni tvořili muži čtvrtinu (25,7 %). Na druhém stupni byl podíl mužů v uplynulých 10 letech stabilně cca čtvrtinový (ve školním roce 2016/17 činil 25,3 %, ve školním roce 2011/12 obdobně 25,5 %). Na 1. stupni byl podíl mužů ve školních rocích 2011/12 a 2012/13 nejnižší (5,4 %), do roku 2015/16 vzrostl na 5,9 %, další rok poklesl na 5,8 % a v posledních pěti letech pak každoročně nabýval až na 6,1 % v uplynulém školním roce.

Graf 2.7 Počet učitelů mužů na základních školách (přepočteno na plné úvazky)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

V **absolutním vyjádření počet mužů** na základních školách za posledních 5 let vzrostl o 2 200 plných pracovních úvazků na hodnotu 11 581 učitelů mužů ve školním roce 2021/22. Podíl úvazků mužů mezi učiteli na základních školách (bez ohledu na stupeň) se prvních pět let od školního roku 2011/12 postupně mírně snižoval z 15,7 % na 15,2 %, poté začal naopak mírně růst až na 16,2 % ve školním roce 2021/22.

Na podíl mužů mezi učiteli může mít vliv finanční ohodnocení učitelů. Muži jsou v České republice zpravidla ti, kdo ve větší míře finančně zajišťují rodinu s malými dětmi a jejich platy ve společnosti obecně jsou vyšší než platy žen. K tomu lze říci, že v posledních letech se finanční ohodnocení učitelů výrazně zlepšilo. V roce 2018 překročil poměr mezd učitelů v regionálním školství ke všem mzdám v národním hospodářství 100 % a do roku 2021 se ještě navýšil na 114,9 %. K tomu doplňme, že poměr průměrné mzdy učitelů v regionálním školství k průměrné mzdě vysokoškolsky vzdělaných osob v národním hospodářství se mezi lety 2018 a 2021 zvýšil ze 66,8 % na 76,4 %. V uplynulých třech letech také stoupl počet vysokoškolských studentů skupiny oborů Vzdělávání a výchova o 18,4 %, zatímco celkový počet vysokoškolských studentů všech skupin oborů se zvýšil jen o 5 %. Přitom mezi roky 2017 a 2021 také narostl podíl studentů – mužů nově zapsaných do vzdělávacích oborů vysokoškolského vzdělávání, a sice ze 17,6 % na 24,4 %. Je tedy možné, že (vedle dalších možných faktorů) vyšší finanční ohodnocení přispívá k motivaci uchazečů o vysokoškolské studium vzdělávacích oborů a zároveň přitahuje do této oblasti více studentů – mužů.

Srovnajme ještě genderové složení učitelů základních a mateřských škol. V mateřských školách tvořily ve školním roce 2021/22 úvazky žen 99,3 % z celkového počtu plných úvazků, zatímco na 1. stupni základních

škol to bylo 93,9 % a na druhém stupni 74,3 %. Se zvyšující se úrovní vzdělávání tedy mužů mezi učiteli přibývá (viz též kapitolu o středních školách - podíl úvazků žen mezi úvazky všech učitelů činil tři pětiny).

Z hlediska **zřizovatele jednotlivých základních škol** lze říci, že ve školním roce 2021/22 připadalo ze všech úvazků mužů v rámci pedagogického sboru **na prvním stupni** 90,4 % veřejným školám. Tento podíl se však spolu s přibýváním soukromých škol v čase snižuje a za posledních deset let poklesl o 5 procentních bodů (ve školním roce 2011/12 činil 95,5 %). Těž **na druhém stupni** základních škol docházelo v čase k postupnému snižování podílu úvazků učitelů ve veřejných školách ze všech úvazků učitelů mužů, a sice z 98 % ve školním roce 2011/12 na 96,1 % ve školním roce 2021/22. **Za oba stupně** základní školy pak podíl plných úvazků učitelů – mužů ve veřejných školách ze všech úvazků učitelů - mužů postupně klesal z hodnoty 97,6 % ve školním roce 2011/12 na 95,1 % ve školním roce 2021/22. Celkový podíl úvazků mužů i žen ve veřejných školách byl přitom ve školním roce 2011/12 celkem 97,8 %, poté postupně mírně klesal až na 95,8 % ve školním roce 2021/22.

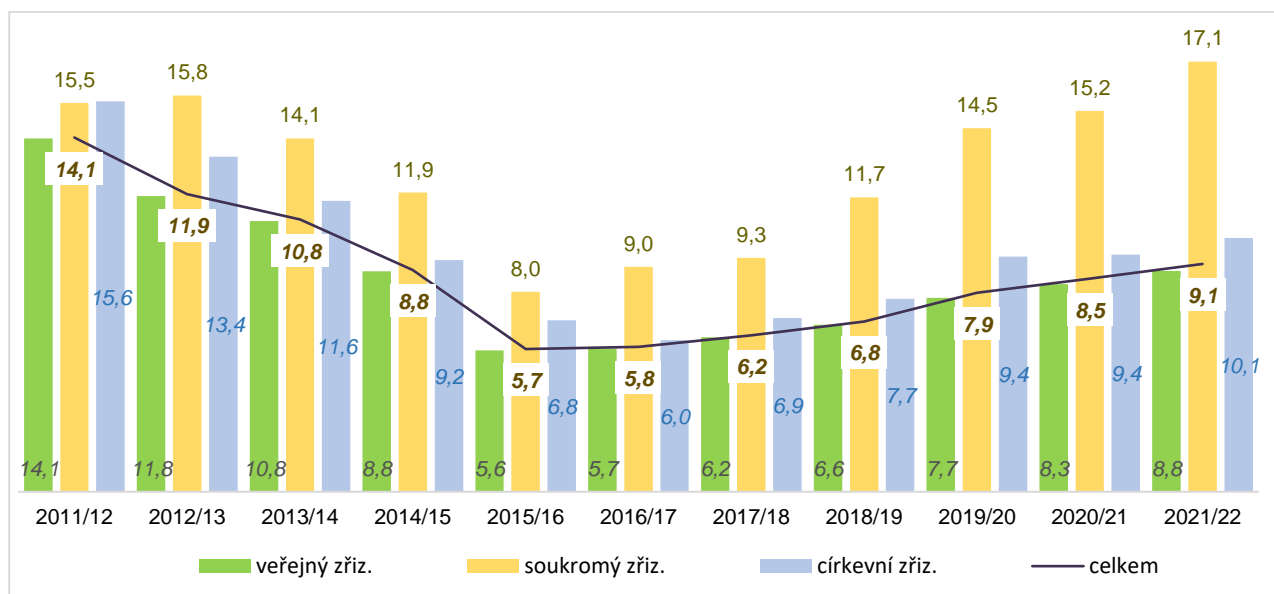
Z výše uvedeného lze usoudit, že z učitelů se muži o něco častěji než ženy rozhodují pro výuku ve školách neveřejného zřizovatele. Ve školním roce 2021/22 připadalo ze všech úvazků učitelů v základních školách veřejného zřizovatele 16,1 % mužům (před 10 lety to bylo 15,7 %), u soukromého zřizovatele to bylo 19,5 % (před 10 lety to bylo 16,8 %) a u církevního 18 % (před 10 lety to bylo 19,2 %).

V **krajském srovnání** byl ve školním roce 2021/22 podíl mužů mezi učitelskými úvazky základních škol nejvyšší v Praze, a sice 18,4 %. Naopak nejnižší zastoupení mužů bylo zaznamenáno ve Středočeském kraji (14,1 %). V absolutním vyjádření bylo nejvíce učitelských úvazků připadajících mužům v Praze (1 446,1), v kraji Středočeském (1 356,7), Jihomoravském (1 343,1) a Moravskoslezském (1 286,3). Ostatní kraje zaznamenaly méně než 900 plných učitelských úvazků mužů v základních školách, nejméně kraj Karlovarský (313,2), který je zároveň nejméně lidnatým krajem.

Učitelé na základních školách dle kvalifikace

Grafy 2.8 a 2.9 ukazují podíl úvazků učitelů, kteří nesplňují kvalifikační požadavky stanovené zákonem č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, ve znění pozdějších předpisů, a příslušných výjimek.

Graf 2.8 Podíl učitelů bez požadované kvalifikace na ZŠ celkem a dle zřizovatele (vývoj v čase; v %)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

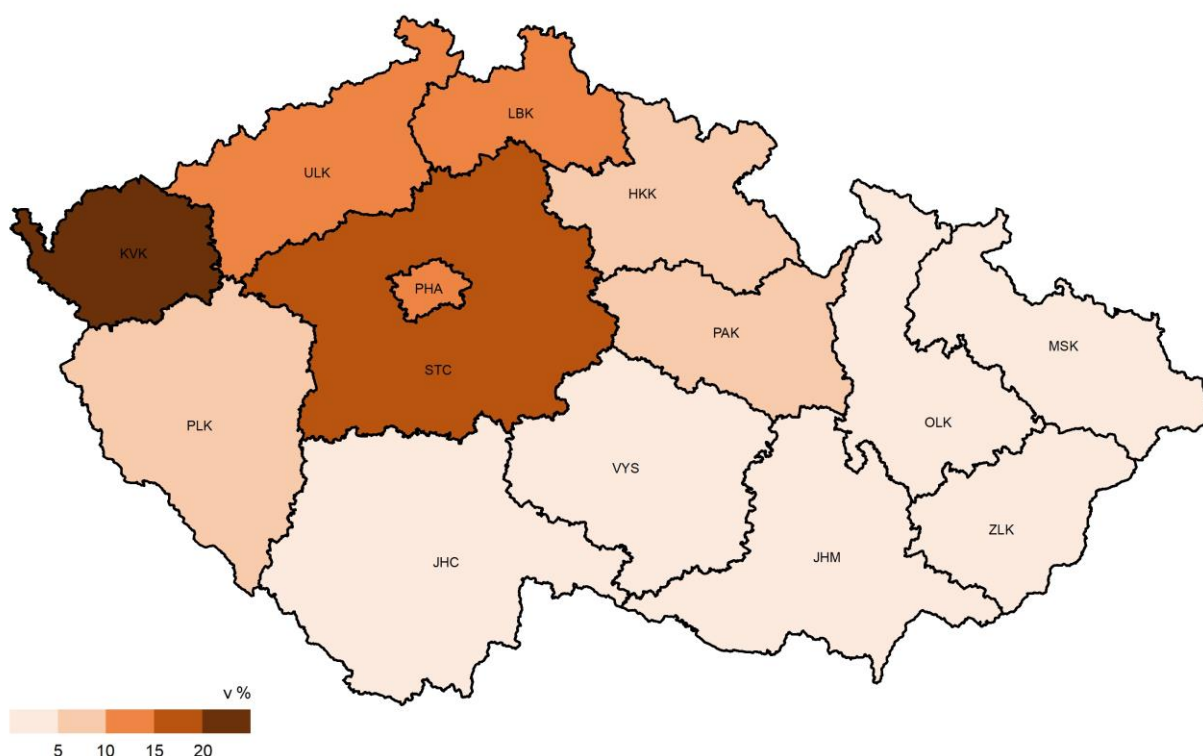
Od školního roku 2011/12 do školního roku 2015/16 poklesl podíl takových učitelů ze 14,1 % na 5,7 % jako důsledek legislativní úpravy. Zákon o pedagogických pracovnících z roku 2004 vyžadoval magisterské vzdělání pro učitele (nejen) základních škol. Učitelům, kteří této podmínce nevyhovovali a nezahájili studium ke splnění zákonem stanoveného předpokladu, byla udělena pětiletá lhůta pro setrvání v práci pedagoga. Ta

byla později prodloužena na 10 let. Novela zákona z roku 2014 za určitých okolností udělila výjimku např. učitelům starším 55 let s dostatečnou praxí nebo v případě, že na dané místo nebylo možné sehnat kvalifikovaného pracovníka. Podíl učitelů bez kvalifikace tak začal stoupat a ve školním roce 2021/22 již učilo na základních školách 6,5 tisíc pedagogů bez kvalifikace, což představuje 9,1% podíl ze všech vyučujících.

Z grafu 2.8 je také možné vyčíst, že ve školách veřejných je podíl kvalifikovaných učitelů vyšší než ve školách s církevním a zejména pak ve školách se soukromým zřizovatelem. Zároveň lze říci, že se od roku 2015/16 prohlubuje rozdíl mezi školami soukromými a veřejnými či církevními. Ve školním roce 2021/22 vyučovala v soukromých školách téměř pětina nekvalifikovaných učitelů (17,1 %) oproti necelé desetině takových učitelů ve školách veřejných (8,8 %) a desetině ve školách církevních (10,1 %).

Graf 2.9 dále ukazuje podíl nekvalifikovaných učitelů mezi učiteli vyučujícími ve školním roce 2021/22 v krajském členění.

Graf 2.9 Podíl učitelů bez požadované kvalifikace na ZŠ v krajském srovnání (2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Nejvyšší podíl vyučujících bez kvalifikace zaznamenal kraj Karlovarský, a sice více než pětinný (21,4 %) ¹⁹. Následuje kraj Středočeský (16,5 %) a Praha (14,1 %), tedy regiony s relativně lepší nabídkou dobře placené práce. Nadprůměrný podíl nekvalifikovaných učitelů zaznamenal též kraj Ústecký (11,8 %) a Liberecký (11,3 %). Naopak méně než pětiprocentní byl v kraji Zlínském (4,2%), Olomouckém (4,3%), Jihočeském (4,3%), Moravskoslezském (4,7 %), Jihomoravském (4,8 %) a na Vysočině (4,9 %).

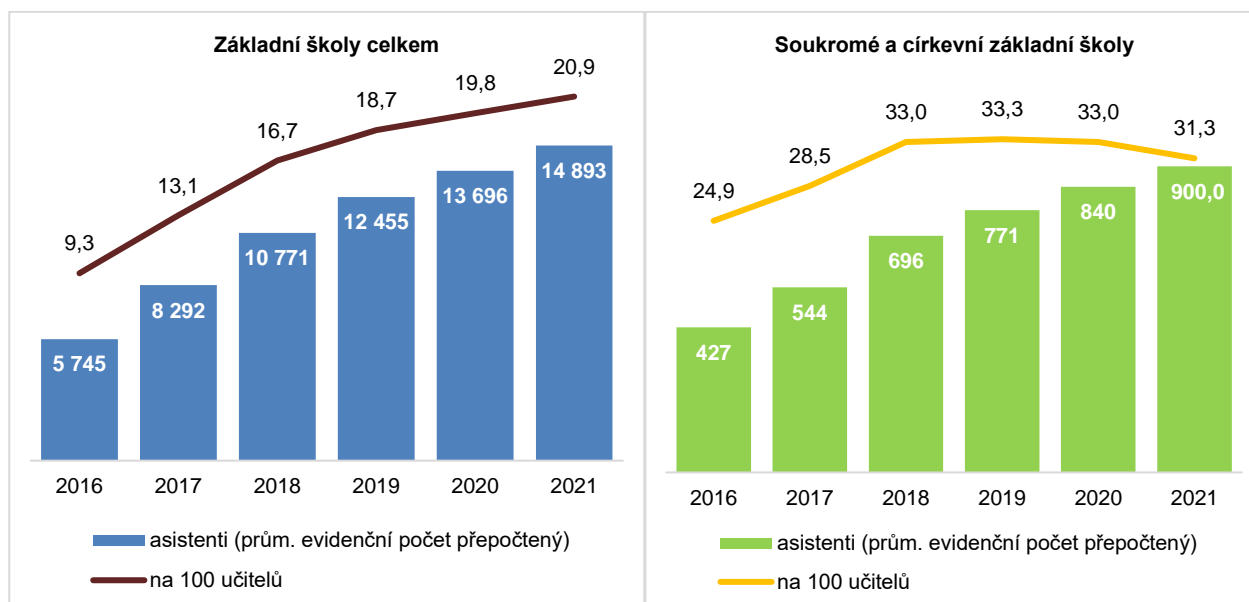
Pro srovnání s jinými úrovněmi vzdělání odkazujeme na tabulkovou část této publikace.

¹⁹ Zde je dobré poznamenat, že Karlovarský kraj nemá vlastní učitelskou fakultu, pouze v Chebu byla otevřena pobočka Západočeské univerzity s programem pro výuku učitelů prvního stupně. Mnozí vysokoškoláci přitom zůstávají po absolutoriu v místě studia a do svého rodného kraje se nevrací. MŠMT však v současnosti ve svém opatření nabízí cílenou finanční podporu nástupu čerstvých absolventů do pedagogické praxe ve školách v Karlovarském a Ústeckém kraji. Viz zde: <https://www.edu.cz/strategie-msmt/strategie-vzdelavaci-politiky-cr-do-roku-2030/implementacni-karta-disparity/#disparity-4>

Počet asistentů pedagoga na základních školách

V posledních letech výrazně vzrostl na základních školách počet **asistentů pedagoga**. V kalendářním roce 2021 připadlo na 100 plných úvazků učitelů (v průměrném evidenčním počtu za daný rok) v průměru 20,9 plného úvazku asistenta pedagoga, tedy více než dvojnásobný počet než před pěti lety. Vyšší poměr asistentů pedagoga k počtu úvazků učitelů přitom najdeme ve školách neveřejného zřizovatele než ve školách veřejných. V roce 2021 připadalo v soukromých a církevních základních školách na 100 plných úvazků učitelů 31,3 úvazku asistenta pedagoga. To souvisí s nástupem nového systému společného vzdělávání a podpůrných opatření.²⁰ Zároveň si lze všimnout, že zatímco počet úvazků asistenta pedagoga na 100 úvazků učitelů ve školách veřejného zřizovatele v uplynulých pěti letech trvale stoupal, u soukromých a církevních škol nabyl vrcholu v roce 2019 (33,3 úvazků asistenta pedagoga na 100 úvazků učitelů) a poté se začal snižovat – viz graf 2.10. Nutno poznamenat, že přidělování asistentů pedagoga představuje další náklady. Bude tedy zajímavé sledovat, jak se při současné politické situaci bude tento trend ubírat v dalších letech (současná data jsou k 30. 9., tedy ještě před přijímáním uprchlíků z Ukrajiny).

Graf 2.10 Počet asistentů pedagoga celkem a dle zřizovatele (průměrný evidenční počet)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Kromě asistentů pedagoga působilo v roce 2021 v základních školách i 691,2 speciálních pedagogů a 404,3 psychologů (obojí přepočteno na průměrný evidenční počet zaměstnanců na plný úvazek v daném roce).

2.4 Žáci v základních školách – základní ukazatele

Počet žáků podle stupně a zřizovatele škol

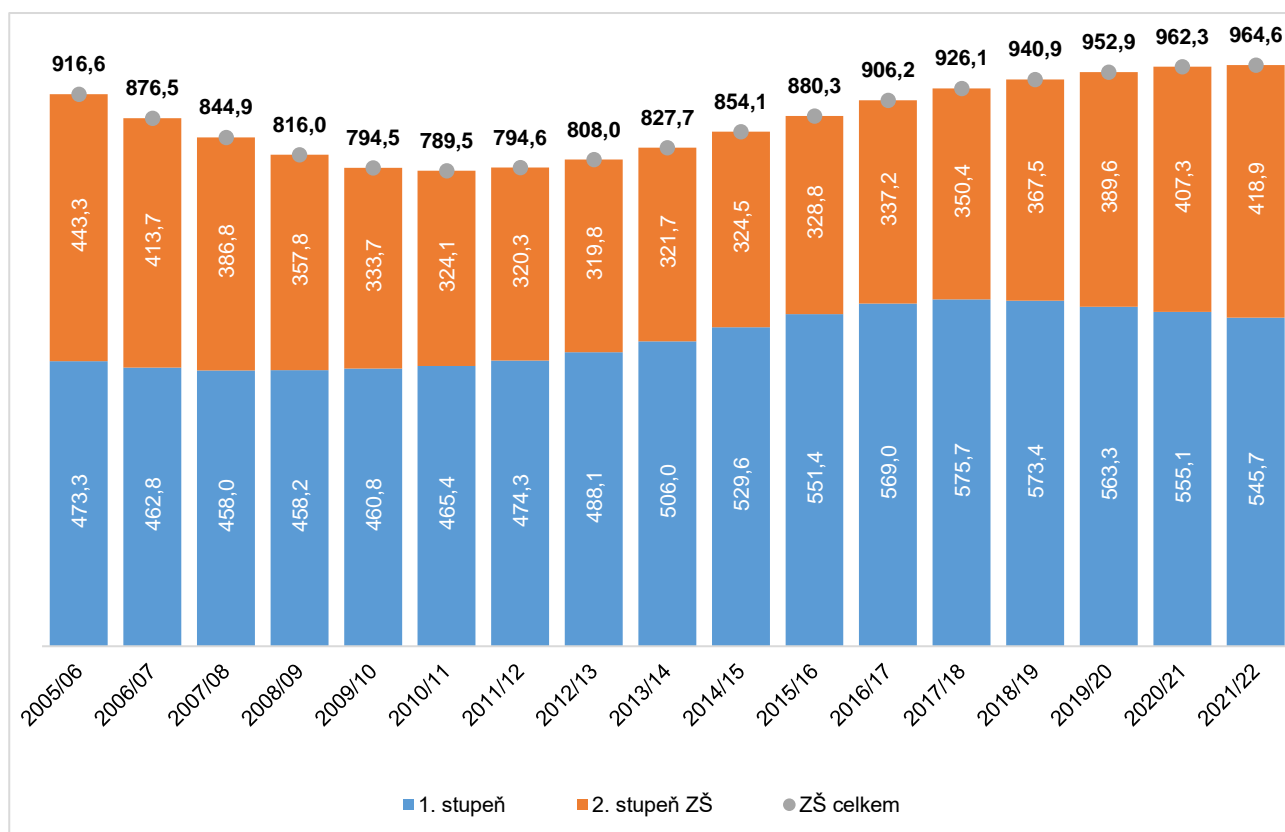
Počet žáků základních škol přímo souvisí s měnícím se počtem narozených dětí v předchozím období a tím s počtem dětí ve věku povinné školní docházky v populaci. Děti nejčastěji nastoupí do základní školy v šesti a

²⁰ Novela vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných stanovuje personální stropy podpůrného opatření (viz zde: www.zakonyprolidi.cz/cs/2019-248, část první, bod 17). V době vydání publikace probíhá také debata v rámci úsporných opatření o změně způsobu financování těchto pozic, právě z důvodu jejich enormního nárůstu. Viz zde: <https://cosiv.cz/wp-content/uploads/2022/06/Stanovisko-C%CC%8CCOSIV-k-parametrizaci-pozice-AP.pdf>

ukončí ji v patnácti letech. Tato doba se však může posunout, je-li dítěti odložen začátek školní docházky, příp. prodloužit, pokud žák opakuje některý ročník či více ročníků základní školy. Faktorů, které ovlivňují počet žáků na základních školách, je však více. V malé míře dochází k odlivu žáků druhého stupně na víceletá gymnázia, vliv má i migrace cizinců ze zahraničí. Aktuální je zejména zařazování dětí ukrajinských uprchlíků do českých škol. To však do statistiky za školní rok 2021/22 ještě není promítnuto, jelikož se za jednotlivé školní roky vykazuje vždy stav k 30. září. Na úrovni obcí a krajů pak počet žáků na základních školách ovlivňuje též stěhování v rámci republiky.

Celkový počet žáků na základních školách ve školním roce 2021/22 dosáhl nejvyšší hodnoty za posledních 16 let. V září 2021 jich bylo v základních škol zapsaných 964 571, což je o 21,4 % více v porovnání se situací před deseti lety. V porovnání s minulým školním rokem se ve školním roce 2021/22 v základních školách vzdělávalo o 2 223 žáků více (tj. o 0,2 %).

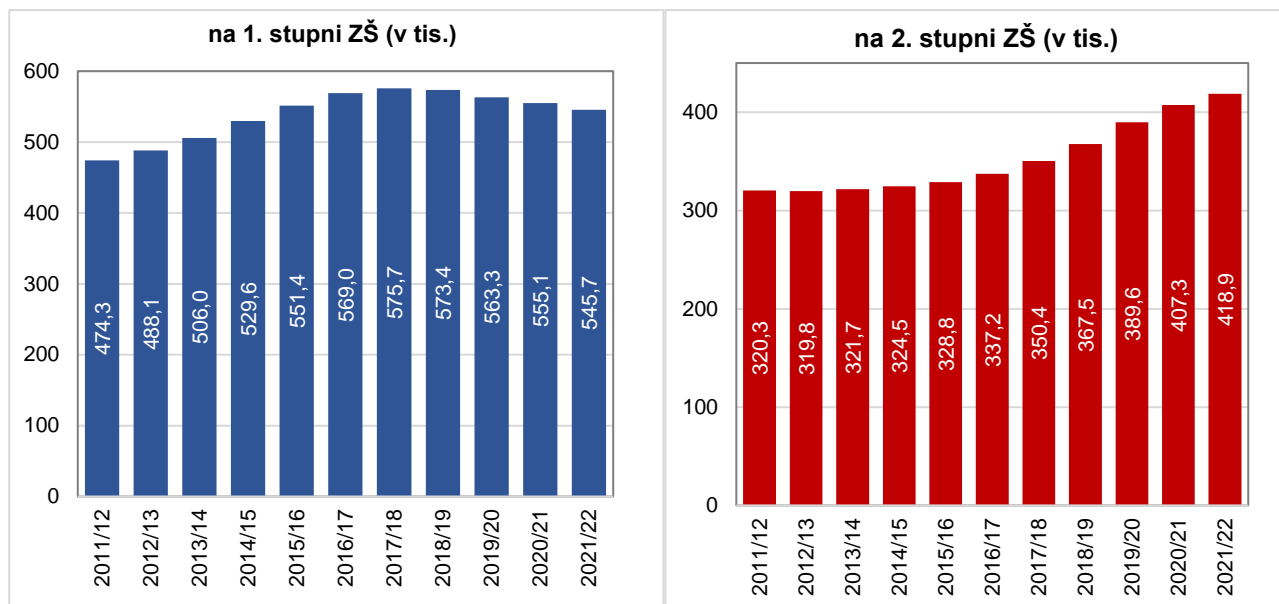
Graf 2.11 Základní školy – počet žáků celkem, na 1. stupni a na 2. stupni (v tis. žáků)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

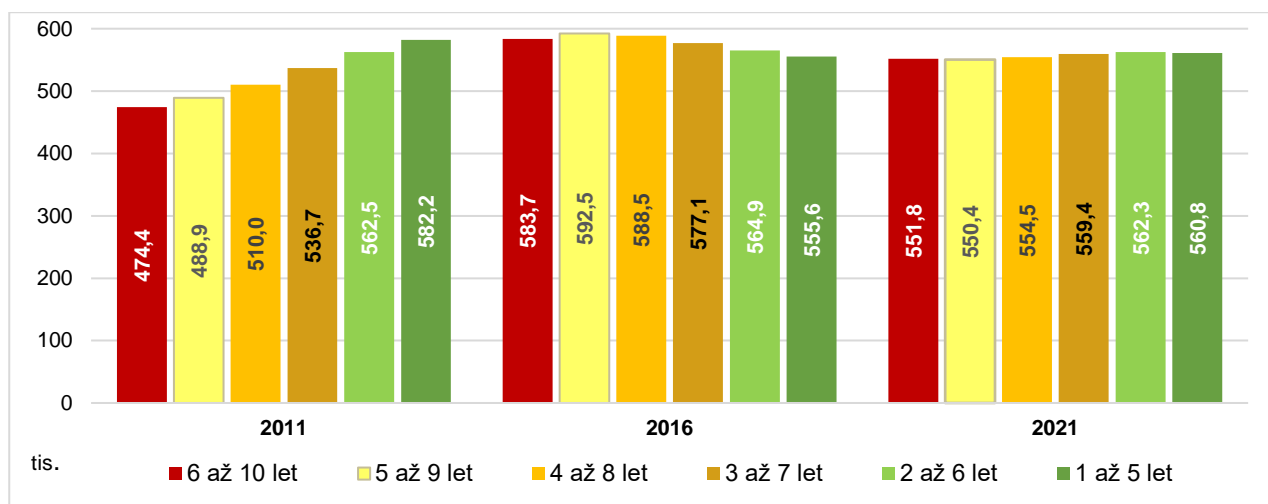
Z grafů 2.11 výše a 2.12 níže je však patrné, že v posledních čtyřech školních rocích se počet žáků základních škol zvyšuje díky přibývajícimu počtu žáků druhého stupně. Žáků prvního stupně naopak pozvolna ubývá. Růst počtu žáků druhého stupně od školního roku 2012/13 je ovlivněn skutečností, že na druhý stupeň nastupovaly silné populační ročníky dětí narozených mezi roky 2002 až 2008, kdy se porodnost zvyšovala²¹. Za posledních pět let vzrostl počet žáků na 2. stupni téměř o čtvrtinu (tj. o 81 638 žáků). Na 1. stupni se naopak počet žáků o 4,1 % snížil (tj. o 23 255 žáků).

²¹ V roce 2002 byl počet živě narozených 92 786 a do roku 2008 se zvýšil na 119 570, tedy o 28,9 %. Během následujících pěti let naopak o desetinu poklesl, a sice na 106 751 v roce 2013. Za další čtyři roky o 4,1 % stoupl a poté tři roky klesal, celkově o 3,7 %. V roce 2020 tak činil 110 200. Nakonec, za poslední rok se o 1,4 % zvýšil na 111 793, což je přírůstek o necelou čtvrtinu vyšší, než jaký byl před dvaceti lety. Více viz zde: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvательства-rok-2021>

Graf 2.12 Vývoj počtu žáků na základních školách dle stupně

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Jak již bylo řečeno, vývoj počtu žáků základních škol souvisí s vývojem populace ČR ve věku povinné školní docházky, a to zejména na 1. stupni základních škol, který je povinný pro všechny obyvatele ČR²². Na druhém stupni si již mohou děti volit mezi vzděláváním v základní škole, na víceletém gymnáziu a na osmileté konzervatoři. Graf 2.13 proto ukazuje počet obyvatel ČR ve věku 6-10 let ke dni 1. 7. v letech 2011, 2016 a 2021. Jde tedy o věkové rozmezí, ve kterém děti, pokud jim nebyl udělen odklad, navštěvovaly v nastávajícím školním roce 1. stupeň, a pět mladších věkových kohort, podle kterých lze odhadnout, kolik žáků se bude na 1. stupni základní školy vzdělávat za 1-5 let.

Graf 2.13 Populační vývoj - počet obyvatel ČR uvedeného věku k 1. červenci vybraných roků

Zdroj: ČSÚ

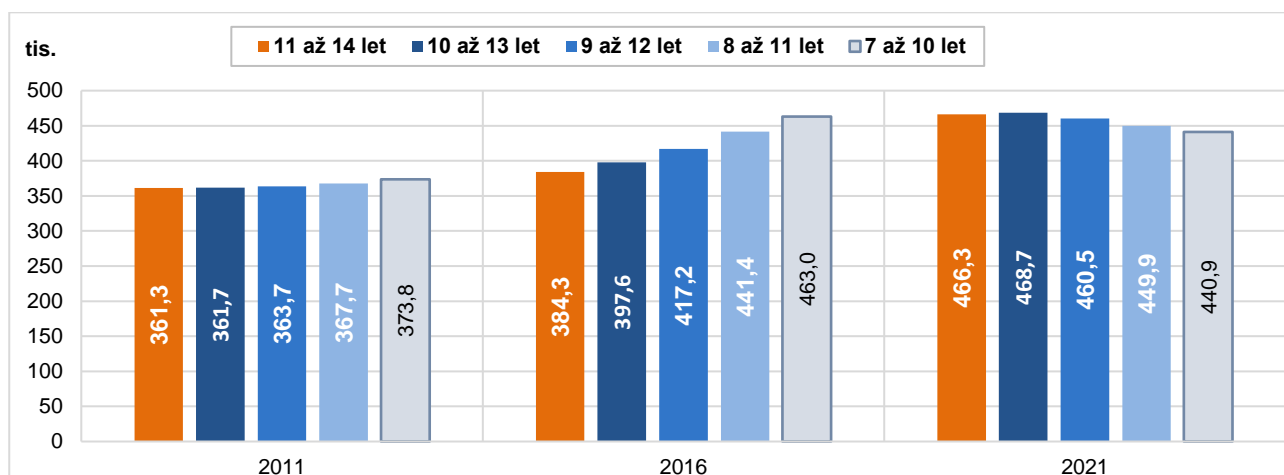
Jak je patrné, k 1. červenci 2011 (tedy krátce před zahájením školního roku 2011/12) bylo žáků ve věku 6-10 let méně než v mladších věkových kohortách. Následující školní roky (2012/13 až 2016/17) proto počet žáků

²² Zde je třeba poznamenat, že na počet žáků v základních školách má vliv i míra migrace – do základních škol povinně docházejí též cizinci, kteří jsou oprávněni pobývat na území České republiky trvale nebo přechodně po dobu delší než 90 dnů, a účastníci řízení o udělení mezinárodní ochrany.

1. stupně stoupal. V roce 2016 bylo dětí ve věku 6-10 let méně než těch ve věku 5-9 let, ale více než těch v ještě mladších věkových skupinách. Ve školním roce 2017/18 proto navštěvovalo 1. stupeň o něco více dětí než ve školním roce 2016/17, poté již začal počet žáků klesat. K 1. červenci 2021 byl počet dětí ve věku 6 až 10 let srovnatelný s počtem dětí ve věku 5-9 let. Ve školním roce 2022/23 proto neočekáváme v počtu žáků 1. stupně s trvalým bydlištěm v ČR velké změny oproti školnímu roku 2021/22. Další tři školní roky by však dle mladších věkových skupin obyvatel ČR mělo docházet k mírnému růstu počtu žáků. Nutno však dodat, že záleží také na počtu udělených odkladů, počtu žáků opakujících ročník, ale také míře migrace, aktuálně zejména na počtu žáků z Ukrajiny v českých školách.

Graf 2.14 níže ukazuje tentýž vývoj počtu dětí, a sice těch ve věku obvyklé docházky do 2. stupně základních škol (tj. kteří před začátkem školního roku dosáhli 11 až 14 let). Jak je patrné, žáků této věkové kategorie začalo výrazněji přibývat až v posledních pěti letech, a sice v návaznosti na růst 6-10letých dětí v prvních pěti letech poslední dekády (viz graf 2.13, predikce u roku 2011). Podle věkového rozložení v roce 2021 v grafu 2.14 lze očekávat, že k 1. 7. 2022 bude dětí ve věku 11 až 14 let o něco více, avšak následující tři roky bude jejich počet klesat. Z vývoje v grafu 2.13 lze vytušit, že tento pokles se poté zmírní a za další tři roky začne zase mírně růst. Zde je však třeba opět připomenout, že predikce dle populačního vývoje obyvatel ČR nezohledňuje další faktory ovlivňující počet žáků ve školách, např. míru odkladů, počty žáků opakujících ročník a míru migrace (aktuálně zejména z Ukrajiny). U vývoje počtu žáků na 2. stupni základních škol hraje svou roli také podíl žáků, kteří v průběhu povinné školní docházky odejdou do víceletých gymnázií, případně do osmileté konzervatoře. To je zase závislé na kapacitě gymnázií, která dosti pružně nereagují na vývoj počtu žáků (viz dále v této publikaci).

Graf 2.14 Populační vývoj - počet obyvatel ČR uvedeného věku k 1. červenci vybraných roků

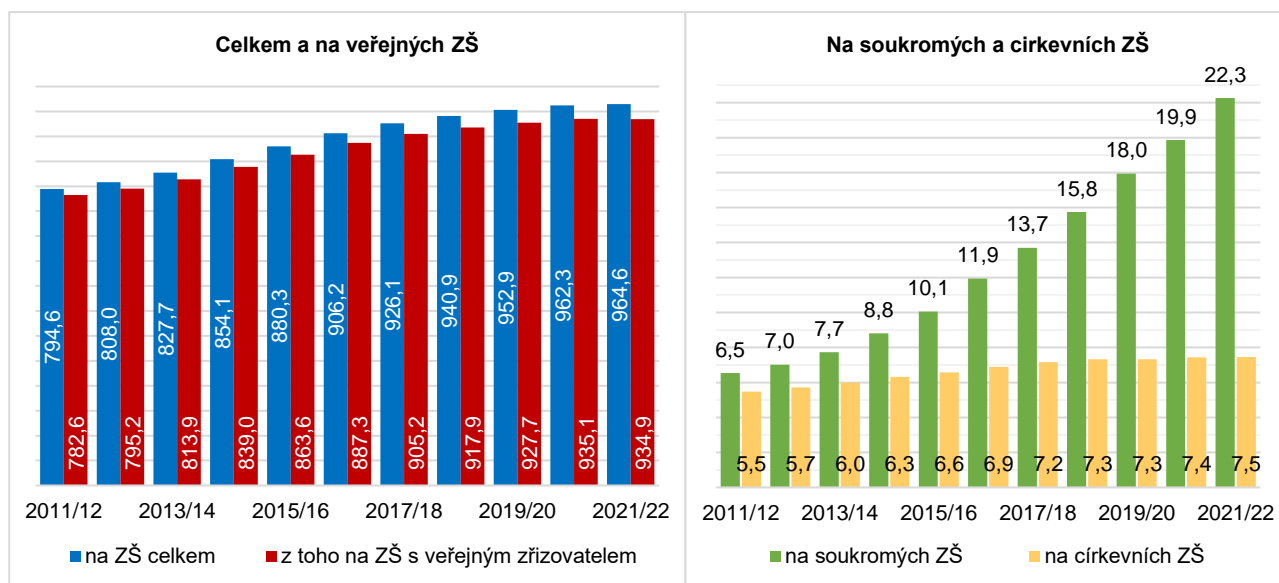

Zdroj: ČSÚ

Pokud se jedná o zřizovatele školy, velká většina žáků základních škol navštěvuje **školy veřejného zřizovatele**, přičemž nejčastěji je jím příslušná obec nebo městská část. Ve školním roce 2021/22 se ve školách veřejného zřizovatele vzdělávalo 96,9 % ze všech žáků základních škol. V absolutním vyjádření se jedná o 934 852 žáků. Oproti tomu do **soukromých** základních škol ve stejném roce chodilo „jen“ 22 268 žáků. Jejich počet se však od školního roku 2011/12 zvýšil o 240 % a za posledních pět let se téměř zdvojnásobil (zvýšil se o 86 %). Ve školním roce 2021/22 činil 2,3 % všech žáků základních škol, ve školním roce 2011/12 to přitom bylo jen 0,8 %.

Na rozdíl od veřejných základních škol zde přitom počet žáků na 1. stupni rostl i v posledních čtyřech letech, konkrétně z 10 376 ve školním roce 2017/18 na 15 571 ve školním roce 2021/22 (na veřejných školách došlo v uvedeném období na 1. stupni k poklesu z 561 071 na 525 924 žáků). Na **církevních** základních školách se ve školním roce 2021/22 vzdělávalo (na 1. a 2. stupni dohromady) 7 451 žáků v porovnání s 5 475 žáky ve školním roce 2011/12. Viz graf 2.15.

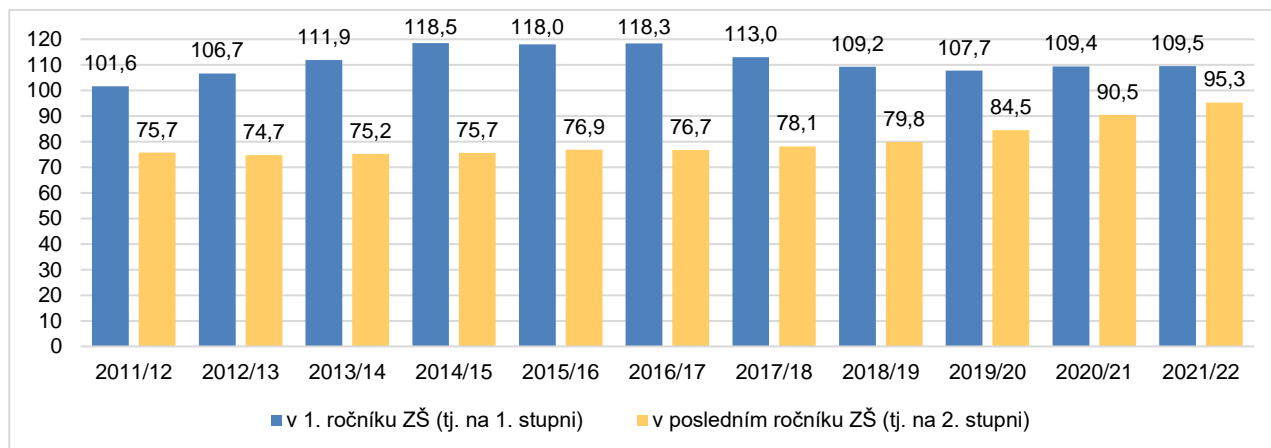
Graf 2.15 Počet žáků na základních školách podle jejich zřizovatele (v tis.)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Počet žáků v prvním a posledním ročníku základních škol

Do prvního ročníku základních škol nastupují všichni žáci školou povinní. Oproti tomu v průběhu druhého stupně základní školy někteří žáci odcházejí na víceletá gymnázia či osmileté konzervatoře (podrobněji kapitola 2.9). Posledním ročníkem základních škol pak bývá zpravidla ročník devátý. V některých případech speciálního vzdělávání však může být délka vzdělávání o rok prodloužena a posledním ročníkem je tam ročník desátý.

Jak již bylo zmíněno, vývoj na prvním stupni základních škol je zásadně ovlivněn předchozím demografickým vývojem. Mezi roky 2010 až 2013 se počet narozených dětí u nás každoročně snižoval. Následkem toho docházelo ve školních rocích 2016/17 až 2019/20 ke snižování počtu žáků prvního ročníku. Naopak počet žáků v posledním ročníku v tomto období rostl. Počet žáků v posledním ročníku rostl i v následujících školních rocích 2020/21 a 2021/22, kdy začal růst též počet žáků v prvním ročníku (v reakci na růst počtu živě narozených v roce 2014, resp. 2015). Zároveň ve všech sledovaných školních rocích převyšuje počet žáků v prvním ročníku počet žáků v posledním ročníku základních škol, kdy již někteří školou povinní vrstevníci chodí do středních škol. Viz graf 2.16.

Graf 2.16 Počet žáků na základních školách v prvním a posledním ročníku (v tis.)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

2.5 Základní školy v regionálním srovnání – základní ukazatele

Z **regionálního pohledu** se nejvíce základních škol a tříd nachází v kraji největším, tj. ve Středočeském kraji. Ve školním roce 2021/22 zde bylo 574 (13,5 %) základních škol s 6 858 třídami, které navštěvovalo 138 970 žáků. Naopak jen 108 (2,5 %) základních škol najdeme v nejméně lidnatém Karlovarském kraji, kde bylo celkem 1 338 tříd a v nich se vzdělávalo 24 834 žáků.

V **krajském srovnání** byl ve školním roce 2021/22 nejvyšší **průměrný počet žáků na školu** v Praze, a sice 391,9 žáka. Naopak nejméně žáků na školu připadá v kraji Vysočina, a sice 168,1. Pokud jde o průměrný počet žáků ve třídě, tak i ten byl ve školním roce 2021/22 nejvyšší v Praze (20,8). V tomto ukazateli však rozdíly mezi jednotlivými kraji nebyly nijak výrazné. Nejnižší hodnoty bylo dosaženo ve Zlínském kraji, a sice 18,1 žáka na jednu třídu.

Tab. 2.3 Základní školy - počet škol, tříd, žáků a učitelů dle sídla školy (2021/22)

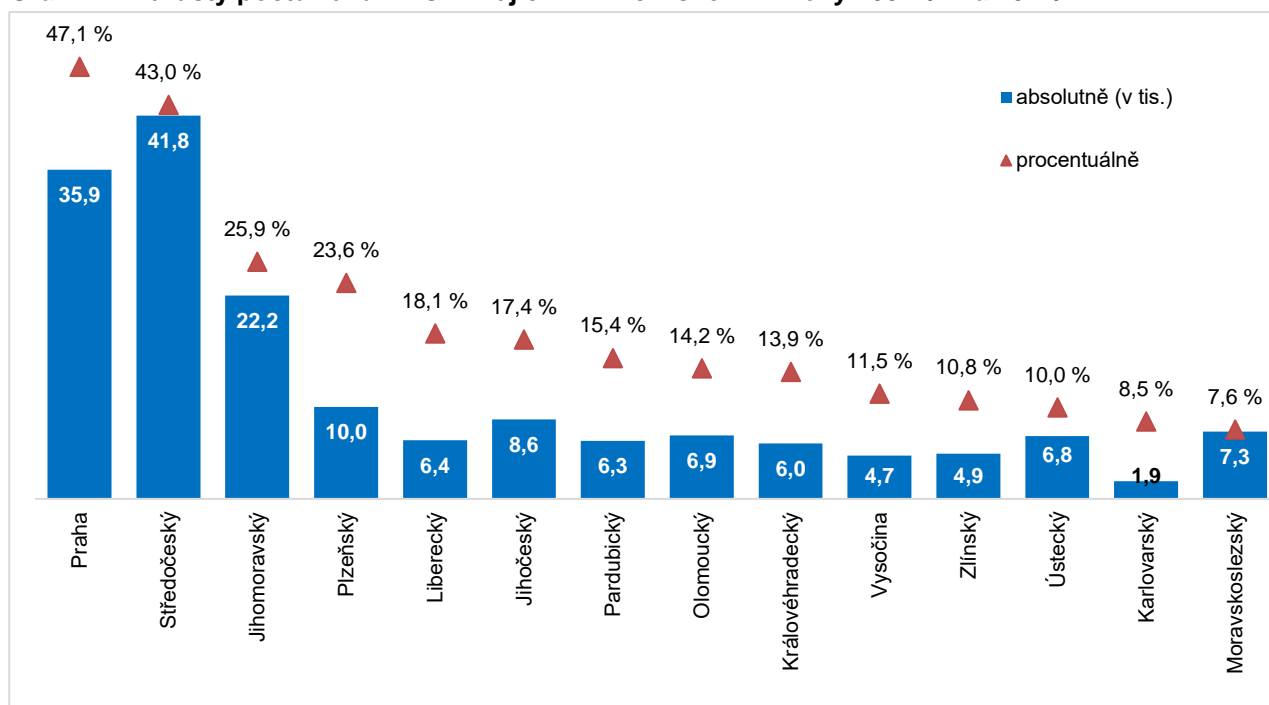
Území	Školy		Třídy		Žáci		Učitelé ¹⁾		počet žáků na 1:	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	třídu	učitele
Česká republika	4 238	100	50 050	100	964 571	100	71 325	100	19,3	13,5
Hlavní město Praha	286	6,7	5 386	10,8	112 089	11,6	7 847	11,0	20,8	14,3
Středočeský kraj	574	13,5	6 858	13,7	138 970	14,4	9 600	13,5	20,3	14,5
Jihočeský kraj	270	6,4	3 067	6,1	58 383	6,1	4 300	6,0	19,0	13,6
Plzeňský kraj	225	5,3	2 649	5,3	52 465	5,4	3 772	5,3	19,8	13,9
Karlovarský kraj	108	2,5	1 338	2,7	24 834	2,6	1 918	2,7	18,6	12,9
Ústecký kraj	284	6,7	3 944	7,9	75 176	7,8	5 619	7,9	19,1	13,4
Liberecký kraj	201	4,7	2 205	4,4	41 737	4,3	3 158	4,4	18,9	13,2
Královéhradecký kraj	272	6,4	2 683	5,4	49 524	5,1	3 839	5,4	18,5	12,9
Pardubický kraj	251	5,9	2 481	5,0	47 507	4,9	3 518	4,9	19,1	13,5
Kraj Vysočina	272	6,4	2 433	4,9	45 727	4,7	3 473	4,9	18,8	13,2
Jihomoravský kraj	487	11,5	5 622	11,2	107 848	11,2	8 056	11,3	19,2	13,4
Olomoucký kraj	298	7,0	3 015	6,0	55 610	5,8	4 310	6,0	18,4	12,9
Zlínský kraj	264	6,2	2 802	5,6	50 723	5,3	3 927	5,5	18,1	12,9
Moravskoslezský kraj	446	10,5	5 567	11,1	103 978	10,8	7 987	11,2	18,7	13,0

¹⁾ přepočtení na plně zaměstnané

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Vývoj počtu žáků na základních školách představený výše nebyl ve všech krajích stejný a i do budoucna lze předpokládat výrazné regionální rozdíly. Za posledních deset let procentuálně nejvíce vzrostl počet žáků v základních školách v Praze, a sice téměř o polovinu (ze 76 189 na 112 089), a dále v kraji Středočeském, tj. o 43 % (z 97 190 na 138 970 žáků). Ostatní kraje zaznamenaly cca čtvrtinový a nižší nárůst, nejmenší byl v kraji Moravskoslezském, a sice o 7,6 %.

Graf 2.17 Nárůsty počtu žáků v ZŠ v krajích ČR mezi školními roky 2011/12 a 2021/22

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Z hlediska **zřizovatele** chodilo ve školním roce 2021/22 nejvíce žáků do soukromých škol v Praze (4,8 % ze všech žáků základních škol v tomto kraji), více než 2% podíl byl zaznamenán též v kraji Středočeském (2,8 %), Královéhradeckém (2,5 %), Ústeckém (2,4 %), Karlovarském (2,2 %), Jihočeském (2,1 %) a Plzeňském (2,1 %). Naopak na Vysočině navštěvovalo soukromé školy jen 1 % ze všech žáků základních škol. Co se týče škol církevního zřizovatele, pak nejvyššího podílu žáků v těchto školách dosáhla opět Praha (1,3 %) spolu s krajem Jihočeským (1,3 %). Naopak Karlovarský kraj církevní základní školy zcela postrádal.

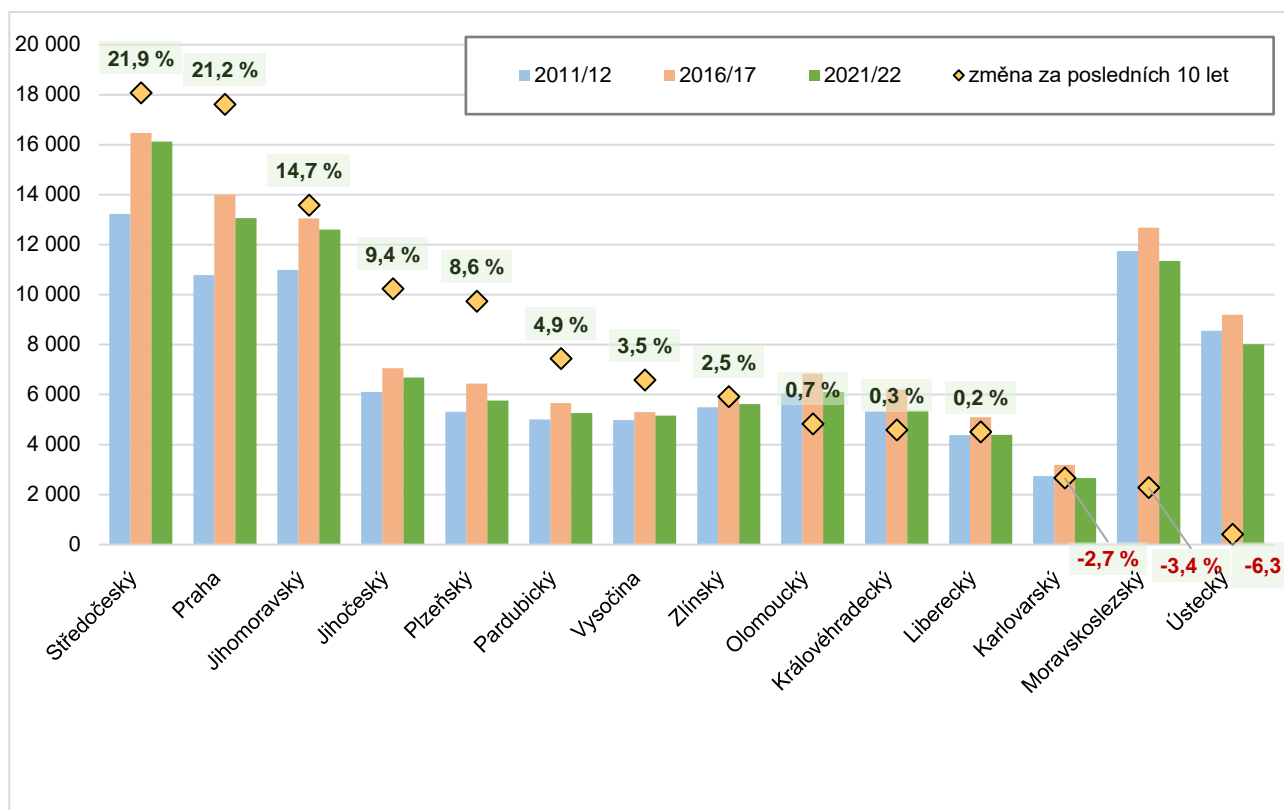
2.6 Žáci nově přijatí do 1. ročníků základních škol

Ve školním roce 2021/22 bylo do prvních tříd základních škol přijato celkem 108 143 žáků, což je nepatrně méně než v roce 2020/21 (tj. o 487 žáků, resp. 0,4 %). Lze konstatovat, že v posledních pěti letech, neboli od školního roku 2016/17, se počet nově přijatých žáků snižoval, ovšem s výjimkou školního roku 2020/21, ve kterém došlo k nárůstu o 2 005 žáků, resp. o 1,9 %. Počet nově přijatých žáků byl tak v uplynulém školním roce o 7,7 % nižší než ve školním roce 2016/17. Oproti školnímu roku 2011/12 byl však naopak o 7,4 % vyšší. Nejvyšší počet žáků prvních ročníků byl z posledních deseti školních roků zaznamenán ve školním roce 2014/15, a sice 117 374.

Z hlediska **regionálního srovnání** bylo ve školním roce 2021/22 nejvíce nově přijatých žáků do prvního ročníku v kraji Středočeském (16 124), v Praze (13 061), v kraji Jihomoravském (12 601) a Moravskoslezském (11 348). Logicky se jedná o nejlidnatější kraje. Ve srovnání se situací **před pěti lety**, tj. ve školním roce 2016/17, došlo ve školním roce 2021/22 ve všech krajích České republiky k poklesu počtu žáků nově přijatých do prvního ročníku. K největšímu relativnímu poklesu došlo v kraji Karlovarském, a sice o 16,5 %. Více než 10% pokles zaznamenaly také kraje Liberecký a Královéhradecký (pokles shodně o 13,9 %), Ústecký (o 12,8 %), Olomoucký (o 10,7 %) a Moravskoslezský (o 10,5 %) a Plzeňský (o 10,4 %). Naopak v kraji Středočeském poklesl počet nově přijatých žáků do 1. ročníku za posledních pět let jen o 2,1 % a na Vysočině o 2,6 %.

Vývoj počtu žáků přijatých do 1. ročníků mezi školními roky 2011/12, 2016/17 a 2021/22 znázorňuje graf 2.18, který navíc pro změnu ukazuje procentuální vývoj za posledních deset let. Jak je zřejmé, v desetiletém časovém intervalu došlo k poklesu počtu žáků přijatých do 1. ročníku v kraji Ústeckém, Moravskoslezském a Karlovarském. Ostatní kraje zaznamenaly naopak nárůst, v největší míře kraj Středočeský a Praha (tj. o více než pětinu).

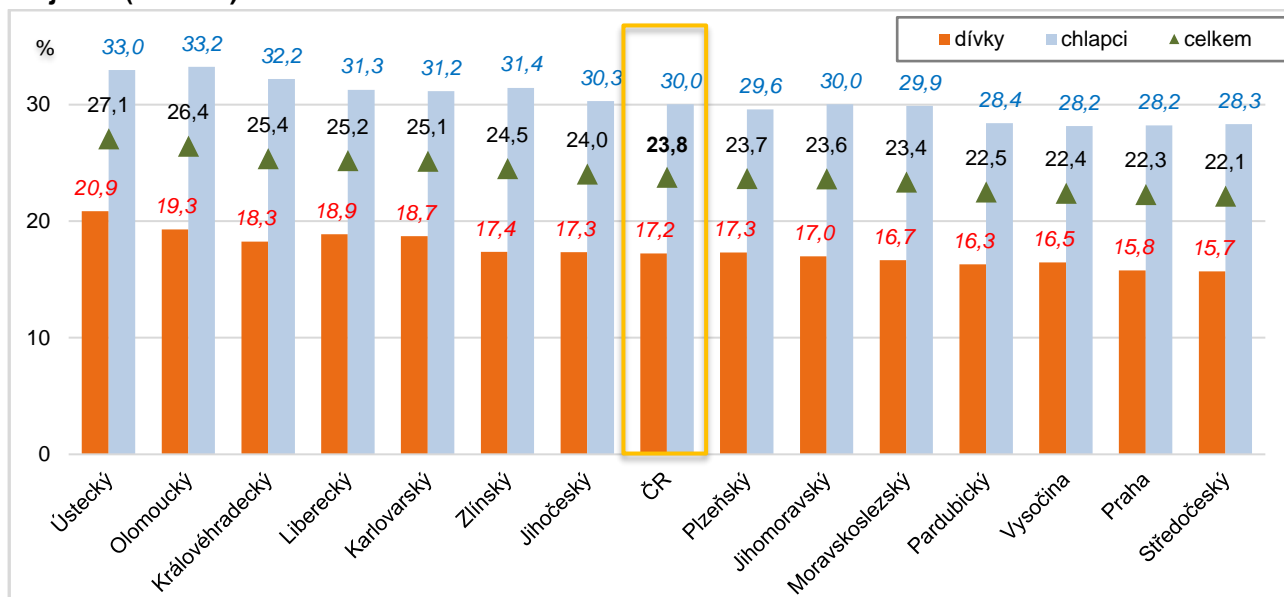
Graf 2.18 Počet nově přijatých žáků do 1. ročníků základních škol v jednotlivých krajích
(kraje jsou seřazeny dle procentuálního nárůstu za posledních 10 let)

Zdroj: MŠMT a vlastní dopočty ČSÚ

Největší podíl žáků, kteří byli přijati do 1. ročníku, tvoří žáci **ve věku 6 let**. Ve školním roce 2021/22 jich do prvních tříd nastoupilo 81 863. Ve školním roce 2014/2015 představovali šestiletí žáci přesně čtyři pětiny nově přijatých žáků, poté jejich podíl mírně klesal až na současných 75,7 % (tedy cca tři čtvrtiny). Žáků **sedmiletých a starších** (jedná se o žáky, kteří nastoupili po odkladu povinné školní docházky) zasedlo ve školním roce 2021/22 poprvé do školních lavic prvních tříd 25 717. Jejich podíl ze všech nově přijatých žáků se v posledních deseti letech pohyboval mezi necelou pětinou (19,3 %) ve školním roce 2014/15 a necelou čtvrtinou (23,8 %) ve školním roce 2021/22.

Jak rovněž dokládá graf 2.19, značné rozdíly jsou mezi dívkami a chlapci. Podíl sedmiletých či starších dívek z těch, které ve školním roce 2021/22 nastoupily do první třídy, činil téměř pětinu (17,2 %). Podíl takových chlapců byl ve srovnání s tím bezmála třetinový (30 %). Ve srovnání jednotlivých krajů byl podíl sedmiletých a starších dětí nově přijatých do první třídy nejvyšší v kraji Ústeckém (27,1 %) a Olomouckém (26,4 %) a nejnižší naopak v kraji Středočeském (22,1 %) a v Praze (22,3 %). Nejvyšší podíl chlapců s odloženým nástupem do základní školy zaznamenal kraj Olomoucký (33,2 %) a nejvyšší podíl takových dívek pak kraj Ústecký (20,9 %).

Graf 2.19 Podíl dívek a chlapců ve věku 7 let a více z nově přijatých do 1. ročníku ZŠ celkem a dle kraje ČR (2021/22)

Zdroj: MŠMT a vlastní dopočty ČSÚ

2.7 Žáci s individuálním vzděláváním a vzdělávající se v zahraničí

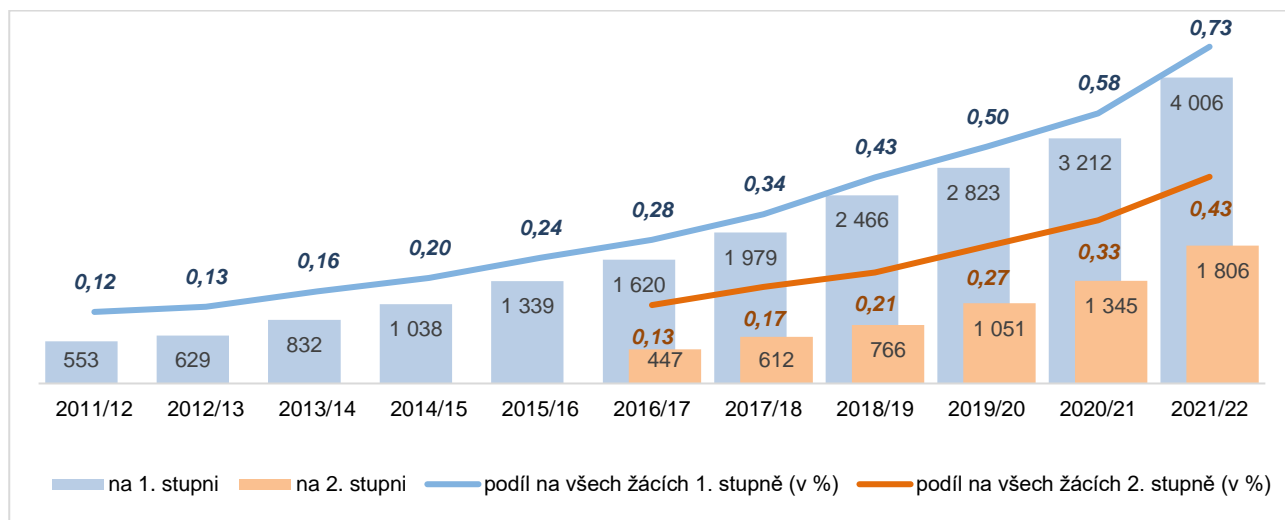
Individuálně vzdělávaný žák je podle § 41 Školského zákona žák přijatý do školy k plnění povinné školní docházky, který se však vzdělává mimo instituci školy. Za každé pololetí vykonává ve škole, do níž byl přijat k plnění povinné školní docházky, zkoušky z příslušného učiva. Až do roku 2015/16 šlo individuální vzdělávání povolit pouze žákovi prvního stupně základní školy.

I když jde o formu, která se v Česku využívá stále spíše okrajově, počet žáků, kterým bylo povoleno individuální vzdělávání, rychle přibývá. Ve školním roce 2021/22 se účastnilo individuálního vzdělávání celkem 5 812 žáků základních škol²³, z toho 68,9 % na 1. stupni základních škol, kde tuto možnost využilo 4 006 chlapců a dívek. Ve školním roce 2016/17 tuto možnost na 1. stupni využívalo 'pouze' 1 620 žáků. Na druhém stupni bylo individuální vzdělávání legislativně umožněno od roku 2016/17, kdy se týkalo 447 žáků. Do školního roku 2021/22 se jejich počet přitom zvýšil na čtyřnásobek, tj. 1 806.

Podíl individuálně vzdělávaných žáků za posledních pět let tak vzrostl na prvním stupni z 0,28 % na 0,73 % a na druhém stupni z 0,13 % ve školním roce 2016/17 na 0,43 % ve školním roce 2021/22. Celkově bylo ve školním roce 2021/2022 individuálně vzdělávaných 0,6 % žáků základních škol. Z grafu 2.17 je přitom patrné, že nárůst těchto žáků mezi posledními dvěma roky byl výraznější než v předchozím období. Je možné, že někteří rodiče přestoupili na individuální vzdělávání svého dítěte po zkušenosti s domácí výukou během pandemie covid-19, popř. z důvodu narušeného duševního zdraví a přerušených sociálních kontaktů s vrstevníky během distanční výuky.²⁴ Dodejme, že v posledních letech také narůstá počet rodičů, kteří si zakládají komunitní školy způsobem, že své dítě přihlásí na individuální vzdělávání a pak si společně najmou učitele. Děti tak vzdělávají neoficiálně a na registrující školu docházejí pouze na přezkušování.

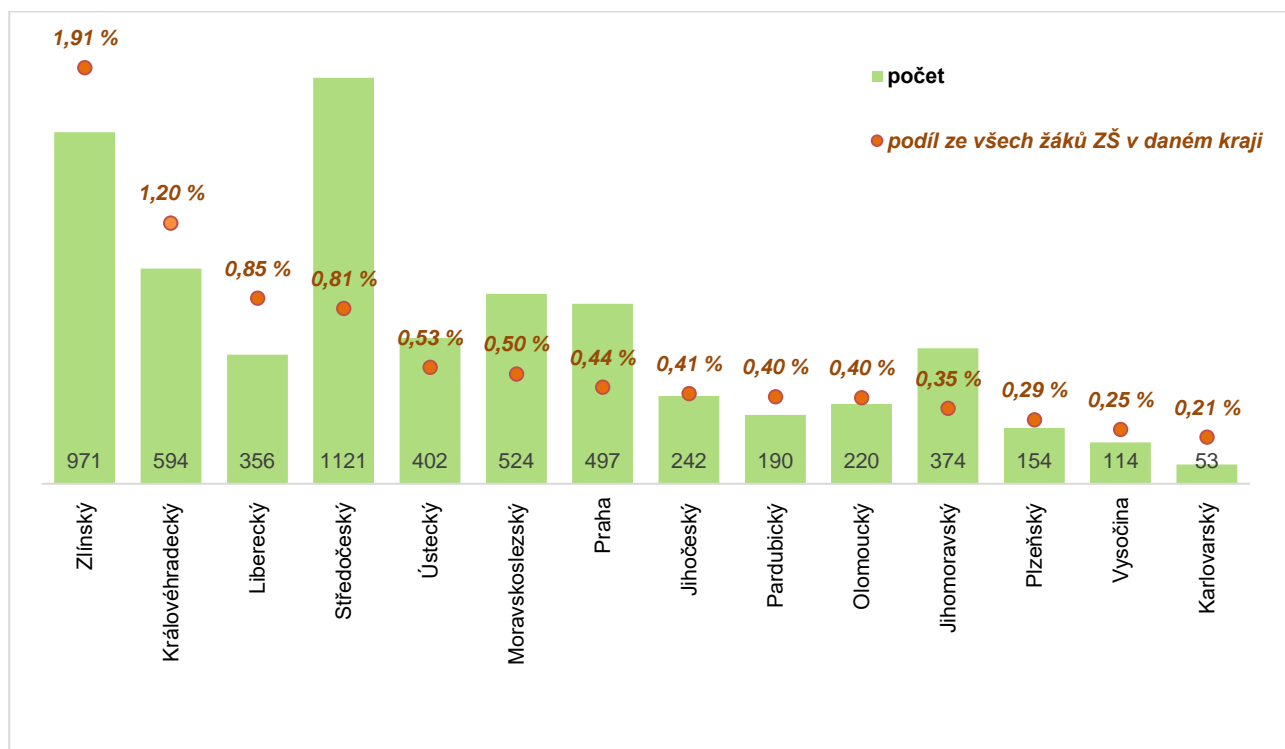
²³ Kromě nich se individuálního vzdělávání účastnili tři žáci plnící si povinnou školní docházku na středních školách, dva v Praze a jeden v Jihomoravském kraji (celková čísla viz tabulku 2.1.1. v příloze).

²⁴ Psychologové upozorňují na zvýšení psychologických problémů dětí po distanční výuce a omezeních spojených s pandemií covid-19.

Graf 2.20 Žáci 1. a 2. stupně základních škol v individuálním vzdělávání

Zdroj: MŠMT a vlastní dopočty ČSÚ

Pokud se jedná o rozdíly mezi kraji, pak nejvyšší podíl žáků vzdělávajících se individuálně byl ve školním roce 2021/22 zaznamenán v kraji Zlínském (1,91 %) a Královéhradeckém (1,20 %), s odstupem pak následuje kraj Liberecký (0,85 %) a Středočeský (0,81 %). Naopak nejméně byl tento způsob vzdělávání využíván v kraji Karlovarském (0,21 % žáků), na Vysočině (0,25 % žáků) a v kraji Plzeňském (0,29 %). V ostatních krajích se podíl takových žáků pohyboval mezi 0,35 % a 0,53 %.

Graf 2.21 Žáci základních škol v individuálním vzdělávání v krajském členění (2021/22)

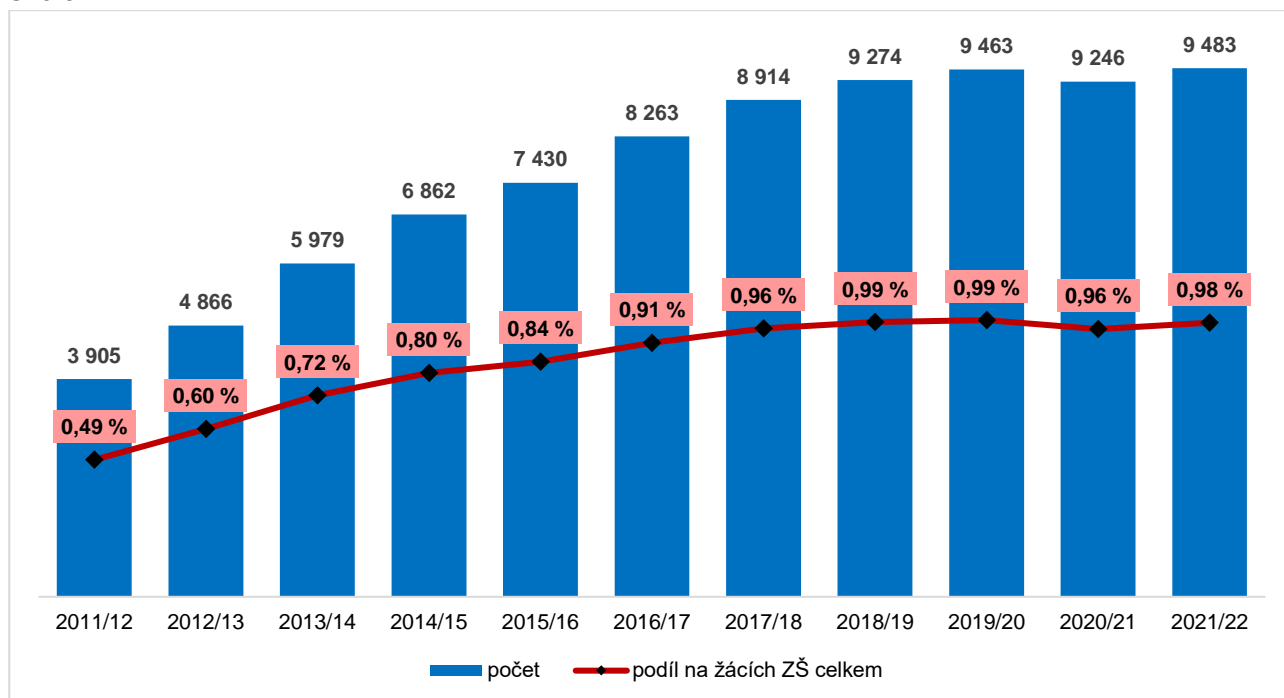
Zdroj: MŠMT a vlastní dopočty ČSÚ

Žáci s povinností základní školní docházky se mohou vzdělávat i **v zahraničí či na zahraniční škole v České republice**, a sice podle § 38 Školského zákona. Plněním povinné školní docházky v zahraničí se rozumí, že se žák vzdělává ve škole zřízené při diplomatické misi nebo konzulárním úřadu České republiky, v evropské škole působící na základě Úmluvy o statutu Evropských škol, nebo formou individuální výuky v zahraničí. Od školního roku 2017/18 přitom není povinností, aby dítě bylo v evidenci kmenové školy v ČR. Vedle zápisu do

kmenové školy mohou rodiče také dokládat plnění povinné školní docházky přímo ministerstvu. Vzhledem k tomu, že tato analýza vychází ze statistik sbíraných pomocí výkazů od škol, nejsou žáci vzdělávající se v zahraničí bez přihlášení ke kmenové škole do indikátorů započtení.

Ve školním roce 2021/22 základní školy vykázaly, že se v zahraničí či v zahraniční škole v České republice vzdělávalo 9 483 školou povinných žáků²⁵. Po mírném poklesu, který byl poprvé za deset sledovaných let zaznamenán ve školním roce 2020/21, začal počet takových žáků opět růst. Přitom podíl, jaký zaujímalí tito žáci na všech žácích základních škol (tj. 0,98 %), se téměř vyrovnal hodnotě zaznamenané ve školních rocích 2018/19 a 2019/20 (tj. 0,99 %). Zde nutno poznamenat, že školní rok 2020/21 je zároveň rokem, který provázela pandemie onemocnění covid-19 a s tím spojené ztížené podmínky pro cestování do zahraničí. V období od školního roku 2011/12 do školního roku 2018/19 podíl žáků plnících si povinnou školní docházku v zahraničí či na zahraniční škole trvale rostl, a sice z 0,49 % ve školním roce 2011/12 na 0,99 % ve školním roce 2018/19. Pomalejší růst od školního roku 2017/18 přitom může mít na svědomí skutečnost, že již není povinné přihlásit žáka vzdělávajícího se v zahraniční škole ke kmenové škole v České republice. Tito žáci pak nejsou do statistik zahrnuti (viz výše).

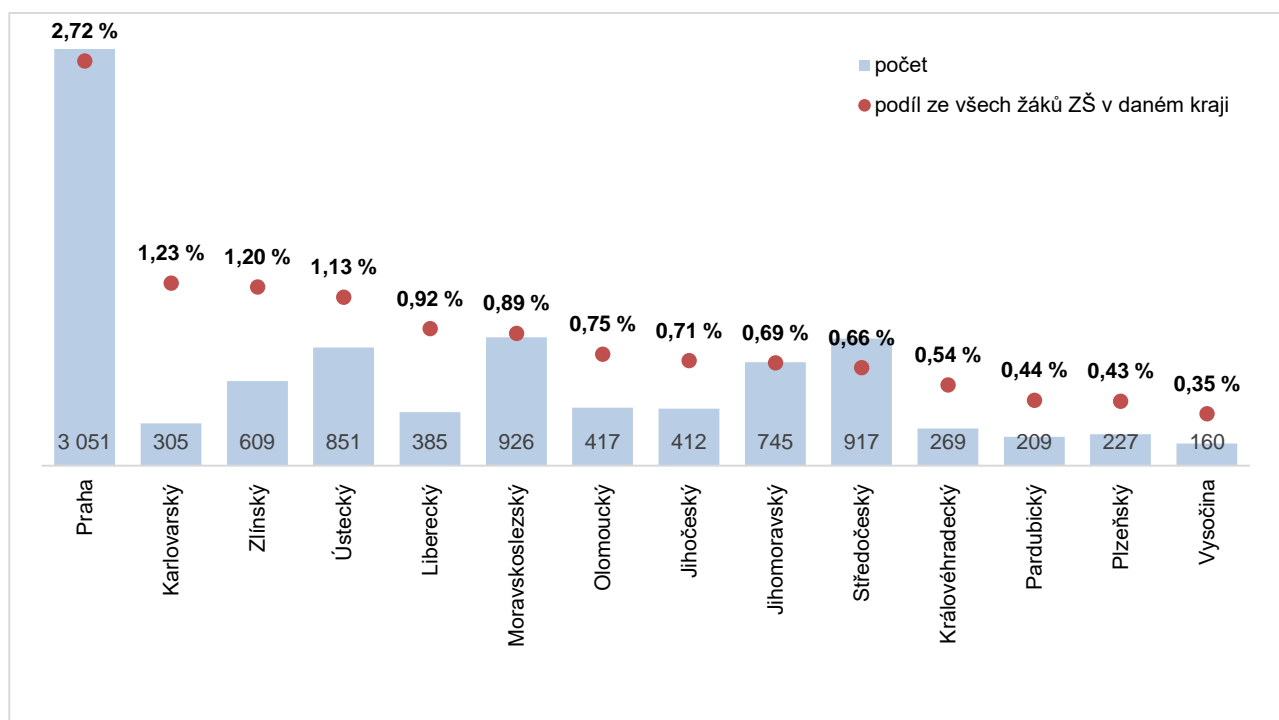
Graf 2.22 Žáci základních škol plnící si povinnou školní docházku v zahraničí nebo na zahraniční škole v ČR

Zdroj: MŠMT a vlastní dpočty ČSÚ

Rozdělíme-li žáky dle sídla kmenové školy, pak ve školním roce 2021/22 využívali možnost vzdělávání v zahraničí či na zahraniční škole nejčastěji žáci zapsaní do pražských základních škol - tvořili zde 2,72 % z celkového počtu žáků. Nadprůměrný a současně vyšší než 1% byl tento podíl též v kraji Karlovarském (1,23 %), Zlínském (1,20 %) a Ústeckém (1,13 %). Naopak jendoznačně nejmenší podíl žáků využívajících této možnosti najdeme na Vysočině (0,35 %) – viz graf 2.23.

²⁵ Kromě nich se vzdělávání v zahraničí či v zahraniční škole v ČR účastnilo 67 žáků plnících si povinnou školní docházku na středních školách, z toho 38 v Praze, v ostatních krajích již jen pět a méně žáků (celková čísla viz tabulku 2.1.1. v příloze).

Graf 2.23 Žáci základních škol plnící povinnou školní docházku v zahraničí nebo na zahraniční škole v ČR dle sídla kmenové školy (2021/22)

Zdroj: MŠMT a vlastní dopočty ČSÚ

2.8 Žáci opakující ročník

Ve školním roce 2021/22 muselo celkem 8 204 žáků základních škol opakovat ročník (0,85 % z celkového počtu žáků). Jedná se o nejvyšší počet žáků za posledních 10 let a o 4 999 žáků více než v předchozím školním roce (tehdy činil 0,33 % z celku). Je pravděpodobné, že uvedený nárůst má na svědomí pandemie covid-19 a uzavírání škol. Z důvodu distanční výuky, a tudíž omezeného vlivu školy a nerovným domácím podmínkám, se v roce 2020 ustupovalo od striktní klasifikace, která by mohla vést k opakování ročníku (viz pokyny vydané MŠMT). To způsobilo, že ve školním roce 2020/21 opakovalo ročník výrazně méně žáků než předchozí roky (jen 3 205 oproti např. 6 795 ve školním roce 2019/20). Pokud však žáci během tohoto školního roku nestihli své opoždění dohnat, do dalšího ročníku již nepostoupili. Ve školním roce 2021/22 proto opakovali ročník nejen ti, kteří si dostatečně neosvojili učivo probírané v daném školním roce, ale i ti, kteří v míře osvojeného učiva a kompetencí zaostávali již v předchozím školním roce.

Celkově lze říci, že ve školních rocích 2011/12 až 2015/16 byly žáků opakujících ročník ze všech žáků základních škol cca tři čtvrtiny procenta. Ve školním roce 2016/17 činil jejich podíl dvě třetiny procenta (0,67 %), následně však rostl až na 0,71 % ve školním roce 2019/20. Ve školním roce 2020/21 se propadl na 0,33 % a v uplynulém školním roce 2021/22 dosáhl rekordních 0,85 %. Lze připomenout, že též v předškolním vzdělávání se v uplynulém školním roce zvýšil podíl žáků ve věku 6 a více let před zahájením školního roku, a sice z 6,8 % na 7,4 %, což je výraznější nárůst než v rocích předešlých (viz graf 1.24 výše). Tyto děti přitom, dá se říci, „opakují“ povinný rok předškolní přípravy. Zdá se, že část dětí, resp. žáků na počátku pandemie covid-19 kvůli omezením s ní spojeným nezvládla vstřebat všechny potřebné kompetence či učivo.

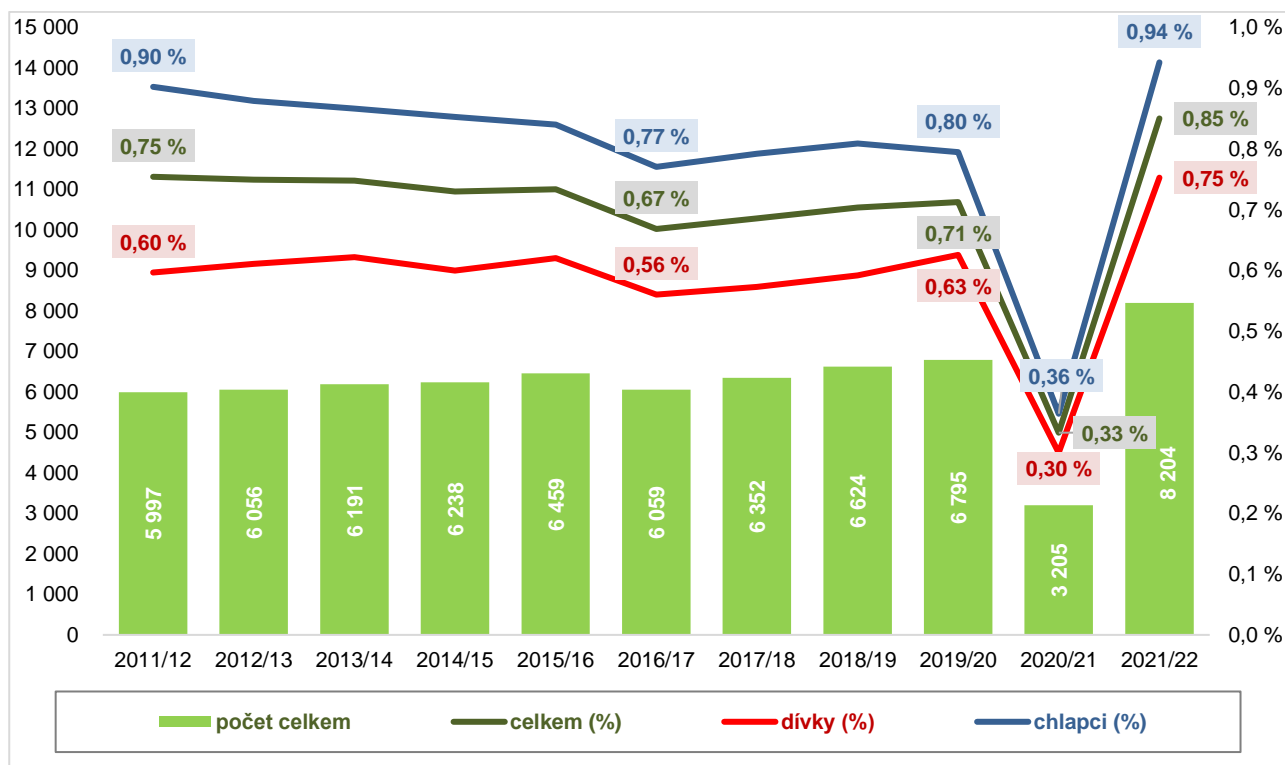
Na prvním stupni žáci opakovali ve školním roce 2021/22 nejčastěji hned 1. třídu (třetina ze všech dětí opakujících ročník na 1. stupni). Na 2. stupni žáci nejčastěji opakovali 7. ročník (34,9 % ze všech dětí opakujících ročník na 2. stupni).

Dlouhodobě se opakování ročníku týká ve větší míře chlapců než dívek. Ve školním roce 2021/22 tvořili chlapci 56,9 % všech žáků opakujících ročník. Přitom největší rozdíl mezi chlapci a dívkami byly ve školním roce 2011/12, kdy chlapců opakujících ročník bylo o 61,5 % více než dívek opakujících ročník. Oproti tomu v posledních třech školních rocích bylo chlapců opakujících ročník již jen cca o třetinu více než dívek. Více viz graf 2.24.

Graf 2.24 Žáci základních škol opakující ročník celkem a dle pohlaví (vývoj v čase)

(celkový počet a podíly na celkovém počtu žáků, resp. chlapců či dívek na základních školách)

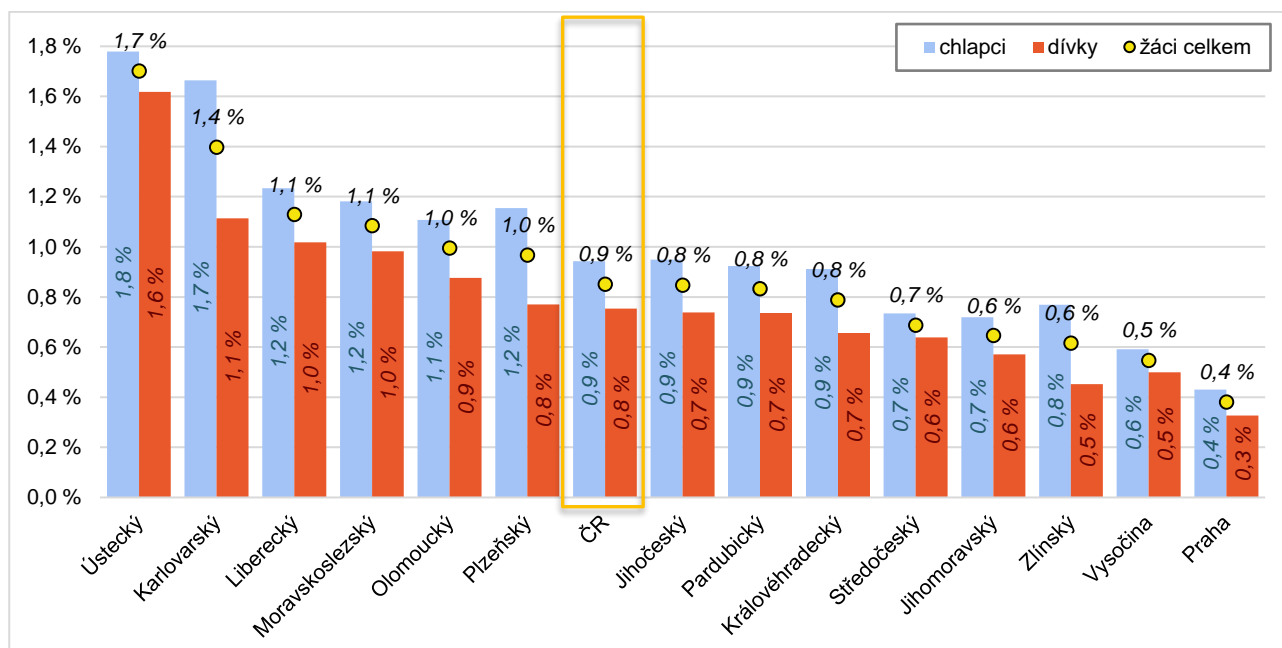

Zdroj: MŠMT a vlastní dopočty ČSÚ

I v tomto ukazateli existují významné **regionální rozdíly**. Nejvyšší podíl žáků opakujících ročník, a to dívek i chlapců, byl ve školním roce 2021/22 zaznamenán v Ústeckém kraji (1,7 % ze všech žáků), nejnižší naopak v Praze (0,4 %)²⁶. V Ústeckém kraji byl zároveň nejvyrovnanější podíl opakujících chlapců a dívek, chlapců bylo jen o 16,4 % více (688 chlapců a 591 dívek). Naopak v kraji Zlínském bylo chlapců o 81,1 % více (201 chlapců a 111 dívek). Více viz graf 2.25.

²⁶ Nejvyšší hodnoty u Ústeckého a Karlovarského kraje potvrzují, že vzdělávací problémy souvisí se sociálními problémy a ekonomickou situací v území. Dokazují to data ČŠI o vzdělávání (https://www.csicr.cz/CSICR/media/Prilohy/2022_p%c5%99%c3%adlohy/Dokumenty/Ceske-skolstvi-v-mapach_everze.pdf) a také data PAQ Research o sociálních problémech (<https://www.mapavzdelavani.cz/socialni-problemy>)

Graf 2.25 Žáci základních škol opakující ročník v krajích ČR ve školním roce 2021/22
(podíly na celkovém počtu žáků, resp. chlapců či dívek na základních školách v daném kraji)

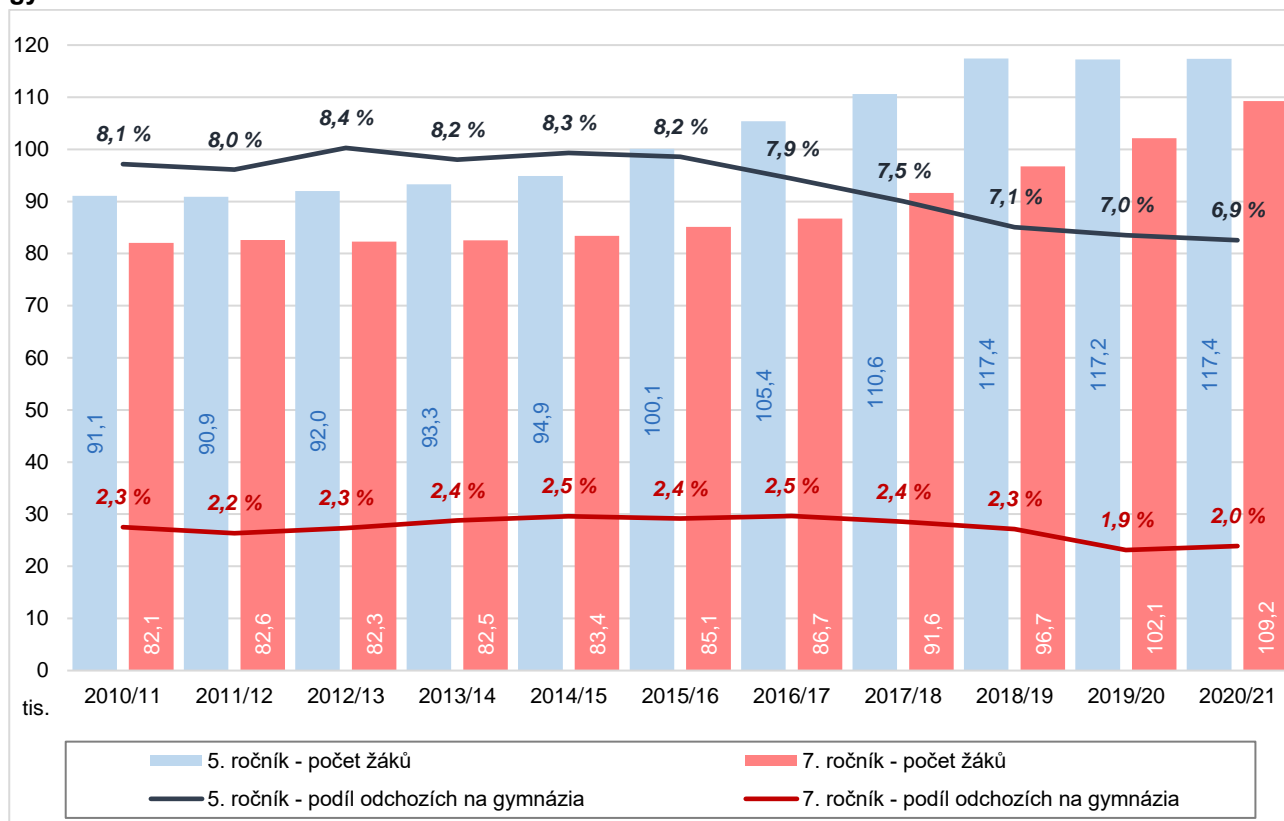

Zdroj: MŠMT a vlastní dopočty ČSÚ

2.9 Přestupy na víceletá gymnázia nebo osmileté konzervatoře

Po ukončení školního roku 2020/21 přestoupilo na víceletá gymnázia či osmileté konzervatoře celkem 10 337 žáků základních škol. Od školního roku 2021/22 již tak studovali střední školu. Z celkového počtu žáků v 5. a 7. ročníku přešlo na víceletá gymnázia či osmileté konzervatoře 4,6 %. Přitom z 5. ročníku jich bylo více (8 077, neboli 6,9 % z celkového počtu žáků) než těch z ročníku sedmého (2 173, neboli 2 %). Za posledních šest let mírně klesl podíl žáků, kteří na střední školy nastoupili z 5. ročníku, a sice z 8,3 % pátáků ve školním roce 2014/15 na 6,9 % ve školním roce 2020/21. Podíl žáků, kteří na střední školy přešli ze 7. ročníku základní školy, kolísal mezi 1,9 % a 2,5 %. Po snížení z 2,5 % na 1,9 % mezi školními roky 2016/17 a 2019/20 se v posledním roce o desetinu procenta zvýšil na 2 %. Přitom platí, že na střední školy před zakončením povinné školní docházky přestupuje více dívek než chlapců. Ze žáků, kteří na střední školy přešli po ukončení školního roku 2020/21, jakož i po ukončení předchozích dvou školních roků, tvořily dívky 54 %, přičemž podíl dívek se v posledních deseti letech pohyboval mezi 53 % a 56 %.

Počet žáků, kteří přešli z 5. ročníku na osmileté gymnázium, za posledních 5 let poklesl, a sice o 1,7 %. Celkový počet žáků v 5. ročníku se přitom mezi školními roky 2015/16 a 2020/21 zvýšil o 17,3 %. Počet žáků, kteří přešli na víceletá gymnázia po 7. ročníku, se sice za sledovaných pět let o 5,1 % zvýšil, nicméně celkový počet žáků se zvýšil podstatně více (o 28,3 %). Jak je též z grafu 2.26 patrné, kapacita víceletých gymnázií se zcela nepříznivě působila rostoucímu počtu obyvatel daných věkových kategorií (kapacity gymnázií jsou limitované vládní strategií a dlouhodobými záměry krajských úřadů).

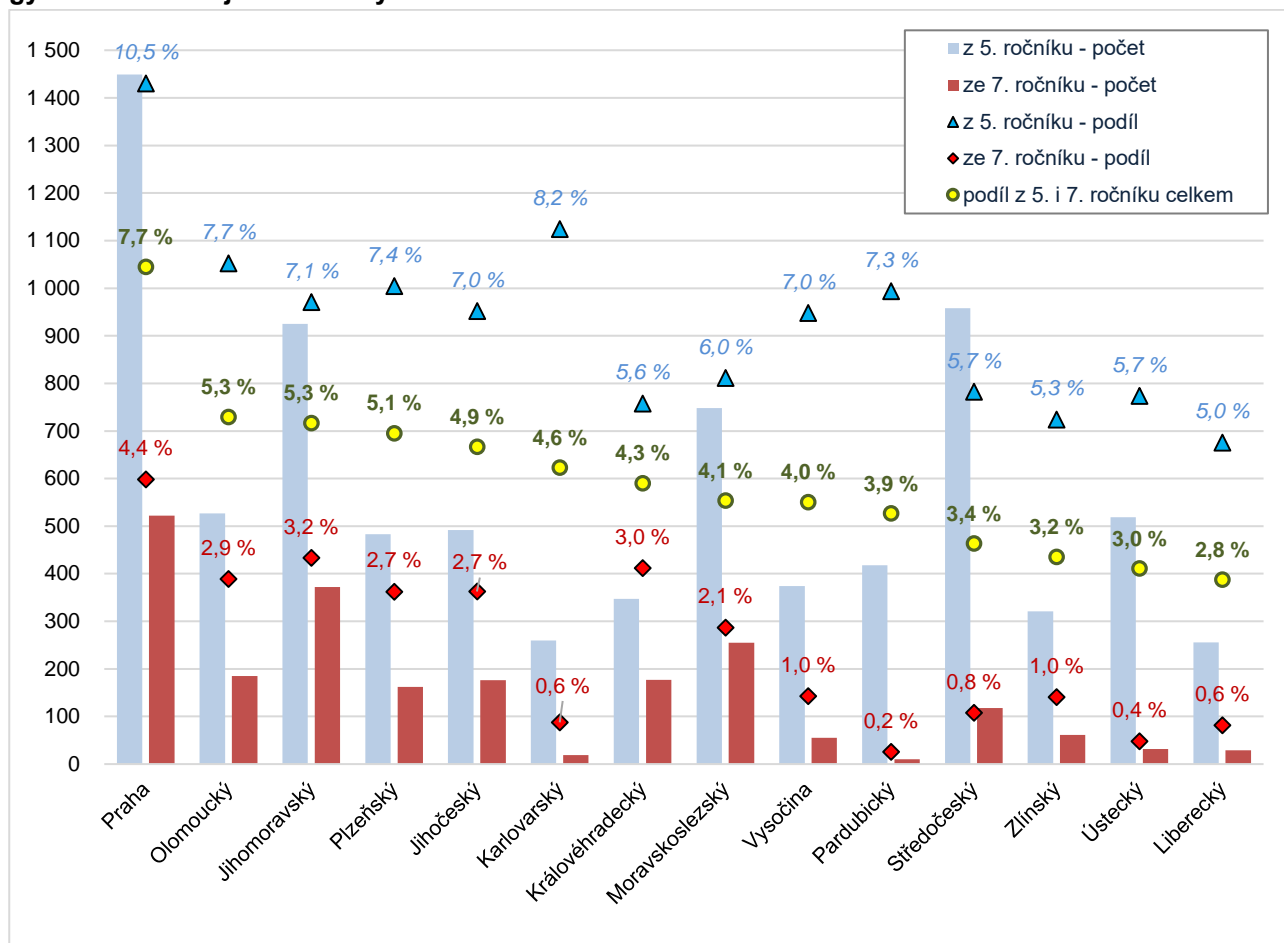
Graf 2.26 Žáci základních škol, kteří po ukončení daného školního roku přestoupili na víceletá gymnázia nebo osmileté konzervatoře

Zdroj: MŠMT a vlastní dopočty ČSÚ

V této souvislosti lze také poznamenat, že konkrétně v období pandemie onemocnění covid-19 (mezi roky 2019 a 2021) se snížil počet přihlášek na víceletá gymnázia. V roce 2022 však již začal znovu růst a sledujeme-li pouze počet uchazečů o šestiletá gymnázia, byl nejvyšší za posledních pět let.²⁷ Jak již bylo výše uvedeno, díky populačně silným ročníkům vzrostl počet dětí, které se po ukončení 5. ročníku na osmileté gymnázium nedostanou, a ti se pak mohou pokoušet o přijetí do šestiletého gymnázia ze 7. ročníku. Vzhledem ke snížení počtu přihlášek na víceletá gymnázia v době pandemie je však také možné, že se někteří žáci rozhodli odložit nástup do gymnázií na dobu po ukončení 7. či 9. ročníku, aby se při přestupu do náročnějšího studijního programu vyhnuli úskalím výuky na dálku.

Obraťme pozornost na rozdíly mezi jednotlivými kraji České republiky. Graf 2.27 ukazuje, že ze všech krajů nejvyšší podíl žáků, kteří přestoupili na střední školy v průběhu povinné školní docházky, byl zaznamenán v Praze, a to jak v 5., tak i v 7. ročníku. Z těchto dvou ročníků celkem přešlo na střední školy v Praze 7,7 % dětí, z pátého 10,5 % a ze sedmého 4,4 %. Naopak kraje Liberecký a Ústecký zaznamenaly nejmenší podíl žáků, kteří se v průběhu povinné školní docházky odešli vzdělávat na střední školy (celkový podíl za oba ročníky činí 2,8 %, resp. 3 %).

²⁷ O přijetí na osmiletá gymnázia se v roce 2019 ucházelo 19 549 žáků, v roce 2021 jen 17 493 a v roce 2022 pak 17 919. Počet přihlášek na šestiletá gymnázia byl v roce 2019 celkem 5 605, v roce 2019 poklesl na 5 346 a v roce 2022 se zvýšil na 5 760. Viz zde: https://data.ceremat.cz/files/files/2022/JPZ/JPZ2022_prihlasky_FINAL.pdf, str. 19-27.

Graf 2.27 Žáci základních škol, kteří po ukončení školního roku 2020/21 přestoupili na víceletá gymnázia dle kraje sídla školy

Zdroj: MŠMT a vlastní dopočty ČSÚ

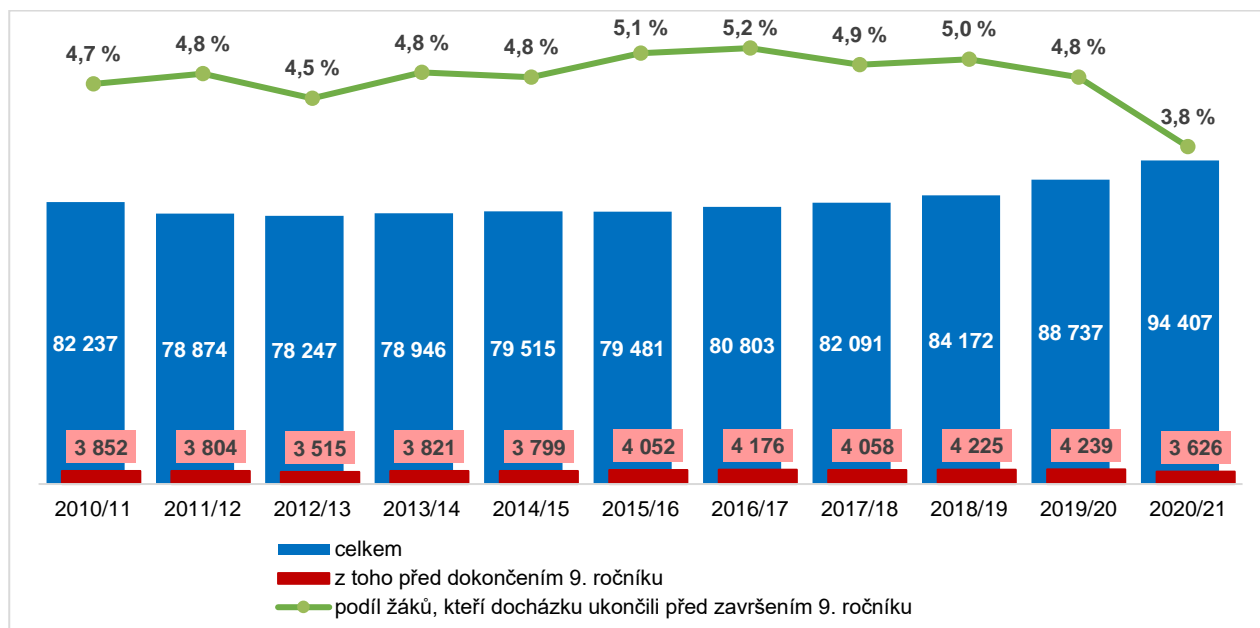
2.10 Žáci, kteří ukončili povinnou školní docházku

Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není udělen odklad. Školní docházka je povinná po dobu devíti školních roků, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmáctého roku věku.

Ve školním roce 2020/21 ukončilo povinnou školní docházku na základních školách celkem 94 407 žáků, tj. o 6,4 % více než v předchozím školním roce. Jak bylo uvedeno výše, dalších 10 337 žáků po ukončení školního roku 2020/21 odešlo ještě před završením povinné školní docházky na víceletá gymnázia či osmileté konzervatoře. Ze žáků, kteří ve školním roce 2020/21 ukončili povinnou školní docházku, jich tak 96,2 % učinily v 9.-10. ročníku, 2,9 % v 8. ročníku a necelé procento v 1. -7. ročníku, příp. u nich není ročník, po kterém odešli, vykázan. Z těchto žáků jich tedy v souhrnu 3,8 % nevychodilo všech devět ročníků spadajících do základního vzdělávání. Jedná se o velmi negativní jev spojený často s existencí sociálně vyloučených lokalit a zvýšenou úrovní sociálně - patologických jevů. Bez ukončeného základního vzdělání má jedinec na trhu práce velmi špatnou pozici a často stráví většinu produktivního života na sociálních dávkách. V předchozích 9 letech se přitom tento podíl pohyboval kolem 5 % (viz graf 2.28).

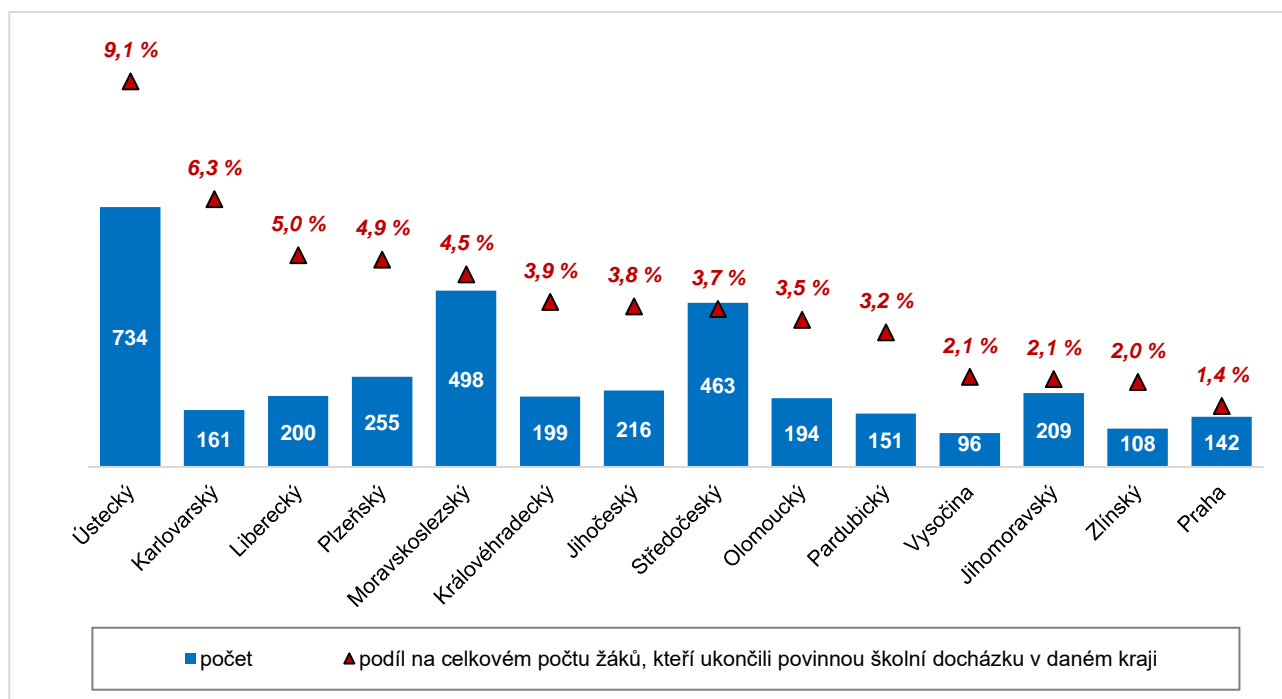
I zde platí, že předčasně (tj. dříve než v devátém ročníku) ukončují povinné vzdělávání na základních školách častěji chlapci než dívky. Ve školním roce 2020/21 bylo mezi těmito žáky o 44,5 % více chlapců (2 143) než dívek (1 483). Jinými slovy, chlapci zaujímali tři pětiny z celku.

Graf 2.28 Žáci základních škol, kteří ukončili povinnou školní docházku

Zdroj: MŠMT a vlastní dpočty ČSÚ

Pokud jde o **regionální srovnání**, bylo ve školním roce 2020/21 absolutně i procentuálně nejvíce žáků, kteří předčasně (tj. před dokončením 9. ročníku) ukončili povinné vzdělávání na základních školách, v kraji Ústeckém (9,1 %). S odstupem jej pak následuje kraj Karlovarský (6,3 %). Na opačném žebříčku stojí hlavní město Praha s 1,4% podílem takovýchto žáků následované krajem Zlínským (2,0 %), Jihomoravským (2,1 %) a Vysočinou (2,1 %). V ostatních krajích se podíl takových žáků pohybuje mezi třemi a pěti procenty.

Graf 2.29 Žáci ZŠ, kteří předčasně ukončili povinnou školní docházku, dle sídla školy (2020/21)

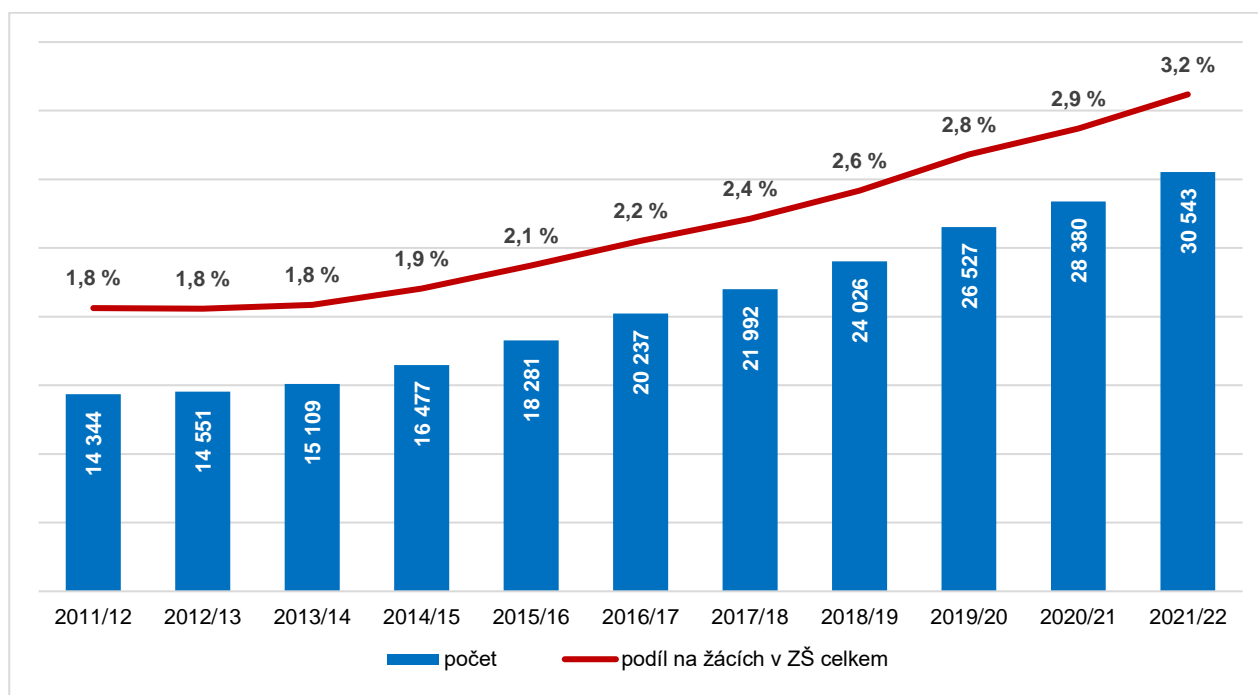
Zdroj: MŠMT a vlastní dpočty ČSÚ

2.11 Žáci s cizím státním občanstvím na základních školách

Povinná školní docházka se vztahuje na občany České republiky a na občany jiného členského státu Evropské unie, kteří na území České republiky pobývají déle než 90 dnů. Dále se povinná školní docházka vztahuje na jiné cizince, kteří jsou oprávněni pobývat na území České republiky trvale nebo přechodně po dobu delší než 90 dnů, a na účastníky řízení o udělení mezinárodní ochrany. Děti cizinců mají přístup k základnímu vzdělání za stejných podmínek jako občané ČR. Mají nárok na bezplatné vzdělávání, přístup ke školnímu stravování a školním zájmovým kroužkům.

Stejně jako v případě mateřských škol i na základních školách se v uplynulých deseti školních rocích každoročně zvyšoval počet žáků s cizím (tj. jiným než českým) státním občanstvím. Za posledních pět let jejich počet vzrostl o polovinu (50,9 %) a za deset let se více než zdvojnásobil (zvýšil se o 112,9 %). K 30. 9. 2021 se na základních školách v Česku vzdělávalo celkem 30 543 cizinců²⁸. Oproti minulému školnímu roku je to o 7,6 % více a na celkovém počtu žáků základních škol se tyto žáci podíleli 3,2 %. Před pěti lety jich do školních lavic základních škol zasedlo o 10 306 méně a jejich podíl na všech žácích se rovnal 2,2 %. Jak dokládá graf 2.30, podíl žáků cizího státního občanství od školního roku 2012/13 neustále roste.

Graf 2.30 Žáci s cizím státním občanstvím (jiným než českým) na základních školách (k 30.9.)

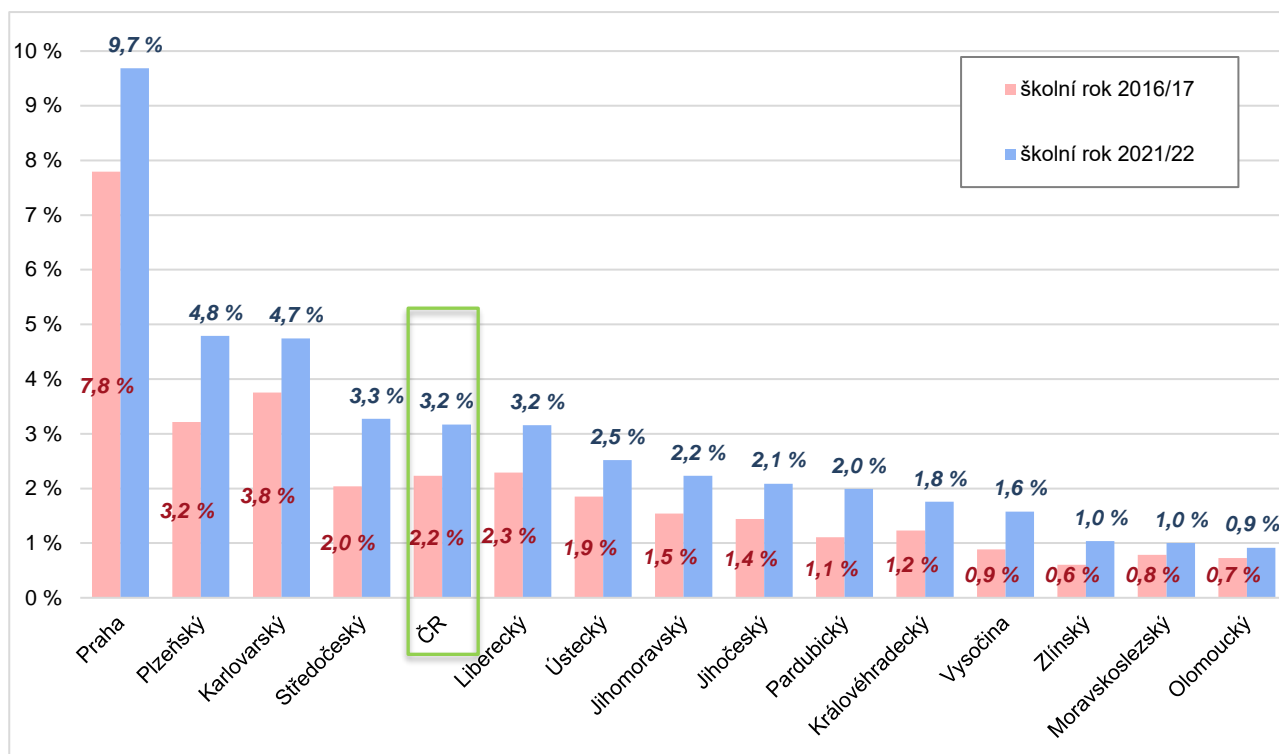

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Ze všech krajů je dlouhodobě podíl žáků s jiným než českým občanstvím nejvyšší **v Praze**. Ve školním roce 2021/22 tvořili žáci s cizím státním občanstvím téměř desetinu všech žáků základních škol v hlavním městě (9,7 %). S velkým odstupem pak byla Praha v žebříčku následována krajem Plzeňským (4,8 %) a Karlovarským (4,7 %). Více než tříprocentní byl jejich podíl též v kraji Středočeském (3,3 %) a Libereckém (3,2 %). V ostatních krajích činil podíl cizinců 2,5 % či méně. V kraji Olomouckém, Moravskoslezském a Zlínském přitom dosáhl podíl žáků základních škol cizí státní příslušnosti jen cca jednoho procenta – viz graf 2.31.

²⁸ Statistiky se vykazují k 30. 9., do počtů cizinců tedy ještě nejsou započteny děti ukrajinských uprchlíků před válkou.

Graf 2.31 Podíl žáků s cizím státním občanstvím na základních školách dle sídla školy (k 30.9.)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Za posledních pět let vzrostl počet žáků s jiným než českým státním občanstvím v absolutním vyjádření nejvíce v Praze, a to o 3 207 žáků a dále v kraji Středočeském, kde vzrostl počet cizinců mezi školáky o 2 096. Tyto dva kraje se podílely z 51,5 % na celkovém více než desetitisícovém nárůstu žáků základních škol s jiným než českým státním občanstvím za posledních pět let. Procentuálně přibýlo cizinců mezi žáky základních škol mezi školními roky 2016/17 a 2021/22 v největší míře v kraji Pardubickém (o 89,8 %), na Vysočině (86 %) a v kraji Středočeském (o 85,4 %), s propadem následuje kraj Zlínský s nárůstem o 76,8 %. Ostatní kraje zaznamenaly nárůst o méně než dvě třetiny. Na spodní příčce žebříčku se umístil kraj Karlovarský s nárůstem o 26,3 %.

Mezi žáky základních škol s jiným než českým státním občanstvím dlouhodobě převažují na prvních třech místech **Ukrajinci, Vietnamci a občané Slovenska**. V uplynulých 10 letech bylo mezi žáky s cizí státní příslušností na základních školách nejvíce dívek a chlapců **ukrajinského státního občanství**. K 30. září 2021 se jich ve školách v ČR vzdělávalo 9 646 a tvořili téměř třetinu všech cizinců (31,6 %). Ještě před pěti lety přitom tvořili cca čtvrtinu všech cizinců (26,3 %) a počet těchto žáků se za posledních pět let zvýšil o 80,9 %. Jejich počet tak rostl ještě před válečným konfliktem na Ukrajině. Nyní lze očekávat, že ve statistikách k 30. 9. 2022 počet žáků ukrajinského státního občanství skokově naroste. Více než pět tisíc bylo i žáků majících **vietnamské, resp. slovenské** státní občanství (5 848, resp. 5 664). S odstupem pak v žebříčku následují žáci s **ruským** občanstvím (1 775 žáků). Dohromady se tyto čtyři země podílí 75,1 % na všech žácích s cizím státním občanstvím, kteří se ve školním roce 2021/22 vzdělávali v základních školách v České Republice.

Absolutní počty takových žáků uvádí tabulka 2.4, ve které je výčet zemí se 400 a více žáky docházejících na základní školy v České republice ve školním roce 2021/22 a počty, resp. podíly cizinců z těchto zemí ve školních rocích 2016/17 a 2011/12.

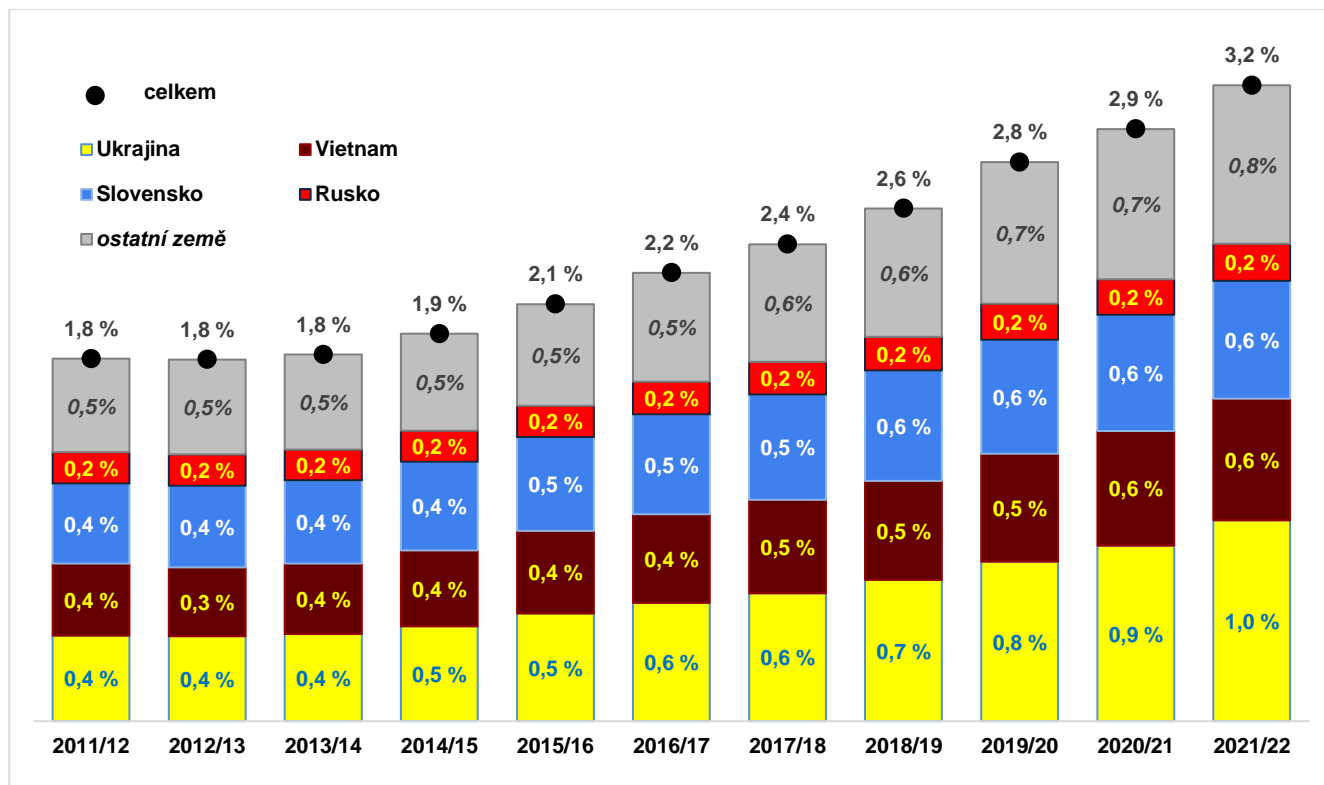
Tab. 2.4 Žáci s jiným než českým státním občanstvím na základních školách v ČR (k 30.9.)

	2011/12		2016/17		2021/22	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Celkem	14 344	100	20 237	100	30 543	100
občané EU (mimo ČR)	4 237	29,5	6 549	32,4	8 689	28,4
občané ostatních států	10 107	70,5	13 688	67,6	21 854	71,6
Občané zemí:						
Ukrajina	3 392	23,6	5 332	26,3	9 646	31,6
Vietnam	2 852	19,9	4 003	19,8	5 848	19,1
Slovensko	3 161	22,0	4 505	22,3	5 664	18,5
Rusko	1 244	8,7	1 484	7,3	1 775	5,8
Mongolsko	457	3,2	340	1,7	1 060	3,5
Rumunsko	158	1,1	348	1,7	737	2,4
Bulharsko	257	1,8	511	2,5	667	2,2
Moldavsko	304	2,1	398	2,0	535	1,8
Polsko	250	1,7	372	1,8	507	1,7
Maďarsko	21	0,1	146	0,7	422	1,4
Čína	281	2,0	351	1,7	413	1,4
ostatní země	1 967	13,7	2 447	12,1	3 269	10,7

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Jiný pohled přináší graf 2.32. Ten ukazuje, že na počátku školního roku 2021/22 tvořili žáci ukrajinské státní příslušnosti 1 % ze všech žáků základních škol oproti 0,6 % žáků z Vietnamu či Slovenska a 0,2 % žáků z Ruska. Za posledních pět let se přitom podíl žáků z Ukrajiny ze všech žáků základních škol zvýšil z 0,6 % na 1 %, tedy nejvýrazněji ze všech skupin žáků sledovaných v grafu.

Graf 2.32 Žáci s cizím státním občanstvím na ZŠ k 30.9. (podíl z celkového počtu žáků ZŠ)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

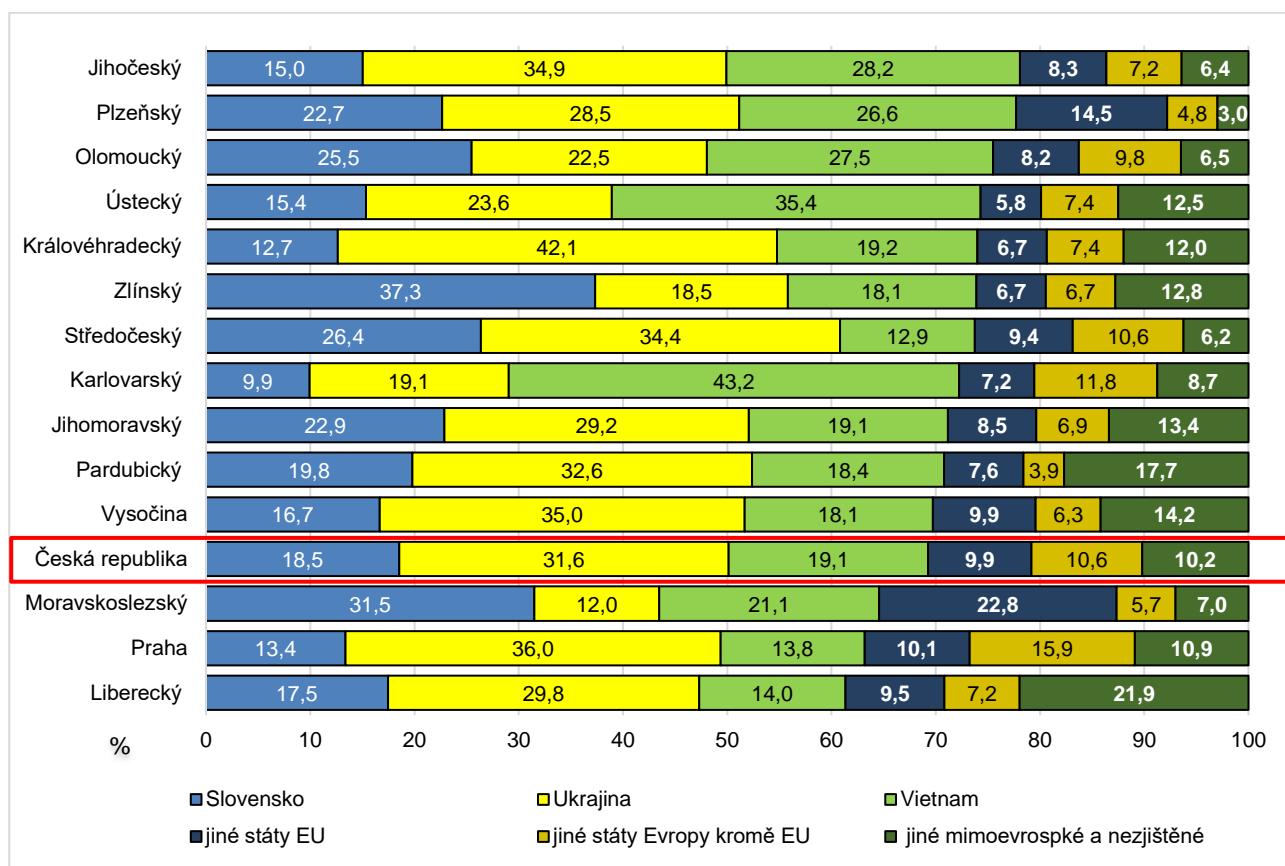

Země původu cizinců vzdělávajících se na základních školách v ČR ve školním roce 2021/22 lze rozdělit na státy EU (28,4 % cizinců), ostatní evropské státy (42,2 % cizinců) a ostatní státy světa, příp. nezjištěná občanství (29,3 %). Každé z této skupiny přitom dominuje jeden stát. **Ze států EU** je to Slovensko, téměř dvě třetiny žáků cizinců původem z EU tvořili právě Slováci (65,2 %). **Ze států Evropy, které nejsou v EU**, je převažující Ukrajina, téměř tři čtvrtiny žáků cizinců původem z Evropy mimo EU tvořili Ukrajinci (74,8 %). **Ze států mimo Evropu** je zase nejčetněji zastoupený Vietnam. Téměř dvě třetiny žáků cizinců původem z mimoevropských zemí tvořili Vietnamci (65,2 %).

Graf 2.33 níže ukazuje toto rozložení celkem a také v dělení na jednotlivé kraje. Ty jsou řazené dle podílu, jaký tvořili ve školním roce 2021/22 cizinci původem ze Slovenska, Ukrajiny či Vietnamu ze všech cizinců vzdělávajících se na základních školách v České republice. Tato **tři občanství** mělo v České republice celkem 69,3 % ze žáků základních škol cizí státní příslušnosti. Přitom v Olomouckém kraji tvořili žáci těchto tří občanství v základních školách tři čtvrtiny (75,5 %) a ještě o něco vyšší byl jejich podíl v kraji Plzeňském (77,7 %) a Jihočeském (78,1 %). Naopak menší podíl, než je celorepublikový průměr, zaujímaly tyto skupiny cizinců mezi cizinci obecně v Moravskoslezském kraji (64,6 %), v Praze (63,2 %) a v Libereckém kraji (61,4 %).

Pokud se jedná o žáky **slovenské státní příslušnosti**, tvořili mezi všemi žáky cizí státní příslušnosti nejvyšší podíl v kraji Zlínském (37,3 %) a Moravskoslezském (31,5 %) a nejmenší naopak v kraji Karlovarském (9,9 %), Královéhradeckém (12,7 %) a v Praze (13,4 %). V Praze a Královéhradeckém kraji byl zase mezi cizinci ze všech krajů nejvyšší podíl **Ukrajinců** (36 %, resp. 42,1 %). Těch byl nejmenší podíl mezi cizinci v kraji Moravskoslezském, a sice 12 %, méně než pětinu zaujímali též v kraji Zlínském (18,5 %) a Karlovarském (19,1 %). V kraji Karlovarském a Ústeckém pak mezi cizinci tvořili výrazný podíl **Vietnamci** (43,2 %, resp. 35,4 %). Nejmenší podíl ze všech cizinců pak Vietnamci představovali v kraji Středočeském (12,9%), v Praze (13,8 %) a v kraji Libereckém (14 %).

Graf 2.33 Rozložení žáků-cizinců na základních školách dle země původu celkem a v dělení na kraje (2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Odhlédneme-li od relativních ukazatelů, pak byl ze všech krajů **nejvyšší počet** Slováků, Ukrajinců i Vietnamců **v Praze** (1 452, resp. 3 908, resp. 1 501). Jinými slovy, ze všech žáků ze Slovenska vzdělávajících se na základních školách v České republice jich pražské školy navštěvovalo 25,6 %, z ukrajinských žáků základních škol v České republice se jich v Praze vzdělávalo 40,5 % a z vietnamských žáků pak 25,7 %. Naopak **nejmenší počet** ukrajinských a vietnamských žáků základních škol byl v kraji Zlínském (97, resp. 95) a nejméně žáků Slováků bylo v kraji Královéhradeckém (110).

Co se týče **jiných, méně častých, státních občanství**, v Moravskoslezském kraji zaujímali mezi cizinci v základních školách více než pětinu příslušníci jiných států Evropské unie, než je Slovensko (22,8 %, pravděpodobně mezi nimi budou dominovat polští žáci). Naopak v kraji Ústeckém bylo mezi cizinci takových žáků jen 5,8 %. Žáci z jiných států Evropy mimo EU, než je Ukrajina, zaujímali mezi cizinci nejvyšší podíl v Praze (15,9 %) a nejmenší naopak v kraji Pardubickém (3,9 %). Nakonec žáci z mimoevropských států kromě Vietnamu tvořili mezi cizinci nejvyšší podíl v kraji Libereckém (21,9 %) a Pardubickém (17,7 %) a naopak nejmenší v kraji Plzeňském (3 %).

2.12 Žáci na základních školách se zdravotním postižením

V oblasti vzdělávání se používá pojem „žáci se speciálními vzdělávacími potřebami“. Tam se vedle žáků se zdravotním postižením řadí též žáci se zdravotním znevýhodněním (tj. se zdravotním oslabením, dlouhodobým onemocněním a lehčími zdravotními poruchami vedoucími k poruchám učení a chování) a se sociálním znevýhodněním (tj. žáci z rodinného prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, žáci ohrožení sociálně patologickými jevy, žáci s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou a žáci v postavení azylantů a účastníků řízení o udělení azylu) - viz § 16 školského zákona (zákon č. 561/2004 Sb.). Vzhledem k dostupnosti dat v časové řadě se však v této analýze omezíme na kategorii žáků se zdravotním postižením.

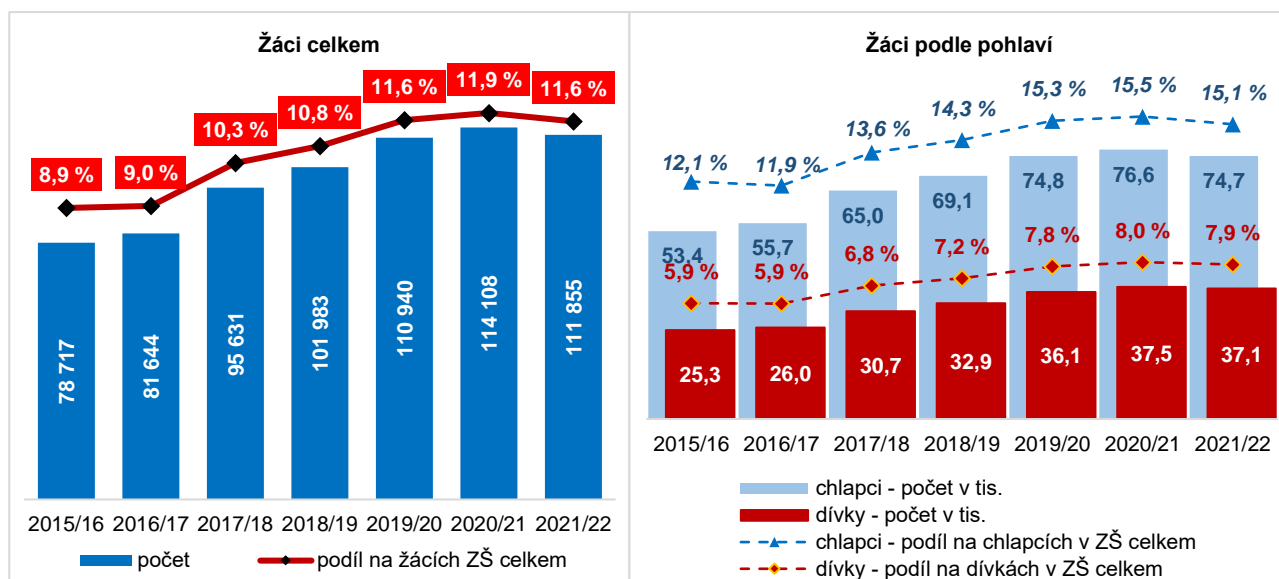
Ve školních rocích 2011/12 až 2016/17 bylo mezi všemi žáky stabilně 8,9 % až 9 % žáků s postižením. Od školního roku 2016/17 do roku 2020/21 pak rostl počet i podíl žáků se zdravotním postižením na základních školách.²⁹ Ve školním roce 2021/22 však byl oproti předchozímu roku zaznamenán mírný úbytek počtu i podílu žáků s postižením, viz graf 2.34.

Celkem se k 30. 9. 2021 se na základních školách vzdělávalo 111 855 žáků se zdravotním postižením, z nichž dvě třetiny tvořili chlapci (74 743). Zde je třeba poznamenat, že ve statistikách jsou sledované pouze případy, kdy bylo postižení potvrzeno, a to zpravidla za účelem uplatnění podpůrného opatření. U chlapců a dívek přitom nemusí k tomuto kroku učitelé a rodiče přistupovat ve stejné míře. Na celkovém počtu žáků ve školním roce 2021/22 se děti s postižením (chlapci i dívky) podílely 11,6 %. Vyšší byl tento podíl u chlapců (15,1 %) než u dívek (7,9 %).

²⁹ Tento výrazný nárůst může částečně souviset s postupným rozšiřováním diagnostických kritérií, díky kterým lze přesněji a lépe žáky s postižením kategorizovat a poskytnout jim potřebnou podporu. Kromě toho se v čase zvyšovala informovanost odborníků i laiků, zejména co se poruch autistického spektra a vývojových poruch týče, které jsou tak častěji podchycovány. Navíc je rozeznání speciálních vzdělávacích potřeb více než dříve podpořeno nároky na podpůrná opatření (např. možnost získat asistenta pedagoga). Vzestup podílu žáků se zdravotním postižením však může být zapříčiněn též zvyšujícím se věkem rodičů při narození dítěte.

Graf 2.34 Žáci se zdravotním postižením na základních školách

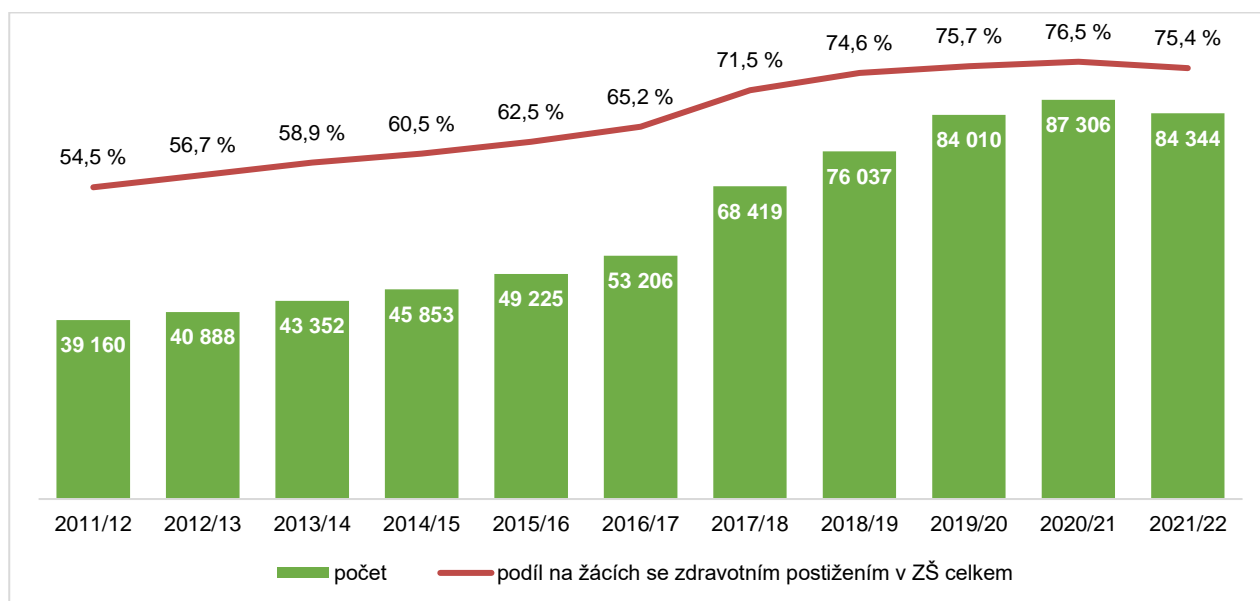

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Podíl žáků se zdravotním postižením ve školách veřejného zřizovatele byl ve školním roce 2021/22 přitom nižší (11,5 %) než ve školách zřizovatele soukromého (13,9 %) a církevního (19,5 %).

Podíl žáků se zdravotním postižením **integrováný do běžných tříd základní školy** od školního roku 2011/12 do školního roku 2020/21 rostl, a sice z 54,5 % na 76,5 %. Poté se ve školním roce 2021/22 mírně snížil na 75,4 %.³⁰

Graf 2.35 Žáci se zdravotním postižením integrováni v běžných třídách základních škol

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

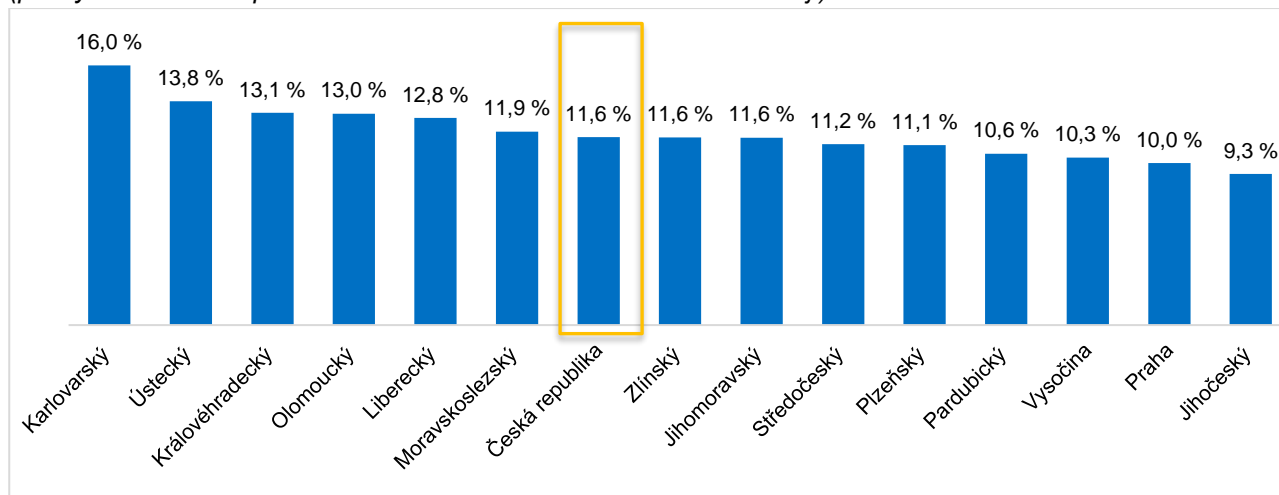
V podílu žáků se zdravotním postižením ze všech žáků základních škol se od sebe jednotlivé kraje ČR liší. To může souviset i s odlišným výkladem metodiky klasifikace postižení a odlišným přístupem poradenských zařízení spadající pod jednotlivé kraje. Zatímco v Jihočeském kraji tvořili žáci s postižením jen

³⁰ Přes poměrně vysokou míru integrace bývají však dle výzkumu společnosti PAQ research někteří rodiče žáků se speciálními vzdělávacími vystavováni tlaku k přestupu na jinou školu či jiným neoprávněným požadavkům, viz zde: www.paqresearch.cz/post/zkusenosti-rodicu-deti-se-svp

9,3 % všech žáků základních škol, v kraji Karlovarském byl jejich podíl 16,0 % a vyšší než osminový podíl těchto žáků byl též v kraji Ústeckém, Královéhradeckém, Olomouckém a Libereckém. V ostatních krajích se pohyboval mezi 10 a 12 %. Ve všech krajích pak platí, že podíl chlapců s diagnostikovaným zdravotním postižením ze všech chlapců zapsaných v základních školách byl výrazně vyšší, než jak tomu bylo u dívek.

Graf 2.35 Žáci se zdravotním postižením na základních školách - dle sídla školy (2021/22)

(podíly na celkovém počtu žáků na základních školách v daném kraji)

Zdroj: MŠMT a vlastní dopočty ČSÚ

Tabulka 2.5 uvádí kromě celkového počtu žáků s diagnostikovaným postižením ve školních rocích 2011/12, 2016/17 a 2021/22 i podíl žáků s různými druhy postižení z tohoto celku. Jak je patrné, ve všech sledovaných školních rocích zaujímali žáci se závažnými poruchami učení dvě pětiny až polovinu všech žáků s postižením. V čase má však jejich podíl tendenci klesat, a sice celkově ze 47,7 % ve školním roce 2011/12 na 42,7 % ve školním roce 2021/22. Ve školním roce 2011/12 dále tvořili 28,2 % žáci s mentálním postižením. Tento podíl pak v čase klesal až na 13,6 % ve školním roce 2020/21. Ve školním roce 2021/22 proto zaujímali větší podíl žáků s postižením žáci se závažnými vývojovými poruchami chování (17,0 %), kteří ve školním roce 2011/12 tvořili pouze 5,1 %. Více než desetinový podíl žáků s postižením zaujímali ve školním roce 2021/22 také žáci se závažnými vadami řeči (10,9 %), jejichž počet se za posledních deset let zčtyřnásobil (z 2 935 žáků ve školním roce 2011/12 na 12 202 žáků ve školním roce 2021/22). Žáci s jinými druhy postižení (s výjimkou kategorie postižených více vadami) již zaujímali méně než pětiprocentní podíl.

Tab. 2.5 Žáci se zdravotním postižením v základních školách podle druhu postižení

	2011/12		2016/17		2021/22	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Celkem	71 791	100 %	81 644	100 %	111 855	100 %
vývojovými poruchami učení	34 251	47,7 %	36 638	44,9 %	47 801	42,7 %
vývojovými poruchami chování	3 667	5,1 %	9 225	11,3 %	19 033	17,0 %
mentálně	20 262	28,2 %	14 831	18,2 %	15 180	13,6 %
vadami řeči	2 935	4,1 %	6 414	7,9 %	12 202	10,9 %
poruchami autistického spektra	2 185	3,0 %	5 465	6,7 %	4 214	3,8 %
sluchově	1 141	1,6 %	1 226	1,5 %	1 217	1,1 %
tělesně	1 247	1,7 %	1 199	1,5 %	1 154	1,0 %
zrakově	671	0,9 %	736	0,9 %	867	0,8 %
postižení více vadami ¹⁾	5 432	7,6 %	5 910	7,2 %	10 187	9,1 %

¹⁾ za postiženého více vadami se považuje žák se dvěma nebo více druhy postižení, ze kterých by každé opravňovalo k poskytování podpůrných opatření ve vyšších stupních podpory

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Nutno poznamenat, že vlivem metodických změn souvisejících s přijetím „inkluzivní novely“ školského zákona roku 2016 je statistika vykazovaných zdravotních postižení či znevýhodnění od roku 2016/17 hůře srovnatelná se staršími údaji. Výše popsané tendence jsou však výrazné a obdobný vývoj je patrný jak mezi školními roky 2011/12 a 2016/17, tak i mezi školními roky 2016/17 a 2021/22.

Podíváme-li se opět na **rozdíly mezi chlapci a dívkami**, lze poznamenat, že u všech druhů postižení byly ve školním roce 2021/22 vyšší počty chlapců s uvedenou diagnostikou než dívek. V největší míře to platí pro postižení **poruchami autistického spektra a vývojovými poruchami chování**. Počet chlapců s diagnostikovanými poruchami autistického spektra na základních školách byl 4,6krát vyšší než počet dívek a počet chlapců s vývojovými poruchami chování byl na základních školách 3,6krát vyšší než počet dívek. Více než dvojnásobný počet chlapců oproti dívkám byl shledán též s diagnostikou **závažných vad řeči** (2,5krát vyšší) a s postižením **více vadami** (2,2krát vyšší). Bezmála dvojnásobný (o 75 % vyšší) byl též počet chlapců s **vývojovými poruchami učení**.

Z celkového počtu postižených chlapců i dívek pak cca tři pětiny (60,6 % u chlapců a 58 % u dívek) měly diagnostikované vývojové poruchy učení (téměř polovina všech dívek a více než dvě pětiny všech chlapců) či chování (cca desetina všech dívek a pětina všech chlapců). U dívek tak bylo častější než vývojové poruchy chování mentální postižení (18 %), které mezi chlapci s postižením zaujímal jen cca desetinový podíl (11,4 %). Kromě toho tvoří mezi chlapci s postižením též vyšší podíl jedinci s poruchou autistického spektra (4,6 % oproti 2 % dívek s postižením) a o něco vyšší podíl jich také měl diagnostikovanou závažnou poruchu řeči (11,6 % oproti 9,5 % dívek). Více viz tabulku 2.6.

Tab. 2.6 Podíl žáků se zdravotním postižením v základních školách podle druhu postižení a pohlaví (2021/22)

	celkem	chlapci	dívky
celkem	100 %	100 %	100 %
vývojovými poruchami učení	42,7 %	40,7 %	46,8 %
vývojovými poruchami chování	17,0 %	19,9 %	11,2 %
mentálně	13,6 %	11,4 %	18,0 %
vadami řeči	10,9 %	11,6 %	9,5 %
poruchami autistického spektra	3,8 %	4,6 %	2,0 %
sluchově	1,1 %	0,9 %	1,5 %
tělesně	1,0 %	0,8 %	1,5 %
zrakově	0,8 %	0,6 %	1,1 %
postižení více vadami ¹⁾	9,1 %	9,4 %	8,5 %

¹⁾ za postižené více vadami se považuje žák se dvěma nebo více druhy postižení, ze kterých by každé opravňovalo k poskytování podpůrných opatření ve vyšších stupních podpory

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

3. Střední školy

Střední vzdělávání rozvíjí v návaznosti na základní vzdělávání vědomosti, dovednosti a kompetence žáka a připravuje ho na další studium na vysokých a vyšších odborných školách, nebo na kvalifikovaný výkon povolání a pracovních činností. Střední vzdělávání má všeobecný nebo odborný charakter a je ukončeno maturitní zkouškou, výučním listem, nebo závěrečnou zkouškou. Uskutečňuje se v gymnáziu, ve středních odborných školách, středních odborných učilištích a v konzervatořích (více viz [zde](#)).

V této kapitole se budeme věnovat středním školám, do kterých nezahrnujeme konzervatoře. V těch lze získat středoškolské vzdělání s maturitou, ovšem završením celkové doby vzdělávání a složením absolutoria získává žák vyšší odborné vzdělání s titulem diplomovaný specialista (DiS.). Konzervatořím proto budeme věnovat samostatnou kapitolu 4. Na rozdíl od toho jsou do středních škol zahrnuta všechna gymnázia, tedy

i s šestiletým a osmiletým oborem vzdělávání. Zde je třeba vzít na vědomí, že nižší ročníky víceletých gymnázií (konkrétně 1.-4. ročník osmiletého gymnázia a 1.-2. ročník šestiletého gymnázia) spadají ještě do povinné školní docházky³¹.

3.1 Školy, žáci a učitelé celkem

Ve školním roce 2021/22 zajišťovalo středoškolské vzdělávání celkem **1 285 škol**.³² Z těchto škol jich bylo 954 zřízeno veřejným zřizovatelem, dalších 287 soukromým a zbylých 44 škol církevním zřizovatelem. Téměř všechny nabízely denní formu vzdělávání (99,1 %) a téměř pětina (také) jinou formu vzdělávání (17,9 %). Ze soukromých škol nabízelo 31,1 % vzdělávání (i) v jiné formě než denní. Mezi církevními školami bylo takových škol 13,6 % a mezi veřejnými 13,2 %.

Školy může navštěvovat různý počet žáků a jedno ředitelství může spravovat i více než jedno pracoviště, více úrovní vzdělávání, resp. více druhů vzdělávání apod. Zajímavějším ukazatelem než počet škol proto většinou bývá **počet žáků**. Těch bylo ve školním roce 2021/22 celkem 446 254, podíl chlapců a dívek byl takřka vyrovnaný (49,5 % dívek a 50,5 % chlapců).

Naprostá většina žáků středních škol se vzdělávala v denní formě vzdělávání (96,4 %). Zároveň 82,9 % žáků středních škol navštěvovalo školy veřejného zřizovatele, 14,7 % žáků soukromé školy a 2,4 % církevní³³. Zde je typické, že zatímco ve veřejných školách se vzdělávalo jinou než denní formou vzdělávání jen 1,7 % žáků, v soukromých školách to bylo 14,1 % a v církevních 3,2 %.

Pokud se jedná o **učitele** středních škol, pro účely této publikace uvádíme jejich přepočtené počty neboli počet plných úvazků učitelů. Těch bylo ve školním roce 2021/22 celkem 41 305,8, z toho 9,5 % vyučovalo na nižším stupni víceletých gymnázií spadajících do povinné školní docházky. Poznamenejme, že celkový počet učitelů jakožto fyzických osob byl 48 923, což svědčí o tom, že řada učitelů měla zkrácený úvazek (např. na některé specifické předměty či praktickou výuku).

Z celkového počtu úvazků učitelů pak tři pětiny tvořily úvazky žen – učitelek (60 %). Jedná se již o nižší podíl, než jaký byl mezi úvazky učitelů škol mateřských (99,3 %) a základních (83,8 %).

Na jeden plný úvazek učitele přitom připadalo v průměru 10,8 žáka a v jedné třídě bylo průměrně 22,3 žáka. Srovnáme-li tyto počty se situací v základních školách, pak počet žáků na jednu třídu školách byl v základních školách o něco nižší (19,3 žáka), naopak počet žáků na jednoho učitele o něco vyšší (13,5 žáka).

Ve středních školách s veřejným zřizovatelem připadalo na jednu třídu o něco více žáků (23,1), než jak tomu bylo ve školách se soukromým zřizovatelem (18,6). Ve středních školách s církevním zřizovatelem však byl počet žáků na jednu třídu ještě vyšší (24,4). Počet žáků na jednoho učitele byl ve středních školách veřejného zřizovatele 10,5 žáka oproti 12,7 žáka ve školách se soukromým zřizovatelem a 11,7 žáka ve školách církevních. Vybraná výše uvedená zjištění uvádí tabulka 3.1.

³¹ Podle mezinárodní klasifikace ISCED se takové vzdělávání nazývá nižší sekundární a v České republice se do něj započítává i 2. stupeň základních škol a 1.-4. ročník osmileté konzervatoře. Vyšší ročníky gymnázií a osmileté konzervatoře se řadí do vyššího sekundárního vzdělávání. To zahrnuje i veškeré střední vzdělávání, které již nespadá do povinné školní docházky (více viz zde: www.czso.cz/csu/czso/klasifikace_vzdelani_cz_isced_2011)

³² Školou je myšlen právní subjekt s jedním ředitelstvím, které může zahrnovat více odloučených pracovišť, jakož i více úrovní a druhů vzdělávání.

³³ Připomeňme, že 97,2 % žáků základních škol navštěvovaly školy veřejného zřizovatele. U středních škol tak hrají soukromé školy mnohem větší úlohu než u škol základních.

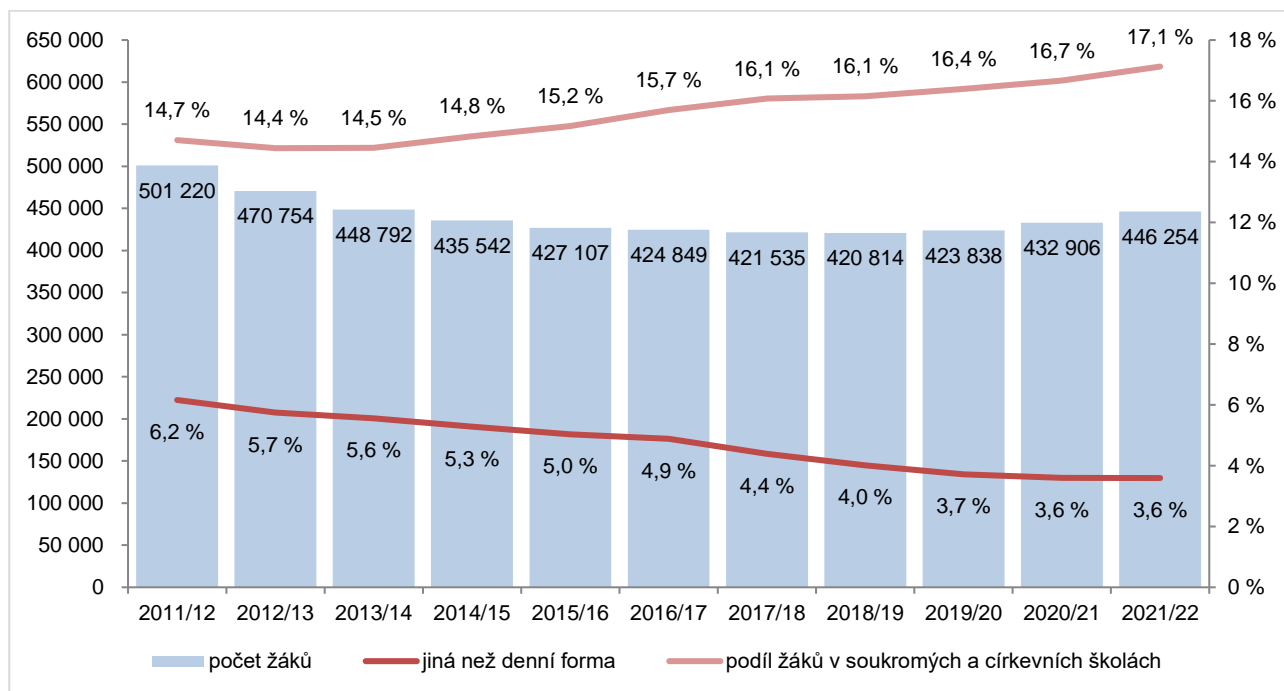
Tab. 3.1 Střední školy - počet škol, žáků a učitelů celkem a dle zřizovatele školy (2021/22)

zřizovatel	školy		žáci		učitelé ¹⁾		žáků na 1 třídu	žáků na 1 učitele
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%		
veřejný	954	74,2	369 823	82,9	35 209,1	85,2	23,1	10,5
soukromý	287	22,3	65 752	14,7	5 186,0	12,6	18,6	12,7
církevní	44	3,4	10 679	2,4	910,7	2,2	24,4	11,7
celkem	1 285	100	446 254	100	41 305,8	100	22,3	10,8

¹⁾ Učitelé jsou přepočtení na plně zaměstnané, neboli na počet plných úvazků.

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

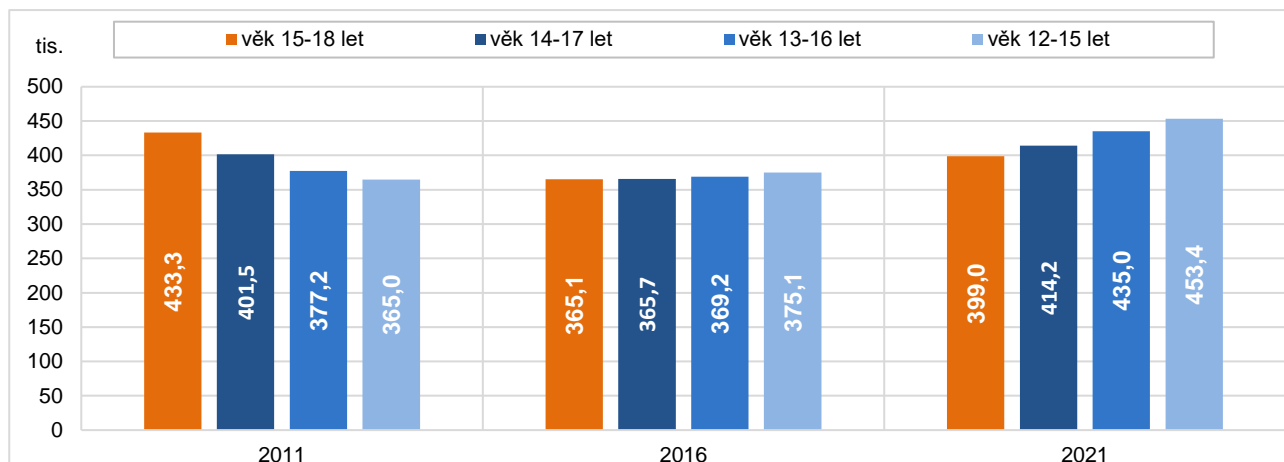
Podívejme se nyní na **vývoj počtu žáků středních škol v čase** a připomeňme, že počet žáků v základních školách měl od roku 2011/12 vzestupnou tendenci. Zde lze poznamenat, že počet žáků středních škol naopak od školního roku 2011/12 do školního roku 2018/19 neustále klesal, a sice z 501 220 žáků až na 420 814 žáků. V posledních třech školních rocích však již začal stoupat až na 446 254 žáků ve školním roce 2021/22 – viz graf 3.1. Demografická vlna se tak již začala přelévat ze základních škol na střední.

Graf 3.1 Střední školy – vývoj počtu žáků, podílu žáků v jiné než denní formě a podílu žáků ve školách s jiným než veřejným zřizovatelem

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Vzhledem k demografickému vývoji lze očekávat, že i v dalších letech počet žáků středních škol poroste – viz graf 3.2, kde oranžový sloupec značí počet obyvatel ČR ve věku obvyklém pro denní studium střední školy a následující tři modré sloupce počet obyvatel ČR o rok až tři mladších, kteří budou střední školy pravděpodobně navštěvovat v nejbližších letech.³⁴ Modré sloupce s údaji k 1. 7. 2021 tedy poukazují na očekávaný postupný růst žáků ve věku obvyklém pro studium střední školy ve školních rocích 2022/23 až 2024/25.

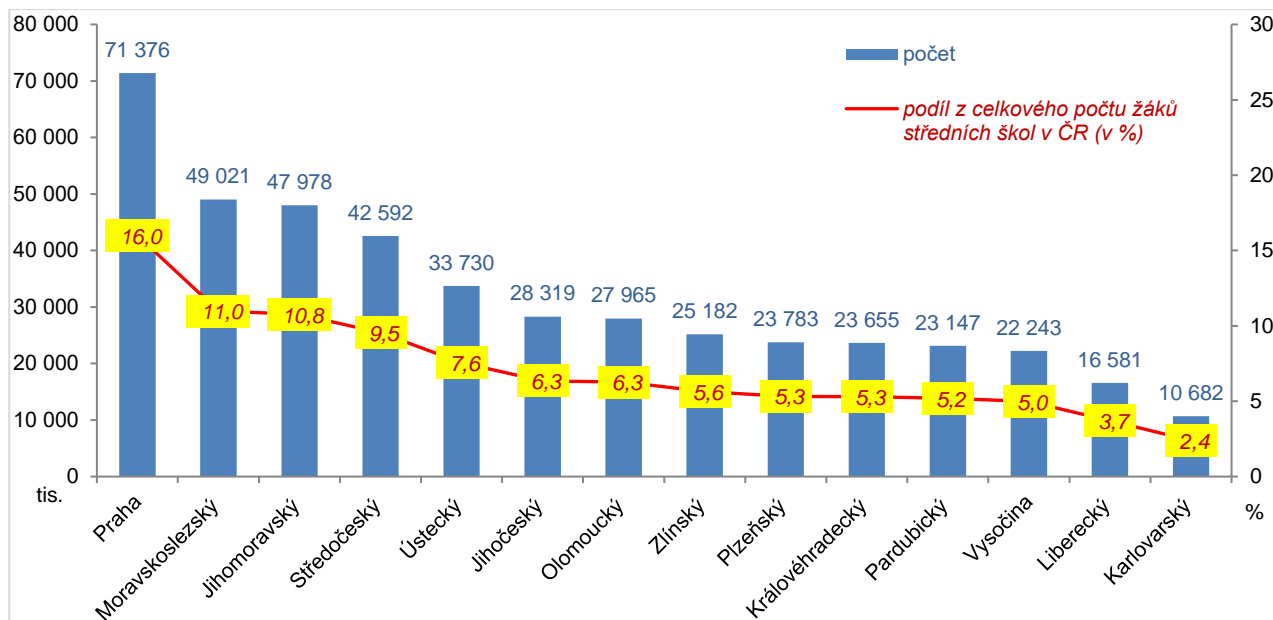
³⁴ Doplníme, že kromě žáků s trvalým pobytem v ČR mohou střední školy navštěvovat i cizinci bez trvalého pobytu v ČR. Do počtu žáků středních škol se tedy též promítá míra migrace, kterou graf 3.2 nezachycuje.

Graf 3.2 Populační vývoj - počet obyvatel ČR uvedeného věku k 1. červenci vybraných roků

Zdroj: ČSÚ

Graf 3.1 také dokládá, že se za posledních devět let mírně zvýšil podíl žáků v soukromých a církevních školách, a sice ze 14,4 % na 17,1 %. Výraznější vývoj lze zaznamenat u podílů žáků v jiné než denní formě vzdělávání. Ten se snížil ze 6,7 % ve školním roce 2010/11 (resp. 6,2 ve školním roce 2011/12) na 3,6 % ve školním roce 2020/21 a stejný podíl byl zaznamenán i v uplynulém školním roce 2021/22. Počet žáků v jiné než denní formě vzdělávání se tak za sledované období snížil o polovinu (z 30 873 ve školním roce 2011/12 na 15 604 ve školním roce 2020/21, resp. 16 038 ve školním roce 2021/22).

Graf 3.3 pro doplnění uvádí, jaký počet žáků docházel ve školním roce 2021/22 do středních škol v jednotlivých krajích. Nejvyšší počet žáků se vzdělával ve středních školách v Praze (16 % z celku) a více než desetina ze všech žáků také navštěvovala střední školy v kraji Moravskoslezském (11 %) a Jihomoravském (10,8 %). Naopak méně než 5 % ze všech žáků středních škol se vzdělávalo ve školách v Karlovarském kraji (2,4 %) a v kraji Libereckém (3,7 %).

Graf 3.3 Střední školy – počet a podíl žáků dle sídla školy (2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Jelikož střední školy navštěvují také žáci v povinné školní docházce, týká se i jich možnost plnit si ji formou individuální výuky či v zahraničí či v zahraniční škole. Jedná se však spíše o okrajovou záležitost. **V zahraničí či v zahraniční škole** si ve školním roce 2021/22 plnilo povinnou školní docházku 67 žáků nižších ročníků

gymnází, což je 0,16 %. Z toho 38 jich bylo z pražských gymnázíí. **Individuální vzdělávání** pak využili jen tři žáci, dva z pražských gymnázíí a jeden z gymnázia v Jihomoravském kraji.

3.2 Žáci středních škol dle druhů a oborů vzdělávání

Střední vzdělání se dělí na několik druhů. **Střední vzdělávání** označuje (v denní formě) dvouleté vzdělávací programy ukončené závěrečnou zkouškou (bez získání výučního listu či maturitního vysvědčení). **Střední vzdělávání s výučním listem** zahrnuje (v denní formě) dvouleté nebo tříleté vzdělávací programy, jejichž úspěšným ukončením absolvent získává výuční list. **Středním vzděláváním s maturitní zkouškou** jsou označovány maturitní obory, ve kterých absolvent získává maturitní vysvědčení. Toto vzdělávání je realizováno ve dvou variantách. **Všeobecné** vzdělávání s maturitní zkouškou má neprofesní charakter vzdělávání a je určeno pro přípravu na další studium. Jedná se zpravidla o obory gymnázíí. V současné době mají obory gymnázíí dvojitou podobu, a sice čtyřletou, do které odcházejí absolventi základních škol po úspěšném dokončení 9. ročníku, a víceletou (osmiletou a šestiletou) pro žáky z nižších ročníků základních škol (z 5., resp. 7. ročníku). Oproti tomu **odborné** vzdělávání s maturitní zkouškou má profesní charakter vzdělávání, je v délce čtyř let a ukončené maturitní zkouškou. Do středního vzdělávání dále zahrnujeme **nástavbové studium**, které trvá v denní formě dva roky a je zakončené maturitní zkouškou. Je určeno pro uchazeče, kteří získali střední vzdělání s výučním listem v délce tří let denní formy vzdělávání v oboru příbuzném tomu, v jakém chtějí složit maturitní zkoušku.

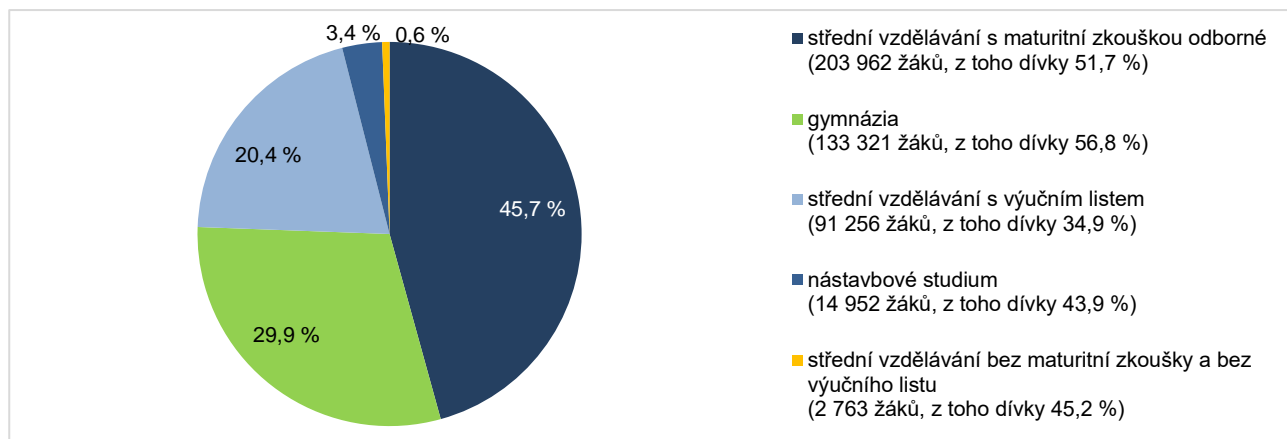
Kromě výše uvedeného spadá do středního vzdělávání též **zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem**. Toto studium, které v denní formě trvá jeden až dva roky, je určeno pro uchazeče, kteří získali střední vzdělání s maturitní zkouškou nebo střední vzdělání s výučním listem v jiném oboru vzdělání. Obdobně je pak žákům k dispozici **zkrácené studium pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou**, které v denní formě trvá taktéž jeden až dva roky a je určeno uchazečům, kteří získali střední vzdělání s maturitní zkouškou v jiném oboru. Pokud není uvedené jinak, započítáváme v této analýze i v tabulkách žáky zkráceného studia do celkového počtu žáků určitého druhu vzdělávání.

Z celkového počtu 1 285 škol jich ve školním roce 2021/22 celkem 990 nabízelo žákům **odborné** vzdělávání (bez nástavbového studia): 144 střední vzdělávání bez výučního listu a bez maturitní zkoušky, 506 střední odborné vzdělávání s výučním listem, 780 střední odborné vzdělávání s maturitní zkouškou. Celkem 267 škol nabízelo **nástavbové** studium a 363 **všeobecné** vzdělávání na gymnázíích.

V jiném pohledu lze říci, že počet škol nabízejících střední odborné vzdělávání s výučním listem čítal dohromady 506 škol a počet škol se vzděláváním vedoucím k **maturitní zkoušce** (bez nástavbového) zahrnoval 1 078 škol.

Přejdeme k **počtu žáků vzdělávajících se v jednotlivých druzích vzdělávání**. Ve školním roce 2021/22 se nejvyšší podíl žáků vzdělával v oborech odborného vzdělávání s maturitní zkouškou (45,7 %), dále pak v gymnázíích (29,9 %) a pětina žáků se také účastnila odborného vzdělávání s výučním listem (20,4 %). Nástavbové studium se týkalo již jen 3,4 % žáků a střední vzdělávání bez výučního listu a bez maturity 0,6 % žáků – viz graf 3.4.³⁵

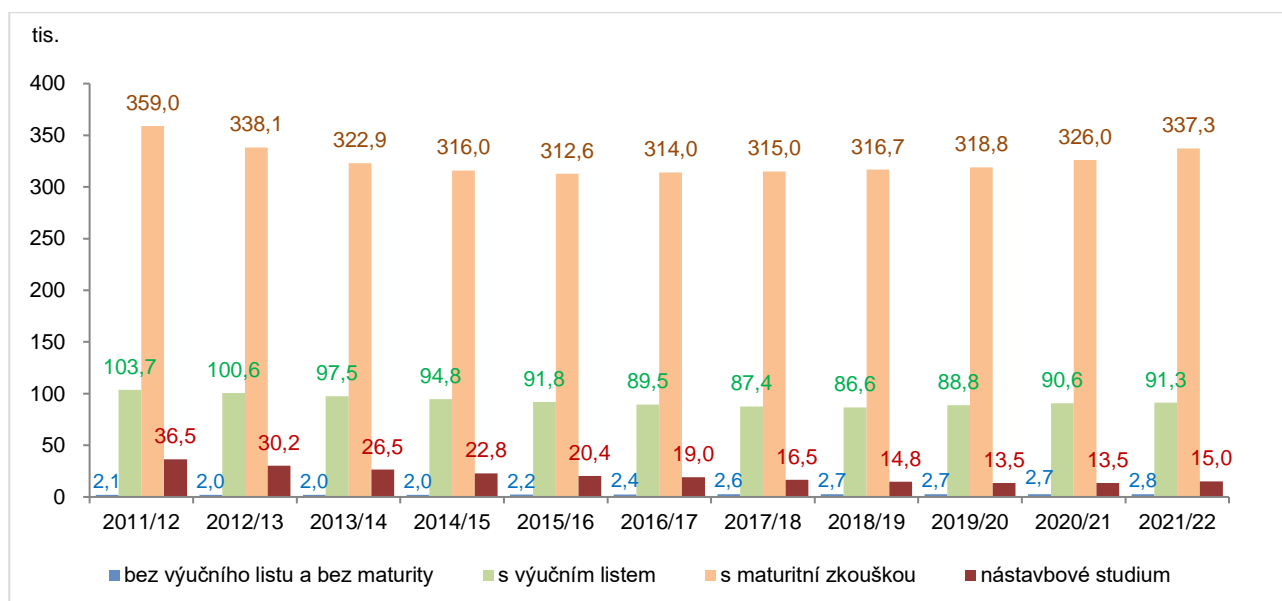
³⁵ Česká republika má ve srovnání s jinými zeměmi EU jeden z nejvyšších podílů žáků v odborném vzdělávání. Zejména však učňovské obory nejsou příliš atraktivní a vzdělává se v nich velký podíl žáků z horších socioekonomických poměrů (viz <https://idea.cerge-ei.cz/zpravy/spolecnansky-status-ucnovskeho-vzdelavani-v-ceske-republice>). Tito žáci si pak mohou doplnit maturitu v nástavbovém studiu. Nástavbové studium však zaznamenává dle dat Cermatu ze všech druhů vzdělávání nejnižší úspěšnost složení závěrečné zkoušky, viz zde: https://data.ceremat.cz/files/files/2022/MZ/MZ13-22_DIDAKTICKE_TESTY_signalni_vysledky.pdf. Odborníci tak vedou debatu o tom, jak zajistit rovné šance pro všechny a v jakém věku by mělo docházet k selekci vzdělávací (a potažmo profesní) dráhy žáků.

Graf 3.4 Střední školy – podíly žáků v jednotlivých druzích vzdělávání (2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

V grafu 3.4 je také uveden podíl dívek mezi žáky jednotlivých druhů vzdělávání. Zde si lze všimnout, že mezi žáky gymnázií tvořily ve školním roce 2021/22 dívky téměř tři pětiny (56,8 %) a nadpoloviční byl jejich podíl i mezi žáky odborného vzdělávání s maturitní zkouškou (51,7 %). Naproti tomu mezi žáky odborného vzdělávání s výučním listem byla dívek jen cca třetina (34,9 %) a mezi žáky nástavbového studia tvořily dívky 43,9 %. Z uvedených podílů je zároveň zřejmé, že pakliže se dívky rozhodnou vzdělávat v některém oboru s výučním listem, tak si poté častěji než chlapci doplňují vzdělání do maturitní zkoušky v rámci nástavbového studia.

Pokud se jedná o **vývoj v čase**, spolu s celkovým počtem žáků ve středních školách klesal též počet žáků téměř ve všech druzích vzdělávání, ovšem s výjimkou středního vzdělávání bez výučního listu a maturity, ve kterém se počet žáků ve školních rocích 2013/14 až 2018/19 zvýšil z 1 965 na 2 723 a poté se již výrazně neměnil. V roce 2021/22 tak čítal o 34,6 % více žáků než před deseti lety. Za posledních deset let naopak nejméně klesl počet žáků v nástavbovém studiu, a sice o 59 %. Počet žáků ve středním vzdělávání s výučním listem se snížil o 12 % a počet žáků ve středním vzdělávání s maturitní zkouškou o 6 %. Lze si však všimnout, že v posledních třech školních rocích se v souladu se zvyšujícím se počtem žáků středních škol celkem zvyšoval též počet žáků ve středním vzdělávání s výučním listem, ve středním vzdělávání s maturitní zkouškou i v nástavbovém studiu – viz graf 3.5.

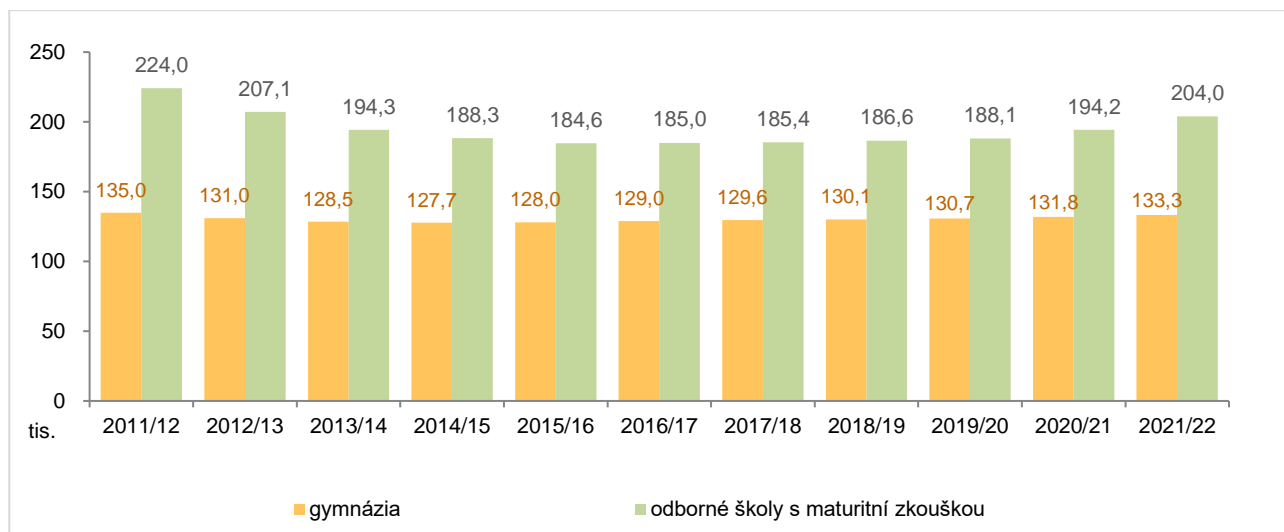
Graf 3.5 Střední školy – vývoj počtu žáků v různých druzích vzdělávání (2011/12 – 2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Graf 3.5 sledoval vývoj počtu žáků dle úrovně vzdělávání, ke které směřují. Střední vzdělávání s maturitní zkouškou lze však rozdělit ještě na odborné a všeobecné, neboli gymnázia. Zde lze konstatovat, že počet žáků v odborném vzdělávání s maturitní zkouškou se za posledních deset let snížil výrazněji (o 9 %) než počet žáků gymnázií (o 1,2 %) – viz graf 3.6.

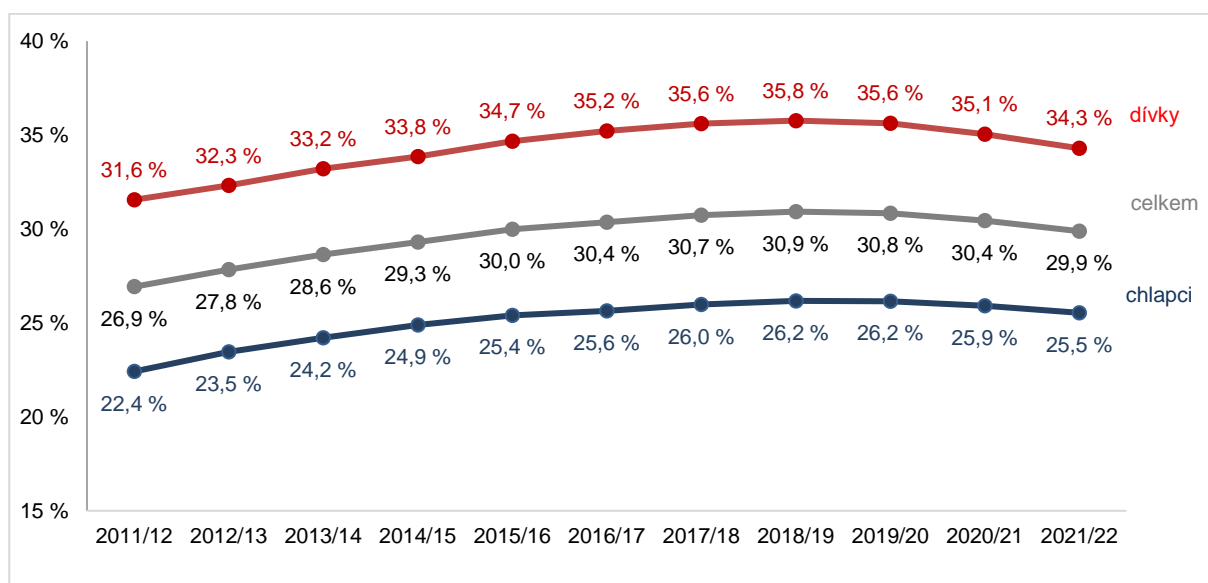
Graf 3.6 Střední školy – vývoj počtu žáků v oborech vzdělávání s maturitou (2011/12 – 2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

V jiném pohledu lze konstatovat, že podíl žáků gymnázií ze všech žáků středních škol v prvních sedmi letech od školního roku 2011/12 stoupal, v posledních třech školních rocích pak mírně poklesl. Jak je patrné z grafu 3.7, za deset let se celkově zvýšil z 26,9 % na 29,9 %. Mezi chlapci - středoškoláky byl přitom podíl žáků gymnázií o cca 10 procentních bodů nižší, než jak tomu bylo mezi dívkami. Všechny tři kategorie však vykazují stejný rostoucí trend v prvních sedmi letech poslední dekády s mírným poklesem v posledních třech školních rocích. Ve srovnání s grafem 3.1 výše lze konstatovat, že podíl žáků v gymnáziích rostl v době, kdy celkový počet žáků na středních školách klesal, a naopak klesal v době, kdy celkový počet žáků na středních školách rostl. Zdá se tedy, že se kapacita gymnázií v čase příliš nemění a dostatečně nereflektuje růst či pokles žáků ve věku středoškolské docházky.

Graf 3.7 Střední školy – podíl žáků gymnázií ze všech žáků středních škol celkem a dle pohlaví (2011/12 – 2021/22)

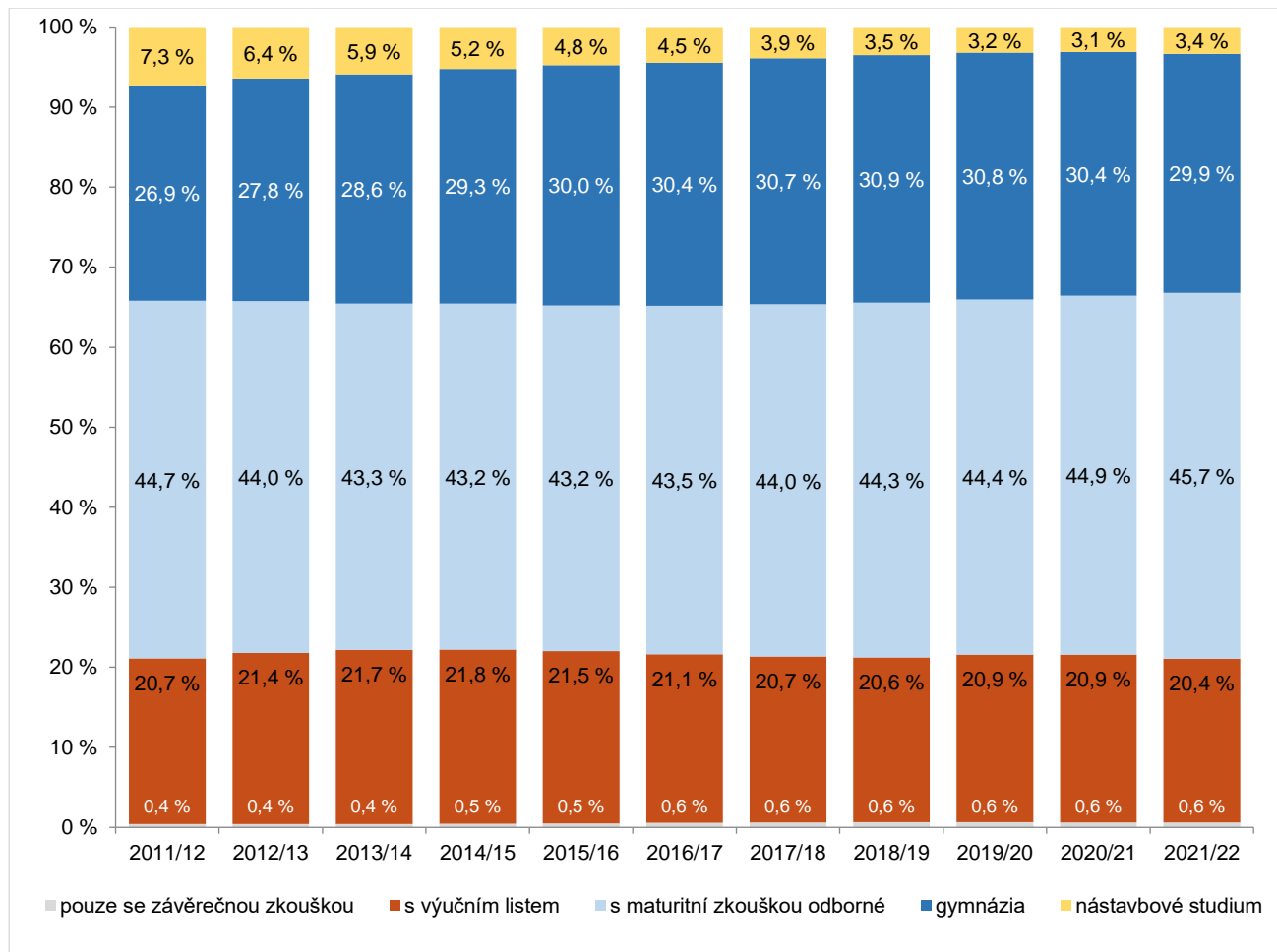
Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Podíl žáků v odborném vzdělávání s výučním listem se mezi školními roky 2011/12 a 2021/22 držel na cca pětinové úrovni (tj. mezi 20,4 % a 21,8 %) a bez větších výkyvů byl v čase též podíl žáků odborného vzdělávání s maturitní zkouškou (pohyboval se v rozmezí od 43,2 % do 45,7 %). Podíl žáků nástavbového studia však postupně klesal, a sice z 8,1 % ve školním roce 2010/11 na 3,1 % ve školním roce 2020/21, do školního roku 2021/22 se pak mírně zvýšil na 3,4 %. Nakonec podíl žáků ve vzdělávání zakončeném pouze vysvědčením bez získání výučního listu či maturitní zkoušky mírně stoupal, pouze v posledních třech školních rocích nepatrně poklesl. Celkově se za sledované období zvýšil z 0,40 % na 0,63 %.

Srovnáme-li situaci ve školním roce 2021/22 v jednotlivých krajích, pak lze konstatovat, že nejvyšší podíl žáků ve středním vzdělávání bez maturitní zkoušky (tj. max. s výučním listem) zaznamenal kraj Ústecký (26,9 %) a Karlovarský (26 %). Naopak v Praze byl tento podíl nejnižší (13,1 %). V Praze byl mezi středoškoláky naopak ze všech krajů nejvyšší podíl žáků gymnázií (37,1 %) a nadprůměrný byl i v Jihomoravském kraji (33,4 %) a kraji Středočeském (30,9 %). Nejnižší podíl žáků gymnázií zaznamenal kraj Ústecký (24,2 %) a Liberecký (24,3 %). Doplňme, že srovnání je činěno dle sídla školy a nikoliv dle bydliště studentů. Např. v Praze se vzdělává též spousta žáků s trvalým pobytem ve Středočeském kraji.

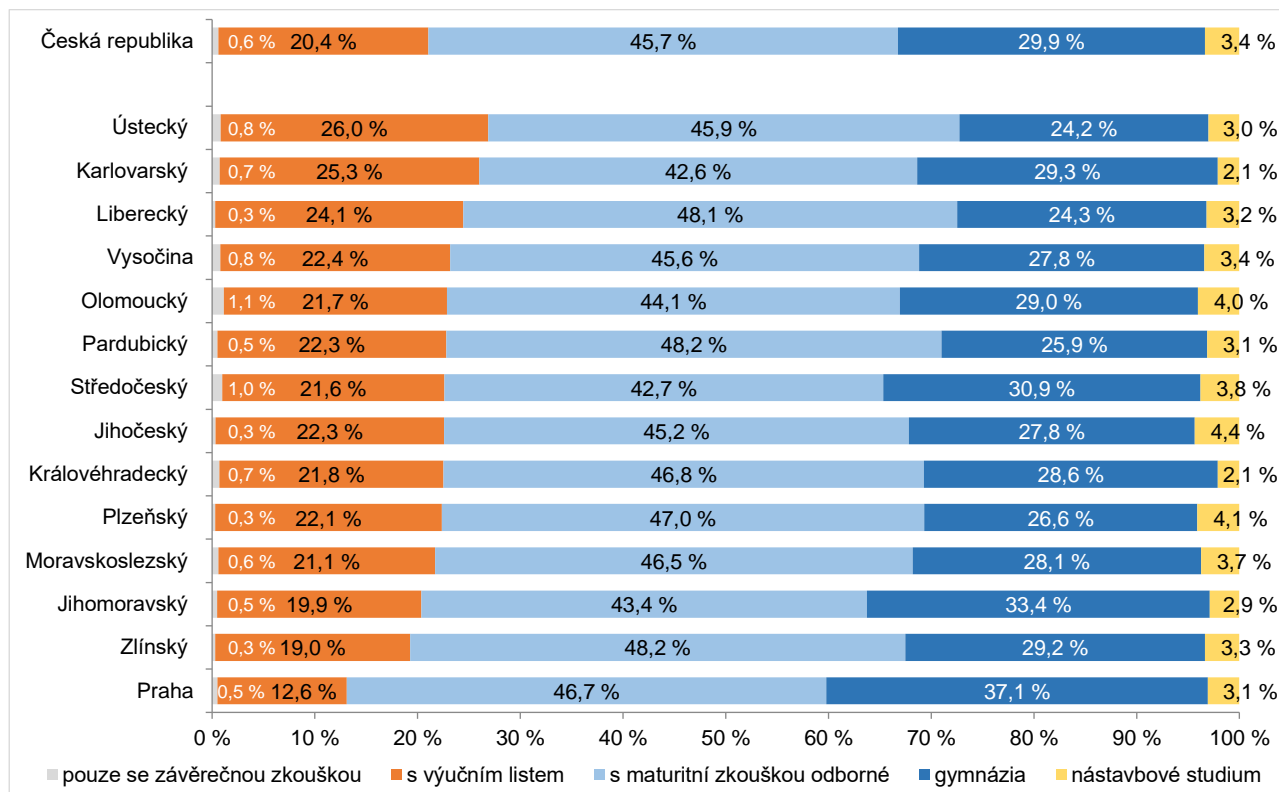
Více viz grafy 3.8 a 3.9 níže.

Graf 3.8 Střední školy – podíl žáků středních škol v jednotlivých druzích vzdělávání (2011/12 – 2021/22)

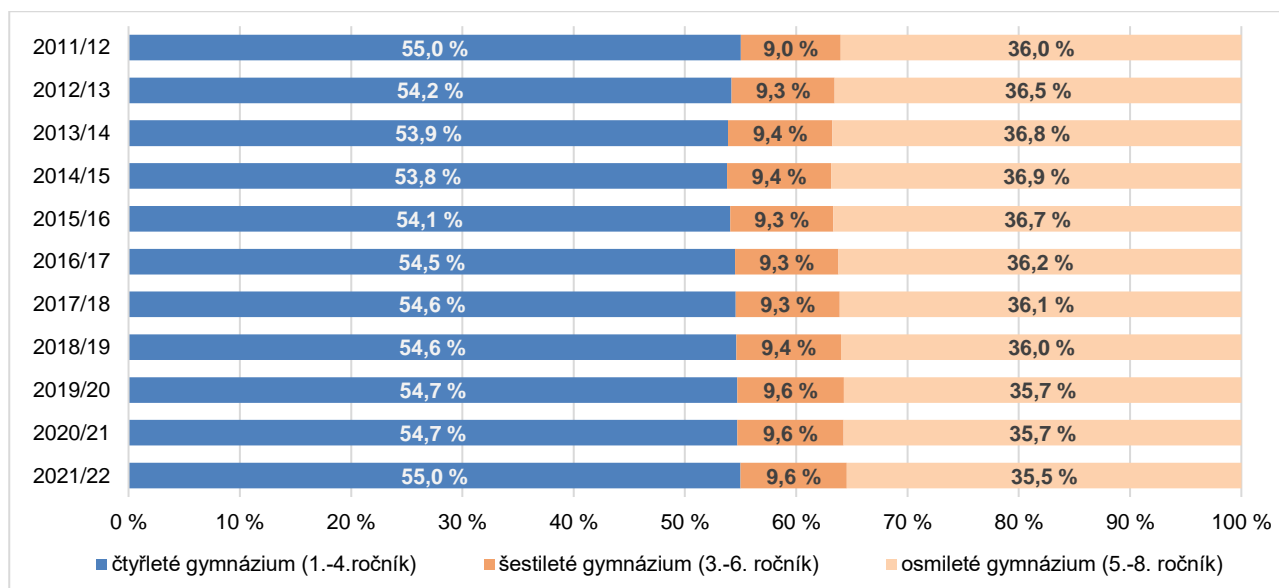
Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Graf 3.9 Střední školy – podíl žáků různého druhu vzdělávání v ČR celkem a dle kraje, ve kterém školy sídlí (2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Jak bylo uvedeno v úvodu této kapitoly, gymnázia je možné studovat v rámci osmiletého, šestiletého či čtyřletého programu. Pokud odhlédneme od žáků plnících si na gymnáziích povinnou školní docházku, pak ze žáků ve vyšším stupni gymnázia (tj. ve čtyřech ročnících před složením maturitní zkoušky) bylo ve školním roce 2021/22 celkem 55 % zapsáno ve čtyřletém gymnáziu, 9,6 % v šestiletém a 35,7 % v osmiletém. Jak je dále z grafu 3.10 zřejmé, podíl žáků, kteří navštěvují víceletá gymnázia, ze všech žáků vyššího stupně gymnázia (tj. včetně čtyřletého), se v čase příliš nemění.

Graf 3.10 Gymnázia – rozložení žáků vyššího stupně gymnázia dle oboru (2021/22)

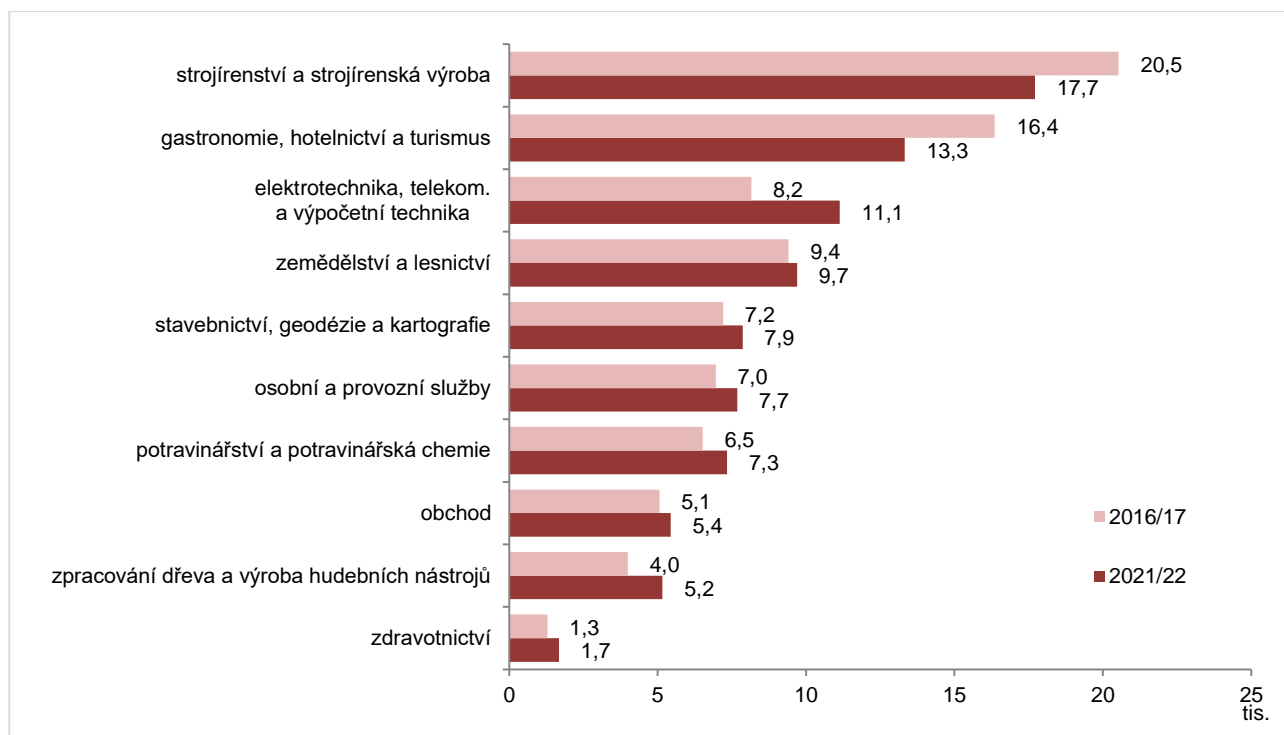
Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Mezi žáky v nižších ročnících víceletých gymnázií spadajících do povinné školní docházky bylo ve školním roce 2021/22 přítom 52,9 % dívek. Genderové složení bylo tedy poměrně vyrovnané. Ve vyšším stupni gymnázia však již dívky tvořily tři pětiny z celku (58,6 %). Po ukončení povinné školní docházky na základní škole tak do gymnázií odcházejí ve větší míře dívky než chlapci.

V rámci středního odborného vzdělávání s výučním listem, s maturitní zkouškou či nástavbového studia se mohou navíc žáci vzdělávat **v různých oborech**, které jsou pro účely statistik uspořádány do skupin dle Klasifikace kmenových oborů vzdělávání (KKOV)³⁶. V tabulkové části této publikace jsou k dispozici údaje o počtech žáků jednotlivých skupin oborů vzdělávání v desetileté časové řadě, tedy od školního roku 2011/12. Pro nastínění vývoje jsme však zvolili porovnání se stavem před pěti lety, nikoliv před deseti. Dne 30. června 2010 bylo totiž ve Sbírce zákonů zveřejněno nařízení vlády č. 211/2010 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání, které nahradilo původní nařízení vlády č. 689/2004 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů. Školský zákon zakotvil zásadní změnu v oblasti vzdělávacích programů, kdy byl postupně zredukován počet původních oborů vzdělání a pro nově koncipované, komplexnější obory vzdělání, byly Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy postupně vydány rámcové vzdělávací programy, podle kterých si jednotlivé školy zpracovávají své školní vzdělávací programy.³⁷

Graf 3.11 uvádí počty žáků (v tisících), kteří se vzdělávali v různých oborech **středního odborného vzdělávání s výučním listem**. Zahrnuje pouze skupiny oborů, ve kterých se ve školním roce 2021/22 vzdělávalo více než 1 000 žáků.

Graf 3.11 Střední odborné školy s výučním listem – žáci dle skupin oborů vzdělávání
(pouze skupiny oborů s více než 1 000 žáků ve školním roce 2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Jak je patrné, v počtu žáků vedly ve školních rocích 2016/17 i 2021/22 skupiny oborů z oblasti **strojírenství a strojírenská výroba** (s 20 532 žáky ve školním roce 2016/17 a 17 708 žáky ve školním roce 2021/22) spolu

³⁶ více o této klasifikaci viz zde: www.czso.cz/csu/czso/klasifikace_kmenovych_oboru_vzdelani_-kkov-

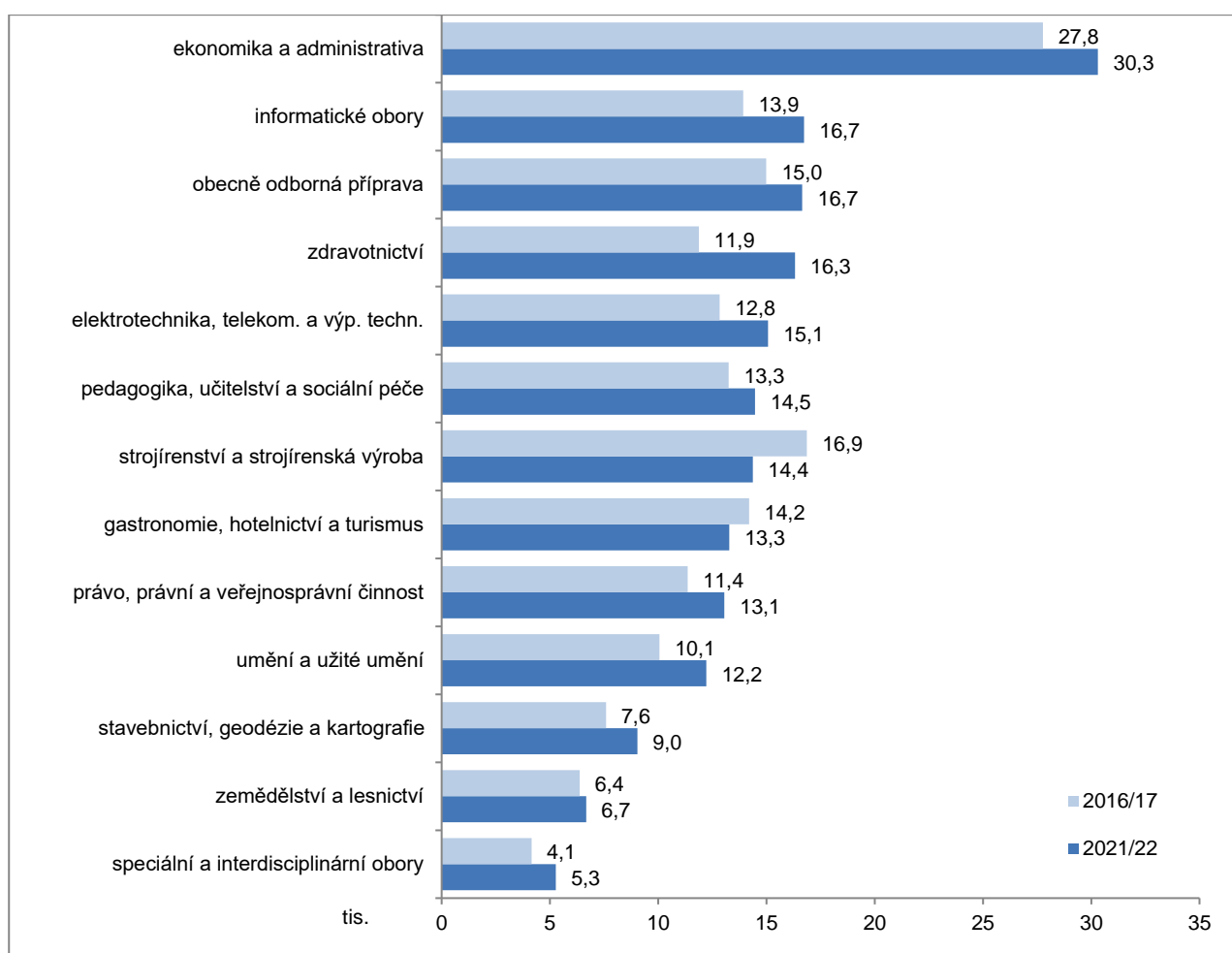
³⁷ Nové nařízení vlády č. 211/2010 Sb. nahrazuje dosavadní právní úpravu, obsaženou v nařízení vlády č. 689/2004 Sb., a současně zohledňuje změny v soustavě oborů vzdělání vyvolané realizací čtvrté, závěrečné etapy kurikulární reformy vzdělávací soustavy.

se skupinou oborů **gastronomie, hotelnictví a turismus** (se 16 357 žáky ve školním roce 2016/17 a 13 320 žáky ve školním roce 2021/22). Obě tyto skupiny oborů přitom zaznamenaly za posledních pět let úbytek počtu žáků (o 13,8 %, resp. o 18,6 %, neboli o 2 824, resp. o 3 037 žáků)³⁸. V ostatních skupinách oborů uvedených v grafu se naopak počet žáků zvýšil. Pokud sledujeme nárůst v procentech, pak nejvýrazněji vzrostl počet žáků v oborech z oblasti **elektrotechniky, telekomunikační a výpočetní techniky** (o 36,6 %), **zdravotnických oborech** (o 29,8 %) a v oborech věnujících se **zpracování dřeva a výrobě hudebních nástrojů** (o 29,2 %). V ostatních skupinách oborů se počet žáků navýšil již jen o 3 % až 12,6 %. Počet žáků ve skupinách oborů elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika se přitom v absolutním vyjádření zvýšil o 2 982, což je ze skupin oborů uvedených v grafu výrazně nejvíce. Následuje skupina oborů zpracování dřeva a výroby hudebních nástrojů, ve které se počet žáků zvýšil o 1 168.³⁹

Graf 3.12 dále zahrnuje obory **středního odborného vzdělávání s maturitní zkouškou** a porovnává počet žáků těchto oborů ve školních rocích 2016/17 a 2021/22 (uvedeno v tisících). Uvádí pouze skupiny oborů s více než pěti tisíci žáky ve školním roce 2021/22.

Graf 3.12 Střední odborné školy s maturitní zkouškou – žáci dle skupin oborů vzdělávání
(pouze skupiny oborů s více než 5 000 žáky ve školním roce 2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

³⁸ V případě skupiny oborů gastronomie, hotelnictví a turismus je dobré poznamenat, že se nejedná o dopad pandemie na zájem o tuto skupinu oborů. Mezi školními roky 2010/11 a 2018/19 počet žáků každoročně klesal, a sice o 6 až 8,3 %. Mezi lety 2018/19 a 2020/21 byl stabilní (činil 14 až 14,1 tisíce žáků) a až ve školním roce 2021/22 opět poklesl o 715 žáků.

³⁹ Možno srovnat s mírou nezaměstnanosti absolventů skupin oborů s výučním listem, viz zde:

<https://infoabsolvent.cz/Temata/PublikaceAbsolventi?Stranka=9-0-178&NazevSeo=Nezamestnanost-absolventu-skol-se-strednim-a->

Ve školním roce 2021/22 se mezi pět nejnavštěvovanějších skupin oborů řadila ekonomika a administrativa (30 311 žáků), s velkým propadem pak informatické obory (16 731 žáků), obecně odborná příprava (16 655 žáků) a zdravotnictví (16 314 žáků). Ostatní obory čítaly 15,1 tisíce žáků a méně.

Ze skupin oborů uvedených v grafu se oproti školnímu roku 2016/17 přitom v absolutním i relativním vyjádření nejvíce navýšil počet žáků v oborech **zdravotnictví**, a sice o 37,4 %, neboli o 4 441 žáků. Na další příčce se umístily speciální a interdisciplinární obory (o 27,1 % žáků více). Zhruba pětinový nárůst pak zaznamenaly obory věnované (užitému) umění (21,5 %), informatické obory (20,2 %) a obory ze skupiny stavebnictví, geodézie a kartografie (19,1 %). V absolutním počtu pak vyšší než dvoutisícový nárůst počtu žáků zaznamenaly skupiny zdravotnických oborů (o 4 441 žáků), informatické obory (o 2 811 žáků), ekonomické a administrativní obory (o 2 546 žáků), obory ze skupiny elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika (o 2 231) a (užité) umění (o 2 163 žáků).

Naopak nejhlubší propad počtu žáků z oborů uvedených v grafu zaznamenaly obory věnované strojírenství a strojírenské výrobě (o 14,8 %, neboli o 2 496 žáků). Ze skupin oborů uvedených v grafu zaznamenaly snížení počtu žáků také obory věnované gastronomii, hotelnictví a turismu (o 6,5 %, neboli 916 žáků).^{40 41}

Srovnáme-li nejnavštěvovanější obory vzdělávání s výučním listem a maturitní zkouškou, lze si všimnout, že u obou druhů vzdělávání stojí v popředí obor **strojírenství a strojírenská výroba** (první, resp. sedmý nejnavštěvovanější). Od minulého roku se však tato skupina oborů mezi skupinami oborů vzdělávání s maturitní zkouškou propadla z pátého na sedmé místo a počet žáků těchto oborů poklesl o 4,5 %, zatímco se celkový počet žáků středního vzdělávání s maturitní zkouškou naopak o 5 % zvýšil. V absolutním počtu žáků navíc tato skupina oborů zaznamenala největší meziroční propad (o 653 žáků⁴²).

Mezi deseti nejnavštěvovanějšími obory se u obou druhů vzdělávání zároveň objevují skupiny oborů **elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika**, jakož i **gastronomie, hotelnictví a turismus**. Tyto dvě skupiny oborů jsou více upřednostňovány žáky středního vzdělávání s výučním listem. U obou druhů vzdělávání se také mezi deseti nejčastěji navštěvovanými objevuje skupina oborů **zdravotnictví**, které naopak dávají častěji přednost žáci středního vzdělávání s maturitní zkouškou.

Není bez zajímavosti, že v obou druzích vzdělávání se v posledních době výrazně zvyšoval počet žáků v oborech zdravotnictví. Stejně tomu bylo i u vyšších odborných škol (podrobněji viz dále v této publikaci), ale též vysokých škol (viz publikace [Studenti a absolventi vysokých škol v ČR](#)).

Graf 3.13 nakonec ukazuje počty žáků nástavbového studia dle jednotlivých skupin oborů vzdělávání. Znárodnuje přitom pouze obory, ve kterých se ve školním roce 2021/22 vzdělávalo více než 100 žáků.

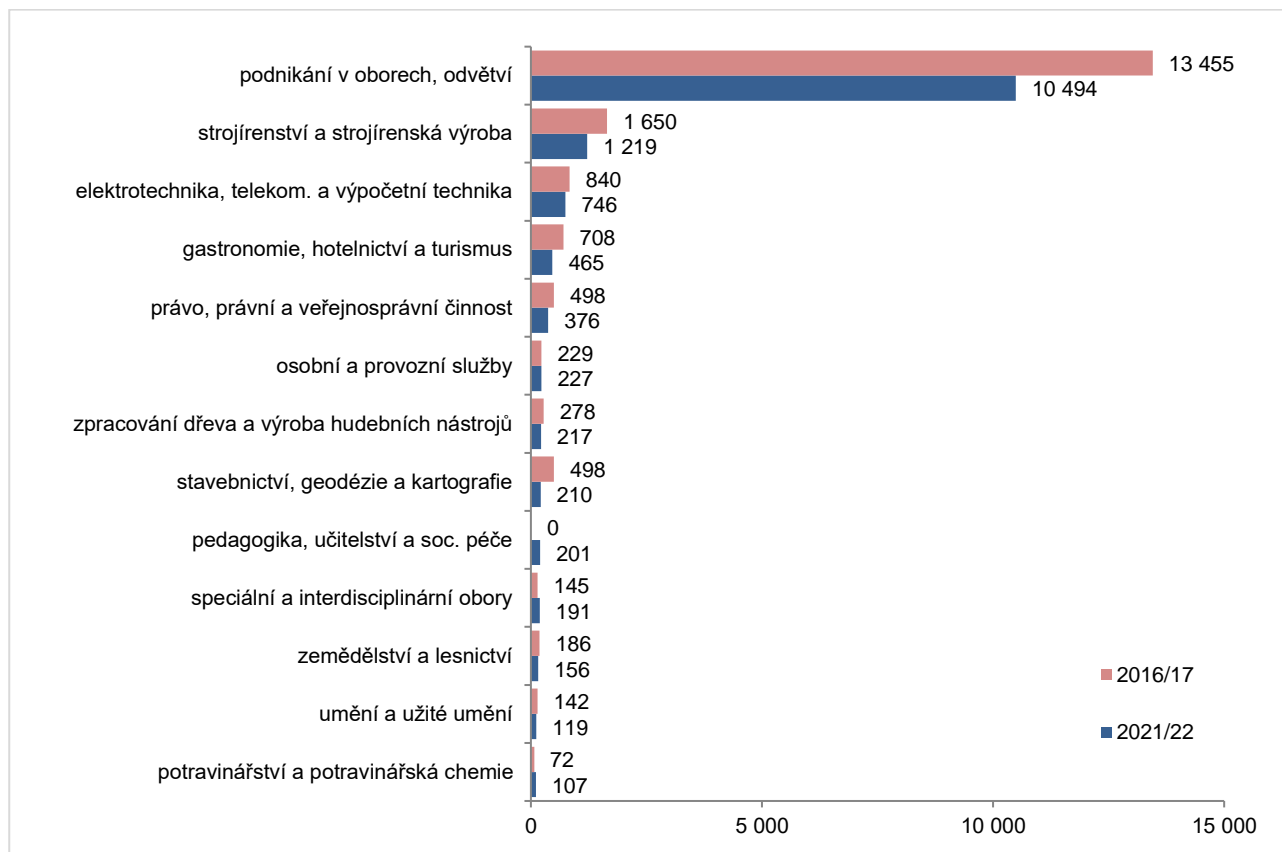
⁴⁰ Obdobně jako u středních škol s maturitní zkouškou, ani zde není pokles žáků v oborech ze skupiny gastronomie, hotelnictví a turismus způsoben epidemií onemocnění covid-19. Počet žáků klesal soustavně od školního roku 2010/11 až do školního roku 2019/20. Za poslední dva školní roky se naopak mírně zvýšil (celkově o 2,5 %).

⁴¹ Možno srovnat s mírou nezaměstnanosti absolventů skupin oborů s maturitní zkouškou, viz zde: <https://infoabsolvent.cz/Temata/PublikaceAbsolventi?Stranka=9-0-178&NazevSeo=Nezamestnanost-absolventu-skol-se-strednim-a->

⁴² Snížení počtu žáků zaznamenaly vedle této skupiny oborů ještě skupina oborů kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů (o 10 žáků) a hornictví, hutnictví a slévárenství (o 1 žák). V ostatních skupinách oborů se počet žáků mezi posledními dvěma školními roky zvýšil.

Graf 3.13 Nástavbové studium – žáci dle skupin oborů vzdělávání (pouze skupiny oborů s více než 100 žáků ve školním roce 2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Jak je patrné, v obou sledovaných školních rocích se s velkým předstihem nejvíce žáků vzdělávalo ve skupinách oborů **podnikání v oborech, odvětví**⁴³ (13 455 ve školním roce 2016/17 a 10 494 ve školním roce 2021/22). Již podstatně méně žáků se ve sledovaných rocích vzdělávalo v oborech **strojírenství a strojírenská výroba** (1 650 žáků ve školním roce 2016/17 a 1 219 ve školním roce 2021/22), **elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika** (840 žáků ve školním roce 2016/17 a 746 ve školním roce 2021/22), **gastronomie, hotelnictví a turismus** (708 žáků ve školním roce 2016/17 a 465 ve školním roce 2021/22) a **právo, právní a veřejnosprávní činnost** (498 žáků ve školním roce 2016/17 a 376 ve školním roce 2021/22). Ostatní skupiny oborů již ve školním roce 2021/22 zaznamenaly již méně než 230 žáků.

Lze si všimnout, že téměř všechny skupiny oborů v grafu zaznamenaly v čase úbytek počtu žáků. Výjimku tvoří **speciální a interdisciplinární obory** (nárůst ze 145 na 191 žáků) a **potravinářství a potravinářská chemie** (nárůst ze 72 na 107 žáků). Naopak obory ze skupiny **stavebnictví, geodézie a kartografie** čítaly ještě ve školním roce 2016/17 stejný počet žáků jako právní obory, ve školním roce 2021/22 se v nich však vzdělávalo již jen 210 žáků. V uplynulých pěti letech tak zaznamenaly ze všech skupin oborů nástavbového studia druhý největší relativní propad počtu žáků, a sice o 57,8 %. Ještě větší pokles vyjádřený v procentech zaznamenala skupina oborů technická chemie a chemie silikátů, ta však ve školním roce 2021/22 čítala jen čtyři žáky. Propad o třetinu (34,3 %) zaznamenala též skupina oborů gastronomie, hotelnictví a turismus. Ostatní skupiny oborů zaznamenaly cca čtvrtinový a menší propad počtu žáků.

⁴³ Zahrnuje podnikání, administrativu, ekonomiku a management různých odvětví.

3.3 Žáci středních škol dle zdravotního postižení a integrace

V oblasti vzdělávání se používá pojem „žáci se speciálními vzdělávacími potřebami“. Tam se vedle žáků se zdravotním postižením řadí též žáci se zdravotním znevýhodněním (tj. zdravotním oslabením, dlouhodobým onemocněním a lehčími zdravotními poruchami vedoucími k poruchám učení a chování) a se sociálním znevýhodněním (často jimi bývají žáci z rodinného prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy, s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou či žáci v postavení azylantů a účastníků řízení o udělení azylu) - viz § 16 školského zákona (zákon č. 561/2004 Sb.). Vzhledem k dostupnosti dat v časové řadě se však v této analýze omezíme na kategorii žáků se zdravotním postižením.

Žáci se zdravotním postižením jsou žáci s postižením mentálním, sluchovým, se závažnými vadami řeči, s postižením tělesným, se závažnými vývojovými poruchami učení a chování a s poruchami autistického spektra, příp. žáci s více vadami⁴⁴. Ti mohou být individuálně integrováni do běžných tříd, zařazeni do speciálních tříd na běžných školách, nebo navštěvovat školy zaměřené primárně na výuku žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (tj. školy pouze se speciálními třídami).

Než přejdeme k prezentaci statistik, je dobré uvést, že ve sledovaném období mohlo kromě změn ve sledování statistik dojít ke změně diagnostiky onemocnění a zejména pak k rozšíření diagnostických kritérií, díky kterým lze přesněji a lépe postižené kategorizovat a poskytnout jim potřebnou podporu. Kromě toho se zvýšila informovanost odborníků i laiků co se poruch autistického spektra a vývojových poruch týče. Vzestup podílu žáků středních škol se zdravotním postižením pak může být zapříčiněn zvyšujícím se věkem rodičů při narození dítěte⁴⁵. Spolu s tím totiž stoupá riziko porodu dítěte s postižením. To vše může hrát roli. Je však také možné, že se mění přístup škol, které mohou vycházet žákům s postižením stále více vstříc, poskytovat jim potřebné zázemí pro vzdělávání a činit pro ně střední vzdělávání dostupnější.

Mezi školními roky 2011/12 a 2021/22 přibylo ve středních školách žáků s diagnostikovaným zdravotním postižením o 26,9 %.⁴⁶ Oproti předchozímu roku však žáků s postižením naopak o 3,7 % ubylo. Přitom počet žáků středních škol od školního roku 2018/19 rok od roku stoupá, a to v průměru o 2 % ročně.

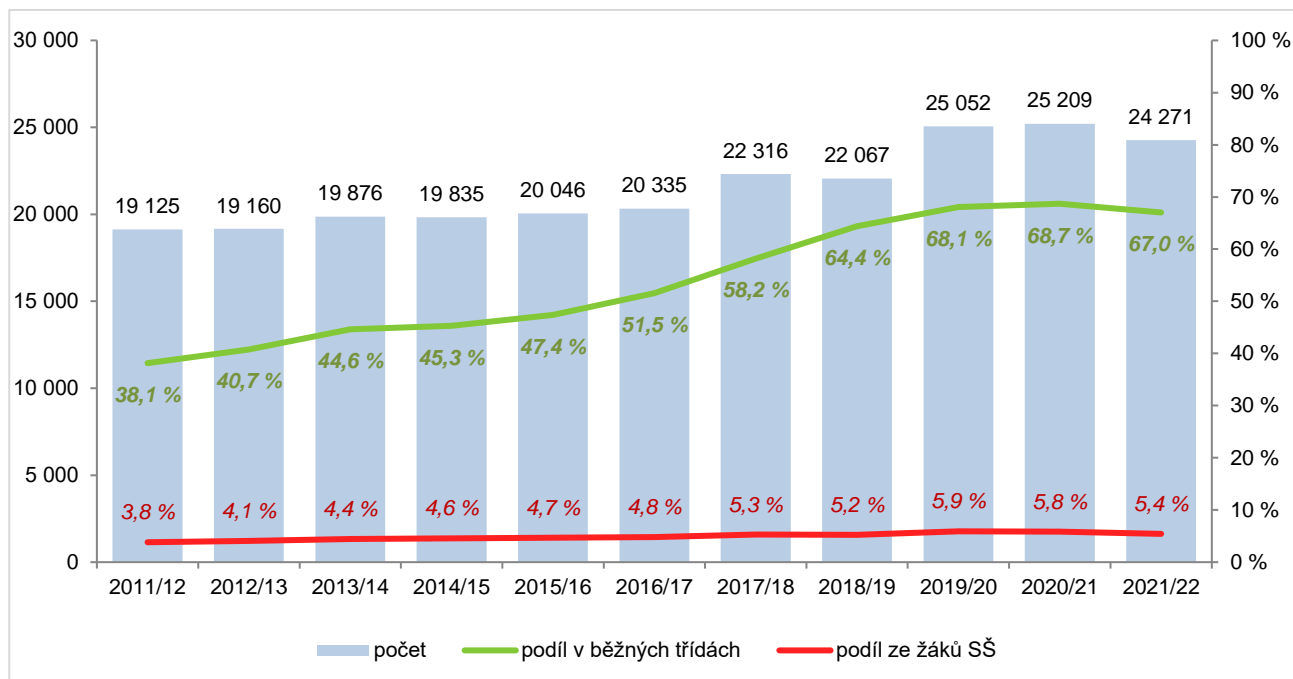
Celkově se za sledované období zvýšil podíl žáků s diagnostikovaným postižením ze všech žáků středních škol z 3,8 % ve školním roce 2011/12 na 5,4 % ve školním roce 2021/22 – viz graf 3.14. Tento podíl od školního roku 2011/12 do školního roku 2017/18 soustavně stoupal, poté začal kolísat. Nejvyšší byl tento podíl ve školním roce 2019/20, a sice 5,9 %, další dva školní roky pak klesal.

⁴⁴ Za postižené více vadami se považuje dítě se dvěma nebo více druhy postižení, ze kterých by každé opravňovalo k poskytování podpůrných opatření ve vyšších stupních podpory.

⁴⁵ Viz např. zde: <https://www.czso.cz/csu/czso/prumerny-vek-zen-pri-narozeni-1-ditete-v-letech-1950-2019>

⁴⁶ Stejně jako u nižších úrovní vzdělávání, i zde může velkou lohu hrát míra podpory. Je-li žákům s určitým druhem postižení přiznávána podpora (finanční, personální), pak je větší pravděpodobnost, že se dotyční rozhodnou zajít k odborníkovi a nechají žákům danou diagnózu potvrdit.

Graf 3.14 Střední školy – počet a podíl žáků se zdravotním postižením, integrace do běžných tříd

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Při porovnání se situací v základních školách lze konstatovat, že podíl žáků se zdravotním postižením byl ve školním roce 2021/22 v základních školách výrazně vyšší (11,6 % oproti 5,4 %). To může být ovlivněné skutečností, že základní vzdělávání je na rozdíl od středního povinné pro všechny děti bez rozdílu. Svou úlohu však mohou sehrát i případné rozdíly v nárocích na různé formy podpory na jednotlivých úrovních vzdělávání, příp. jejich kompetence a subjektivně vnímaná potřeba je využívat.

Mezi školními roky 2011/12 a 2020/21 se výrazně zvýšil podíl žáků se zdravotním postižením **integrováných do běžných tříd**, a sice z 38,1 % na 68,7 %. Za poslední rok však došlo k mírnému poklesu na 67 %. Obdobný vývoj zaznamenaly i základní školy, pouze u mateřských škol došlo za poslední rok k nárůstu podílu dětí integrováných do běžných tříd (viz výše v této zprávě, příp. v tabulkové příloze).

Zároveň lze říci, že zatímco **v soukromých** středních školách byl ve školním roce 2021/22 podíl žáků s postižením nižší (5 %) než ve školách **veřejných** (5,5 %), ve školách **církevních** byl tento podíl naopak vyšší (6,3 %). V souhrnu byl tak podíl žáků s diagnostikovaným postižením mírně vyšší ve školách veřejného zřizovatele (5,5 %) než zřizovatele neveřejného (5,2 %).

Připomeňme, že v mateřských a základních školách tomu přitom bylo naopak – podíl žáků s postižením ve školách neveřejného zřizovatele byl vyšší než ve školách zřizovatele veřejného. I u mateřských a základních škol byl však podíl žáků s postižením vyšší u církevního zřizovatele (7,5 %, resp. 19,5 %) než zřizovatele soukromého (3,9 %, 13,9 %). Vyšší podíl žáků s postižením u církevního zřizovatele může být dán větším důrazem na solidaritu s potřebnými v těchto školách.

Podíl žáků integrováných do běžných tříd byl u veřejného zřizovatele 67,1 %, u soukromého 65,4 % a u církevního 74 %.

Tabulka 3.2 uvádí kromě celkového počtu žáků s diagnostikovaným postižením ve školních rocích 2011/12, 2016/17 a 2021/22 i podíl žáků s různými druhy postižení z tohoto celku.

Tab. 3.2 Střední školy - podíl zastoupení jednotlivých druhů postižení na celkovém počtu postižených žáků, podíl dívek s postižením

	2011/12			2016/17			2021/22		
	celkem		z toho dívky ¹⁾	celkem		z toho dívky ¹⁾	celkem		z toho dívky ¹⁾
počet žáků s postižením	19 125	100%	38,1%	20 335	100%	36,6%	24 271	100%	36,7%
<i>dle druhu postižení:</i>	<i>v tom:</i>			<i>v tom:</i>			<i>v tom:</i>		
vývojovými poruchami učení	7 501	39,2%	33,1%	8 916	43,8%	31,5%	11 398	47,0%	34,7%
mentálně	8 786	45,9%	42,2%	6 547	32,2%	44,3%	4 660	19,2%	49,0%
vývojovými poruchami chování	.	.	.	640	3,1%	25,8%	2 125	8,8%	29,8%
poruchami autistického spektra	227	1,2%	12,8%	1017	5,0%	17,5%	1468	6,0%	16,6%
vadami řeči	82	0,4%	35,4%	189	0,9%	30,2%	776	3,2%	30,0%
tělesně	732	3,8%	38,0%	622	3,1%	40,4%	527	2,2%	48,8%
sluchově	482	2,5%	47,1%	466	2,3%	48,7%	434	1,8%	50,0%
zrakově	258	1,3%	41,9%	264	1,3%	42,8%	309	1,3%	46,9%
více vadami ¹⁾	1057	5,5%	39,6%	1674	8,2%	44,3%	2574	10,6%	36,4%

¹⁾ podíl dívek z celkového počtu žáků s postižením a ze žáků s jednotlivými druhy postižení

¹⁾ za postižené více vadami se považuje dítě se dvěma nebo více druhy postižení, ze kterých by každé opravňovalo k poskytování podpůrných opatření ve vyšších stupních podpory

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Jak je patrné, ve školním roce 2021/22 zaujímali žáci se závažnými vývojovými poruchami učení téměř polovinu všech žáků s postižením (47 %). Ve školním roce 2011/12 tvořili oproti tomu žáci s tímto postižením jen dvě pětiny (39,2 %). Ve školním roce 2011/12 mělo dále 45,9 % žáků s postižením diagnózu spadající do kategorie mentálního postižení. Jak tomu bylo u základních škol, i u středních škol měl tento podíl v čase tendenci klesat a od školního roku 2019/20 se ustálil těsně pod jednou pětinou (ve školním roce 2021/22 činil 19,2 %). Oproti tomu ve školním roce 2011/12 nebyli ve středních školách zaznamenáni žáci s diagnostikovanou závažnou poruchou chování, ve školním roce 2021/22 však již tvořili 8,8 %. Zároveň se za posledních 10 let zvýšil podíl žáků s diagnostikovanou poruchou autistického spektra (z 1,2 % na 6 %) a s vadami řeči (z 0,4 % na 3,2 %).

Nutno poznamenat, že vlivem metodických změn souvisejících s přijetím „inkluzivní novely“ školského zákona roku 2016 je statistika vykazovaných zdravotních postižení či znevýhodnění od roku 2016/17 hůře srovnatelná se staršími údaji.

V tabulce 3.2 výše je také uveden podíl dívek ze všech žáků středních škol se zdravotním postižením ve školních rocích 2011/12 a 2021/22 a dále podíl dívek ze žáků s postižením konkrétního druhu. Zde je patrné, že častěji než dívky mívají potvrzenou diagnózu chlapci. Ti tvořili 61,9 % všech postižených ve školním roce 2011/12 a 63,3 % všech postižených ve školním roce 2021/22. Výrazné rozdíly mezi chlapci a dívkami jsou přitom zejména v četnosti postižení poruchami autistického spektra (ve školním roce 2021/22 tvořily dívky jen 16,6 % postižených), v četnosti závažných vad řeči (s 30% podílem dívek), závažných vývojových poruch chování (s 29,8% podílem dívek) a závažných vývojových poruch učení (s 34,7 % podílem dívek). Oproti tomu mezi žáky s mentálním, sluchovým, zrakovým a tělesným postižením byl ve středních školách podíl dívek a chlapců poměrně vyrovnaný.⁴⁷

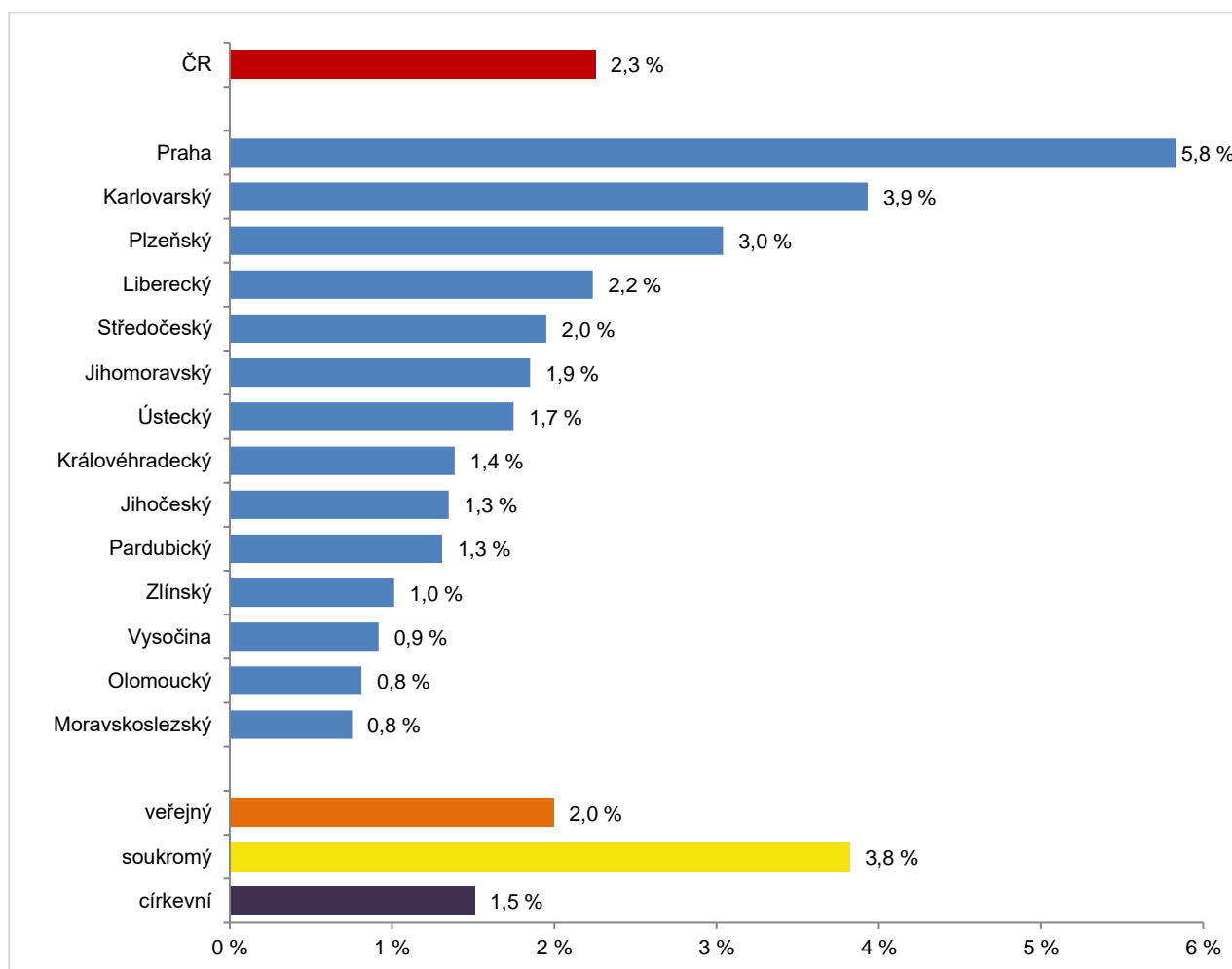
⁴⁷ V tabulkách této publikace jsou k dispozici i počty dívek a chlapců s jednotlivými druhy postižení a údaj, jaký podíl ze všech chlapců, resp. dívek má diagnostikované uvedené druhy postižení. Viz tabulky 3.1.22 a 3.1.23.

3.4 Žáci středních škol dle státní příslušnosti

Do středních škol docházelo ve školním roce 2021/22 celkem 10 053 žáků s jiným než českým státním občanstvím, což jsou 2,3 % ze všech žáků středních škol. **Ze všech krajů** byl podíl cizinců mezi žáky nejvyšší v Praze (5,8 %), s velkým odstupem pak byla Praha v žebříčku následována krajem Karlovarským (3,9 %) a Plzeňským (3 %). Naopak v kraji Moravskoslezském, Olomouckém a na Vysočině nedosáhl podíl žáků středních škol cizí státní příslušnosti ani jednoho procenta. V ostatních krajích se podíl takových žáků pohyboval mezi 1 % a 2,2 % - viz graf 3.15. Ten samý graf také ukazuje, že ve středních školách veřejného zřizovatele byl podstatně nižší podíl žáků cizí státní příslušnosti (2 %) než ve středních školách zřizovatele soukromého (3,8 %). Ještě nižší podíl žáků cizí státní příslušnosti však zaznamenaly školy s církevním zřizovatelem (1,5 %).

Graf 3.15 Střední školy - podíl žáků s cizí státní příslušností celkem, dle kraje a dle zřizovatele (2021/22)

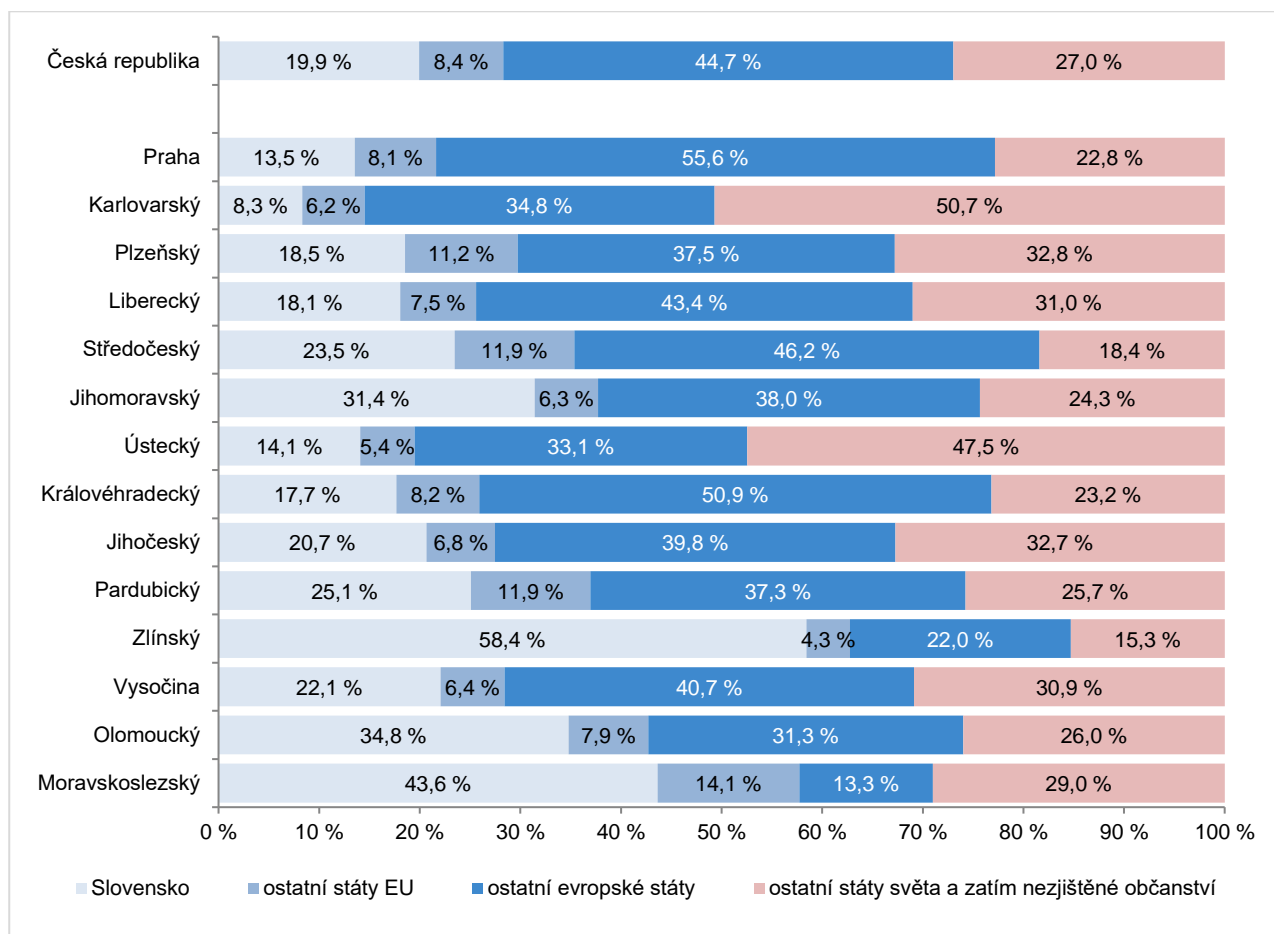

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Graf 3.16 se dále blíže zabývá **původem žáků cizí státní příslušnosti** ve školách v České republice a v jednotlivých krajích a řadí kraje sestupně dle celkového podílu žáků cizí státní příslušnosti, jak je uvedený v předchozím grafu (3.15).

Graf 3.16 Střední školy – podíl žáků ze Slovenska, EU, jiných států Evropy a jiných států světa ze všech žáků cizí státní příslušnosti, celkem a dle kraje (2021/22)

(kraje seřazeny sestupně dle celkového podílu cizinců)

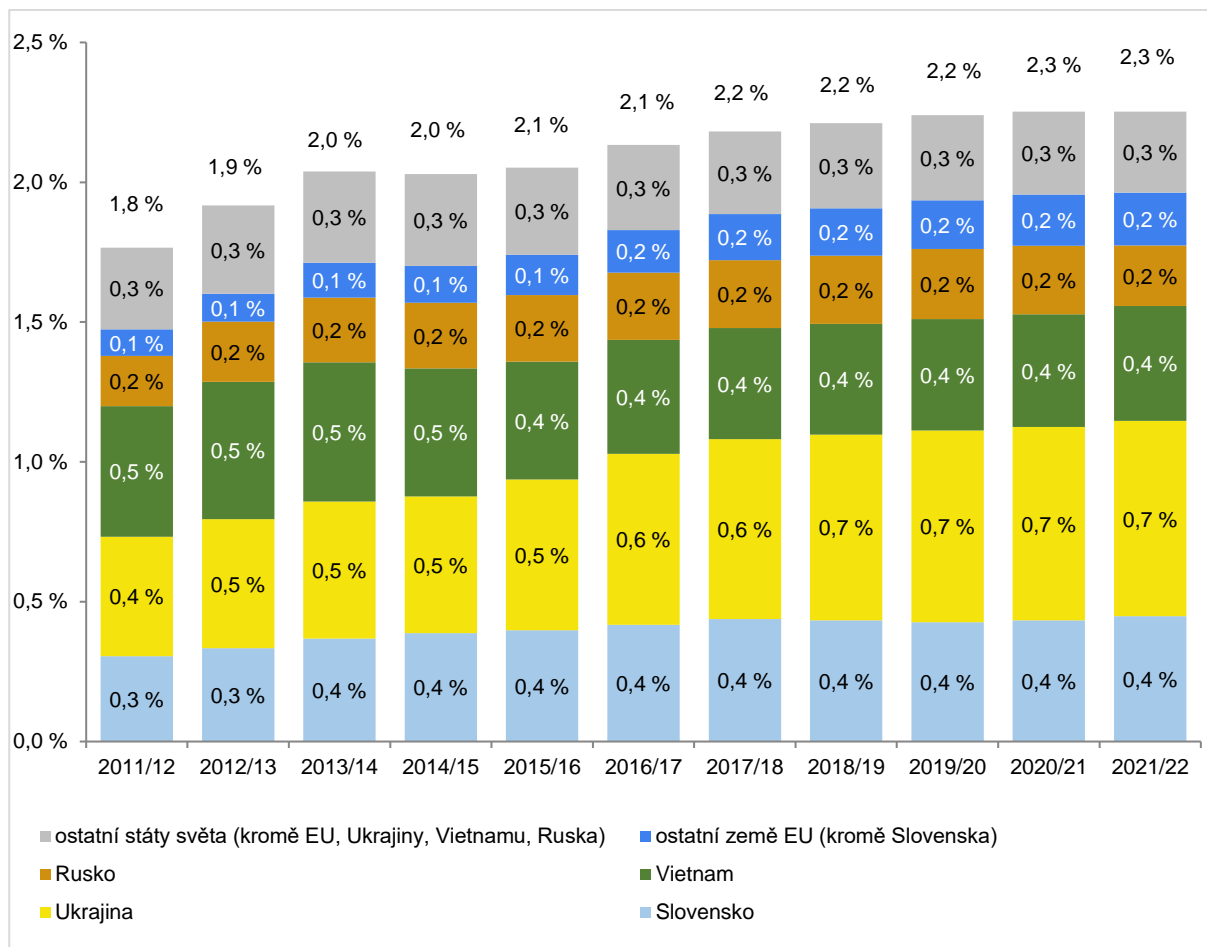
Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Z grafu 3.16 lze vyčíst, že pětinu ze všech žáků cizí státní příslušnosti tvořili Slováci (19,9 %), dalších 8,4 % příslušníci jiných států Evropské unie, 44,7 % příslušníci ostatních států Evropy (zejména ukrajinské státní příslušnosti, kteří tvořili 31 % všech cizinců) a zbylých 27 % tvořili žáci původem z jiných kontinentů (zejména Vietnamci, jejichž podíl mezi cizinci byl 18,3 %).

V krajském členění je nápadné, že zatímco ve Zlínském kraji tvořili žáci původem z jiných kontinentů (zejména z Vietnamu) mezi žáky cizí státní příslušnosti jen 15,3 %, v kraji Karlovarském a Ústeckém zaujímali tito žáci cca polovinu (50,7 %, resp. 47,5 %, převážně se jedná o žáky vietnamského státního občanství). Podíl žáků původem z Evropské unie celkem byl mezi žáky cizí státní příslušnosti nejvyšší v kraji Zlínském (62,7 %) a nejnižší v kraji Karlovarském (14,5 %) a Ústeckém (19,5 %). Podíl cizinců původem ze Slovenska byl nejvyšší v kraji Zlínském (58,4 %) a nejnižší v kraji Karlovarském (8,3 %). Nakonec podíl cizinců původem ze států Evropy, které nejsou členy EU (tj. zejména z Ukrajiny), byl nejvyšší v Praze (55,6 %) a nejnižší v Moravskoslezském kraji (13,3 %).

Pokud se jedná o vývoj v čase, mezi školními roky 2011/12 a 2021/22 se zvýšil podíl žáků cizí státní příslušnosti ve středních školách z 1,8 % na 2,3 %, viz graf 3.17.

Graf 3.17 Střední školy - vývoj podílu žáků cizí státní příslušnosti v čase (2011/12 až 2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Kromě celkového podílu žáků cizí státní příslušnosti znázorňuje graf 3.17 také **podíl žáků původem ze Slovenska, Ukrajiny Vietnamu a Ruska**. Tito žáci v čase stabilně tvořili cca téměř čtyři pětiny všech cizinců na středních školách. Lze konstatovat, že počet cizinců původem z Ukrajiny v uplynulých deseti letech soustavně rostl, pouze s výjimkou období mezi školními roky 2013/14 a 2014/15, kdy se snížil z 2 201 na 2 126. Celkově se jejich počet za 10 let zvýšil o 45,5 %. Podíl Ukrajinců ze všech žáků středních škol stoupl z 0,4 % na 0,7 % a jejich podíl ze žáků cizí státní příslušnosti se zvýšil ze čtvrtiny (24,2 %) na téměř třetinu (31 %), což je ze všech zemí nejvyšší podíl. Data jsou přitom vykazována k 30. 9., tedy v nich ještě není zohledněna integrace ukrajinských uprchlíků do škol v České republice. V následujícím roce lze očekávat skokový nárůst počtu ukrajinských žáků u nás. V porovnání s tím lze říci, že podíl žáků původem z Vietnamu a Ruska byl v čase poměrně stabilní, počet žáků původem z jiných zemí EU, než je Slovensko, rok od roku nepatrně narůstal a podíl žáků původem z ostatních zemí světa osciloval kolem 0,3 %.

Absolutní počty žáků cizí státní příslušnosti ve školním roce 2021/22 uvádí tabulka 3.3, ve které je výčet zemí, které jsou původem více než 100 žáků středních škol. Jak je patrné, z cizinců tvořili ve školním roce 2021/22 nejvyšší podíl žáci z Ukrajiny (31 %) a dále ze Slovenska a Vietnamu (obě tyto skupiny cizinců zaujímají cca pětinnový podíl). Podíl žáků cizinců původem z Ruska tvoří dále 9,6 %. Ostatní země zaujímají jedno až dvě procenta z celkového počtu cizinců.

Tabulka 3.3 Střední školy – počet žáků cizí státní příslušnosti dle státního občanství (pouze státy, které jsou původem více než 100 žáků); 2021/22

země původu	počet žáků	podíl ze všech žáků cizí státní příslušnosti
Ukrajina	3 112	31,0%
Slovensko	2 003	19,9%
Vietnam	1 836	18,3%
Rusko	968	9,6%
Mongolsko	194	1,9%
Bulharsko	188	1,9%
Moldavsko	163	1,6%
Rumunsko	153	1,5%
Kazachstán	148	1,5%
Polsko	125	1,2%
Maďarsko	121	1,2%
Čína	114	1,1%

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

4. Konzervatoře

Jak již bylo v kapitole o středních školách zmíněno, konzervatoře jsou školy, kde se uskutečňuje jak střední vzdělávání s maturitní zkouškou, tak i vyšší odborné vzdělávání. Střední vzdělání s maturitní zkouškou lze získat nejdříve po čtyřech letech v denní formě šestiletého vzdělávacího programu (určeného pro absolventy základních škol), nebo po osmi letech v denní formě vzdělávání v osmiletém vzdělávacím programu v oboru tanec (určeném pro žáky po ukončení 5. ročníku základních škol, kteří v prvních čtyřech ročnících konzervatoře plní povinnou školní docházku). Pokud žák absolvuje všechny ročníky konzervatoře a vykoná závěrečné absolutorium, získává vyšší odborné vzdělání v konzervatoři a je mu přiznán titul diplomovaný specialista (DiS.).

V konzervatořích se ve školním roce 2021/22 vzdělávalo celkem 3 880 **žáků**, a sice na 18 školách⁴⁸. Téměř čtyři pětiny žáků se vzdělávaly ve školách veřejného zřizovatele (3 079, tj. 79,4 %), zbytek ve školách soukromých (559, tj. 14,4 %) a církevních (242, tj. 6,2 %) - viz tabulku 4.1. Celkem 3 281 žáků (tj. 84,6 %) se pak vzdělávalo v šestiletém programu a 599 žáků (tj. 15,4 %) v programu osmiletém.

Tab. 4.1 Konzervatoře - počet škol, žáků a učitelů celkem a dle zřizovatele školy (2021/22)

zřizovatel	školy		žáci		učitelé ¹⁾		žáků na 1 učitele
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	
veřejný	13	72,2	3 079	79,4	927,6	84,5	3,3
soukromý	3	16,7	559	14,4	108,8	9,9	5,1
církevní	2	11,1	242	6,2	61,4	5,6	3,9
celkem	18	100	3 880	100	1 097,8	100,0	3,5

¹⁾ přepočtení na počet plných úvazků, neboli plně zaměstnané učitele

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

⁴⁸ Školou je myšlen právní subjekt s jedním ředitelstvím, které může zahrnovat více odloučených pracovišť, jakož i více úrovní a druhů vzdělávání.

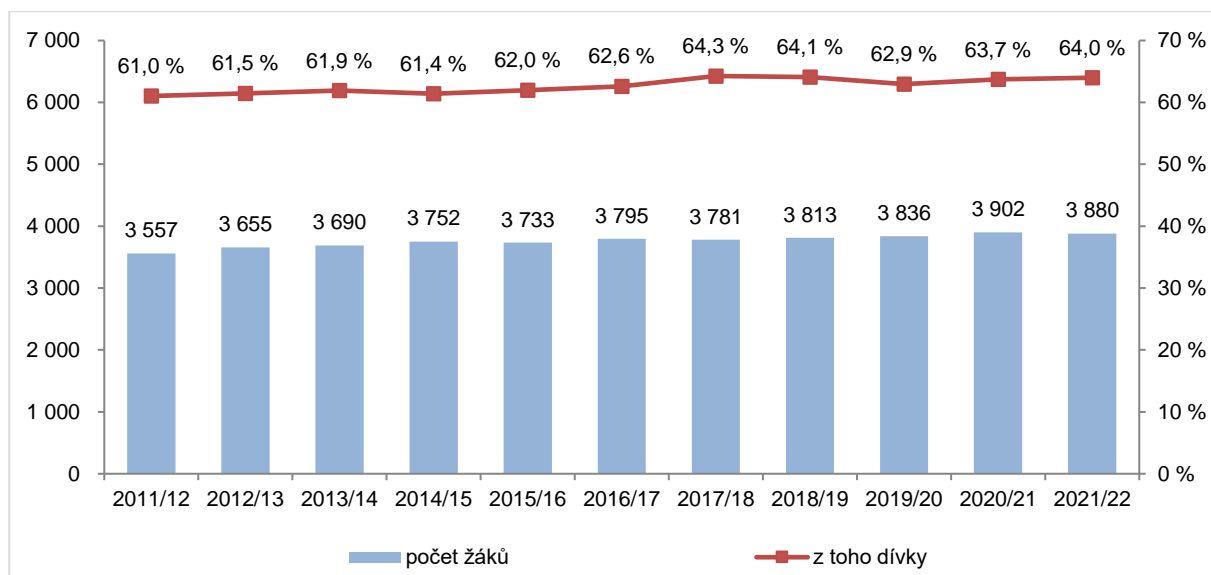

Na jednoho **učitele** (resp. na jeden plný úvazek učitele) připadalo v průměru 3,5 žáků. Přitom ve školách s veřejným zřizovatelem připadalo na jednoho učitele méně žáků (3,3), než jak tomu bylo ve školách se soukromým či církevním zřizovatelem (5,1, resp. 3,9 žáků). Ač byl stále počet žáků na plný úvazek učitele ve školním roce 2021/22 nejvyšší v soukromých školách, oproti školnímu roku 2020/21 klesl ze 13,9 žáků na úvazek učitele na 5,1 žáků na učitele. Lze však poznamenat, že školní rok 2020/21 byl co se počtu úvazků učitelů v soukromých školách výjimečný - oproti školnímu roku 2019/20 se jejich počet snížil o 85,6 % (ze 124,8 plných úvazků na 40,2 úvazku). Nabízí se tedy hypotéza, že během pandemie onemocnění covid-19, kdy se zavíraly školy a vyučovalo se z velké části dálkově, soukromé konzervatoře dočasně zredukovaly počet úvazků učitelů.

Pokud se jedná o genderové složení, v kapitole věnované středním školám bylo řečeno, že tři pětiny všech středoškolských učitelů přepočtených na plně zaměstnané tvořily ženy. Oproti tomu v konzervatořích byl podíl žen a mužů mezi pedagogy poměrně vyrovnaný. Ve školním roce 2021/22 tvořily ženy 53,1 % všech učitelů.

Věnujme nyní pozornost **vývoji počtu žáků v čase**. Výše bylo uvedeno, že počet žáků v základních školách měl v posledních deseti letech vzestupnou tendenci. Počet žáků ve středních školách naopak klesal a teprve v posledních třech školních rocích začal stoupat. Pokud se jedná o konzervatoře, počet žáků se v desetileté časové řadě zvýšil z 3 557 žáků ve školním roce 2011/12 na 3 902 žáků ve školním roce 2020/21, v posledním roce však mírně poklesl na 3 880 žáků. Podíl dívek z těchto žáků se ve sledovaných školních rocích pohyboval mezi 61 % ve školním roce 2011/12 a 64,3 % ve školním roce 2017/18 – viz graf 4.1. Doplňme, že za posledních deset let zůstal počet konzervatoří celkem, jakož i počet konzervatoří poskytujících šestileté a osmileté vzdělávání neměnný.

Graf 4.1 Konzervatoře – vývoj počtu žáků a podílu dívek

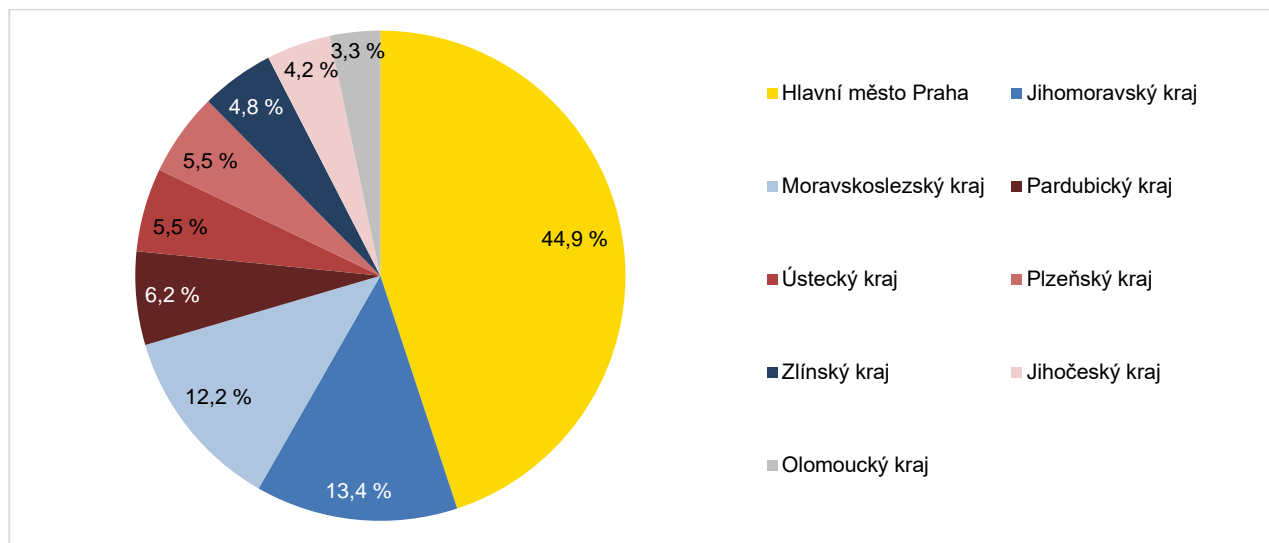
Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Podíváme-li se na **rozložení konzervatoří do krajů v České republice**, pak osm z celkem osmnácti konzervatoří se ve školním roce 2021/22 nacházelo v Praze, po dvou v Jihomoravském a Moravskoslezském kraji a po jedné konzervatoři v kraji Jihočeském, Plzeňském, Ústeckém, Pardubickém, Olomouckém a Zlínském. Ve všech těchto krajích konzervatoře nabízely vzdělávání v šestiletém programu. Kromě toho v Praze tři konzervatoře nabízely vzdělávání v osmiletém programu a jednu takovou konzervatoř najdeme i v kraji Jihomoravském a Moravskoslezském.

Graf 4.2 znázorňuje, jaký **podíl žáků** konzervatoří se ve školním roce 2021/22 vzdělával **v jednotlivých krajích České republiky**. Jak lze z počtu konzervatoří v jednotlivých krajích odvodit, velká část žáků se ve školním roce 2021/22 vzdělávala na pražských konzervatořích (44,9 %; celkem 1 743 žáků) a větší než desetinný podíl žáků najdeme též v konzervatořích v Jihomoravském a Moravskoslezském kraji (13,4 %, resp. 12,2 %). V kraji Pardubickém, Ústeckém i Plzeňském se vzdělávalo více než 5 % ze všech žáků

konzervatoří (6,2 %, resp. 5,5 %). Menší než pětiprocentní podíly pak najdeme v krajích Zlínském (4,8 %), Jihočeském (4,2 %) a Olomouckém (3,3 %), kde se vzdělávalo již méně než 200 žáků (nejméně v Olomouckém kraji, konkrétně 129 žáků).

Graf 4.2 Konzervatoře – podíly žáků vzdělávajících se v jednotlivých krajích (2021/22)

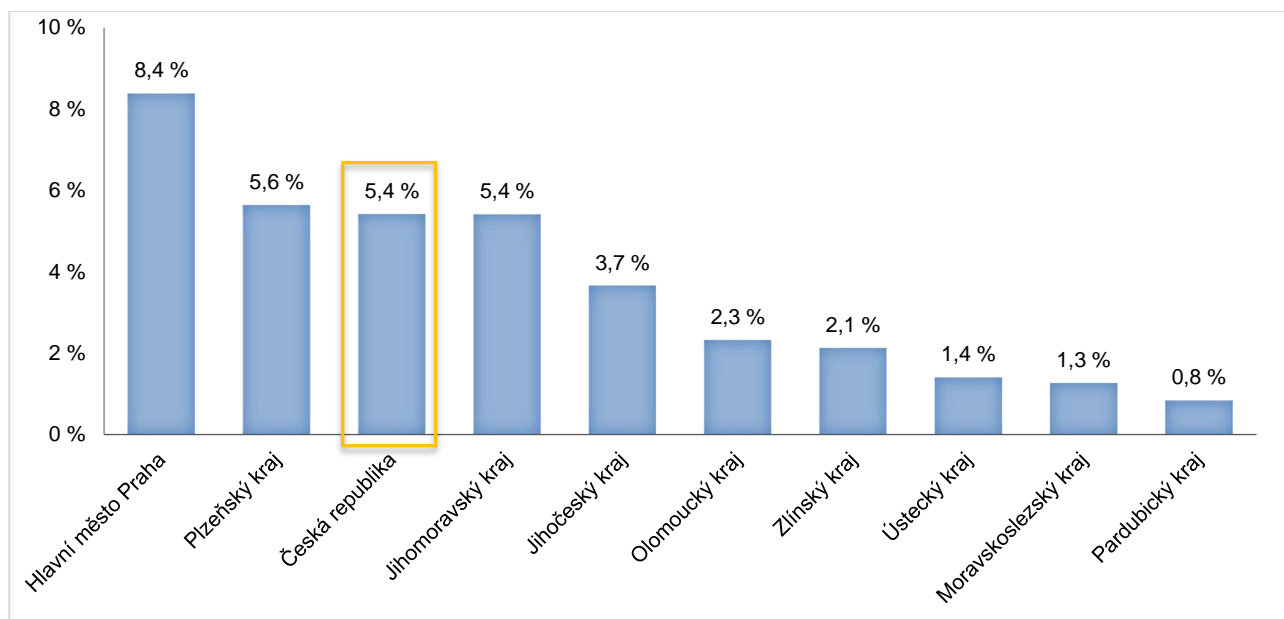

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Ve školním roce 2021/22 navštěvovalo konzervatoře v České republice celkem 210 **žáků cizí státní příslušnosti**, což jsou 5,4 % z celkového počtu žáků. Z toho bylo 73 žáků ze Slovenska, 42 z Ukrajiny, 36 z Ruska a devět z Běloruska. Z ostatních jednotlivých cizích zemí již bylo v našich konzervatořích zaznamenáno 6 a méně žáků.

Graf 4.3 uvádí podíly **žáků cizí státní příslušnosti** vzdělávajících se v konzervatořích v jednotlivých krajích ve školním roce 2021/22. Není překvapivé, že nejvyšší podíl žáků cizí státní příslušnosti najdeme v pražských konzervatořích (8,4 %). Nadprůměrného podílu cizinců dosáhl také Píseňský kraj (5,6 %). Celorepublikovému průměru se vyrovnal kraj Jihomoravský (5,4 %). Naopak nejmenší podíl cizinců zaznamenaly konzervatoře v kraji Pardubickém (0,8 %). V ostatních krajích bylo v konzervatořích od 1,3 % do 3,7 % cizinců.

Graf 4.3 Konzervatoře – podíly žáků cizí státní příslušnosti vzdělávajících se v jednotlivých krajích (2021/22)

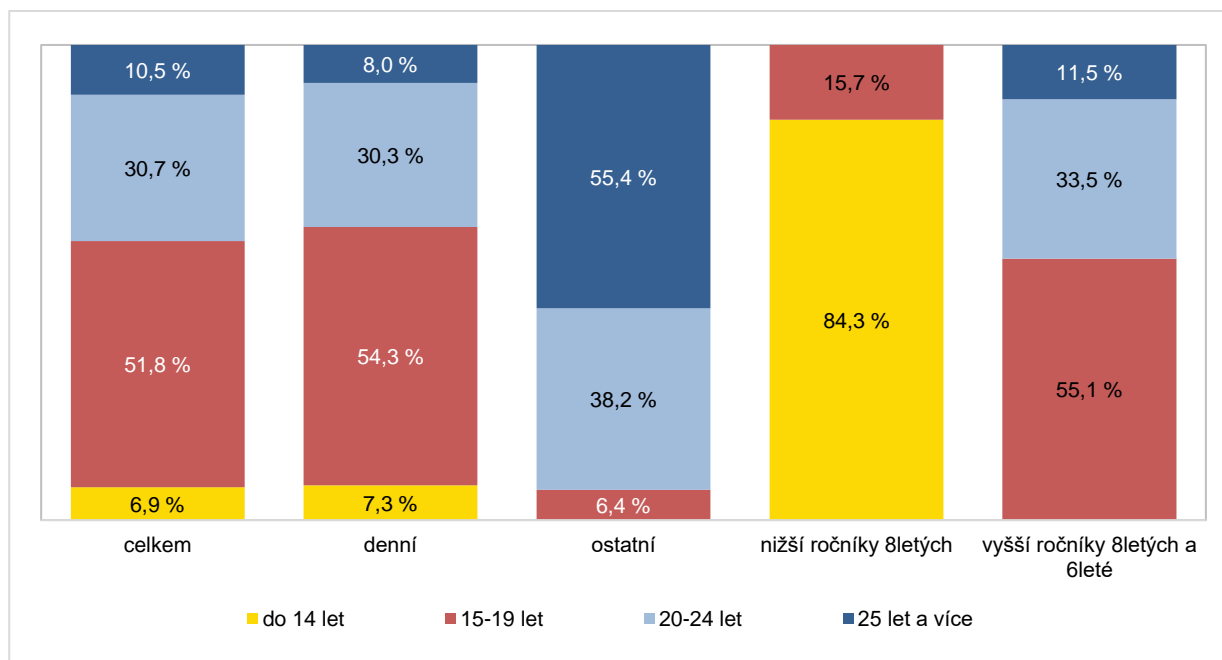
Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Můžeme doplnit, že v konzervatořích v České republice se ve školním roce 2021/22 vzdělávalo celkem 89 žáků **se zdravotním postižením**, z čehož 34 žáků tvořily dívky. Téměř polovina těchto žáků (celkem 42) se vzdělávala v pražských konzervatořích, dalších 20 žáků v konzervatořích v Moravskoslezském kraji. Již méně než deset jich bylo v konzervatořích v kraji Jihomoravském (8), Olomouckém (7), Ústeckém (6) Pardubickém (5) a Zlínském (1).

Ve školním roce 2021/22 se na konzervatořích vzdělávalo 94,7 % žáků **denní formou studia** a 5,3 % **jinou formou**. Celkem 8,2 % žáků navštěvovaly **nižší ročníky** osmiletých konzervatoří spadající do povinné školní docházky a 91,8 % pak vyšší ročníky osmiletých konzervatoří a šestileté konzervatoře.

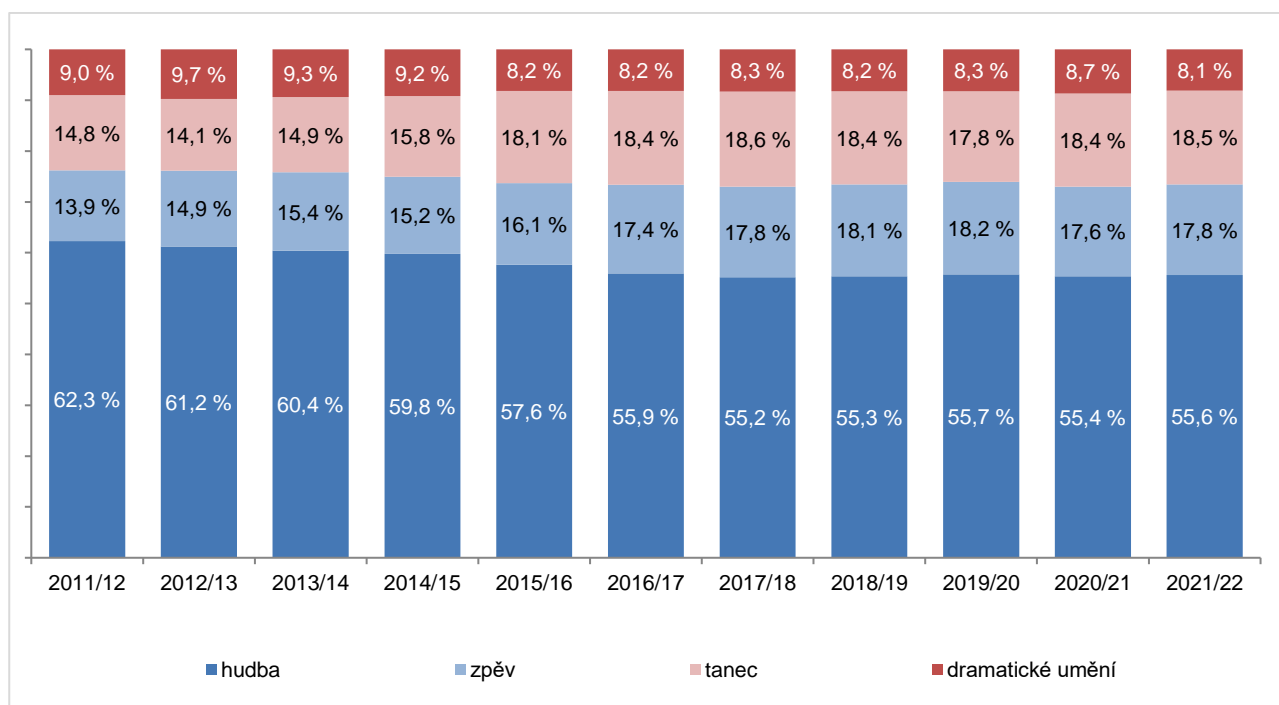
Z délky vzdělávání na konzervatořích a možnosti vzdělávat se i v pozdějším věku (např. při zaměstnání) je zřejmé, že v konzervatořích najdeme žáky spadající do **širokého věkového rozpětí**. Graf 4.4 ukazuje rozložení žáků konzervatoří dle věku celkem, v dělení na denní a ostatní formy vzdělávání a na nižší ročníky konzervatoře spadající do povinné školní docházky a vyšší ročníky. Jak je patrné, více než desetina žáků navštěvujících vyšší ročníky osmileté konzervatoře nebo šestiletou konzervatoř byla ve věku 25 let a více (11,5 %). Mezi žáky, kteří se vzdělávali jinou než denní formou, zaujímali žáci ve věku 25 let a více dokonce 55,4 %. Z jiného úhlu pohledu lze doplnit, že ze žáků ve věku 25 let a více se jich 72,2 % vzdělávalo denní formou studia a 27,8 % jinou formou.

Graf 4.4 Konzervatoře – rozdělení žáků dle věku celkem a dle formy a úrovně vzdělávání (2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Graf 4.5 dále ukazuje, jaký podíl žáků konzervatoří studoval ten který **obor** v letech 2011/12 až 2021/22. Jak je patrné, nejvyšší podíl žáků se ve všech uvedených letech vzdělával ve hře na hudební nástroj, dirigování či skladbě (tj. v oboru hudba). Ve školním roce 2011/12 činil podíl takových žáků 62,3 %, pak se pozvolna snižoval až na 55,2 % ve školním roce 2017/18. V následujících školních rocích pak kolísal mezi 55,2 % a 55,7 %. Téměř trvalý růst podílu žáků zaznamenal ve školních rocích 2011/12 až 2019/20 obor zpěv. Ve školním roce 2011/12 jej studovalo 13,9 % žáků konzervatoří, ve školním roce 2019/20 pak 18,2 % žáků. Ve školním roce 2020/21 se však snížil na 17,6 % a v uplynulém školním roce činil 17,8 %. Od roku 2012/13 do roku 2017/18 také rostl podíl žáků vzdělávajících se v oboru tanec (z 14,1 % na 18,6 %). V následujících dvou školních rocích o necelý procentní bod poklesl, v uplynulém školním roce však činil opět 18,5 %. Nakonec, podíl žáků vzdělávajících se v oboru dramatické umění v čase kolísal, a sice mezi 8,1 % (ve školním roce 2021/22) a 9,7 % (ve školním roce 2012/13).

Graf 4.5 Konzervatoře – podíly žáků vzdělávajících se v různých oborech (2011/12 až 2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

5. Vyšší odborné školy

Vyšší odborné školy patří spolu s vysokými školami do tzv. terciárního vzdělávání a v mezinárodní klasifikaci ISCED 2011 spadají do úrovně 6 (bakalářská a jí odpovídající úroveň)⁴⁹. Předpokladem pro vstup do terciárního vzdělávání je úspěšné složení maturitní zkoušky na střední škole. Absolventi vyššího odborného vzdělávání získávají titul diplomovaný specialista (DiS.)

Ve vyšších odborných školách se ve školním roce 2021/22 vzdělávalo celkem 20 096 studentů, a sice ve 151 školách⁵⁰. Téměř dvě třetiny (63,1 %) se jich vzdělávaly ve školách veřejného zřizovatele, více než čtvrtina ve školách soukromých (28,9 %) a 8 % ve školách církevních. Zhruba tři pětiny studentů (61,8 %) se vzdělávaly denní formou vzdělávání a dvě pětiny jinou formou (38,2 %).

Na jeden plný úvazek učitele připadalo ve školním roce 2021/22 v průměru 16,2 studenta. Přitom ve školách s veřejným zřizovatelem připadalo na jednoho učitele méně studentů (v průměru 15), než jak tomu bylo ve školách s církevním zřizovatelem (20,2 studenta) i ve školách se soukromým zřizovatelem (18,1) – viz tabulku 5.1. Pokud se jedná o genderové složení, 66,1 % ze všech plných úvazků učitelů zaujímaly ženy. Jedná se o vyšší podíl, než jaký byl zjištěn u konzervatoří (53,1 %) i středních škol (60 %). V základních a mateřských školách byl však ještě vyšší.

⁴⁹ Podle klasifikace ISCED se vzdělávání na mezinárodní úrovni dělí na vzdělávání v raném dětství (ISCED 0), primární vzdělávání (ISCED 1), nižší sekundární vzdělávání (ISCED 2), vyšší sekundární vzdělávání (ISCED 3), postsekundární neterciární vzdělávání (ISCED 4), krátký cyklus terciárního vzdělávání (ISCED 5) a terciární vzdělávání (ISCED 6–8). Více viz zde: https://www.czso.cz/csu/czso/klasifikace_vzdelani_cz_isced_2011. V současné době však probíhá na základě podnětu OECD debata o zpřesnění definici úrovně ISCED 6 kvůli rozdílnému pojetí "bakalářských" programů v různých zemích, viz zde: www.oecd-ilibrary.org/sites/a81152f4-en/1/3/1/index.html?itemId=/content/publication/a81152f4-en&csp=6b3f27abfd94c3159a3215a6acc9141b&itemIGO=oe&itemContentType=book#section-d1e3848

⁵⁰ Školou je myšlen právní subjekt s jedním ředitelstvím, které může zahrnovat více odloučených pracovišť, jakož i více úrovní a druhů vzdělávání.

Tab. 5.1 Vyšší odborné školy - počet škol, studentů a učitelů celkem a dle zřizovatele školy (2021/22)

zřizovatel	školy		studenti		učitelé ¹⁾		studentů na 1 učitele
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	
veřejný	101	66,9	12671	63,1	843,1	67,8	15,0
soukromý	41	27,2	5817	28,9	320,5	25,8	18,1
církevní	9	6,0	1608	8,0	79,8	6,4	20,2
celkem	151	100	20 096	100	1243,4	100	16,2

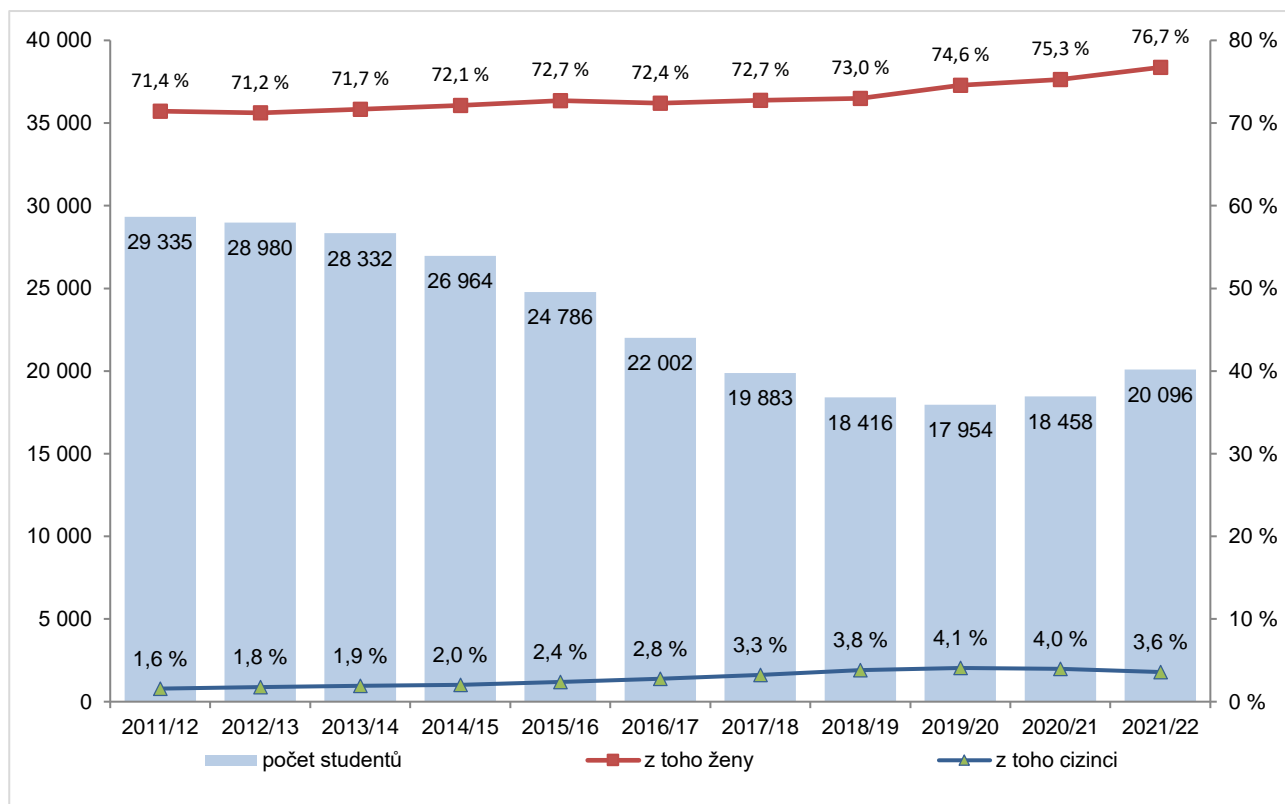
¹⁾ přepočtení na počet plných úvazků, neboli plně zaměstnané učitele

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Výše bylo uvedeno, že počet žáků v základních školách měl v posledních deseti letech vzestupnou tendenci. Počet žáků ve středních školách naopak klesal a teprve v posledních třech školních rocích začal stoupat. Zde lze poznamenat, že ještě výrazněji než počet žáků středních škol **klesal počet studentů vyšších odborných škol**, a sice z 29 335 studentů ve školním roce 2011/12 na 17 954 studentů ve školním roce 2019/20 a teprve v posledních dvou školních rocích byl zaznamenán nárůst, celkově o 11,9 % studentů. Doplňme, že samotný počet škol však v posledních deseti letech zaznamenal klesající tendenci. Ve školním roce 2011/12 jich bylo 180, ve školním roce 2016/17 bylo vyšších odborných škol 168 a v uplynulém školním roce 151.

Vzhledem k tomu, že vyšší odborné školy nabízejí v první řadě obory zdravotnické a pedagogické, jsou mezi studenty stabilně ve vysoké míře zastoupeny **ženy**. Podíl žen přitom od školního roku 2012/13 téměř soustavně mírně stoupal, a sice ze 71,2 % na 76,7 % ve školním roce 2021/22. Pokud se jedná o podíl **cizinců** mezi studenty vyšších odborných škol, v čase stoupal ze 1,6 % ve školním roce 2011/12 na 4,1 % ve školním roce 2019/20, během dalších dvou školních roků o půl procentního bodu klesl, tedy na 3,6 % – viz graf 5.1.

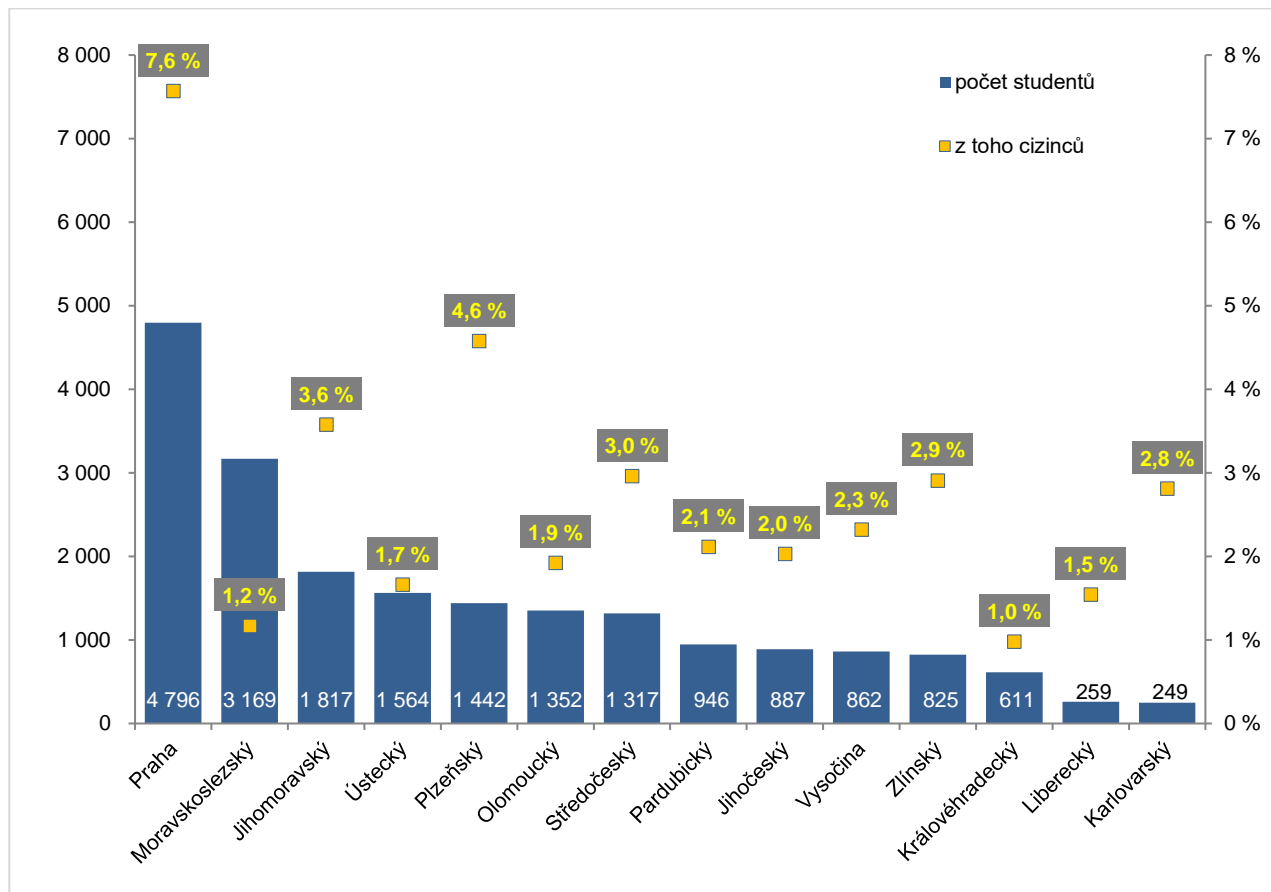
Graf 5.1 Vyšší odborné školy – vývoj počtu žáků a z toho podílu dívek a cizinců (2011/12 – 2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Vyšší odborné školy je možné studovat ve všech krajích České republiky⁵¹. Nejvíce jich ve školním roce 2021/22 bylo v Praze (34), dále v kraji Středočeském (16) a Jihočeském (14); nejméně naopak v kraji Karlovarském (3). V Praze bylo také pochopitelně nejvíce studentů vyšších odborných škol (4 796) i nejvyšší podíl cizinců z těchto studentů (7,6 %). Nejmenší počet studentů vyšších odborných škol zaznamenal kraj Karlovarský (249) a Liberecký (259) a nejnižší podíl cizinců mezi studenty vyšších odborných škol pak kraj Královéhradecký (1 %) a Moravskoslezský (1,2 %), kde bylo hned po Praze nejvíce studentů vyšších odborných škol (3 169) – viz graf 5.2. Doplňme, že celkem bylo ve vyšších odborných školách v České republice 721 studentů cizí státní příslušnosti, což je 3,6 % ze všech studentů vyšších odborných škol.

Graf 5.2 Vyšší odborné školy – počet studentů a podíl cizinců dle kraje sídla školy (2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Mezi studenty vyšších odborných škol bylo ve školním roce 2021/22 jen 27 studentů se **zdravotním postižením**. Všichni byli přitom integrováni do běžných vzdělávacích skupin.

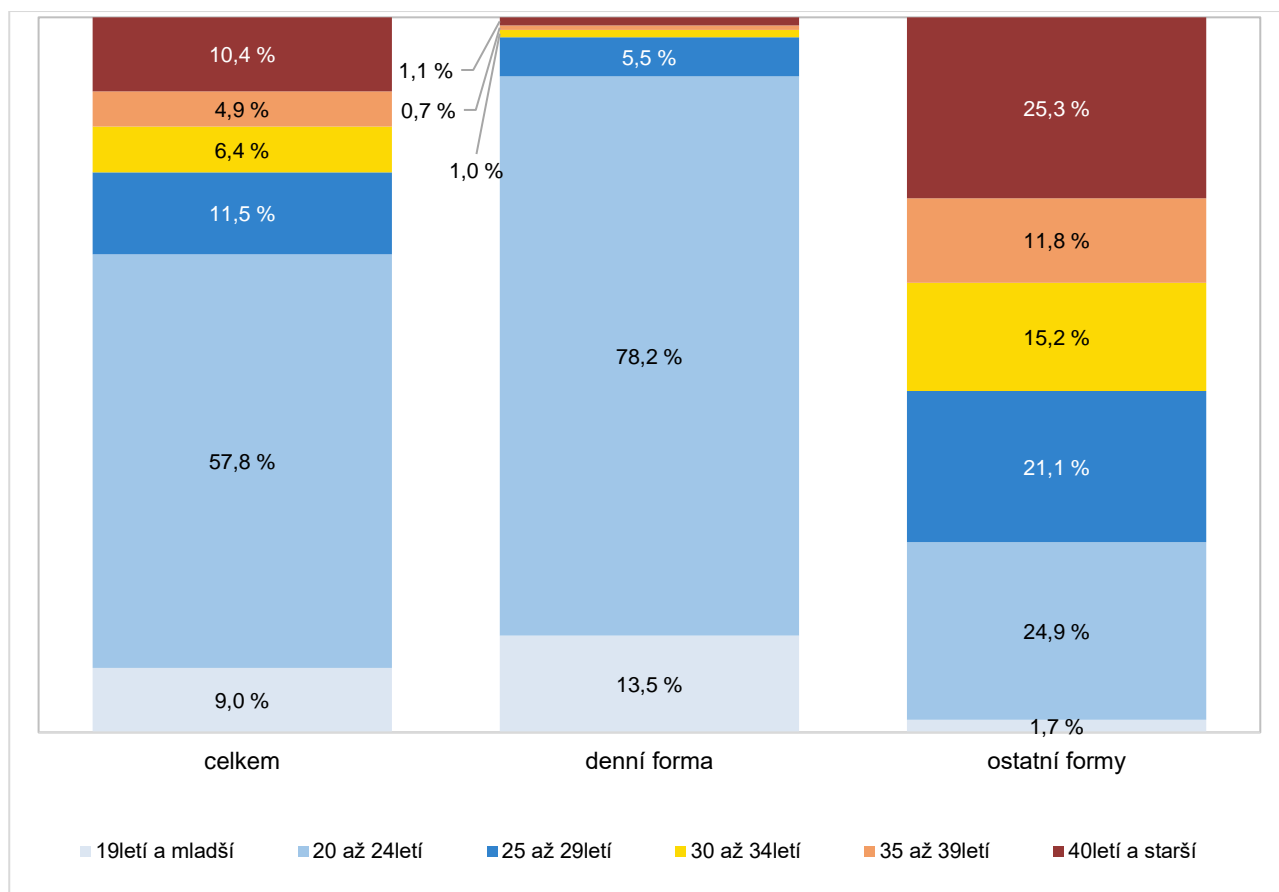
Graf 5.3 ukazuje rozložení studentů vyšších odborných škol ve školním roce 2021/22 **dle věku** celkem a v dělení na denní a ostatní formy vzdělávání. Jak je patrné, věkové složení studentů vyšších odborných škol bylo poměrně pestré a zahrnuje sedm studentů, kterým bylo 18 let a méně (tedy ve věku, který není typický pro osoby s ukončeným středoškolským vzděláním) a naopak 33,2 % studentů ve věkové skupině 25 let a více, která již není pro účast v bakalářské a jí odpovídající úrovni studia tak obvyklá. Desetina studentů byla dokonce ve věku 40 let a více. Lze předpokládat, že starší studenti již pracují a potřebují si dodělat potřebnou kvalifikaci, zejména je-li dána zákonem (např. u učitelek mateřských škol či zdravotních sester). S tím souvisí

⁵¹ V budoucnu se může objevit trend redukce počtu VOŠ a jejich převedení na bakalářské obory vysokých škol, jak se nyní děje například na Vysočině kvůli sníženému zájmu studentů. Viz zde: www.idnes.cz/jihlava/zpravy/skola-vyssi-odborna-vysocina-vzdelavani-studium-podpora.A220428_662245_jihlava-zpravy_mv

i zjištění, že zatímco mezi studenty v denní formě vzdělávání bylo zahrnuto 91,7 % studentů ve věku do 24 let, mezi studujícími jinou formou vzdělávání činil tento podíl jen 26,6 % a téměř tři čtvrtiny (73,4 %) těchto studentů již byly ve věku 25 let a více.

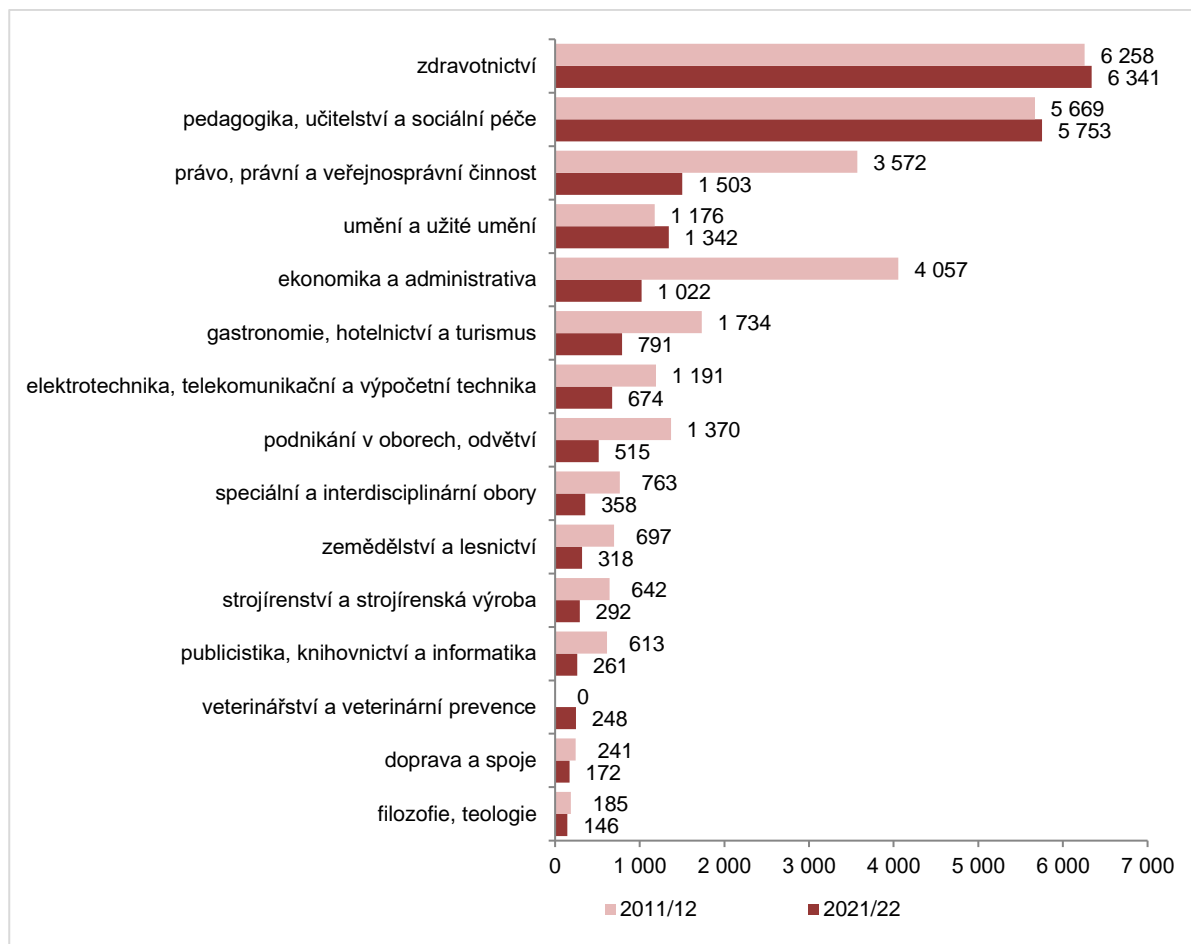
Graf 5.3 Vyšší odborné školy – rozdělení studentů dle věku celkem, v denní formě vzdělávání a v ostatních formách vzdělávání (2021/22)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Graf 5.4 uvádí počty studentů vyššího odborného vzdělávání ve školních rocích 2011/12 a 2021/22 dle skupin oborů vzdělávání. Zahrnuje pouze obory s více než 100 studentů ve školním roce 2021/22. Jak je patrné, v obou školních rocích byl nejvyšší počet studentů vyššího odborného vzdělávání zapsaný ve skupině oborů **zdravotnictví** a dále ve skupině oborů **pedagogiky, učitelství a sociální péče**. Lze si všimnout, že tyto dvě skupiny oborů spolu se skupinou oborů umění a užité umění zaznamenaly zároveň jako jediné ze všech oborů v grafu ve školním roce 2021/22 vyšší počet studentů než ve školním roce 2011/12. A to přesto, že ve školním roce 2021/22 bylo studentů vyšších odborných škol téměř o třetinu méně (o 31,5 %) než ve školním roce 2011/12. Počet studentů zdravotnických oborů se za deset let zvýšil o 1,3 %, počet studentů pedagogických oborů a oborů věnovaných sociální péči o 1,5 %, a počet studentů uměleckých oborů o 14,1 %. Naopak největší propad zaznamenaly skupiny oborů Stavebnictví, geodézie a kartografie a Ekonomika a administrativa (obojí o tři čtvrtiny).⁵²

⁵² Možno srovnat s mírou nezaměstnanosti absolventů skupin oborů vyučovaných na vyšších odborných školách, viz zde: <https://infoabsolvent.cz/Temata/PublikaceAbsolventi?Stranka=9-0-178&NazevSeo=Nezamestnanost-absolventu-skol-se-strednim-a->

Graf 5.4 Vyšší odborné školy – počet studentů dle oboru vzdělávání (pouze obory s více než 100 žáků)

Zdroj: ČSÚ podle údajů MŠMT

Pokud bychom sledovali vývoj v posledních pěti školních rocích, pak se počet studentů oborů z oblasti zdravotnictví zvýšil o 6 % (tj. o 360 studentů), počet studentů pedagogických oborů a sociální péče o 21,8 % (tj. o 1 028), a počet studentů uměleckých oborů o 27,6 % (tj. o 290 studentů). Vedle zmíněných tří skupin oborů zaznamenaly za posledních pět let nárůst počtu studentů ještě skupiny oborů technická chemie, chemie silikátů (ze 17 na 33 studentů), teorie vojenského umění (z 15 na 27 studentů) a filozofie a teologie (ze 137 na 146 studentů). Ostatní skupiny oborů zaznamenaly úbytek počtu studentů.

Též v pětiletém intervalu patřily skupiny oborů Stavebnictví, geodézie a kartografie a Ekonomika a administrativa ke třem skupinám oborů s největším propadem počtu studentů (o 68,4 %, resp. o 51,7 %), mezi ně se navíc zařadila skupina oborů Publicistika, knihovnictví a informatika (o 54,9 %).

Vzhledem k převaze studentů oborů ze skupiny zdravotnictví a ze skupiny pedagogiky, učitelství a sociální péče není překvapivé, že celkově mezi studenty vyšších odborných škol **převažovaly ženy nad muži**. Jak je výše uvedeno, ve školním roce 2021/22 tvořily více tři čtvrtiny všech studentů (76,7 %). Rovněž **mezi učiteli** vyšších odborných škol převažovaly ženy nad muži (tvořily dvě třetiny, tedy 66,1 %), a to ve větší míře, než jak tomu bylo u středních škol (zde tvořily tři pětiny). Podíl žen mezi učiteli má přitom se zvyšující se úrovní vzdělávání tendenci spíše klesat. Nejen u genderového složení studentů, ale též učitelů tak pravděpodobně hraje roli relativně větší zastoupení oborů typických pro ženy ve vyšších odborných školách.

